SENTENTIÆ CICERONIS, DEMOSTHENIS, AC TERENTIJ.

Dogmata Philosophica.

Apophthegmata quædam pia.

OMNIA

Ex fere ducentis auctoribus, tam Græcis quàm Latinis, ad bene beateq; viuendum diligentissimè collecta.

Auctorum nomina sequentes pagellæ indicabũt.

LONDINI

Apud Thomam Marsh.

ANNO 1580.

Cum Priuilegio Regiæ Maiestatis.

HOC VOLVMINE
continentur.

AD LECTOREM.

Habes hunc librum, amice Lector, si unquam antea castigatum, nũc sanè, sublatis plus mille mendis, (adeò ut absq; ulla omnino offensa, expeditissime utilissimèque legi possit) castigatissimum. Lege igitur, emere, fruere, ac vale.

NOMINA AVCTORVM E QVIBVS
Sententiæ excerptæ sunt.

INDEX AVCTORVM

INDEX RERVM AC VERBORVM OPERIS SEQVENTIS.

Aegri-

con-

occa-

sepul-

FINIS

M.T. CICERONIS SENTEN-tiarum Liber Primus.

De Deo eiusque natura.

A Diis immortalibus sunt nobis agendi capienda primordia. 2. de Leg.

Omnium rerum à Diis immortalibus principia ducuntur. In vatinium testem.

Deus est, qui viget, qui sentit, qui meminit, qui prouidet, qui regit & moderatur, & est aeternus. Som. Scip.

Ea est Dei vita, qua nihil beatius, nihil omnino bonis omnibus affluentius cogitari potest: nihil enim agit, nullis occupationibus est implicatus, nulla opera molitur: sua potentia & virtute gaudet, habet exploratum fore se semper tum in maximis, tum in aeternis voluptatibus. 1. de Natur. Deor.

In mūdo Deus est aliquis, qui regit qui gubernat, qui cursum astrorum, qui mutationes temporum, rerum vicissitudines ordinesq; conseruat, terras & maria contemplans, hominum commoda vitasq; tuetur. 1. de Nat. Deor.

De hominibus nulla gēs est, neque tā immansueta, neq; tam fera, quæ non, etiam si ignoret qualem Deū habere deceat, tamen habendum sciat. 1. de Leg.

Omnibus innatum est, & in animo quasi insculptum, esse Deos. 2. de Nat. Deor.

Quid potest esse tam apertum tamq; perspicuum, quum cœlū suspeximus, cælestiaq; contemplati sumus.

mus.

mus, quam esse aliquod numen præstantissimæ mẽtis, quo hæc regantur?

Quis est tam vecors, qui cùm suspexerit in cœlũ deos esse non sentiat, & ea, quæ tanta mente fiũt, vt vix quisquam arte vlla ordinẽ rerũ atq; vicissitudinem persequi possit, casu fieri putet? de resp. Arusp.

Dij semper fuerunt, nati nunquam sunt, æterni sunt futuri. 2. de Natur deor.

Deum agnoscimus ex operibus eius. 1 Tusc.

Commoda quibus vtimur, lucem qua fruimur, spiritum quem ducimus, à Deo nobis dari, & impertiri videmus. Pro Rosc. Amerino,

Diagoras 3 de Nat. deor. In Apoth 31.

Illud videto, vt Deum nõris, etsi eius ignores & locum & faciem. 1 Tusc.

Firmissimum hoc adferri videtur, cur deos esse credamus, quod nulla gens tam fera, nemo omnium tam sit immanis, cuius mentem non imbuerit deorũ opinio. 1 Tusc.

Deus ipse qui intelligitur à nobis alio modo intelligi non potest, nisi mens soluta quædam, & libera, & segregata ab omni concretione mortali, omnia sentiens, & mouens, ipsaq; prædita motu sempiterno. 1 Tuscul.

Cùm ipsa natura magnã homini facultatem dederit, tamen Deus esse putatur, vt & ipsum, quod est hominum proprium, non partum per nos, sed diuinitus ad nos delatum videatur. 1 de Orat.

Nemo magnus sine aliquo afflatu diuino vnquã fuit. 2 de Nat. deor.

Nihil

Nihil est quod Deus efficere non possit, & quidem sine labore ullo. 3. de Nat. deor.

Ut hominum membra. 1. de Nat. deor. In similibus. 17.

Sit hoc principio persuasum hominibus, dominos esse omnium rerũ ac moderatores deos: eaq; quæ gerantur, eorum geri iudicio ac numine, eosq; optime de genere hominum mereri, & qualis quisq; sit, quid agat, quid in se admittat, quæ mente, qua pietate colat religionem, intueri piorumq; & impiorũ habere rationem. 2. de Leg.

Thales qui sapientissimus. 2. de Leg. In Apophth. 29

Deorum prouidentia mundus administratur, ijdẽ consulunt rebus humanis, neq; solũm uniuersis, verũ etiam singulis. 1. de Diuin.

Deorum prouidentia mundus administratur. 2. de nat. deor.

Mala & impia consuetudo est, contra deos disputandi, siue ex animo hoc fiat, siue simulate. 2 de Nat. deor.

Homini timidè de potestate deorum, & pauca dicenda sunt. Pro leg. Manil.

Cum à Simonide. 1 de Nat. deor. In Apophth 30.

Nihil est illi principi Deo, qui omnem hunc mũdum regit, quod quidẽ in terris fiat, acceptius, quam consilia, cœtusq; hominum iure sociati, quæ ciuitates appellantur. In Som Scip.

Obscurum Deo nihil potest esse. 3 de nat. Deor.

Ignorare Deus non potest, qua quisque mente si. 2. de Diuin.

Innumerabilia parentibus, omnia dijs immortalibus debemus. Post red. ad Senat.

Dijs immortalibus nos primum natura conciliat. De resp. Arusp.

Prima officia dijs immortalibus debentur. 1. Off.

Donis impij ne placare audeant Deos: Platonem audiant, qui vetat dubitari, qua sit mente futurus Deus, cum vir nemo bonus ab improbo se donari velit. 2. de Leg.

Cum multum animus corpori præstet, &c. de Leg. In pijs sent. 22.

Pietas grata est Deo, sumptus, &c. de Leg. in pijs sent. 19.

Natura Dux optima.

N*Atura, dux optima. Cato Maior.*

Mater rerum omnium Natura. Parad. 1.

Omnium est natura communis. 5. de Finib.

Sua cuiusq; animantis natura est. 5 de Finib.

Sua cuiq; natura est ad viuendū dux. 5 de Finib.

Multis signis natura, declarat, quid velit, ac quærat quid desideret: obsurdescimus tamen, nescio quomodo, nec ea, quæ ad ea monemur, audimus. Lælius.

Facile indicat natura vim suam, cum homines, quod facere ipsi non possint.. Id in altero fieri indicāt. Lælius.

Si tales nos natura genuisset, vt eā ipsam intueri & perspicere, eademq; optima duce cursum vitæ cōficere possemus: haud erat sane quòd quisquā rationem, ac

nem, ac doctrinam requireret, cùm natura sufficeret. Nūc verò paruulos nobis dedit igniculos, quos celeriter malis moribus opinionibusq; deprauatis sic restinguimus, vt nusquam naturæ lumē appareat. Sūt enim ingenijs nostris semina innata virtutum: quæ si adolescere liceret, ipsa nos ad beatam vitam natura perduceret. Nūc autem simulatq; editi in lucem, & suscepti sumus, in omni cōtinuò prauitate, et in summa opinionū peruersitate versamur, vt penè cū lacte nutricis errorum suxisse videamur. Cū verò parentibus redditi, deinde magistris traditi sumus tū ita varijs imbuimur erroribus, vt vanitati veritas, & opinioni cōfirmatæ natura ipsa cedat. 3. Tusc.

A natura ipsa desciscimus, vt nobis optimam naturam inuidisse videamur. 3. Tusc.

Omnes natura duce vehimur. 1. de Nat. deor.

Natura duce errari nullo modo potest. 1. de Leg.

Homo naturæ obediens, homini nocere non potest. 3. Offic.

Naturam ducem si sequamur, nunquam aberrabimus. 1. Offic.

Nos naturam sequamur, & ab omni, quod abhorret ab ipsa oculorum auriumq; comprobatione, fugiamus. 1. Offic.

Omnia quæ natura aspernatur, in malis sunt: quæ adsciscit, in bonis. 1. Tusc.

Quidquid homini naturaliter insitū est, eo vti decet: & quidquid agat, agere pro viribus. Cato Maior.

Omnia quæ secūdum naturam sunt, habenda sūt in bonis. Cato Maior.

Nihil censeamus esse malũ, quod sit à natura datum hominibus. 1. Tusc.

Nihil in malis ducamus, quod sit vel à Dijs immortalibus, vel à natura parente omniũ, constitutũ. 1. Tusc.

Nihil est aliud gigãtum more pugnare cum dijs, quàm naturæ repugnare. Cato Maior.

Omnes bona appetunt, seq; & sua diligunt 3

SEipsos omnes natura diligunt. 3. de Finib.

Omnis natura est diligens sui. 4. de Finib.

Omnis natura conseruatrix sui. 5. de Finib.

Omne animal simul atque est ortum, applicatur ad se diligendum, estq; in se conseruando occupatũ. 4 de Finib.

Omne animal ipsum sibi commendatum est, vt se & saluum in suo genere, incolumeq; esse velit. 4. de Finib.

Omne animal seipsum diligit: & simul ac ortum est, id agit, se vt conseruet. 5. de Finib.

Omne animal simul vt ortum est, & seipsum, & omnes partes suas diligit. 2. de Finib.

Omnis natura vult esse cõseruatrix sui, & vt salua sit, & in genere conseruetur suo. 4. de Finib.

Principio generi animantiũ omni est à natura tributum, vt se, vitam, corpusq; tueatur, declinetq; ea quæ ei nocitura videntur: omniaq; quæ sunt ad viuendum necessaria, inquirat, & paret, vt pastum ac latibula. 1. Offic.

Est non scripta, sed nata lex: quã non didicimus, accepimus, legim⁹, verùm ex natura ipsa arripuim⁹.

hausi-

hausimus, expressimus: ad quam non docti sed facti, non instituti sed imbuti sumus: vt si vita nostra in aliquas insidias, si in vim, in tela aut latronum, aut inimicorum incidisset, omnis honesta ratio esset expediendæ salutis. Pro Milone.

Hoc & ratio doctis, & necessitas barbaris, & mos gentibus, & feris natura ipsa præscripsit, vt omnem semper vim, quacũque ope possent, à corpore à capite, à vita sua propulsarent. Pro Milone.

Natura omnis, ea quæ bona videntur, sequuntur, fugiuntq; contraria. 4. Tusc.

Vt bona natura appetimus, sic à malis natura declinamus. 4. Tus.

Appetuntur ea quæ secundum naturam sunt, declinanturq; contraria, & omne animal appetit quædam, & fugit à quibusdam. 3. de Natur. deor.

Omnes malunt sibi esse rectè, quàm alteri. 4

NEmo est tam demens, tamq; parũ de se cogitans, qui alienam vitam magis quàm suam diligat. Orat. in Vat.

Sibi vt quisque malit quod ad vitæ vsum pertinet, quàm alteri acquirere, concessum est, non repugnante natura. 3. Offic.

Nostræ vtilitates nobis omittendæ non sunt, aliisque tradendæ. 3. Offic.

Qui multorũ custodem se profitetur, eum sapientes sui primùm capitis aiunt custodem esse oportere. Philip. 12.

Nemo ferè est, qui sui periculi index, non sibi se æquiorem, quàm reo præbeat. Pro Deiot.

Tibi potius, quàm cuiuis sis amicus. Cicero *Dolabellæ, lib. 9. Epist. Famil.*

Et nos liberos: & feræ partus suos diligunt. 5

COmmune omnium animantiũ est, coniunctionis appetitus, procreandi causa, & cura quædã eorum, quæ procreata sunt. 1. *Offic.*

A natura ipsa, vt eos quos genuerimus amemus, impellimur. 1. *de Finib.*

Bestiæ pro suo partu ita propugnant, vt vulnera excipiant, nullos impetus, nullos casus reformident, 5. *Tuscul.*

Feræ partus suos diligunt, & nos in liberos nostros vti debemus indulgentia. 2. *de Orat.*

Id natura attributũ est, vt ij qui procreati essent, à procreatoribus amarentur. 4. *de Finib.*

Quid dulcius hominũ generi à natura datum est, quàm sui cuique liberi? Post red. ad Quir.

Nihil nobis natura iucũdius, nihil carius esse voluit, nihil dignius, in quo omnis nostra diligentia indulgentiaq; consumatur. Quare dum habemus liberos paruos, & incertũ est quàm lõga nostrûm cuiusq; vita futura sit, cõsulere viui, ac prospicere debemus, vt illorum solitudo, & pueritia quàm firmissimo præsidio munita sit. 3. *actio. in Verr.*

Is pater est amens, qui odit eum sine causa, quem procreauit. Pro Cluent.

Non est boni, neque liberalis parentis, quem procreârit, & eduxerit, eum non vestire & ornare, præsertim cum se locupletem esse negare non possit. 2. *de Orat.*

Nullum

Nullum est nomen amantius, indulgentiusq́; quàm maternum. Pro Cluent.

Sunt obseruandi parentes, non violandi. 6

PArētes charissimos habere debemus, quod ab his vita, patrimonium, libertas, ciuitas tradita est. Post red. ad Senat.

Parentibus nos primùm natura conciliat: quos nō alere, nefarium est. de Resp. Arusp.

Cuiusmodicunque mater sit, tamen in iudicio filij de turpitudine parentes dici vix oportet. Pro Cluent.

Non modò reticere homines parentū iniurias, sed etiam aquo animo ferre oportet. Pro Cluent.

Magnā vim, magnā necessitatem, magnā possidet religionem paternus, maternusq́; sanguis: ex quo si qua macula concepta est, non modò elui non potest: verùm vsq́; eò permanat ad animū, vt summus furor atq́; amentia consequatur. Pro Rosc. Amer.

Vim neque parenti, neque patria afferre oportet. Cic. Lentulo, Epist. famil. 1.

Peccatum est, parentes violare. 3. de. Finib.

Magna est vis humanitatis: multū valet cōmunio sanguinis. Portentum atq́; monstrum certissimum est, esse aliquem humana specie & figura, qui tantū immanitate bestias vicerit, vt propter quos hāc suauissimam lucē aspexerit, eos indignissimè luce priuarit: cum etiā feras inter sese, partus atque educatio, & natura ipsa conciliet. Pro Roscio Amer.

Nullum supplicium satis acrè reperiri potest in eum qui mortem obtulerit parenti: pro quo mori, ipsum, res si postularet, iura diuina atq́; humana postu-

das, Pro Rosc. Amer.

Nemo parricidæ supplicio misericordia commouetur. 4. Tusc.

Maiores nostri cùm intelligerent, nihil esse tam sanctũ, quod non aliquando violaret audacia, supplicium in parricidas singulare excogitauerũt, vt quos natura ipsa retinere in officio non posset, ÿ magnitudine pœnæ maleficio submouerentur: in sui voluerũt in culeum viuos, atq; ita in flumen deiici. Atq; videtur hũc hominem ex rerum natura sustulisse & eripuisse, cui repentè cœlum, solem, aquam, terramq; ademerũt: vt qui eũ necâsset, vnde ipse natus esset, careret ijs rebus omnibus, ex quibus omnia nata esse dicũtur. Noluerũt feris corpus obijcere, ne bestijs quoque, quæ tãtum scelus attigissent, immanioribus vteremur: non sic nudos in flumẽ deijcere, ne cum delati essent in mare, ipsum polluerent, quo cetera quæ violata sũt, expiari putãtur. Deniq; nihil tam vile, neq; tam vulgare est, cuius partẽ vllã reliquerint, etenim quid tam est cõmune, quàm spiritus viuis, terra mortuis, mare fluctuantibus, littus eiectis? Ita viuunt dũ possunt, vt ducere animã de cœlo nõ queãt: ita moriũtur, vt eorum ossa terra nõ tangat: ita iactãtur fluctibus, vt nunq̃ abluantur: ita postremò eijciũtur, vt ne ad saxa quidẽ mortui cõquiescant. Pro Rosc. Amer.

Solon, cum interrogaretur- Pro Rosc. Amer. In Apophth.. 54.

Omnes discendi studio tenentur. 7

TAntus est innatus in nobis cognitionis amor & scientiæ, vt nemo dubitare possit, quin ad eas res homi-

hominū natura nullo emolumēto inuitata rapiatur. Videmusné vt pueri, ne verberibus quidem a cōtemplandis rebus, perquirendisq́ deterreantur? vt pulsi requirant, & aliquid se scire gaudeāt? vt aliis narrare gestiāt: vt pompa, ludis, atque eiusmodi spectaculis teneātur, ob eamq́ue rem vel famem, & sitim perferant: Quid vero, qui ingenuis studiis atque artibus delectantur: nonne videmus eos nec valetudinis, nec rei familiaris habere rationem: omniaq́ perpeti ipsa cognitione & scientia captos: & cum maximis curis, & laboribus compensare eam, ex quam discēdo capiant voluptatem: 5. de Finib.

Est insita quedā, vel potius innata cupiditas scientiæ: natiq́ sumus ad congregationem, ad societatē, ad communitatemq́ generis humani. 4. de Finib.

Omnes trahimur & ducimur ad cognitionis & scientiæ cupiditatem, in qua excellere pulchrum putamus. labi autem, errare nescire, decipi, malum & turpe ducimus. 1. de Offic.

Cum sumus necessariis negotiis curisq́ vacui, tū auemus aliquid videre, audire, discere: cognitionēq́ rerū aut occultarū, aut admirabilium, ad bene beateq́ viuendum necessarium ducimus. 1. Offic.

Fictas fabulas e quibus vtilitas nulla duci potest, cum voluptate legimus. Quid? volumus nomina eorum qui quid gesserunt, nota nobis esse, parentes, patriam, multa præterea non necessaria. Quid? homines infima fortuna, nulla spe rerum gerendarum, opifices denique delectantur historia: maximeq́ eos videre possumus res gestas audire & legere velle.

qui à spe gerendi absunt, confecti senectute. 5. de Fin.

In istis rebus quæ discuntur & cognoscuntur inuitamenta insunt, quibus ad discendum cognoscendumq; mouemur. 5. de Finib.

Nemo est orator, qui se Demosthenis similem esse nolit. De gen. opt. Orat.

Optimus & grauissimus quisq; confitetur se multa ignorare, & multa sibi etiam atque etiam esse discenda. 3. Tusc.

Omnia scire cuiusmodi sint cupere, curiosum est: duci verò maiorum rerum cõtemplatione, summorũ virorum est putandum. 5. de Finib.

Tu, quàm sit homo literarum cupidus, quinto de Finibus leges vberiùs.

Quàm certa sint sensuum iudicia. 8

SEnsuũ ita clara iudicia & certa sunt, vt si optio naturæ nostræ detur, & ab ea Deus aliquis requirat, contentáne sit suis integris incorruptisquè sensibus, an postulet melius aliquid, nõ videam quid quærat amplius. 2. Acad.

Literarum laus, & vtilitas. 9

ARtes virtutis sunt magistræ. 4. ad Her.

Suauitate scientiæ, nihil est homini iucũdius. 3. de Orat.

Scientia nulla res est præstantior. 2. de nat. Deor.

Si ex literis delectatio tantùm peteretur, tamen hanc animaduersionem humanissimam & liberalissimã iudicaremus. Nam cæteræ, neq; temporum sunt, neque ætatum omnium, neq; locorũ. Hæc studia adolescentiam alunt, senectutem oblectãt, secundas res ornant,

ornant, aduersis perfugium ac solatium præbent: delectāt domi, non impediūt foris pernoctāt nobiscum, peregrinantur, rusticantur, quod si ipsi hæc neque attingere, neq; sensu nostro gustare possemus, tamen ea mirari deberemus, etiam cum in aliis videremus. Pro Archia poëta.

Studiis ac literis res secundæ ornantur, aduersæ adiuuantur. Ad Luceium. 5. Famil.

An vllum putas fieri posse ciuem egregium qui nō sit iis eloquentiæ artibus & bonis disciplinis eruditus? An vlla alia esse putas rudimenta, & incunabula virtutis, quibus animi ad gloriæ cupiditatem alūtur? in Sal.

Vt ager quamuis fertilis. 2. Tusc. In Sim. 35.

Multi cum in potestate essent hostium ac tyrannorum, multi cum in custodia, multi in exilio, dolorē suum doctrinæ studiis leuarunt. 5. de Finib.

Literæ posteritatis causa reperta sunt, quæ obliuioni subsidio esse possent. Pro Sylla.

Exempla omnia iacerent in tenebris nisi literarū lumen accederet. Pro Arch poëta.

Nullius agricolæ cultu stirpis tam diuturna, quàm poëtæ versu seminari potest. De Leg.

Alexander cum in Sigeo. Pro Archia poëta. In Apophth. 78.

Non tam præclarum est scire Latinè, quàm turpe nescire. Orat ad Brut.

Nescire quid anteà, quàm natus sit, acciderit, id est semper puerum esse. Orat ad Brut.

Præclarū mihi videtur adeptus is qui quare homines

mines bestiis præstant, ea in re hominibus ipsis antecellas. 1. de Inuent.

Plato tū deniq, Epist. ad Q. fratr. In Apoph. 7.

Bias, cuius cum patriam. 1 Parap. in Apoph. 65.

Quis in eo summe elaborandū non arbitretur, vt quo vno homines bestiis præstent, in hoc hominib. ipsis antecellat? 1. de Orat.

Artes coniunctæ.

OMnes artes quæ ad humanitatē pertinēt, habēt commune quoddā vinculū, & quasi cognatione quadā inter se continentur. Pro Arch. poeta.

Omnis ingenuarum & humanarū artiū doctrina vno quodam societatis vinculo continetur. 3. de Orat.

Cæteræ artes se ipsæ per se tuentur singulæ. 2. de Ora.

Non est in literis desperandum.

QVibus natura minora data sunt, tamē illud assequi possunt, vt his quæ habeant, modice & scienter vtantur, vt ne dedeceat. 2 Orat.

Nihil est quod quisquam magnitudinē artiū ex eo quod senes discunt, pertimescat: nāque aut senes ad eas accesserunt, aut vsq, ad senectutē in studijs detinentur, aut sunt tardissimi. 3. de Orat.

Literæ discuntur facile, si & tantum sumas, quantum opus sit, & habeas qui docere fideliter possit, & scias ipse etiam discere: ita vt facilis vsus doctrinā confirmet, mediocris opera tribuatur, memoria studiumq, permaneat. 3. de Orat.

Non

Non est interdictum aut à rerũ natura, aut à lege aliqua, atq; more, vt ne singulis hominib⁹ amplius quàm singulas artes nosse liceat. 1. de Orat.

Interest magni eius qui discere vult, vtrũm vnũ omnia, an omnia neminem, sed aliud alium putet cõsequi posse. Si enim putabit omnia posse penes vnum consistere, ipse quoque ad omnium nitetur facultatẽ si is desperabit, in paucis se exercebit, ipsis enim cõtentus erit. 3. de Orat.

Multi sunt, qui desperatione debilitati, experiri id nolunt, quod se assequi posse diffidunt: sed par est omnes omnia experiri, qui res magnas, & magnopere expetendas cõcipiũt. Quod si quem aut natura sua aut illa præstãtis ingenij vis forte deficiet, aut minùs instructus erit magnarum artium disciplinis: teneat tamẽ eam cursum quem poterit. Prima enim sequentẽ, honestũ est in secundis tertijsq; cõsistere. Nõ enim in poetis, Homero soli locus est aut Archiloco, aut Sophocli, aut Pindaro. Nec verò Aristotelem in Philosophia deterruit a scribendo amplitudo Platonis. Nec ipse Aristoteles, admirabili quadam scientia & copia, cæterorum studia restrinxit: nec solùm ab optimis studiis excellentes viri deterriti non sunt, sed ne opifices quidem se artibus suis remouerũt, qui aut Ialysi non potuerunt, aut Coæ Veneris pulchritudinẽ imitari: Nec symulachro Iouis Olympij, aut Doryphori statua deterriti reliqui, minùs experti sunt quid efficere, aut quò progredi possent: quorum tanta multitudo fuit, tanta in suo cuiusq; genere laus, vt cum summa miremur, inferiora tamen probemus.

In oratoribus verò, Græcis quidem, admirabile est, quantum inter omnes vnus excellat. Attamen cùm esset Demosthenes, multi oratores magni & clari fuerunt, & antea fuerāt, nec postea defecerūt. Quare non est, cur eorū qui se studio eloquētiæ dediderūt, spes infringatur, aut languescat industria. Nam neque illud ipsum quod est optimum, desperandum est: & in præstantibus rebus magna sunt ea, quæ sunt optimis proxima. in Orat.

Natura nulla est, quæ non habeat in suo genere res cōplures, dissimiles inter se, quæ tamē consimili laude dignentur. 3. de Orat.

Non dubium est quin multi, cùm ita nati essent, vt quædam contra naturā deprauata haberēt, restituerentur & corrigerentur à natura, cùm se ipsa reuocasset aut arte aut medicina: aut quorum lingua sic inhærerent, vt eloqui non possent, hæ scalpello resectæ liberarētur. Multi etiam naturæ vitiū, meditatione atque exercitatione sustulerūt: vt Demosthenē scribit Phalareus cū dicere nequiret, exercitatione fecisse vt planissimè diceret. 2. de Diuinat.

In Demosthene tātum studium fuisse tantusq; labor dicitur, vt primū impedimēta naturæ, industria diligentiaq; superaret: cumq; ita balbus esset, vt eius ipsius artis, cui studeret, primam literam non posset dicere, perfecit meditādo, vt nemo planiùs eo locutus putaretur. Deinde cùm spiritus eius esset angustior, tantum continēda anima in dicendo est consequutus, vt vna continuatione verborum, binæ ei contentiones vocis & remissiones continerentur. Quinetiam, vt memo-

memoriæ proditum eſt, cõiectis in os calculis ſumma voce, verſus multos uno ſpiritu pronunciare conſueſcebat: neque is conſiſtens in loco, ſed inambulans, atque aſcenſu ingrediens arduo. 1 de Orat.

Nihil eſt, quod longinquitas temporis efficere non poſſit. 1. de Diuinat.

Quærendi defatigatio turpis eſt, cum id quod quæritur ſit pulcherrimum. 2. de Finib.

Nõ eſt conſentaneum vllam honeſtam rem, actionemue, ne ſolicitus ſis, aut non ſuſcipere, aut ſuſceptã deponere. Quod ſi curã fugimus, virtus fugiẽda eſt: quæ neceſſe eſt, vt cum aliqua cura res ſibi contrarias aſpernetur atq; oderit, vt bonitas malitiam; tẽperantia libidinem, ignauiam fortitudo. Lælius.

Sine ſtudio, & ardore quodam amoris in vita nihil quidquam fit egregium. 1. de Orat.

Diligentia in omnibus rebus plurimum valet: hæc præcipuè colenda eſt nobis, hæc ſemper adhibẽda, hæc nihil eſt quod nõ aſſequatur, quæ vna virtute omnes reliquæ virtutes continentur. 2 de Orat.

Parùm valet doctrina, niſi induſtria, ſtudio labore, diligentia comprobetur. 3 ad Heren.

Quæ bona ſunt, fieri meliora poſſunt doctrina: & quæ non optima, acui tamen aliquo modo, & corrigi poſſunt. 1. de Orat.

In omni diſciplina, infirma eſt artis præceptio ſine ſumma aſſiduitate exercitationis. 3. ad Heren.

Nulla ars literis ſine interprete, & ſine aliqua exercitatione percipi poteſt. Cicer. Trebatio. Fam. Epiſt. 7.

Studia nihil prosunt perueniendi aliquò, nisi illud, quod eò, quò intendas, ferat deducátq; cognôris, 1. de Orat.

Nihil statim absolutum. 11

NIhil est simul & inuentum & perfectum. de Clar. Orat.

Nihil est in natura rerum omnium, quod se vniuersũ profundat, & quod totum repẽtè euolet: sic omnia quæ fiunt quæq; aguntur acerrimè leuioribus principijs natura ipsa prætexuit. 2 de Orat.

Omnium rerũ principia parua sunt, sed suis progressionibus vsa augentur. 5. de Finib.

Nihil in simplici genere omni ex parte perfectum atque beatum natura expoliuit, tanquam cæteris nõ sit habitura quod largiatur, si vni omnia concesserit. 1. de Inuent.

Nihil refert, quam citò, si sat bene. 12

ETsi vtile est subitò sæpe dicere, tamẽ illud vtilius sumpto spatio ad cogitanaum, paratiùs, atq; accuratius. dicere 2. de Orat.

Non potest in eo esse succus diuturnus quod nimis celeriter est maturitatem assequutum. 2. de Orat.

Sapientis laus, & Sapientiæ commendatio. 13

SApientia est rerum diuinarum & humanarũ scientia cognitióq;, quæ cuiusq; rei causa sit: ex quo efficitur, vt diuina imitetur, humana omnia inferiora virtute ducat. 4 Tusc.

Mater omniũ bonarum artiũ est sapiẽtia, a cuius amore, Græco verbo Philosophia nomen inuenit: qua nihil a dijs immortalibus vberius, nihil florẽtius nihil

nihil præstabiliꝰ hominũ generi datũ est. Hæc enim una, nos cũ cæteras res omnes, tum quod est difficillimũ, docuit ut nosmetipsos nosceremus. Cuiꝰ præcepti tanta vis, tanta sententia est, ut ea nõ homini cuipiam, sed Delphico Deo tribueretur. Nam qui se ipse norit, primùm aliquid se habere sentiet diuinũ ingeniumq́, munere deorum semper dignũ aliquid & faciet, & sentiet: & cùm se ipse perspexerit, totumq́ tẽtarit, intelliget quemadmodum à natura subornatꝰ in vitam venerit, quãtaq́ instrumenta habeat ad obtinẽdam adipiscendãq́ sapientiam: quoniam principio rerũ omniũ quasi adumbratas intelligentias animo ac mente conceperit, quibus illustratus sapientia duce, bonũ virum, & ob eam ipsam causam, cernat se beatum fore. 1. de Legib.

Sapientia, est rerũ diuinarum atque humanarum scientia, in qua continetur deorum & hominũ communitas, & societas inter ipsos. 1. Offic.

Sapientia, ars viuendi putãda est. Una est enĩ quæ mæstitiã pellit ex animis, quæ nos exhorrescere metu non sinit: qua præceptrice, in tranquillitate viui potest, omniũ cupiditatum ardore restincto. 1. de Finib.

Sapientia, est sanitas animi. 3. Tuscul.

Sapientia sola est, quæ nos à libidinũ impetu, & formidinũ terrore vindicet, & ipsius fortunæ modestè ferre doceat iniuriam, & omnes doceat vias, quæ ad quietem, & trãquillitatem ferunt. 1. de Finib.

Sapientia, hominis est custos & procreatrix. 4. de Finib.

Hæc est vna omnis sapientia, non arbitrari sese scire quod nesciat: ob eãq; rem Socrates ab Apolline omnium sapientissimus est dictus. 1. Academico.

Sapientia nihil est optabilius, nihil præstantius, nihil homine dignius, estq; diuinarũ rerũ, & humanarũ scietia, cuius studiũ si quis vituperat, haud sanè intelligo quidnã sit, quod laudandũ putet. 2. Offic.

Illa est præstans & diuina sapientia, perceptas penitùs & pertractatas humanas res habere: nihil admirari cum acciderit: nihil antequam euenerit, non euenire posse arbitrari. 3. Tuscul.

Sapientia nihil est melius. 2. de natura deorum.

Ad rempublicam plurima veniunt commoda si moderatrix omnium rerum præstò est sapientia: hinc ad ipsos qui eam adepti sunt, laus, honor, dignitas cõfluit. 1. de Inuent.

Oculorum inquit Plato, est in nobis sensus acerrimus, quibus sapientiã nõ cernimus. Quàm illa ardentes amores excitaret sui, si videretur. 2. de Finib.

Laudẽ sapientiæ statuo maximam non aliunde pẽdere, nec extrinsecus aut benè, aut malè viuendi suspensas habere rationes. Ad Lucceium lib 5 Famil.

Nihil est turpius, quàm sapientis vitam ex insipientiũ sermone pendere. 2 de Finib.

Qui ex errore imperitæ multitudinis pendet, is in magnis viris non est habendus. 1 Offic.

Ignobilitas, aut humilitas, aut etiam popularis offensio sapientem esse non prohibet. 5. Tusc.

Quum sapiens & bonus vir, qualis fuit, C. Lælius, suffragiis præteritur, non populus à bono consule po-

tius,

tius, quàm ille à vano populo repulsam fert. 5. Tusc.

Sapiẽtis animus magnitudine consilij, tolerantia rerum humanarũ, contemptione fortunæ, virtutibus denique omnibus vt mœnibus septus, vinci aut expugnari non potest. Paradox. 4.

Sapiẽtis animus nũquã est in vitio, nunquã turgescit, nunquã timet, nunquã sapiẽs irascitur. 3. Tusc.

Est sapientis, quidquid homini accidere possit, id præmeditari, et ferre modicè, si aduenerit. Philip. 11

Sapienti nihil potest videri magnũ in rebus humanis, cui æternitas omnis, totiusque mũdi nota sit magnitudo. Nam quid, aut in studijs humanis, aut in tã exigua vita breuitate magnũ sapiẽti videri potest? qui semper animo sic excubat, vt ei nihil improuisũ accidere possit, nihil inopinatũ, nihil omnino nouum: atque idem ita in omnes partes aciem intendit, vt semper videat sedem sibi, & locum sine molestia atque angore viuẽdi, vt quemcunque casum fortuna inuexerit, hũc aptè & quietè ferat. 3. Tuscul.

Neque lætabitur vnquã, neque mœrebit nimis, qui semper in seipso omnem spem reponet sui. 5. Tuscul.

Sapiẽtia est vna, quæ mœstitiam pellat ex animis, quæ nos exhorrescere metu nõ sinat: qua præceptrice in tranquillitate viui potest, omnium cupiditatũ ardore restincto. 1. de Finib.

Sapienti malum videri nullũ potest, quod vacet turpitudine: aut ita paruum malũ, vt id obruatur sapiẽtia, vixque appareat: qui nihil opinione affingat, assumatque ad ægritudinem: neque id putet esse rectum: sed quàm maximè excruciari luctuque cõfici, quo præ-

vius nihil esse potest. 3. *Tusc.*

Quisquis est, qui moderatione & constantia polleat, quietus animo est, sibiq́; ipse placatus, vt neq; tabescat molestijs, neq; frangatur timore, nec sitienter quid expectans, ardeat desiderio, nec alacritate futili gestiens deliquescat, is est sapiens. 4. *Tusc.*

Vir temperatus, cōstans, sine metu, sine ægritudine, sine alacritate vlla, sine libidine, is est sapiēs. 5. *Tusc.*

Omnes qui in rerū contēplatione studia ponebant, sapientes & habebantur & nominabantur. 5 *Tusc.*

Qui omnibus virtutib⁹ instructi & ornati sunt, tū sapientes, tum viri boni dicuntur. 5. *Tusc.*

Sapientissimus est, cui quod opus sit, ipse venit in mentem. Pro Cluentio.

Quidquid à sapiēte proficiscitur, id cōtinuò debet expletum esse suis partibus. 3. *de Finib. nec est sapientis dicere: Non putabam.*

Ne quidquam sapere sapientem, qui ipsi sibi prodesse nequiret, dicebat Ennius. Ad Trebat. Famil. 7 3. *Offi. In Apophth.* 122.

Μισῶ *Ad Cæsar. Famil. lib.* 13. *In Apophthegmatib.* 87.

De fœlicitate sapientis plura leges tertio Tusc. & Parador. finali & penultimo.

Stultus. 14

S*Apientissimus quisque æquissimo animo moritur, stultissimus iniquissimo. Paradox.*

Stulti malorū conscientia torquentur: Sapientes bona præterita renouata grata recordatione delectant. 1. *de Finib.*

Nullus stult⁹ beatus, & sapiēs nō beat⁹. 1. *de Finib.*

Mul-

Multa sunt incõmoda in vita, quæ sapientes cõmodorũ compensatione leniunt: stulti nec vitare venientia possunt, nec ferre præsentia. 1. de Natura deor.
Vt stultitia. 5. Tusc. In simil. 72.

Tu vide primo de Finibus plenissimè, quibus curis & angoribus stulti conficiantur, & quibus sapientes perfruantur voluptatibus.

Stultitia. 15

STultitia maius est malum, quàm omnia mala & fortunæ & corporis. 3. de Natura deorum.
Omnium malorũ stultitia est mater. De pet. cons.
Insipiẽtia nullum maius malum est. 3. Tuscul.
Miserius stultitia quid dicere possumus? 1. de Natur. deor.
Quid abiectius stultitia dici potest? 1. de Legibus.
Omnes stulti insaniunt. 4. Tusc. & Paradox. 4.
Est proprium stultitiæ, aliorum vitia cernere, obliuisci suorum.
Stultorum plena sunt omnia. Cic. Papyrio Pæto. Famil. 9.

Quarto Paradox. & quinto plura legere potes.

Prudentia. 16

PRudẽtia, est rerum expetendarũ scientia. 1. Offic.
Nihil est homini prudentia dulcius, aut sagaci ac bona mente melius. 1. Tusc.
Non potest esse iucunda vita, à qua absit prudentia. 5. Tusc.
Omnibus artibus volum⁹ attributã esse eam, quæ cõmunis appellatur prudẽtia, quã omnes qui cuique artificio præsunt, debent habere. 5. de Finib.
In prudẽtia, duo vitia vitanda sunt, Vnum, ne incognita

cognita ꝑ cognitis habeamus, hisq́; temerè assentiamur. Quod vitium effugere qui volet, (omnes autẽ velle debent) adhibebit ad considerãdas res & tempus & diligentiam. Alterũ est vitium, quòd quidam nimis magnũ studiũ, multamq́; operã in res obscuras atque difficiles conferunt, easdemq́; non necessarias. 1. Offic.

Vt quisq́; maximè perspicit, quid in quaq́; re verissimum sit: quiq́; acutissimè & celerrimè potest & videre, & explicare rationem, is prudentissimus & sapientissimus ritè haberi solet. 1. Offic.

Laus Philosophiæ & vtilitas. 17

PHilosophandi ratio est triplex. Vna, de vita & moribus. Altera, de natura & rebus occultis. Tertia, de disserẽdo, & quid verum, & quid falsum, quid rectum in oratione, quid prauum, quid consentiens, quid repugnet, iudicando. 1. Acad.

Philosophia in treis partes est distributa, in naturæ obscuritatem, in disserendi subtilitatem, in vitam atq́; mores. 1. de Orat.

Cum tota Philosophia frugifera & fructuosa, nec vlla pars eius inculta ac deserta sit: tũ nullus in ea feracior locus est, nec vberior, quàm de officiis, à quib⁹ constanter, honesteq́; viuendi præcepta ducuntur. 3. Offic.

Philosophia mater omnium bonarum artiũ, nihil est aliud, nisi, vt Plato ait, donum & inuentũ deorũ. Hæc nos primum ad deorũ cultum, deinde ad ius hominum, quod situm in generis humani societate, tum ad modestiã, magnitudinẽq́; animi erudiuit: eadẽq́; ab am-

ab animo tãquã ab oculis caliginẽ dispulit, vt oĩa supera, infera, prima, vltima, media videremꝰ. 1. Tusc.

Est laudatarum artiũ omnium procreatrix quædam, & quasi parens ea, quam Philosophiam Græci vocant. 1. de Orat.

Philosophia nihil est aliud, si rectè interpretari volumus, quàm studium sapientiæ. 2. Offic.

Cultura animi Philosophia est, quæ extrahit vitia radicitus, & præparat animos ad satos accipiendos. 2. Tuscul.

Philosophia medetur animis, sollicitudines detrahit, cupiditatibus liberat, pellit timores. 2. Tuscul.

Est animi medicina, Philosophia: cuius auxiliũ, non vt in corporis morbis petendum est foris: omnibusq́ opibus viribusq́, vt nosmetipsi nobis mederi possimus, elaborandum est. 3. Tuscul.

Philosophia, mater est omnium benefactorum, beneq́ dictorum. De claris Orat.

Vitiorum peccatorumq́ nostrorum omnis à Philosophia petenda est medicina. 5. Tuscul.

Sine Philosophia fieri non potest, vt sanus sit animus. 3. Tuscul.

Vt medici, toto corpore curando. 3. Tuscul. In Simil. 36.

Radicem omnium malorũ stirpitùs Philosophia se extracturam pollicetur: demus ergo huic nos excolẽdos, patiamurq́ nos sanari ab ea, si boni & beati volumus esse: omnia adiumẽta & auxilia petamus benè beateq́ viuendi. 4. Tuscul.

Philosophia virtutes continet, & officij & bene viuen-

viuendi disciplinã: quam qui profitetur, grauissimam mihi personam sustinere videtur. In Pisonem.

Est Philosophia paucis cõtenta iudicibus, multitudinemq; consultò fugiens, eiq; ipsa & suspecta & inuisa. 2. Tusc.

Nunquam satis dignè poterit laudari Philosophia, cui qui pareant, omne tẽpus ætatis possit sine molestia degere. Cato Maior.

Nullum bonũ Philosophia optabilius, nullum præstantius, neq; datum est mortalium generi, deorum consensu, neque dabitur. de Vniuer.

O vitæ Philosophia dux, ô virtutis indagatrix, expultrixq; vitiorum, quid nõ modo nos, sed omnino vita hominũ sine te esse potuisset? Tu vrbes peperisti, tu dissipatos homines in societatem vitæ conuocâsti. Tu eos inter se primò domiciliis, deinde cõiugiis, tum literarum & vocum communione iunxisti. Tu inuẽtrix legum, tu magistra morũ & disciplinæ fuisti. Tu vitæ trãquillitatem largita nobis es, & terrorẽ mortis sustulisti. 5. Tusc.

Nihil est dulcius otio literario, his dico literis, quibus infinitatem rerũ atq; naturæ, & in hoc ipso mundo, cœlum, terras, maria cognoscimus. 5. Tusc.

Thales Milesius, vt obiurgatores suos cõuinceret, ostenderetq; Philosophum, si ei commodũ esset, pecuniam facere posse, omnẽ oleam antequam florere cœpisset, in agro Milesio coëmisse dicitur. Animaduerterat fortasse quadam scientia olearum vbertatem fore. 1. de Diuinat.

Qui cæteris rebus pro nihilo habitis rerũ naturam

stud-

studiosi intuentur, & sapientia studiosi & Philosophi habentur. 5. Tuscul.

Philosophi, virtutis magistri. 5. Tuscul.

Magistri virtutis, Philosophi. 5. Tuscul.

Non ex singulis vocibus Philosophi spectādi sunt, sed ex perpetuitate & constātia: resq́; spectari oportet, non verba. 5. Tuscul.

In Philosophia res spectantur, non verba pendūtur. Orat. ad Brutum.

A Philosophia, si adferat eloquētiā, non aspernor: si nō habeat, nō admodum desidero. 1. Tuscul.

Sunt qui in rebus contrarijs parū sibi constent, voluptatē seuerissimè contēnant, in dolore sint molliores, gloriam negligant, frāgantur infamia. 1. Offic.

Vt si Grammaticū professus se quispiam. 2. Tusc. In Simil. 20.

Quotusquisq́; Philosophorum inuenitur, qui sit ita moratus, ita animo ac vita cōstitutus, vt ratio postulat, qui disciplinā, nō ostētationē sciētiæ, sed legē vitæ putet, quiq́; obtēperet ipse sibi, ac decretis suis pareat? Videre licet alios tanta leuitate & iactatione, iis vt fuerit nō didicisse melius: alios pecuniæ cupidos, nonnullos gloriæ: multos libidinū seruos, vt cū eorū vita mirabiliter pugnet oratio, quod quidē est turpissimum. 2. Tusc.

Eloquentia. 18

PAcis est comes, otiiq́; socia, & iam bene constitutæ ciuitatis quasi alumna quædam, eloquentia. De claris Orat.

Nemo est qui nesciat initio genus humanū in montibus ac syluis dissipatum, prudētiū consiliis compul-

sum: & disertorum oratione delinitum, se oppidis mœnibusq́ sepsisse. 1. de Orat.

Fuit quoddam tempus, cùm in agris homines passim bestiarũ more vagabãtur, & victu ferino sibi vitam propagabãt: nec ratione animi quidquã, sed pleraq́ viribus corporis administrabãt. Nemo legitimas viderat nuptias, nemo certos inspexerat liberos. Quo tempore quidam magnus videlicet vir & sapiẽs dispersos homines in agris, & in locis siluestribus abditos, ratione quadam compulit in vnum locum, & cõgregauit, & eos ex feris & immanibus, mites reddidit & mansuetos. 1. de Inuent.

Hoc tẽpore cùm homines nondum neq́ naturali, neq́ iure ciuili descripto fusi per agros, atq́ dispersi vagarentur, tantũq́ haberẽt, quantũ manu ac viribus per cædem ac vulnera aut eripere, aut retinere potuissent: extiterunt viri virtute & consilio præstanti, qui dissipatos vnum in locum congregarũt, eosq́ ex ferocitate illa ad iustitiam atq́ mansuetudinem transtulerunt, & inuento diuino & humano iure eos mœnibus sepserunt. Pro Sestio.

Duæ sunt artes quæ possunt locare homines in amplissimo gradu dignitatis: vna imperatoris, altera oratoris boni, ab hoc enim pacis ornamẽta retinentur, ab illo belli pericula repelluntur. Pro Muræna.

Grauis est & plena dignitatis dicẽdi facultas, quæ plurimas gratias, firmissimas amicitias, maximaq́ sæpe studia peperit. Pro Muræna.

Eloquentia principibus maximè ornamento est. 2. de Finib.

Elo-

Eloquentia grandis est verbis, sapiens sententijs, genere toto grauis: manus extrema non accessit operibus eius, praeclarè inchoata multa, perfecta nō planè. De claris Orat.

Nihil est eloquentia laudabilius, vel praestantius, vel admiratione audientium, vel spe indigentiū, vel eorum qui defensi sunt, gratia. 2. Offic.

Nihil est tam inhumanū, quàm eloquentiā à natura ad salutem & conseruationem datam, ad bonorum pestem perniciemq́ conuertere. 2. Offic.

Nihil est tam incredibile, quod non dicendo fiat probabile. Nihil tam horridum, tam incultum, quod nō splendescat oratione, & tanquā excolatur. Parad.

Ut hominis decus est ingenium, sic ingenij lumen est eloquentia. De claris Orator.

Eloquens & disertus. 19

ELoquens hoc vel maximè differt à diserto. Disertus est enim, qui potest satis acutè atq; dilucidè apud mediocres homines, ex communi quadam hominum opinione dicere. Eloquēs verò, qui mirabilius & magnificētius augere potest, atque ornare quae vult; omnesq́ omniū rerum, quae ad dicēdum pertinēt, fontes animo ac memoria cōtinet. 1. de Orat.

Si de laudibus Eloquētiae, delectatione, & artis difficultate plura cupias, euolue diligenter librum de Oratore, & amplius, quod desideres, nihil erit.

Orator. 20

NOmine oratoris & docti, ornādus est, qui scelus fraudemq́ nocentis possit dicendo subijcere odio ciuium, supplicioq́ constringere, idemq́ ingenij praesidio innocentiam iudiciorum pœna liberare: idemq́

langue-

languentem labentemq; populū, aut ad decus excitare, aut ab errore deducere, aut inflammare in improbos aut incitatum in bonos mitigare: qui deniq; quēcūq; in animis hominū motum res & causa postulet, eum dicendo, vel excitare possit vel sedare. 1. de Orat.

Dialecticæ & Rhetoricæ quædam differentia.

ZEno Rhetoricā palmæ, Dialecticam pugno simile esse dicebat: quod latius loquerentur rhetores, Dialectici autē compressius. 2 de Finib.

Zeno ille, a quo disciplina Stoicorū est, manu demōstrare solebat quid inter Dialecticam & Rhetoricā interesset. Nā cū compresserat digitos, pugnumq; fecerat, Dialecticā aiebat eiusmodi esse. Cum autem deduxerat, & manum dilatauerat, palmæ illius simile Eloquentiā esse dicebat. Hocq; uno, ait Aristoteles, inter se differūt, quòd hæc ratio dicendi latior sit, illa loquendi contractior. orat ad Brutum.

Docti quid maximè sit proprium.

ERuditus oportet semper aliquid ex se promat, q alios delectet aut seipsū laudibus illustret. L. Lu ceius ad Ciceronem. Famil. lib. 5.

Docti non solū viui ac præsentes studiosos discendi erudiūt atque docent, sed hoc idem etiam post morte monumentis literarum assequūtur. 1 Offic.

Ingeniosus laboriosissimè docet.

QVo quisq; est solertior & ingeniosior, hoc docet iracundiùs & laboriosius: quod enim ipse celeri-

ter ar-

ter arripuit, id quum tardè percipi videt, discrucia-
tur. Pro Rosc. Com.

Doctus inuisus, nisi probus. 24

QVo quis versutior & callidior, hoc inuisior & suspectior, detracta opinione probitatis. 2. Offic.

Si quis omissis honestissimis studiis rationis & officii, consumit omnem operam in exercitatione dicē-di, is inutilis sibi, perniciosus ciuis patriæ alitur: qui verò ita se armat eloquentia, vt non oppugnare commoda patriæ, verùm pro iis pugnare possit, is mihi vir & suis, & publicis rationibus vtilissimus, atque amicissimus ciuis forè videtur. 1. de Inuent.

Scientia, quæ est. 1. Offic. In Apophth. 12

Ars militaris. 25

REi militaris virtus præstat cæteris omnibus. Omnes vrbanæ res, omnia nostra studia, & hæc forensis laus & industria latent in tutela, ac præsidio bellicæ virtutis: & simul atque increpuit suspicio tumultus, artes illicò nostræ cōticescunt. Omnia denique, quæ sunt in imperio, & in statu ciuitatis, ab iis defendi, & firmari putantur, qui militari virtute antecellunt. Pro Muræna.

Multò plus adfert dignitatis rei militaris, quam iuris ciuilis gloria. Vigilas tu de nocte, vt tuis consultoribus respondeas: ille verò, vt eò quò intendit, maturè cum exercitu perueniat. Te gallorum, illum buccinarum cantus exsuscitat. Tu actionē instituis, ille aciē

Instruis

uigilat. Tu caues ne tui cõsultores, ille, ne vrbes aut castra capiantur. Ille tenet & scit vt hostium copiæ, tu vt aquæ pluuiæ arceantur. Ille exercitatus est in propagandis finibus, tu in regendis. Pro Murana.

Duæ sunt artes. Suprà nu. 16. in cap. de Eloquentia. Pro Murana.

Consilium & prudentia armis & rebus bellicis præferantur.

Minuenda est horum opinio, qui arbitrantur res bellicas maiores esse, quàm vrbanas: Quamuis enim Themistocles iure laudetur, & sit eius nomen quàm Solonis illustrius: citeturq; Salamis clarissimæ testis victoriæ, quæ anteponatur cõsilio Solonis, ei quo primum constituit Areopagitas: non minus præclarũ hoc, quàm illud, iudicandũ est. Illud enim semel profuit, hoc semper proderit ciuitati. 1. Offic.

Nõ minorẽ vtilitatem adferunt, qui togati Reip. præsunt, quàm qui bellum gerunt. Itaque eorum cõsilio sæpe, aut non suscepta, aut confecta bella sunt: nonnunquam etiam illata. Quare expetenda magis est decernendi ratio, quàm decertandi fortitudo: temere enim in acie versari, & manu cum hoste confligere immane quiddã est, & belluarũ simile. 1 Off.

Considerati hominis est iure disceptare, armis nõ contendere. Pro Cicin.

Cedant arma togæ, concedat laurea linguæ. 1 Off.

Honestum efficitur, animi, non corporis viribus. 1. Offic.

Parua sunt foris arma, nisi est consilium domi. 1. Offic.

Ni

Non viribus aut velocitatibus, aut celeritate corporum res magnæ geruntur, sed consilio & authoritate & sententia. Cato Maior.

Maximæ Respublicæ per adolescentulos labefactatæ, à senibus sustentatæ & restitutæ sunt. Cum enim ad gubernacula Reipublicæ temerarij atque audaces homines accedunt, maxima ac miserrima naufragia fiunt. Cato maior.

Dux ille Græciæ nunquam optat, ut Aiacis similes decem habeat at ut Nestoris quandoque. Quod si acciderit, non dubitat quin Troia breui sit peritura. Cato Maior.

Temeritas cum sapientia non commiscetur. Pro Murena.

Hæc plenius disputantur primo Officior. Cap. Sed cum plerisque, quæ nos consulto omisimus.

Consilium rem præcurrat.

IN *rebus magnis, memoriaque dignis cōsilia primum, deinde acta, postea euentus spectantur.* 2. de Orat.

Bene præcipiunt, qui vetant quicquam agere quod dubites, æquum sit, an iniquum.

Non debemus quidquam agere, cuius non possimus causam probabilem reddere. 1. Offic.

Ad rem gerendam qui accedit, caueat, ne id modò consideret, quàm illa res honesta sit, sed etiam ut habeat efficiendi facultatem, in quo ipso considerandum est illi, ne aut temerè desperet propter ignauiam, aut nimis confidat propter cupiditatē. In omnibus autem negotiis priusquam aggrediare, adhibenda est præparatio diligens. 1. Officiorum.

Suum quisq; noscat ingenium, acremq; se & vitiorum, & bonorum suorum iudicem praebeat: ut scenici plus quam nos videantur habere prudentiae. ne histrio videat in scena, quod non videat sapiens in vita. 1. Offic.

Non est incommodum ex alijs iudicare: ut siquid dedeceat in alijs, vitemus & ipsi. fit enim nescio quo modo ut magis in aliis cernamus, quam in nobismet ipsis, siquid delinquitur. 1. Offic.

Ita pictores, & ij qui signa fabricantur. 1. Offic. In Simulachris.

Ad ea eligenda, quae dubitationem afferunt, adhibere homines doctos debemus, vel etiam usu peritos, & quid is de unoquoque officij genere placeat exquirere. 1. Offic.

Non est satis iudicare quid faciendum, nō faciēdumue sit, sed stare etiam oportet in eo quod sit iudicatum. 2. de Finib.

Melius curantur ea, quae consilio geruntur, quam quae sine consilio administrantur. 1. de Inuent.

Domus ea qua ratione geritur, omnibus instructior est rebus, & apparatior, quam ea quae temere, & nullo consilio administratur. 1. de inuent.

Exercitus is cui praepositus est sapiens & callidus imperator, omnibus partib. cōmodius regitur, quam is qui stultitia & temeritate alicuius administratur. 1. de Inuent.

Sinistrum quorundam consilium.

HOc plerunque facimus, ut consilia euentis ponderemus, & cui bene quid processerit, multum

illum prævidisse: cui secus, nihil sensisse dicamus. Pro C. Rabir. Posthum.

Nedū hominū humilium, sed etiam amplissimorum virorum consilia ex euentu, non ex voluntate a plerisque probari solent. Lib. 9. ad Attic. epist. 10.

Princeps. 29

MAgnū est: personam in republica tueri principis: qui nō animos solum debet, sed oculos seruire ciuium. Philip 8.

Nimis multa audire coguntur, neque aliter facere possunt, quibus tota commissa est Respublica. Pro Milone.

Si quis de cōtētione principatus laborat, quæ nulla esse debet, stultissime facit, si vitiis cū virtute cōtendit: ut enim cursus cursu, sic in viris fortibus, virtus virtute superatur. Philip. 14.

Regiū est ita viuere. Pro Silla. Vide Appetitus. 51.

Ut cupiditatibus principum. 3. de Leg. In Simil. 15.

Quales in Repub. principes. Lent. Famil. 1. In Apophth. 9.

Non tantum mali est peccare principes (quanquā est hoc magnum per se ipsum malum) quantum illud quod permulti etiam imitatores principum existunt. Nam licet videre, quæcunq; mutatio morum in principibus extiterit, eandem in populo secutam. Nobilium enim vita, victuq; mutato, mores ciuitatis mutari solent. Nec solum vitia concipiunt ipsi principes, sed ea infundunt in ciuitatem: neque solum obsunt, quod illi ipsi corrumpuntur, sed etiam quod corrumpunt, plusq; exemplo, quàm peccato nocent.

Pauci enim, atque admodum pauci, honore & gloria amplificati, vel corrūpere mores ciuitatis, vel corrigere possunt. 3 de Leg.

Studiose pleraque principum imitantur. 1. Offic.

Turpe est cum ex quo pudoris pudicitiæq; petitur exempla, eūdem in aliquo libidinis crimine comprehendi. Pro Deiot.

Imperator. 30

IMperatores appellandi sunt, quorum virtute & consilij fœlicitate, maximis periculis seruitutis atq; interitus liberati sumus. 14. Philip.

In summo imperatore, quatuor hæ virtutes inesse debent, Scientia rei militaris, Virtus, Authoritas, Felicitas. Pro leg. Manil.

Hæ sunt virtutes imperatoriæ, labor in negotijs, fortitudo in periculis, industria in agendo, celeritas in conficiendo, consilium in prouidendo. Pro leg. Manil.

Non solum bellandi virtus in summo atq; perfecto Imperatore quærenda est, sed multæ sunt artes eximiæ, huius administræ comitesq; virtutis. Primum quanta innocentia, quanta deinde omnibus in rebus temperantia, fide, fœlicitate, ingenio & humanitate Imperatores esse debent? Pro leg. Manil.

Refrænet primum libidines, iracundiam teneat, spernat voluptates, coërceat auaritiam, cæteras animi labes repellat: tum incipiat alijs imperare, cum ipse improbissimis dominis dedecori & turpitudini parere desierit. Parad. 5.

Non potest exercitum is continere Imperator qui seipsum

seipsum non continet: frugi hominem dici, non multum laudis habet in Rege: fortem, iustum, seuerum, grauem, magnanimum, largũ, beneficum, liberalem, & mansuetum, hæ sunt regiæ laudes. Pro Leg. Manil. Pro Rege Deiot.

Magistratus. 38

M*Agistratus, lex est loquens. 3. de Leg.*

Magistratibus opus est, sine quorũ prudentia ac diligentia ciuitas esse non potest, quorum descriptione omnis Reip. moderatio continetur: neque ijs solùm præscribendus est imperandi, sed etiam ciuibus obtemperandi modꝰ. Nam & qui bene imperat, paruerit aliquando necesse est: & qui modestè paret, videtur, qui aliquando imperet, dignus esse. 3. de Legib.

Omninò qui Reipublicæ præsunt, duo Platonis præcepta teneant. Vnum, vt vtilitatem ciuium sic tueantur, vt quidquid agant, ad eam referant, obliti cõmodorum suorũ. Alterum, vt totum corpus Reip. curent, ne dum partem aliquã tuantur, reliquas deserant. Vt enim tutela, sic procuratio Reipub. ad vtilitatem eorum, qui cõmissi sunt, non ad eorum, quibus commissa est, gerenda est. 1. Offic.

Huc omnia sunt referenda ab ijs qui præsunt alijs, vt qui eorum in imperio erunt, sint quàm beatissimi: estq́ue non modo eius qui socijs & ciuibus, sed etiam eius qui seruis, qui mutis pecudibus præsit, eorum quibus præsit commodis, vtilitatiq́ue seruire. Ad Quint. frat. epist. 1.

Sudandum est ijs, qui magistratum gerunt, pro

communibus commodis: adeunda inimicitiæ, subeũdæ sæpe pro Republica tempestates: cum multis audacibus, improbis nonnunquam etiam potentibus dimicandum. Pro Sest.

Est boni magistratus, cum auxilia Reipublicæ labefactari, cõuellique videat, ferre opem patriæ, succurrere saluti, fortunisque communibus: suam salutẽ posteriorem salute communi ducere, intercludere omnes seditionum vias. Pro Caio Rabir.

Si populo consulis, remoue te à suspicione alicuius tui commodi: fac fidem te nihil nisi populi vtilitatem & fructum quærere. De lege Agrar. ad pop.

Nulla re conciliare facilius beneuolẽtiam multitudinis possunt ij qui Reipub. præsunt, quàm abstinentia, & continentia. 2. Offic.

Est boni magistratus, cõmoda ciuium defendere, nõ diuellere, atque omnes æquitate eadem continere. 2. Offic.

Est propriũ munus magistratus, intelligere se gerere personam ciuitatis, debereque eius dignitatem & decus sustinere, seruare leges, iura describere, & ea fidei suæ commissa meminisse. 1. Offic.

Hi qui Rempublicam tuebuntur, in primis operã dabunt, vt iuris & iudiciorum æquitate suum quisque teneat, vt neque tenuiores propter imbecillitatẽ circumueniantur, neque locupletibus ad sua vel tuẽda, vel recuperanda, obsit inuidia. 2. Offic.

In primis videndũ est ei, qui Rempub. administrabit, vt suum quisque teneat, & earum rerum sit copia, quæ sunt necessariæ. 2. Offic.

Magistra-

Magistratus, nec obedientem, & noxium ciuem mulcta, vinculis, verberibusq; coërceant: ni par, maiorúe potestas populusúe prohibeſcit. 3. de Legib.

Qui Reipublicæ præsunt, legum similes sint, qui ad puniendum non iracundia, sed æquitate ducantur. 1. Offic.

Munus eorũ esse debet, resistere & leuitati multitudinis, & perditorum temeritati. Pro Milone.

Est ei, cui Respublica cõmissa est necessaria oratio & sapientia, qua regat populos, qua stabiliat leges, qua castiget improbos, qua tueatur bonos, qua laudet claros viros, qua præcepta laudis & salutis apte ad persuadẽdum edat suis ciuibus, qua hortari ad decus, reuocare à flagitio, consolari possit afflictos, factaq; & consulta fortium & sapientum, cũ improborum ignominia sempiternis monumentis prodere. Plerunq; tamen ad honores adipiscendos, & ad Rempublicam gerendam nudi veniũt & inermes, nulla cogitatione rerum, nulla scientia ornati. 1. de Legib.

Est boni magistratus, non solum videre quid agatur, verum etiam prouidere quid futurum sit. Pro Murena.

Bono viro, non minori curæ est qualis Respublica post mortem suam futura sit, quàm qualis hodie sit. In Lælio.

Caput est in omni procuratione negotij & muneris publici, vt auaritiæ pellatur vel minima suspiciõ. 2. Offic.

Nullũ est vitiũ tetrius, quàm auaritia: præsertim

in principibus, & Rempublicam gubernantibus: habere enim quæstui Rempublicam, non modo turpe est, sed sceleratum & nefarium. 2. Offic.

Senatorius ordo vitio careat, cæteris specimen sit: nec veniat quidem in eum ordinem quisquam vitij particeps. 3. de Leg.

Imitemur nostros Brutos, Camillos, Halas, Decios, Curios, Fabritios, Maximos, Scipiones, Lentulos, & Æmilios, quos in Deorum immortalium cœtu ac numero repono. Amemus patriam, consulamus bonis, præsentes fructus negligamus, posteritati & gloriæ seruiamus. Id esse optimum putemus, quod erit rectissimũ. Speremus quod volumus: sed quod acciderit, feramus. Cogitemus deniq; corpus virorũ fortium magnorumq; hominũ esse mortale: animi verò motus, & virtutis gloriam sempiternam. Pro Sest.

O conditiones miseras administrandarum ciuitatum & prouinciarum, in quibus diligentia plena simultatum est, negligẽtia vituperationum: vbi seueritas periculosa est, liberalitas ingrata, sermo insidiosus, assentatio perniciosa: frons omnium familiaris, multorum animus iratus: iracundiæ occultæ, blãditiæ apertæ, venientes prætores expectant, præsentibus inseruiunt, abeuntes deserunt. Pro Flacco.

Sunt qui quod sentiunt, etiam si optimum est, inuidiæ metu non audent dicere. 1. Offic.

Lex. 32

LEx est ratio summa, insita in natura, quæ iubet ea quæ facienda sunt, prohibetq; contraria. 1. de Legib. Vide 2. de Legib.

Lex, nihil est aliud, nisi recta, & à numine Deorum tracta ratio, imperans honesta, prohibensq́ contraria. Philip. 11.

Legibus proposita sunt supplicia vitijs, premia virtutibus. 2. de Orat.

Vitiorum emendatricem legem esse oportet, commendatricemq́ virtutum: ab ea enim viuendi doctrina ducitur. 1. de Legib.

Docemur auctoritate nutuq́ legũ domitas habere libidines, coërcere omnes cupiditates, nostras tueri ab alienis mentes, oculos, manꝰ abstinere. 1. de Orat.

Leges sunt inuentæ, quæ cum omnibus vna atque eadem voce loquerentur. 2. Offic.

A maioribus nostris nulla alia de causa leges sunt inuentæ, nisi vt suos ciues incolumes conseruarent. In Vatin.

Ad salutem ciuium, ciuitatumq́ incolumitatẽ, vitamq́ hominũ & quietam & beatam, cõditæ sunt leges. 1. de Legib.

Ea virtute & sapiẽtia maiores nostri fuerunt, vt in legibus scribẽdis, nihil sibi nisi salutem, atque vtilitatem Reipublicæ proponerent. Neque enim ipsi quod obesset, scribere volebant: & si scripsissent, cum esset intellectum, repudiatum iri legem intelligebant. 1. de Inuent.

Nihil est tam aptũ ad ius, conditionemq́ naturæ, quàm lex, sine qua nec domus vlla, nec ciuitas, nec gens, nec hominum vniuersum genus stare, nec rerũ natura omnis, nec ipse mundus potest. 3. de Legib.

Fundamentum libertatis, fons æquitatis, mens & animus,

animus, & consilium: sententia ciuitatis posita est in legibus. Pro Cluent.

Vt membra. 3. Offic. In Similib. 87.

Ius amitti non potest sine magno incõmodo ciuitatis. Pro Cecin.

Omnia sunt incerta, cum à iure discessum est. Ad Pap. Paetum. lib. Fam. 9

Maior hereditas venit vnicuiq; nostrûm à iure, & legibus, quàm ab ijs, à quibus illa bona relicta sunt. Nam vt perueniat ad nos fundus testamẽto alicuius, fieri potest, vt retineamus quod nostrũ factum est, sine iure ciuili non potest. Pro Cecin.

Huc spectant leges, hoc volũt, incolumem esse ciuium cõiunctionem: quam qui dirimunt, eos morte, exilio, vinculis, damno coërcent. 3. Offic.

Legis est persuadere, non omnia vi ac minis cogere. 2. de Legib.

Si esset ista cognitio iuris magna ac difficilis, tamẽ vtilitatis magnitudo deberet homines ad suscipiẽdũ discendi laborem impellere. 1. de Orat.

Domus Iurisconsulti, est totius oraculum ciuitatis. Omnia iudicia aut distrahẽdarum controuersiarum, aut puniendorum maleficiorum causa reperta sunt. 1. de Orat.

Ius ciuile. 23

IVris ciuilis summa semper in honore fuit cognitio atque interpretatio. 2. Offic.

Nihil est in ciuitate tam diligẽter quàm ius ciuile retinendum. Etenim hoc sublato, nihil est, quare exploratum cuiquam possit esse quid suum, aut quid alie-

alienũ sit: Nihil est quod æquabile inter omnes, atq; vnum omnibus esse possit. Pro Cecin.

Ius ciuile eiusmodi esse debet, quod neque inflecti gratia, neque perfringi potētia, neque adulterari pecunia possit. Quod si non modo oppressum, sed etiam desertum, aut negligentius adseruatum erit, nihil est quod quisquã se habere certũ, aut a patre accepturum, aut relicturum liberis arbitretur. Pro Cecin.

Qui ius ciuile contemnēdum putat, is vincula reuellit non modo iudiciorum, sed etiam vtilitatis, vitæq; communis. Qui autem interpretes iuris vituperat, si imperitos iuris esse dicit, de hominibus, non de iure ciuili detrahit. Sin peritis non putat esse obtemperandum, non homines lædit, sed leges & iura labefactat. Pro Cecin.

Veri iuris, germanæq; iustitiæ solidam & expressam imaginem nullam tenemus, vmbra & imaginibus vtimur. 2. Offic.

Tu de iuris ciuilis commendatione leges plenissimè apud Ciceronem in oratione pro A. Cecin.

Arma legibus contraria. 34

N*Ihil est æquitati tam contrariũ, atque infestum, quàm conuocati, armatiq; homines: nihil iuri tã inimicum, quam, vis.* Pro Cecin.

Nihil est exitiosius ciuitatibus, nihil tam contrarium iuri & legibus, nihil minùs ciuile & humanũ, quàm, constituta & composita Respublica, quidquã agi per vim. 3. de Legib.

Silent leges inter arma, nec se expectari iubent: cum ei qui expectare velit, antè iniusta pœna luenda

sit

sit, quàm iusta repetenda. Pro Milone.

Iudex & quæ sint eius partes. 35

IVdex est is, quem non minus bene de nobis existimare, quam secundum nos iudicare velimus. Pro Rosc. Com.

Semper iniquus est iudex, qui aut inuidet, aut fauet: debetq́; in iudicio imbellis esse inuidia. Pro Planc.

Abducuntur nonnunquam iudices ab institutis suis magnitudine pecuniæ. 6. Act. in Verr.

Ingentes diuitiæ, iudiciorum religionem, veritatemq́; solent perfringere. 2. Act in Verr.

Plura iudicant homines, aut amore, aut cupiditate, aut iracundia, aut dolore, aut lætitia, aut spe, aut timore, aut errore, aut aliqua permotione metus, quàm veritate aut præscripto, aut iuris norma aliqua, aut iudicij formula, aut legibus. 2. de Orat.

Est sapientis iudicis, meminisse se hominem, cogitare sibi tantum esse permissum, quantum commissũ sit & creditũ. Et non solùm sibi soli potestatem esse datam, verum etiã fidem habitam esse, meminisse: posse quem oderit, absoluere: quem non oderit, condemnare: & semper non quæ velit ipse, sed quid lex & religio cogat, cogitare: Animaduertere: qua lege reus citetur, de quo reo cognoscat, quæ res in quæstione versetur. Cũ hæc sunt videnda, tum illud est hominis magni, iudicis atque sapientis, habere in consilio legem, fidem, religionem, æquitatem: libidinem autẽ, & inuidiam, metum, cupiditates omnes amouere: maximi æstimare conscientiam mentis suæ, quam à Dijs immortalibus accepimus, quæ à nobis diuelli

non

non potest. Pro Cluent.

Cum iudici dicēda sententia est, meminerit se Deum habere testem, id est, mētem suam, qua nihil homini dedit ipse Deus diuinius. 3. Offic.

Est sapientia iudicis in hoc, vt non solum quid possit, sed etiam quid debeat, ponderet: nec quantum sibi permissum, meminerit, sed etiam quatenus commissu sit. Pro Rabir. Posth.

Magnopere laborare debent iudices: non modo quid dicant pro testimonio, sed etiam quibus verbis vtatur: ne quod minus moderate positum, ne quod ab aliqua cupiditate prolapsum verbum esse videatur. Vultu denique laborare, ne qua significari possit suspicio cupiditatis: vt & cum prodeunt, existimatio sit quedã tacita de illis pudoris ac religionis: & cũ discedũt, ea diligēter cõseruata ac retēta videatur. Pro Font. Neq; contra Rempublicã, neq; contra iusiurãdum ac fidem, amici causa vir bon⁹ faciet: nã si iudex quidem erit de ipso amico: ponit enim personam amici, cũ induit iudicis. Nam si omnia facienda sint, quæ amici velint, nõ amicitiæ tales, sed coniurationes putandæ sunt. 3. Offic.

Iudicis est semper in causis verũ sequi. 2. Offic.

Est boni iudicis, paruis ex rebus coniecturam facere vniuscuiusque, & cupiditatis & incontinẽtia. 6. in Verr.

Iudex bonus nemo esse potest, qui suspicione certa non mouetur. 7. Act. in Verr.

Scriptum sequi, calumniatoris est. Boni vero iudicis, voluntatẽ scriptoris, autoritatemq; defendere,

Quæ lex enim, quod Senatusconsultũ, q. magistratus edictum, quod testamentum non infirmari aut convelli potest, si ad verba rem deflectere velimus? consilium autem eorum, qui scripserunt, & rationem, & auctoritatem relinquamus? Non enim ex verbis solũ pendet ius, sed verba seruiunt hominũ consiliis & auctoritatibus: nec verba veniunt in iudicium, sed ea res, cuius causa verba in leges coniecta sunt. Pro Cecin.

Dubium non est quin omnes omnium pecuniæ positæ sint in eorum potestate, qui iudicia dant, & eorum qui iudicant: cum nemo nostrũ possit ædes suas, nemo fundum, nemo bona patria obtinere, cum ad iudicandum detur iudex nequam, & leuis, qui decit iudicet. 5. Act. in Ver.

Præceptores.

NVllum munus reip. afferre maius, meliusue possumus, quam si doceamus atque erudiamus iuuentutem, iis præsertim moribus atque temporibus, quibus ita prolapsa est, ut omnium opibus refrænanda atque coercenda sit. 2. de Diuinat.

Nulli bonarum artium magistri non beati putandi, quamuis consumserint vires, atque defecerint. Cato maior.

Pedagogi negligendi non sunt, sed quodam modo colendi. Lælius

Nemo est nostrũ liberaliter educatus, cui non educatores, cui non magistri sui atque doctores, cui non locus ille mutus, ubi ipse alitus aut doctus est, cum grata recordatione in mente versetur. Pro Planc.

Iidem

- Iidem erant antiquitus viuendi præceptores atque dicendi. 3. de Orat.

Ciuitas. 37

Ciuitas in seditione non potest esse beata. 1. de Finib.

Proprium est ciuitatis atque vrbis, vt sit libera, & non sollicita suæ rei cuiusq; custodia. 2. Offic.

Miles perire est melius, quam in sua ciuitate sine armorum præsidio non posse viuere. præsidium charitate & beneuolentia ciuium septu oportet esse, non armis. 2. Philip.

Non est illa tum ciuitas, cum leges in eo nihil valent, cum iudicia iacent, cum mos occidit patrum. Parad. 4.

In hoc vel maxime vitiosa est ciuitas, quæ largitione interposita, virtutis & dignitatis obliuisci solet. De petit. consul.

Ciuis. 38

Qui periculum nō timet, proposita inuidia, morte, pœna qui nihilo segnius, Rempublica defendit, is vir vere, & ciuis putandus est. Pro Milone.

Ciuis est is qui patriam suam diligit, ac bonos omnes saluos, incolumesq; desiderat. In Vatin.

Ab omnibus huiusmodi ciuis laudibus ac diligendus est, qui non solum Reipub. ciuem improbum remouet, verumetiam seipsū eiusmodi fore profitetur ac præstat, vt sibi non modo, communi voluntate virtutis atque officii, sed etiam vt quadam magis necessaria ratione, recte sit honesteq; viuendum. 5. Act. in Verr.

C
Ciuis

Ciuem oportet æquo & pari cum ciuibus iure viuere, neque summissum, & abiectum, neque sese efferentem: tum in repub. ea velle, quæ tranquilla & honesta sint. 1. Offic.

Nihil viro bono & quieto & bono ciui magis conuenit, quàm abesse à ciuilibus controuersiis. Ad Attic. 9. lib. epist.

Ciuis non est habendus, qui ciuile bellum cocupiscit. Philip. 13

Ingratus est, iniustusq; ciuis, qui armorũ periculo liberatus, animum tamen retinet armatum. Pro Marc.

Ciuem ab hoste non natura ac loco, sed animo factisq; distinguimus. Parad. 4.

Hi et audaces & mali & perniciosi ciues putantur qui incitant populi animos ad seditionem, aut qui largitione cæcant mentes imperitorũ, aut qui fortes & claros viros, & bene de republica meritos in aliquam vocant inuidiã. Qui verò scelestorum impetus & conatus represserunt, qui auctoritate, qui fide, qui magnitudine animi, consiliis audacium restiterunt ii boni ciues semper habiti sunt. Pro Sest.

Respublica & patria.

REspublica nomen vniuersæ ciuitatis est, pro qua mori, & cui nos totos dare, & in qua omnia nostra ponere, & quasi consecrare debemus. 2. de Leg.

Eo omnis vitæ nostræ ratio transmittenda est, vt magnã nostri nominis famam, ex maximis in repub. meritis collatam, posteris relinquamus. In viat.

Bono vero. Lelius in Magistr. 31

Omn

Omnibus bonis expedit saluam esse rẽpublicam, Philip. 13.

Laudandus est is qui mortem oppetit pro republica, qui doceat cariorẽ esse patriam nobis quàm nosmetipsos. Est quę illa vox inhumana & scelerata eorũ, qui negãt se recusare, quò min⁹ ipsis mortuis terrarum omnium deflagratio consequatur. 3. de Fin.

Qui pro republica vitàm reddiderunt, nunquam mehercule eos mortem potiùs, quam immortalitatẽ assecutos putaui. Pro Planc.

Nihil est ex omnibus rebus humanis praeclarius aut praestantius quam de republica bene mereri. Ad Planc. Famil. 20

Omni timore deposito, debemus libere reipublicae consulere. Bru. ad Cic. Famil. 11.

Imitemur nostros Brutos. Pro Sest. de Magistr. 31.

Maiores nostri, iis qui ob rempublicam mortem obierant, pro breui vita diuturnam memoriam reddiderunt. Philip. 9.

Duo haec moriens opto. Philip. 2 In Apophth. 130.

Non potest cuiquam male de republica merenti iusta esse causa. de Resp. arusp.

Magnus est in rep. cãpus, multis apertus cursus ad laudem. Philip. 14.

Patria est communis omnium nostrûm parens, 1. Inuect. in Catil.

Non potest cognatio ulla propior esse, quàm patriae 1 de Orat.

Ipsa patria dici vix potest quid charitatis, quid voluptatis habeat. Philip. 5.

Patria nihil dulcius, nihil charius in vita esse debet Ad Quir. post. red.

Est patriæ charitas maxima. In Vat.

Commune patriæ solum & charũ est, & iucundũ, & delectabile. Cicero, Caio Cassio. Famil. 12.

Nullus locus est domestica sede iucundior. 4. in Catilinam.

Nullus locus nobis dulcior esse debet patria. Ad Marc. Famil. 4.

Nostra nos patria delectat: cuius rei tanta est vis, ac tanta natura, vt Ithacam illam in asperrimis saxulis tanquam nidulum affixam, sapientissimus vir immortalitati anteponat. 1. de Orat.

Chari sunt liberi, propinqui, familiares, sed omnes omnium charitates patria vna complexa est: pro qua quis bonus dubitet mortem oppetere, si ei sit profuturus? 1 Offic.

Patriæ nos primùm natura conciliat. De resp. Arusp.

Patria est. 5. Tusc. In Apophth. 82

Si contentio quædam & comparatio fiat, quibus plurimum tribuendum sit officij, principes sunt patria & parentes, quorum beneficijs maximè obligati sumus. 1. Offic.

Sapientis est carere patria, duri non desiderare. ad Marc. Famil. 4.

Malo sine periculo domi meæ esse, quàm cum periculo aliena. ad Marc. Famil.

Pro patria, & in patria mori, preclarũ ad Attic. 8.

Nemo est tam ingratus, tam impius, tamq; nullius humanitatis, qui, si patriæ merita resumere velit, non eam magis, quàm seipsum diligat. In Vatin.

Nullus est casus pro dignitate & libertate patriæ non ferendus. Philip. 13.

Omnia quæ à nobis geruntur, non ad nostram utilitatem & commodum, sed ad patriæ salutem cõferre debemus. In Vatin.

Non solùm nobis nati sumus. 1. Offic. In Apophthe. 11.

Nullum tantum est periculum, quod sapiens pro salute patriæ vitandum arbitretur: hac enim sæpè ipse secum loquitur: Non mihi soli, sed etiam atque adeò multo potiùs natus sum patriæ. Vita, quæ fato debetur, saluti patriæ potissimum soluatur. 4. ad Herennium.

Nihil est præstabilius viro, quàm periculis patriam liberare: beatiq; sunt hi, quibus ea res honori fuerit. Pro Mil.

Pericula, labores, dolorem etiam optimus quisq; pro patria & pro suis suscipit: dolores denique suscipere mauult, quàm deferre ullam officij partem. 1. de Finib.

Quoniam sunt omnia commoda à patria accepta nullum incommodum pro patria graue putandum est: At-qui patriæ pericula suo periculo expetunt, hi sapientes putandi sunt, quum & eum quem debẽt honorem, Reipublicæ reddunt, & pro multis perire malunt, quàm cum multis. Etenim vehementer est

iniquũ, vitam quàm a natura acceptam propter patriam cõseruaueris, naturæ, cum cogat, reddere: patriæ, cum roget, non dare: & cum possis cum summa virtute & honore pro patria interire, malle per dedecus & ignauiam viuere. & cum pro amicis & parentibus & cæteris necessarijs adire periculum velis, pro Republica, in qua & hoc & illud sanctissimũ nomen patriæ continetur, nolle in discrimen venire. 4. ad Herennium.

Cum dies & noctes, omnia nos vndique fata circumstent, non est dubitandum eum spiritum, quẽ naturæ quisque debet, patriæ reddere. Philip. 10.

O fortunata mors, quæ naturæ debita, pro patria potissimum est reddita. Philip. 14.

Quum omnibus definita sit mors, optandũ est magis vt vita quæ necessitati debetur, patriæ potius donata, quàm reseruata naturæ videatur. Pro Sestio.

Debemus grata eorũ virtutem memoria prosequi, qui pro patria vitam profuderunt. Philip. 14.

Omnibus qui patriam conseruârint, adiuuerint, auxerint, certus est in cœlo & definitus locus, vbi beati æuo sempiterno fruantur. In. Som. Scip.

Peregrinatio. 40

OMnis peregrinatio obscura & sordida est ijs, quorum industria in patria potest esse illustris. Ad Marc. Cœlium. Fam, lib. 2

Omnibus peregrinantibus gratum est, minimarũ quoque rerum, quæ domi gerantur, fieri certiores. Cœlius ad Ciceronem, Famil. 8.

In externis locis, minor est ad facinus verecundia

dia. Ad Marc. Famil. lib. 4.

Multi suam rem bene gessere, & publicam, patria procul. Ad Trebatium. Famil. lib. 7.

Gloria. 41

GLoria, est illustris & peruagata multorum & magnorum, vel in suos ciues, vel in patriam, vel in omne genus hominū, fama meritorum. Pro Marcello.

Gloria, est solida quædam res & expressa, non adumbrata: ea est consentiēs laus bonorum, incorrupta vox bene iudicātium de excellēti virtute: ea virtuti resonat, tanquam imago gloriæ: quæ quia recte factorum plerumq́; comes est, nō est à bonis viris repudiāda: Illa autem quæ se eius imitatricem esse vult, temeraria, atque inconsiderata, & plerunque peccatorum vitiorumq́; laudatrix, fama popularis, simulatione honestatis, formam eius, pulchritudinemq́; corrumpit. 3. Tusc.

Quæ habent speciem gloriæ, collecta ex inanissimis splendoris insignibus, contemne: breuia, fugacia, & caduca existima. Cic. Planc. Fa. lib. 10.

Vera gloria radices agit, atque etiam propagatur: ficta omnia tanquam flosculi celeriter decidunt: nec simulatum quidquam potest esse diuturnum. 2. Officiorum.

Honos, est præmium virtutis, iudicio studioq́; ciuium delatū ad aliquem. Qui eum sentētijs, qui suffragijs adeptus est, is mihi & honestus, & honoratus videtur. de clar. Orat. ad Brutum.

Is verus triumphus est, cùm bene de Repub. meri-

 tus se-

tis testimoniũ à consensu ciuitatis datur. Philip. 14.

Is verò honos videri solet, qui non propter spem futuri beneficij, sed propter magna merita claris viris defertur & datur: estq́; non inuitamentum ad tempus, sed perpetuæ virtutis præmium. Ad Planc. Famil. lib. 10.

Ea est profectò iucũda laus, quæ ab his proficiscitur, qui ipsi in laude vixerunt. Ad Marc. Catonem, Famil. lib. 15.

Is mihi videtur amplissimus, qui sua virtute in altiorem locum peruenit, non qui ascendit per alterius incommodum & calamitatem. Pro Rosc. Amer.

Suscepit vita. 2, de Nat. deor. de Virtute. 45.

Quæ melior in genere hominum natura, quàm eorum qui se natos ad homines iuuandos, tutandos, conseruandos arbitrantur? Abijt ad deos Hercules, nunquam abijsset, nisi cum inter homines esset, eam sibi viam muniisset. 1. Tuscul.

Eo omnis vita nostra ratio. In Vatin. de Repub. 39.

Actũ præclarè cum ijs, est, quorũ virtus nec obliuione eorum qui sunt, nec reticẽtia posterorum sepulta esse poterit. Philip. 14.

nota

Breuis vita data est, ac memoria bene redditæ vitæ sempiterna: quæ si non esset longior, quàm hac vita, quis esset tam amens, qui maximis laboribus & periculis ad summam laudem, gloriamq́; contenderet? Philip. 14.

Exiguũ nobis vitæ curriculũ natura circumscripsit, immensum gloriæ. Pro C. Rab.

Vita

Vita breuis est, gloriæ cursus sempiternus. Pro Sest. nota

Breue tempus ætatis, satis est longum ad bene viuendum. 1. Tusc.

Honos alit artes, omnesq́ incendimur ad studia gloriæ: iacentq́ ea semper, quæ apud quosq́ improbantur. 1. Tusc.

Trahimur omnes laudis studio, & optimus quisq́ maximè gloria ducitur. Ipsi illi philosophi etiam in illis libellis quos de contemnēda gloria scribunt, nomen suum inscribūt: ac in eo ipso, in quo prædicationem & nobilitatem despiciunt, prædicari se, ac nominari volunt. Pro Arch poëta.

Opifices etiam post mortē nobilitari volunt. Quid enim Phidias sui similē speciem inclusit in clypeo Mineruæ, cū inscribere nō liceret? Quid nostri philosophi nónne in his ipsis libris, quos scribunt de cōtemnenda gloria, sua nomina inscribunt? 2. Tusc.

Nemo est tam auersus à Musis, qui non mandari versibus æternum suorum laborum facilè præconium patiatur. Pro Archi. poëta.

Themistocles in illum. In Apophth. 3.

Poëtæ post mortem nobilitari volunt: vnde illud.

Aspicite, ô ciues, senis Ennij imaginis formam,
Hic vestrûm panxit maxima facta patrum.

Mercedem gloriæ efflagitat ab his, quorū patres affecerat gloria. Idemq́.

Nemo me lachrumis decoret, nec funera fletu nota
Faxit: cur? volito docta per ora virûm. 1. Tusc.

Vix inuenitur, in laboribus susceptis periculisq́

 aditis

additis, nō quasi mercedem rerum gestarum desideret gloriam. 1, Offic.

Nemo vnquam sine magna spe immortalitatis se pro patria offert ad mortem. 1, Tusc.

Perfecti homines, & excellentibus ingenijs præditi, excitantur spe gloriæ, quæ habet formam honestatis, & similitudinem. Cato Maior.

nota: Nemo nostrûm in Reipub. periculis, cum laude ac virtute versatur, quin spe posteritatis, fructuq́ ducatur. Pro C. Rabir.

Quum optimus quisque maximè posteritati seruiat, esse aliquid verisimile est, cuius is post mortem sensum sit habiturus. 1. Tusc.

Licuit esse otioso Themistocli, licuit Epaminondæ: sed nescio quo modo inhæret in mentibus, quasi seculorum quoddam augurium futurorum: quo quidem dempto, quis tam esset amēs qui semper in laboribus & periculis viueret? 1, Tusc.

Pueri efferuntur lætitia cum vicerint, & pudet victos: Vt se accusari nolunt, quàm cupiūt laudari? quos illi labores non perferunt, vt æqualium principes sint. 5. de Finib.

Quis tantos labores diurnos nocturnosq́ domi militiaq́ susciperet, si ijsdem finibus gloriam suam, quibus vitam esset terminaturus? Sed optimi cuiusq́ animus maximè ad immortalem gloriam nititur. Cato Maior.

Est angusti animi atque demissi, triumphi honorem atque dignitatem cōtemnere. Nam vt leuitatis est. In Piso. In Simil. 75.

Præstantes viri nunquam tanta conati essent, quæ ad posteritatis memoriam pertinerent, nisi animo vidissent, posteritatem ad se pertinere posse. Nonne melius multò fuisset, otiosam ætatem & quietam sine vllo labore & contentione traducere? Sed nescio quo modo anim⁹ erigens se, posteritatem semper ita prospicit, quasi cum excesserit è vita, tum denique victurus sit. Cato Maior.

Sapiens virtutis honorem, præmiū, haud prædam petit. 3. de Orat.

Nullam virtus aliam mercedem laborū periculorumque desiderat, præter hanc laudis, & gloriæ: qua quidem detracta, Iudices, quid est quod in hoc tam exiguo vitæ curriculo, & tam breui, tantis nos in laboribus exerceamus? Certè si nihil animus præsentiret in posterum, & si, quibus regionibus vitæ spatium circumscriptum est, eisdem omnes cogitationes terminaret suas: nec tantis se laboribus frangeret neque tot curis, vigiliisque angeretur, nec toties de vita ipsa dimicaret. Nunc insidet quædam in optimo quoque virtus, quæ noctes & dies animum gloriæ stimulis concitat atque admonet, non cum vitæ tempore esse dimittendam cōmemorationē nominis nostri, sed cū omni posteritate adæquandam. Pro Archia poeta.

Nullā mercedem tanta virtus præter hanc laudis & gloriæ desiderat: quæ etiam si careat, tamen est seipsa contenta: quāquam in memoria gratorum hominum, tanquam in luce posita, lætetur. Philip. 5.

Ex omnibus præmiis virtutis, amplissimum est præmium, gloria quæ vitæ breuitatem posteritatis memoria

moria cōſolatur: quæ efficit vt abſentes adſimus, mortui viuamus: cuius gradibus etiam homines in cœlum videntur aſcendere. Pro Milone.

Non vita hæc dicenda eſt, quæ corpore & ſpiritu continetur: illa inquam, illa vita eſt, quæ viget memoria ſeculorum omnium, quam poſteritas alit, quā ipſa æternitas ſemper intuetur. Pro Marc.

Veſtra quæ dicitur vita, mors eſt. Som. Scip.

Nihil eſt vera gloria dulcius. Philip. 5.

nota: Natura nihil præſtantius habet, nihil quod magis expetat, quàm honeſtatem, quam laudem, quàm dignitatem, quàm decus. 2. Tuſc.

Antiquior ſit poſſeſſionibus gloria. 1. de Diuinat.

Verum decus in virtute poſitum eſt. Cicero ad Plancum, Famil. lib. 30.

De morte. 42

OMnium rerum eſt extremum. ad Tor Famil. 6.

Mors eſt diſceſſus animæ à corpore. 1 Tuſc.

Mors ſomno ſimilis eſt. 1. Tuſc.

Morti nihil eſt tàm ſimile, quàm ſomnus. Cato Maior.

Somnus imago mortis. 1. Tuſc.

Mors, quaſi ſaxum Tantalo ſemper impendet. 1. de Finib.

Moriendum certè eſt, & id incertum, an eo ipſo die. Cato Maior.

Nemini exploratū poteſt eſſe, quo modo ſeſe habiturum ſit corpus, non dico ad annum: ſed ad veſperum

rum. 2. de Finib.

Quis est, quamuis sit adolescens, cui sit exploratũ, se ad vesperum esse victurum? Cato Maior.

Mors omnibus est parata. 4. Inuect. in Catil.

Omnibus definita est mors. Pro Sestio.

Mortem omnibus natura proposuit. Philip. 4

Necesse est mori. 2. Tusc.

Moriendum est omnibus: estq; finis miseriæ in morte. 1. Tusc.

Commorandi nobis natura diuersorium, non habitandi dedit. Cato Maior.

Ex vita discedendum est, tanquã ex hospitio, non tanquam ex domo. Cato Maior.

Si hoc tempore diem tuum nõ obieris, paucis post diebus est tibi moriendum, quoniam homo natus es. Sulpitius ad Ciceron. Fam. lib. 4.

Hoc meditatum ab adolescentia debet esse, mortem vt negligamus: sine qua meditatione, tranquillo esse animo quis non potest. Cato Maior.

Mortem omnibus horis impendentem timens, quis tranquillo animo possit consistere? Cato Maior.

Qui id quod vitari non potest, metuit, is viuere animo quieto nullo modo potest. 2. Tusc.

Quæ potest esse in vita iucunditas, cum dies & noctes cogitandum sit, iam iamq; esse moriendum. 1. Tusc.

Qui mortem non timet, magnum is sibi præsidium ad beatam vitam comparauit. 2. Tusc.

Non deterret sapientẽ mors, quæ propter incertos

casus

casus quotidie imminet, & propter breuitatem vitæ nunquam longè potest abesse. 1. Tusc.

Utrum viuere an mors sit melius, dij immortales sciunt, hominẽ quidẽ scire arbitror neminẽ. 1. Tusc.

A malis mors abducit, non à bonis. 1. Tusc.

Ipse animi discessus à corpore fit sine dolore, & fit plerunque sine sensu, nonnũquam etiam cum voluptate, Totum hoc leue est qualecunque sit: fit enim ad punctum temporis. 1. Tusc.

Tunc erimus beati, quũ corporibus relictis cupiditatum & æmulationum erimus expertes. 1. Tusc.

Pellantur istæ ineptiæ penè aniles, ante tempus mori miserum esse. Quod tandem tempus? natura ne? At ea quidam dedit vsuram vitæ, tãquam pecuniæ, nulla præstituta die. Quid est igitur quod querare, si repetit quum vult? ea enim conditione acceperas. Quæ vero ætas longa est? aut quid omnino homini longũ? Nónne modò pueros, modò adolescentes in cursu à tergo insequens, nec opinantes assecuta est senectus? Omnia ista perinde vt cuiq; data sunt, pro rata parte, aut longa aut breuia dicuntur. 1. Tusc.

Mors terribilis est ijs, quorum cum vita omnia extinguuntur: non ijs quorum laus emori non potest. Paradox. 2.

Honesta mors nunquam est fugienda, sæpe etiam appetenda. Martius ad Ciceronem. Famil. lib. 11.

Vetat dominans in nobis Deus. 1. Tusc. In pijs. Sent. 68.

Non est iniussu Imperatoris. Cato Maior. In pijs. Sent. 70.

Nos,

Nos, si quid tale acciderit. 1. Tusc. In pijs Sentēt. 72.

Tibi & pijs omnibus. Som. Scip. In pijs Sent. 69.

Nisi Deus. Som. Scip. In piis Sentent. 71.

Sunt qui se gratum mortuis facere, si grauiter eos lugeant, arbitrantur. Accedit superstitio muliebris quædam, existimant enim diis immortalib⁹ se facilius satisfacturos, si eorum plaga perculsi, afflictos se & stratos esse fateantur. 3 Tusc.

Mortuorum corpora nihil sentiunt in sepultura. Quantum autem consuetudini, famæq; dandum sit, id curent viui, sed ita vt intelligat, nihil ad mortuos pertinere, 1. Tusc.

Quum ab amicis rogaretur Diogenes, I Tusc. in Apophth. 37.

Mors bonum sit an malum, plenissimè primo Tusculanarum leges, & in dialogo, qui Cato maior inscribitur.

Mors an contemnenda. 43

QVis est, aut quotuscunque, cui mors cùm appropinquet, non refugiat timido sanguine, atque exalbescat metu? 5. de Finib.

Emori nolo. 1. Tusc. In Apophth. 43.

Virtutis quæ sit vis & commendatio. 44

VIrtus est per se ipsa laudabilis, & sine qua nihil laudari potest. 2. de Orat.

Virtus nihil est aliud, quàm in se perfecta, & ad summum perducta natura. 1. de Leg.

Virtus est affectio animi constans, conueniensque laudabiles efficiens eos in quibus est: & ipsa est per

se sua sponte seperata tamen utilitate laudabilis: ex ea proficiscuntur honestæ voluntates, sententiæ, actiones, omnisq; recta actio. 4. Tusc.

Virtutis multæ definitiones consulto a nobis omittũtur.

Honestum. 45

HOnestum esse dicitur aliquid non ob eam causam quia laudetur à multis: sed quia tale sit, vt vel si ignorarẽt id homines, vel si obmutuissent, pulchritudine sua tamen esset, specieque laudabile. 2 de Finib.

Honestum etiam, si nobilitatum non sit, aut etiam si a nemine laudetur, tamẽ laudabile est natura: quod si oculis cerneretur, mirabiles amores excitaret sapientiæ. 1. Offic.

Honestum est, quod, detracta omni vtilitate, sine vllis premiys fructibusue, possit ipsum propter se iure laudari. 2. de Finib

Si non ipso honesto monemur, vt viri boni simus, sed vtilitate aliqua atq; fructu callidi sumus, non boni. Nam quid faciet is in tenebris, qui nihil timet nisi testem vel iudicem? quid in deserto loco, nactus quem multo auro spoliare possit, imbecillum atq; solum? 1 de Legib.

Si emolumentis, non suapte natura virtus expetitur vna erit virtus quæ malitia rectissimè dicetur. Nam qui virtutem pretio metiuntur, nullam virtutẽ nisi malitiam putant. 1 de Leg.

Nulla potest esse virtus nisi gratuita. Nã quæ voluptate, quasi mercede aliqua ad officium impellitur, ea

non

non virtus, sed fallax est imitatio, simulatioq; virtutis. 5 Tusc.

Quidquid præter id quod honestum sit appetendũ esse duxeris, in bonisq; numeraueris, & honestum ipsum quasi virtutis lumen extinxeris: & virtutẽ penitùs euerteris. 3 de Finib.

Difficile est hominibus persuadere, honestum propter se ipsum eligendum esse. C. Cassius Ciceroni. Famil. lib. 15.

Si ipsam honestatem vndique perfectam & absolutam rem vnam præclarissimã omniũ, maximeq; laudandã penitus videremus, quonam gaudio compleremur, quum tantopere eius adumbrata opinione lætemur. 5. de Finib.

Sumus natura studiosissimi, appetentissimiq; honestatis: cuius si quasi lumen aliquod aspexerimus nihil est quod, vt eo potiamur, non parati simus & ferre & perpeti. 2 Tusc.

Nihil est virtute amabilius: quam qui adeptus erit, vbicunque erit gentium, a nobis diligetur. 1 de nat. Deor.

Virtutem necessariò gloria sequitur. 1. Tusc.

Gloria virtutem tanquã vmbra sequitur. 1. Tusc

Nihil est virtute formosius, nihil pulchrius, nihil amabilius, 1 de nat. Deor.

Nihil est amabilius virtute, nihil quod magis alliciat homines ad diligẽdũ: quippe cum propter virtutẽ & probitatẽ eos etiam quos nunquã vidimus, quodam modo diligamus. Cuius ea est vis, vt eam (quod maius est) in hoste etiam diligamus. In Lælio.

Animi

Animi hominum mouentur ad diligendum, cu[m] eorum, quibuscum vsu coniuncti sunt, virtutem & bonitatem perspiciunt. In Lælio.

Conciliantur animi hominum dignitate homini[s], rebus gestis, æstimatione vitæ, alienanturq; ab ijs, in quibus hæc non sunt. 1 de Orat.

Suscepit vita, consuetudoq; communis, vt benefi[ci]cijs excellentes viros in cœlum fama ac voluntate tollamus. 2. de Nat. Deor.

Quæ ratio non comitatem, non beneuolentiam, nō gratum animum & beneficij memorem diligit? Quæ superbos, quæ maleficos, quæ crudeles, quæ ingratos non aspernatur, non odit? 1. de Legib.

Eos viros suspicimus, maximisq; efferimus laudib⁹ in quibus existimamus nos excellentes quasdam & singulares virtutes perspicere. Despicimus autem eos & contemnimus, in quibus nihil virtutis, nihil animi, nihil neruorum putamus. Quamobrem contemnuntur ij qui nec sibi nec alteri prosunt, vt dicitur in quib⁹ nullus labor, nulla industria, nulla cura est. Admiratione autem quadam afficiuntur ij, qui anteire cæteros virtute putantur. 2 Offic.

Illud honestum, quod in alio cernimus, nos mouet atque illi in quo id inesse videtur, amicos facit: omnis enim virtus nos ad se allicit, facitq; vt eos diligam[us] in quibus ipsa inesse videtur. 1. Offic.

Quis est tam dissimilis homini, qui non moueatur & offensione turpitudinis & comprobatione honestatis? Quis est qui non oderit libidinosam, proteruam adolescentiam? Quis contrà, in illa ætate pudorem

constan-

cōstantiam, etiam si sua nihil intersit, nō tamen dilegat? An obliuiscimur quantopere in audiendo, in legendoq́ moueamur, cum pie, cum amice, cum magno animo, aliquid factum cognoscimus? 5. de Finib.

Quæ magno animo & claro, fortiter & excellēter gesta sunt, ea nescio quo modo quasi pleno ore laudamus. 1 Offic.

Cum aliquid clementer, mansuetè, iustè, rectè, moderatè, sapienter factum aut legimus, aut audim⁹, quo studio incendimur, non modo in gestis rebus, sed etiam in fictis, vt eos sæpe, quos nunquam vidimus, diligamus? Pro Marcel.

Quis est qui non admiretur splendorem pulchritudinemq́ virtutis? 2 Offic.

Conciliatrix amicitiæ est virtutis opinio. In Lælio.

Habet hoc virtus, vt viros fortes, species eius & pulchritudo etiā in hoste posita delectet. In Pisonem.

Est proprium virtutis, conciliare sibi animos hominum, & ad vsus suos adiungere. 2 Offic.

Virtus conciliat amicitias atque conseruat. In ea enim est conuenientia rerum, in ea est stabilitas, in ea est constantia, quæ cum se extulit, & lumen suum ostendit, & idem aspexit, agnouitq́ in alio, ad id se admonet: vicissimq́ accipit illud quod in altera est: eorū ex quo exardescit siue amor, siue amicitia. In Lælio. nota

Propter virtutem iure laudamur, & in virtute rectè gloriamur. 3 de Nat. Deor.

Vera laus vera virtuti debetur. 1 de Orat.

Nihil quidquam sine virtute laudabile. 1. Tusc.

Quibus gradibus Romulus ascendit in cœlum? rebus

gestis atque virtutibus. Parad. 1.

Bonum vir propriè & copiosè laudari sine virtutū cognitione non potest. 2. de Orat.

Eos, quorum vita perspecta est in rebus honestis atque magnis, & bene de republica sentientes, aut aliquo honore & imperio affectos, obseruare & colere solemus 1. Offic.

Vehementer amor multitudinis commouetur ipsa fama & opinione liberalitatis beneficentia, iustitia, fidei, omniumquè earum virtutum, quæ pertinēt ad māsuetudinē, ad facilitatē, eosq́; in quibus eas virtutes inesse videm⁹, à natura ipsa diligere cogimur. 2. Offic.

Ea virtus videtur præstantis viri, quæ est fructuosa alijs, sibi autem laboriosa, aut periculosa, aut certè gratuita. 2. de Orat.

Si quod optimum maximumq́; est, id volumus adipisci: virtuti opera danda est, sine qua nullam rē expetendam consequi possumus. In Lælio.

Verum decus in virtute positum est. Cicero ad Plancum. Famil. lib. 10.

Digna est virtus gloriatione: tantūq́; præstat cæteris rebus vt dici vix possit quid intersit. 4. de Fin.

Nesciunt multi, nesciunt quantas vires virtus habeat: nomen virtutis tantum vsurpat, quid ipsa valeat, ignorant. Parad. 2.

Non sunt isti audiendi, qui virtutem duram & quasi ferream esse volunt. In Lælio.

Non est inhumana virtus, neque immanis, neq; superba, quæ populos vniuersos tueri, eisq́; optimè consulere soleat: quod non faceret profectò, si a vul-

charitate abhorreret. In Lælio.

Virtus, quam sequitur charitas, minimè repudiāda est. In Lælio.

Virtus altissimum locum in homine, & maximè excellentem tenet. Cum autem assumpta est ratio, tanto in dominatu locatur, vt omnia prima naturæ huius tutelæ subijciantur. 4. de Finib.

Virtus, omnia quæ cadere in hominem possunt, subter se habet: eaq; despiciens, casus contemnit humanos: culpáque omni carens, præter seipsam nihil censet ad se pertinere. 5. Tusc.

Optimè virtus se ipsa nouit, & quā amabilis sit intelligit, In Lælio.

Virtutis tanta est vis, vt non possit vnquam esse vir bonus non beatus. In Pison.

In virtute satis est præsidij ad bene viuendum, satis etiā ad beate: satis vt fortiter viuamus, etiam vt magno animo: & quidem vt nulla re vnquam egeamus, semperq; simus inuicti: sequitur, vt nihil pœniteat, nihil desit, nihil obstet. 5 Tusc.

Præsidij ad viuendum in virtute satis est. 5. Tusc

Virtus ad beatè viuendum seipsa contenta est. 5. de Finib. Paradox.

Cum fateamur satis magnā vim esse in vitijs ad miseram vitam nonne fatendum est, eandem vim in virtute esse ad beatam vitam? Contrariorum enim contraria sunt consequentia. 5. Tusc.

Quanti est æstimāda virtus, quæ nec eripi, nec surripi potest vnquā: neq; naufragio, neq; incēdio amittitur, nec tēpestatum, nec temporum permutatione

mutatur? quæ præditi qui sunt soli sunt diuites: soli enim possident res, et fructuosas, & sempiternas: soliq; (quod est proprium diuitiarum) contenti sunt rebus suis. Satis esse putant quod est, nihil appetunt, nulla re egent, nihil sibi deesse sentiũt, nihil requirunt. Parad. vlt.

Virtus in tempestate sæua quieta est, & lucet in tenebris, & pulsa loco manet tamen atque hæret in patria, splendetque per se semper, neque alienis vnquam sordibus obsolescit. Pro Sestio.

Amitti virtus non potest, 2. Tusc.

Virtus est altissimis defixa radicibus, quæ nũquã vlla vi labefactari potest, nunquam dimoueri loco, Philip. 4.

Ei non multũm potest obesse fortuna, qui sibi firmius in virtute, quàm in casu præsidium collocauit. 4. ad Heren.

Omnes benè viuendi rationes in virtute sunt collocãda, ꝓpterea quòd sola virtus in sua potestate est. Omnia præterea subiecta sunt fortunæ dominationi. 4. ad Heren.

Maior est virtutis iucunditas, quam voluptas, quæ percipitur ex libidine & cupiditate 3. Act. in Verrem.

Tu plura si desideres, euolue diligenter quintum Tusculanarum: nos enim ea tantum quæ videbantur grauiora selegimus, ne potius ex integro librum transcripsisse, quàm e præcipuis præcipua se legisse videremur.

Expetendarum rerum tria genera.

REṽ expetendarum tria sunt genera. Nam & quiddã quod sua vi nos alliciat ad sese, nõ emolumento

mento captans aliquo, sed trahēs sua dignitate. quod genus, virtus, scientia, veritas est. Aliud autem non propter vim suam & naturam, sed propter fructum atque vtilitatem petendum: quod pecunia est. Tertium est, ex horum partibus iunctum, quod & sua vi, & dignitate nos inductos ducit, & præ se gerit quandā vtilitatem quò magis expetatur, vt amicitia, bona existimatio. 2 de Inuentione.

Vitia virtutis speciem plerumque induunt. 47

CErnenda sunt diligenter, ne ea nos fallant vitia, quæ virtutem videntur imitari. Nam & prudētiam malitia, & temperātiam immanitas in voluptatibus aspernādis: & magnitudinē animi, superbia in animis extollendis, & displicentia in contemnēdis honoribus, & liberalitatem effusio, & fortitudinem audacia imitatur, & iustitiam acerbitas, & religionem superstitio: studijsq́; bonis similia videntur ea, quæ sunt in eodem genere nimia. In Part.

Astutiæ tollēdæ sunt, eaq; malitia, quæ vult quidem videri se esse prudētiam, sed abest ab ea, distatq́; plurimū: nec vlla pernicies vitæ maior inueniri potest, quàm cum in malitia inest simulatio. 3. Offic.

Omnibus veris falsa quædam adiuncta sunt tanta similitudine, vt nulla insit iudicādi & assentiendi nota. 1. de Nat. Deor.

Finitima sunt falsa veris. 4. Academ.

Voluptas. 48

IMitatrix est boni Voluptas, malorum mater omnium, cuius blanditijs corrumpuntur, quæ natura bona sunt. 1. de Legib.

Malorum esca, voluptas: qua homines capiuntur, vt hamo pisces. Cato Maior.

Voluptate capimur omnes. 1. De Legib.

Voluptates blãdissimæ dominæ, sæpe maiores partes animæ à virtute detorquent. 2. Offic.

Maximas virtutes iacere oportet, voluptate dominante. Ad Attic. lib. 5.

In voluptatis regno non potest virtus consistere. Cato Maior.

Qui voluptati deditus est, huic omnia sensu, non ratione sunt iudicanda: eaq; dicẽda optima, quæ sunt suauissima. 2. de Finib.

Impedit consilium voluptas rationi inimica, ac mẽtis, vt ita dicam, perstringit oculos, nec habet vllũ cum virtute commercium. Cato Maior.

Semouẽda est voluptas, non solum vt recta sequamur, sed etiam vt loqui deceat frugaliter. 2. de Fini.

Voluptas quò est maior, eo magis mentem à sua sede & statu dimouet. Parad. 1.

Non est necesse, tanquam meretricem. 2. de Fin. In Similib. 46.

Nemo est dignus nomine hominis, qui vnum diem totum velit esse in voluptate. 2. de Finib.

Non est eius, qui dolore summum malum metiatur, mentionem facere virtutis. 3. Tusc.

Qui voluptatibus ducuntur, & se vitiorũ illecebris, & cupiditatum lenocinijs dediderunt, missos faciant honores, nec attingant Rempublicam, patiãtur viros fortes labore, se otio suo perfrui. Pro Sest.

Nihil altum, nihil magnificũ ac diuinum suspicere pos-

re possunt, qui suas omnes cogitationes abiecerũt in rem tam humilem, tam contemptam. In Lælio.

Fieri non potest, vt animus libidini deditus, amore, desiderio, cupiditate, sæpe nimia copia, inopia etiã nonnunquam impeditus, literis operam dare possit. Nec est alia causa vlla, cur in tantis præmijs eloquẽtiæ, tanta voluptate dicẽdi, tanta laude, tãta gloria, tanto honore, tam sint pauci, semperq; fuerint, qui in hoc labore versarentur. Omittendæ enim sunt omnes voluptates: relinquenda studia delectationis: ludus, ioc⁹, conuiuium, sermo etiam pene omnium familiarium deserẽdus: quæ res in hoc genere homines à labore, studioq; deterret. Pro M. Cœlio.

Multa nobis blandimẽta natura ipsa genuit, quibus sopita virtus coniueret: & multarũ rerũ iucundissimarũ varietatem dedit, quib⁹ non modo prima ætas, sed etiam iam corroborata caperetur. Pro. M. Cœlio.

Plerique propter voluptatem & paruam & non necessariam: tum in morbos graues, tum in damna, tum in dedecora incurrunt: sæpe etiã legum iudiciorumq; pœnis obligantur. 1. de Finib.

Nulla capitalior pestis, quàm corporis voluptas, hominibus à natura data est. Cato maior.

Vitium ventris & gutturis non modo minuit ætatem hominibus, sed etiam aufert. Pro M. Cœlio.

Voluptatem dimittamus, & suis se finibus tenere iubeamus; ne blanditiis eius illecebrisq; capiatur animi voluptas. 5. de Finib.

Amores & deliciæ maturè & celeriter deflorescunt. Pro M. Cœlio.

Fluit voluptas, & prima quæque euolat: sæpiusq́ue relinquit causas pœnitendi, quàm recordandi. 2. de Finib.

Vna cum satietate moritur memoria voluptatis. 1. Offic.

Omnibus in rebus, voluptatibus maximis fastidium finitimum est. 2. de Orat.

Nos omnes voluptate quemadmodum natura capiamur: plura primo de Finibus.

Animus. 49

OPus est te animo valere, vt corpore possis. Cic. Tironi, Famil 16.

Ex anima constamus & corpore. 4. de Finib.

Constamus ex animo & corpore. 3. Tusc.

Animus est rationis compos et particeps: quo nihil ab optimo & sapientissimo genitore melius est procreatum. De vniuers.

Mente nihil homini dedit Deus ipse diuinius. 3. Offic.

Nobis Deus, siue mater rerum omnium Natura dedit animum, quo nihil est præstantius neque diuinius. Parad. 1.

Animus est ingeneratus à Deo. 1. de Legib. In Pijs Sent. 35.

Est animus cœlestis. C. Maior in Pijs. 36.

Dij immortales. Cato Maior in Pijs. 26.

Humanus animus decerptus ex mête diuina. 5. Tusc.

Animus cum est secum. 1. Tusc. in Pijs. 41.

Nulla est celeritas. 1. Tusc. in Pijs. 38.

Duæ sunt viæ. 1. Tusc. in Pijs. 60.

Oper-

Oportet vt ipsa se mens. 5. Tusc. in Piis. 39.

Eorum animi. Som. Scip. in Piis. 61.

Animus solus, nec cum adest, nec cum discedit, apparet. Cato Maior.

Omnium animi immortales sunt: sed bonorum fortiumq; diuini. 2. de Legib.

Bonorum virorum mentes mihi diuinæ atq; æternæ videntur, & ex hominum vita, ad deorum religionem sanctimoniamq; demigrare. Pro Caio Rabirio.

Sic habeto, te non esse mortalem, sed corpus hoc. Som. Scipionis.

Corpus hoc est mortale, animi verò motus sempiterni. Pro Sestio.

Nihil interest, motu animi sublato, non dico inter pecudem & hominem: sed inter hominẽ & saxũ, aut truncum, aut quiduis generis eiusdem. In Lælio.

Duplex est vis animorum: vna pars in appetitu posita: altera in ratione, quæ docet & explanat quid faciendum, fugiendúmue sit: ita fit vt ratio præsit, appetitus verò obtemperet. 1. Offic.

Est animorum ingeniorumq; nostrorum naturale quasi quoddam pabulum, consideratio, cõtemplatioq; naturæ: doctoq; homini & erudito cogitare est viuere. Sapientis enim cogitatio, non fermè ad inuestigandum adhibet oculos aduocatos. 5. Tusc.

Animus perturbatus & incitatus, nec cohibere se potest, nec quo loco vult, cõsistere omnino. 4. Tusc.

Animus æger. 3. Tusc. in Apophth. 124.

Quemadmodum oculus conturbatus. 3. Tusc. In Similib. 33.

Animi morbi sunt cupiditates immensæ & inanes diuitiarum, gloriæ, dominationis, libidinosarum etiam voluptatum accedunt ægritudines, molestiæ, mœrores, qui animos exedunt, conficiuntque curis. 1. de Finib.

Ægris corporibus simillima est animi ægritudo. 1. de Finib.

Æquè animo dolemus, dum corpore dolemus. 3. de Offic.

Errat qui vllum aut corporis, aut fortunæ vitiũ, animi vitijs grauius existimat. 3. Tusc.

Morbi perniciosiores pluresque sunt animi, quàm corporis. 3. Tusc.

Corpora curari possunt, animorum nulla medicina est. 3. Tusc.

Animi lineamẽta sunt pulchriora, quàm corporis. Rectè sapiens solus liber, nec dominationi cuiusquam parens, neque obediens cupiditati. Rectè inuictus, cuius etiam sic corpus cõstringatur, animo tamẽ vincula iniici nulla possunt. 3. de Finib.

Corpori tantũ præstat mentis excellens perfectio, vt vix possit cogitari quid intersit. 5. de Finib.

Deus, & ortu, & virtute, antiquiorem genuit animum, eumque vt Dominum atque imperantem obedienti præfecit corpori. De Vniuer.

Vt multò maiora sunt opera animi, quàm corporis: sic eæ res, quas persequimur ingenio ac ratione, grauiores sunt, quàm hæ quas viribus. 2. Offic.

Quò maior est vis animi, quàm corporis, hoc sunt maiora ea quæ concipiuntur animo, quàm illa quæ cor-

corpore. Philip. 11.

Quum multum animus corpori præstet. 2. de Leg. In piјs Sent. 22.

Non viribus. Cato Maior. Consilium. 26.

Maior est animi voluptas, quàm corporis. 1. de Finib.

Voluptate animi, nulla potest esse maior. Cato Maior.

Corpore nihil nisi præsens, & quod adest, sentire possumus: animo autem & præterita & futura. 1. de Finib.

Corpus tamdiu gaudet, dum præsentem sentit voluptatem: animus & præsentem percipit pariter cum corpore, & prospicit venientem, nec præteritam præterfluere sinit. 5. Tusc.

Corpus est quasi vas animi, aut aliquod receptaculum. 1. Tusc.

Deus animum conclusit in corpore. De Vniuersitate.

Exercendum est corpus, & ita efficiendum, vt obedire cõsilio, rationiq́; possit in exequẽdis negotijs, & in labore tolerando. 1. Offic.

Redditur terra corpus. 2. de Legib.

Forma dignitas, aut morbo deflorescit, aut vetustate extinguitur. 4. ad Heren.

Ratio. 50

M*Unus animi, est ratione vti. 3. Tuscul.*

Nihil est, non dicã in homine, sed in omni cœlo atq; terra, ratione diuinius, quæ quũ adoleuit atq; perfecta est, nominatur ritè sapientia. 1. de Legib.

Domi-

Domina omniũ & regina est ratio: quæ connixa per se, & progressa longiùs, fit perfecta virtus: hæc vt imperet illi parti animi, quæ obedire debet, id vidẽdũ est viro: quonam modo, inquies? velut seruo dominus, velut imperator militi, velut parẽs filio. 2. T.

Bene adhibita ratio cernet, quid optimum sit: neglecta, multis implicatur erroribus. 4. Tusc.

Societatis humanæ vinculum est ratio & oratio: quæ dicendo, communicando, disceptando, iudicando conciliat inter se homines, coniungitq́; naturali quadam societate. Neq; vlla re alia longiùs absumus à natura ferarum. 1. Offic. de homine. 119.

Ratione præstamus belluis. 1. de Legib.

Vt patrimonium homini ab homine relinquitur, sic ratio homini à Deo. 3. de Nat. Deor.

Nihil potest esse æquabile, quod non à certa ratione proficiscitur. 2. Tusc.

Nihil per se amplum est, nisi in quo indecij ratio extat. Ad Brut. 16.

Plus apud nos vera ratio valeat, quàm vulgi opinio. Parad. 1.

Grauior & validior est decem virorum bonorum sententia, quàm totius multitudinis imperita. Pro Planc.

Sunt homines, qui rationem bono consilio à dijs immortalibus datã, in fraudem malitiãq; cõuertunt. 3. de Nat. Deor.

Appetitus rationi obediant. 51

*A*Ppetitus omnes contrahendi, sedandiq; sunt, excitandaq; est animaduersio & diligentia, vt ne quid

quid temere ac fortuitò, incōsideratè, negligenterq́ agamus. 1. Offic.

Efficiendum est vt appetitus rationi obediant, eamque neq; præcurrant, nec propter pigritiam aut ignauiam deserant, sintq; tranquilli, atque omni perturbatione animi careant, ex quo elucebit omnis constantia, omnisq́ moderatio. 1. Offic.

Tu in hanc sententiam plura lege, primo Offic. cap. Duplex est enim.

Moderari & animo & orationi, cum sis iratus, aut etiam tacere & tenere in sua potestate, motū animi & dolorem, etsi non est perfecta sapientia, tamen nō est mediocris ingenij. Ad quint. frat. epist. 1

Animum vincere, iracundiam cohibere, victoriā temperare, aduersariū non modò extollere iacentem sed etiam amplificare eius pristinā dignitatem, præclarum est. Hæc qui faciat, non ego cū summis viris comparo, sed simillimū Deo iudico. Pro Marc.

Si quis hoc robore animi est, atque hac indole virtutis ac continentiæ, vt respuat omnes voluptates, omnemquè vitæ suæ cursum in labore corporis, atq; in animi contentione conficiat, quem non quies, non remissio, non æqualium studia, non ludi, non conuiuia delectent: nihil in vita expetendum putet, nisi quod est cum laude & honore & cum dignitate coniunctū hunc mea sententia diuinis quibusdam bonis instructum atque ornatum puto. Pro M. Cœlio.

Regium est ita viuere, vt non modo homini nemini sed ne cupiditati quidem vlli seruias: contēnere omnes libidines: non auri, non argenti, non cæterarum

rerum indigere: populi vtilitati magis consulere, quàm voluntati: nemini cedere, multis obsistere. Pro Syll.

Refrenet primùm libidines. Parad. pen. Imperator. 30.

Esse abstinentem, continere omnes cupiditates, præclarum magis est, quam difficile. Ad Quint. Frat. Epist. 1

Quum præcipitur, vt nobismetipsis imperemus, hoc præcipitur, vt ratio coërceat temeritatem. 2. Tusc.

Cupiditates sunt insatiabiles, quæ non modo singulos homines, sed vniuersas familias euertũt, totam etiã labefactãt remp. Ex cupiditatibus odia, dissidia, discordiæ, seditiones, bella nascuntur. Nec hæ sese foris solùm iactant nec tantum in alios cæco impetu incurrunt, sed intus etiam animis inclusa inter se dissident atque discordant. 1. de Finib.

Semper manendum in officio. 52

NVlla vitæ pars neq; publicis, neq; priuatis, neq; forensibus, neq; domesticis in rebus, neq; si tecũ agas quid, neque si cum altero contrahas, vacare officio debet. In eoq; excolendo sita est vitæ honestas omnis & inneglligendo turpitudo. 1. Offic.

Nec pretio, nec gratia, nec periculo, nec simultate à via recta non ostendemus oportere deduci: nec ab vlla re honesta, periculi aut laboris magnitudine. 3. ad Heren.

Nullo casu arbitror hoc constanti homini posse cõtingere, vt vlla intermissio fiat officij. In Lælio.

Nulli

Nulla lassitudo impedire officiũ, & fidem debet. Cic. Cornific. Famil. 12.

Pericula, labores, dolores etiam optimus quisq; suscipere mauult, quam deserere vllam officij partem. 1 de Finib.

Artium studio à rebus agendis abduci, contra officium est. 1. Offic.

Si quis omissis. 1. de Inuent. *Vide doct⁹ inuisus.* 24.

Et benè & honestè viuendum. 53

Optima viuendi ratio est eligenda: eam iucundã consuetudo reddet. 4. ad Heren.

Omnis nostra cura debet in hoc versari semper, si possimus, vt boni aliquid efficiamus: Sin minus, vt certè nihil mali. 2. de Orat.

Semper ita viuamus, vt rationem nobis reddendam arbitremur. 4. Act. in Verrem.

Non ob ea solum incommodo. 1. de Finib. *Vide, Impij.* 111.

Si impietas. 3. de Finib. *Vide Impij* 111.

A recta conscientia transuersum vnguem non oportet quenquam in omni vita sua discedere. Cic. Attic. lib. 13.

Nobis persuasum esse debet, si deos, hominesq; celare possimus, nihil tamen auare, nihil iniustè, nihil libidinosè, nihil incontinenter esse faciendum: honesta bonis, non occulta quæruntur. 3. Offic.

Improbum est relinquere honestatem propter vtilitatis magnitudinem. 3. Offic.

Tu honestatem vtilitati præferendam esse disces ex tertio Officiorum.

Sobria

Sobriè viuendum.

Esse oportet vt viuas, viuere non vt edas. 4. Ad Heren.

Victus cultusq; corporis, ad valetudinē referātur, & ad vires, non voluptatem. 1. Offic.

Tantum cibi & potionis adhibendum est, vt reficiantur vires non opprimantur. Cato maior

Iucunditas victus est in desiderio, nō in facietate. 5. Tusc.

Cibi condimentum est fames, potionis sitis. 2. de Finib.

Darius. 5. Tusc. In Apophth. 59.
Ptolomaeo. 5. Tusc. Apophth. 60.
Timotheus. 5. Tusc. In Apophth. 58.
Quum Dionysius. 5. Tusc. In Apophth. 61.

Non intelligunt homines: quàm magnū vectigal sit parsimonia. Parad. 6.

Quaeritur in re domestica cōtinentiae laus in publica dignitatis. Pro Flacco.

Omnium perturbationum fons est intemperātia, quae est à tota mente, etiam à recta ratione defectio, sic aduersa a praescriptione rationis, vt nullo modo appetitiones animi nec regi, nec continere queant. 4. Tusc.

Mente rectè vti nō possumus, multo cibo & potione completi. 5. Tusc.

Quae virum forma deceat, & qui victus esse debeat primo Officiorum lege, capite: Quum autem.

Turpitudo fugienda.

Nihil est tam tetrum, nihil tam aspernandū, nihil homine indignius, quàm turpitudo. 2. Tusc.

Nihil

Nihil est tam contra naturam, quam turpitudo. 3. Offic.

Nihil est detestabilius dedecore. Philip. 3.

Periculum minus fugiendum est, quam turpitudo. Philip. 7.

Ne turpitudo suscipiatur vitæ cupiditate. Philip. 13.

Nihil est malum, nisi quod turpe aut vitiosum est. 2. Tusc.

Si omnium in locum collata sint omnia mala, cum turpitudinis malo non erunt comparanda. 2. Tusc.

Misera est ignominia iudiciorum publicorum, & cuius bona ex edicto possidentur, huius omnis fama & æstimatio cum bonis simul possidetur. Pro Quintio.

Nemo est tam agrestis ... In Paradox. Vide ignominiam.

Non peccandum. 56

Peccare, est tanquam transilire lineas. Parad. 3.

Peccata ... Parad.

Accipere præstat, quam facere iniuriam. 5. Tusc.

Peccati dolor & maximus & æternus est. Ad Attic. 11.

Quæ parua videntur esse delicta, neque à multis intelligi possunt, ab iis etiam diligentius est declinandum. Offic.

Temperantia. 57

Temperantia est moderatrix omnium commotionum. 5. de Finib.

Est temperantia libidinum inimica. 3. Offic.

Temperantia est quæ in rebus aut expetendis ...

fugiendis, ut rationem sequamur, monet: quæ animis pacem affert, & eos quasi quadam concordia placat ac lenit. 1. de Finib.

Nihil reperiri potest tam eximium, aut tam expetendum, quam istam virtutem, moderatricem animi tēperantiam non latere in tenebris neque esse abditā sed in luce esse positam. Ad Q. Frat. Epist. 1.

Quemadmodum temperantia, 4. Tusc. In similib. 38.

Frugalitatis esse videtur proprium, motus animi appetentes regere & sedare, semperque adversanti libidini, moderatam in omni re servare constantiam. 3. Tusc.

Eas tres virtutes, fortitudinem, iustitiam, prudētiā frugalitas est complexa. 3. Tusc.

Non potest temperantiā laudare is, qui ponit summum bonum in voluptate: est enim temperantia libidinum inimica. 3 Offic.

Qui voluptatem summum bonum statuit, esse temperans nullo modo potest. 1. Offic.

Quæ laus, quod deceat, erit tamen, quod adipisci cum dolore corpus velit, qui dolorē summum malum sibi esse persuaserit. 2. Tusc.

Mediocritatis optima regula.

Nihil est quod tam deceat, quam in re omni servare constantiam. 1. Offic.

His in rebus quæ tractantur in vita modum quendam & ordinem adhibentes, honestatē & decorum conservabimus. 1. Offic.

Mediocritas ad omnem usum, cultumque vitæ-

ferendi

ferenda est. In omnibus rebus mediocritas est optima 1. Offic.

Modus est optimus, decus ipsum tenere, nec progredi longius. Orat. ad Brut.

Suus cuique modus est, tamen magis offendit nimium, quàm parum. de Orat.

Tu quæ sint in omni actione seruanda, lege primo Offic. cap. In omni autem actione.

Verecundia. 59

CVstos virtutum omnium, dedecus fugiens, & laudem maximam consequens, verecundia est. Par. Orat.

Moderator cupiditatis est pudor. 2. de Fin.

Sine verecundia nihil rectum esse potest, nihil honestum. 1. Offic.

Maximũ amicitiæ ornamentum tollit qui ex ea tollit verecundiam. Itaque in ijs perniciosus est error, qui existimant libidinum, peccatorumque omnium patere in amicitia licentiam. In Lælio.

Sæpe videmus fractos pudore, qui nulla ratione vincerentur. 2. Tusc.

Pudor in bello est maximè periculosus. Plancus Cic. Famil. 10

Graue est homini prudẽti petere aliquid magnũ ab eo de quo se bene meritum putet: ne id quod petit, exigere magis, quàm rogare, & in mercedis potius, quam beneficij loco numerare videatur. Cic. Curioni Famil. 2

Iustitia. 60

IVstitia virtus omniũ est domina & regina virtutũ 3 Offic.

Iustitia omnium virtutum causa atque sentina est. 1 de Leg.

Excellentissima virtus iustitia. 1, de Nat. deor.

Iustitia sine prudentia plurimum poterit: sine iustitia nihil valebit prudentia. 2. Offic.

Fundamentum perpetuæ commendationis & famæ est iustitia, sine qua nihil esse potest laudabile. 1 Offic.

Iustitiæ inest splendor virtutis maximus, ex qua boni viri nominatur; cuius primum munus est, vt ne cui quis noceat, nisi lacessitus iniuria: deinde vt communibus pro communibus vtatur, priuatis autem vt suis. 1 Offic.

Iustitia ex qua vna virtute viri boni appellantur, mirifica quædam res multitudini videtur, nec iniuria: quis est enim qui non admiretur splendorem pulchritudinemque virtutis? 2. Offic.

Solitario homini, atque in agro vitam degenti, opinio iustitiæ necessaria est. Atque iis etiam qui vendunt, emunt, conducunt, locant, contrahendisque negotiis implicantur, iustitia ad rem gerendam necessaria est: cuius tanta vis, vt nec illi quidem qui maleficio & scelere pascuntur possint sine vlla particula iustitiæ viuere. 2. Offi.

Iustitiæ partes sunt, non violare homines. 1 Offic.

Totius iustitiæ nulla est capitalior pestis, quam eorum qui tum, cum maxime fallunt, id agunt vt boni viri videantur. 1. Offic.

Omne officium quod ad coniunctionem hominum & ad societatem tuendam valet, anteponendum

illi officio, quod cognitione & scientia continetur: officijsq́, scientiæ anteponenda sunt officia iustitiæ: cōsideratè enim agere pluris est, quàm cogitare prudēter. 1. Offic.

Tu quæ dicantur propriè iustitiæ & officia & munera, leges plenissimè apud Ciceronem in libris Officiorum.

Pietas. 61

PIetas, est fundamētum omnium virtutum: parentem vt Deū vereri, atque non multò secus ac parentes, liberos amare debemus. Pro Planc.

Pietati summa tribuenda laus est. 2. de Orat.

Omnibus est amori pietas. Cic. C. Caß. Fa. 15.

Pietate aduersus deos sublata, fides etiam & societas generis humani, & vna excellētissima virtus iustitia tollatur necesse est. 1. de Nat. Deor.

Pietas grata est Deo. 2. de Legib. de Deo. 1.

Pietas maximè & religio. 2. de Legibus, In Apophth. 64.

Humanitas & clementia. 62

HOmines ad deos nulla re propiùs accedūt, quàm salutem hominibus dando. Pro Lig.

Nihil est tā regiū, tam liberale, tamq́ munificū, quàm opem ferre supplicibus, excitare afflictos, dare salutem, liberare periculis homines. 1. de Orat.

Nihil est tam deforme, quàm ad summū imperiū acerbitatē naturæ adiungere. Ad Q. Frat. Epist. 1.

Rectè præcipere videntur qui monēt, quàto superiores simus, tantò nos summissiùs geramus. 1. Offic.

Qui plus propter virtutem, nobilitatemq́ possunt, eo minùs quantum possint, debent ostendere. Pro Quinto.

In bonis fortunæ summa laus est, nō extulisse se in potestate, non fuisse insolētem in pecunia: non se prætulisse alijs propter abundantiam fortunæ: vt opes & copiæ, non superbiæ videātur ac libidini, sed bonitati ac moderationi facultatem ac materiam dedisse. 2. de Orat.

Nihil est laudabilius, nihil magno & præclaro viro dignius placabilitate & clementia: quæ ita probanda est, vt adhibeatur Reipublicæ causa seueritas, sine qua administrari ciuitas non potest. 1. Offic.

In rebus prosperis ad voluptatem nostram fluentibus, superbiam magnopere, fastidiū, arrogantiamq; fugiamus. Nam vt aduersas, sic secundas res immoderatè ferre, leuitatis est: præclaraq; est æquabilitas in omni vita, & idem semper vultus, eademq; frons. 1. Offic.

Omnibus est odio crudelitas, & amori pietas & clementia. Cic. C. Cassio Famil. lib. 15.

Est hominū naturæ maximè inimica crudelitas. 3. Offic.

Satis est homines imprudētia lapsos non erigere: vrgere verò iacentes, aut præcipitantes impellere, certè est inhumanum. Pro Rabir. Posthum.

63

Amor & amicitia.

AMicitia nihil aliud est, nisi omniū diuinarū humanarūq; rerum cum beneuolentia & charitate summa consensio: qua quidem haud scio an (excepta sapientia) quidquam melius homini sit à dijs immortalibus datum. In Lælio.

Amicitiā omnibus rebus humanis anteponam...

Nihil

Nihil est enim tam naturæ aptum, tam conueniens ad res vel secundas, vel aduersas. In Lælio.

Quæ videntur vtilia, honores, diuitiæ, voluptates & cætera generis eiusdem, hæc amicitiæ nunquam anteponenda sunt. In Lælio.

Amicitia plurimas res continet: quoquò te verteris præsto est: nullo loco excluditur, nunquam intempestiua, nunquam molesta est. Itaq; non aqua, non igni, non aëre, vt aiunt, pluribus locis vtimur quàm amicitia. Nam & secundas res splendidiores facit amicitia, & aduersas partiens, communicansq; leniores. Nec debilitari animos, aut cadere patitur: verum etiam iam amicum qui intuetur, tanquam exemplar aliquod intuetur sui. Quocirca & absentes adsunt, & egentes abundant, & imbecilles valent, & (quod dictu difficilius) mortui viuunt. In Lælio.

In amicitia omnia insunt quæ putant homines expetenda, honestas, gloria, tranquillitas animi: atq; iucunditas: vt cum hæc adsint, beata vita sit, & sine ijs esse non possit. In Lælio.

De amicitia omnes ad vnum idem sentiunt, & ij qui ad Rempublicam se contulerunt, & ij qui rerum cognitione, doctrinaq; delectantur, & ij qui suum negotium gerunt otiose: postremò ij qui se totos tradiderunt voluptatibus, sine amicitia vitam esse nullam sentiunt, si modò velint aliqua ex parte liberaliter viuere. Serpit enim nescio quomodo per omnium vitam amicitia, nec vllam ætatis degendæ rationem patitur esse expertem sui. In Lælio.

Laus & charitas sunt vitæ sine metu degendæ

præsidia firmissima. 1. de Finib.

Amicitia præsidium est firmissimum. 1. de Finib.

Rerum omnium nec aptius est quidquam ad opes tuendas ac tenendas, quàm diligi: nec alienius, quàm timeri. 2. Offic.

Charũ esse ciuem, bene de Repub. mereri, laudari, coli, diligi, gloriosum est: metui verò & in odio esse, inuidiosum, detestabile, imbecillum, caducum. 1. Philip.

Diligi, & charum esse, iucũdum: propterea quòd tutiorem vitam & voluptatem efficit pleniorem. 1. de Finib.

Sine amicorum beneuolentia, neque in aduersa, neque in secunda fortuna quisquam viuere potest. Marcel. Cic. Famil. lib. 4.

Amicitia colẽda est, quòd sine ea tutò, & sine metu viui non possit, ne iucundè quidem. 2. de Finib.

Nulla potest esse iucunditas, sublata amicitia. Pro Planco.

Quis est, prò deum fidem atque hominum, qui velit, vt neque diligat quẽquam, nec ipse ab vllo diligatur, circũfluere omnibus copijs, atque in omnium rerum abundantia viuere? Hæc enim est tyrannorum vita, nimirum in qua nulla fides, nulla charitas, nulla stabilis beneuolẽtiæ potest esse fiducia: omnia semper suspecta atque solicita sunt, nullus locus est amicitiæ. In Dælio.

Omnis ratio & institutio vitæ adiumenta hominũ desiderat. In primisq́, vt habeas quibuscum familiares conferre possis sermones. 2. Offic.

Nulla

Nullo modo sine amicitia firmam & perpetuam iucũditatẽ vitæ tenere possumus. Nec verò ipsam amicitiam tueri nisi æquè amicos, ac nosmetipsos diligamus. 1. de Finib.

Nullius opes tãtæ fuerũt, aut tantæ esse possunt, quæ sine multorũ amicorũ officijs stare possint. Pro Planc.

Omnium rerũ, quas ad beatè viuendũ natura parauit, nihil est maius amicitia, nihil vberi⁹, nihil iucundius: quum solitudo & vita, sine amicis insidiarũ & metus plena sit. Ratio ipsa monet amicitias cõparare: quibus partis, cõseruatur animus, & à spe patiẽdarum voluptatum seiungi nõ potest. 1. de Finib.

Maximum est bonũ amicitia: plurimæ sunt delectationes in ea. 1. de Inuent.

Amicitia nihil est vberius. Cic. Appio Pulchro, Famil. 3.

Hæc est vna via, et laudis, et honoris, & dignitatis: à bonis viris & sapientibus, & bene à natura cõstitutis laudari & diligi. Pro Sextio.

Violari amicitiam, apud maiores nostros nefas erat. Cic. Appio. Pulch. Famil. lib. 3.

Violare amicitiam, hoc grauissimum crimen iudico. Philip. 2.

Quibus in rebus ipsi interesse non possumus, in his operæ nostræ vicaria fides amicorũ supponitur: quã qui lædit, oppugnat commune omnium præsidium: & quantum in ipso est, disturbat vitæ societatem, non enim possumus per nos omnia agere. Alius in alia re est magis vtilis. Idcirco amicitiæ comparantur, vt commune cõmodum mutuis officijs gubernetur.

Pro Ro[illegible]o Amerin.

Quoniam res humanæ fragiles, caducæq; sunt semper aliqui acquirendi sunt quos diligamus, & à quibus diligamur: Charitate enim, beneuolentiaq; sublata, omnis est è vita sublata iucunditas. In Lælio.

Ea est iucũdissima amicitia, quam similitudo morum coniugauit. 1. Offic.

Omniũ societatum nulla præstãtior est, nulla firmior, quam cũ viri boni moribus similes sunt familiaritate cõiuncti. Nihil enim amabilius, nec copulatius, quàm morum similitudo bonorum. 1. Offic.

Nihil est aptius vitæ, nihil ad beatè viuendũ accõmodatius, quàm cum viris bonis, iucundis, amantibus nostri viuere. M. Cic. Pa. Pæto. Famil. lib. 9.

In quibus sunt eadem studia, eadem voluntates, in his fit, vt æquè quisq; altero delectetur ac seipso: efficiturq;, id quod Pythagoras vult in amicitia, vt vnus fiat ex pluribus. 1. Offic.

Nihil minùs hominis esse videtur, quàm nõ respondere in amore ijs, à quibus prouocetur. Cic. ad Brut.

Beneuolentiam, non adolescentulorũ more, ardore quodã amoris, sed stabilitate potius & constantia iudicemus. 1. Offic.

Eodem modo erga amicum affecti sumus, quo erga nosmetipsos: & nostra in amicos beneuolentia, illorum erga nos beneuolentiæ pariter, æqualiterq; respondeat. In Lælio.

Est in amicitia necessarium, vt alter nihilo se plus quàm alterum diligat: quòd si tãtillum inter[illegible]

tam amicitiae nomen occiderit: cuius est enim, vt simulatq́ sibi aliquid, quàm alteri maluerit, nulla sit. 1. de Legib.

Vetus est lex illa iustæ veræq́ amicitiæ, vt idem amici semper velint, neque est vllum certius amicitiæ vinculum, quàm consensus & societas consiliorũ & voluntatum. Pro Planco.

Non est sancta amicitia, nisi ipse amicus per se ametur toto pectore, vt dicitur: qui quidem amandus est, desperatis emolumentis & fructibus. 1. de Legib.

Amicorum bona communia. 1. Offic.

Cõfirmata amicitia & perspecta fide, commemoratio officiorum superuacanea est. C. App. Pulch. Famil, lib. 3.

Odiosum est sanè genus hominum, officia exprobrantium, quæ meminisse debet is, in quem collata sunt, non commemorare qui contulit. In Lælio.

Qui fortunis alicuius inducti amicitiam eius sequuti sunt, hi simulatq́ fortuna elapsa est, deuolant omnes. Cum enim recessit res ea, quæ fuit consuetudinis causa, nihil superest quare possint in amicitia retineri. 4. ad Heren.

Vt hirundines. 4. ad Heren. In simil. 93.

Non facilè dijudicatur amor verus & fictus, nisi aliquod incidat eiusmodi tempus, vt quasi aurum igne; sic beneuolentia fidelis periculo aliquo perspici possit: cætera sunt signa communia. Cic. Pap. Pato. Famil. lib. 9.

Amicus certus in re incerta cernitur. In Lælio.

Amare nihil aliud est, nisi eũ ipsum diligere quẽ ames, nulla indigẽtia, nulla vtilitate quæsita. In Lælio.

Nihil est aliud amare, ex quo amicitia nomen ductum est: nisi velle bonis aliquẽ affici quàm plurimis, etiam si ad se ex ijs nihil redeat. 2. de Finib.

Charum ipsum verbũ est amoris, ex quo amicitiæ nomen est ductum: quã si ad fructũ nostrum referamus, non ad illius cõmoda, quẽ diligimus, non erit ista amicitia, sed mercatura quædam vtilitatum suarũ. Prata, & arua, & pecudũ greges diliguntur isto modo, quòd fructus ex ijs capiuntur: hominum charitas & amicitia gratuita est. 1. de Nat. Deor.

Etiam si nulla sit vtilitas ex amicitia, tamen ipsi amici propter seipsos amentur. Etenim si loca, si fana, si vrbes, si gymnasia, si campum, si canes, si equos, si ludicra, exercendi aut venandi consuetudine adamare solemus, quantò id in hominum consuetudine facilius fieri poterit, & iustius? 1. de Finib.

Me ipsum ames oportet, non mea, si veri amici futuri simus. 1. de Finib.

Si fructibus & emolumentis & vtilitatibus amicitias colemus, si nulla charitas erit quæ faciat amicitiam ipsam sua sponte, vi sua, ex se, & propter se expetendam: non dubium est quin fundos & insulas amicis anteponamus. 2. de Finib.

Amicitia nõ sub dubia vtilitatis ratione efficitur, sed ipsa ex se oritur, & sua spõte nascitur. 2. de Finib.

Plerique in rebus humanis nihil quidquã bonum norunt, nisi quod fructuosum sit: & amicos tanquam pecudes, eos potissimùm diligunt, ex quibus sperant

se maximum fructum esse capturos. Itaque pulcherrima illa & maxime naturali carent amicitia, nec sibi ipsi exemplo sunt, hæc vis amicitiæ qualis & quanta sit. Ipse enim se quisque diligit, non vt aliquam a seipso mercedē exigat charitatis suæ, sed quod p se sibi quisque charus est: quod nisi idem in amicitiam trāsferatur, verus amicus nunquā reperietur. In Lælio.

Est honestius de amicorū pecunia laborare, quam de sua. Cic. ad Brut. Fam. lib. 13.

Multi suam vitā neglexerunt, vt eos, qui his chariores, quàm ipsi sibi essent, liberarent. Par. Orat.

In omnibus nouis coniunctionibus interest, qualis primus aditus sit, & qua commendatione quasi amicitiæ fores aperiantur. Cic. Brut. Famil. lib. 13.

Cum in amicitia, quæ honesta non sunt postulantur, religio & fides anteponatur amicitiæ. 3. Offic.

Si in hominibus eligendis nos spes amicitiæ fellerit, vt vindicemus, missos faciamus. 4 Act. in Verr.

Amicitias, quæ minus delectant & minus probantur, magis decere censent sapientes sensim dissuere quam repente præscindere. Cauendum erit igitur, ne non solum amicitiæ depositæ sed inimicitiæ etiā susceptæ videantur. Nihil est enim turpius, quam cū eo bellum gerere, qui cū familiariter vixeris. 1. Offic.

Vna ista sit cautio, atque vna promissio, in amicitia, vt ne nimis cito diligere incipiamus, neue nō dignos. Digni autem sunt amicitia, quibus in ipsis inest causa cur diligantur. In Lælio.

Nihil est quod studio & beneuolentia, vel amore potius effici non possit. C. Rut. Fa. 13.

Sint

Sine studio & ardore quodam amoris, in vita nihil quidquam fit egregium, 1. de Orat.

Tu de amicitia, amicorumque officijs plura lege apud Ciceronem in dialogo, qui Lælius inscribitur: est enim Cicero in eius laudibus multus.

Adulatio. 64

NVlla in amicitijs pestis est maior, quàm assentatio, blanditia, adulatio. In Lælio.

Simulatio amicitiæ repugnat maximè: delet enim veritatem, sine qua nomē amicitiæ valere non potest. In Lælio.

Semper auget assentatio id, quod is, cuius ad voluptatem dicitur, vult esse magnum. In Lælio.

Cauendum est ne assentatoribus patefaciamus aures, nec adulari nos sinamus, in quo falli facile est: tales enim nos esse putamus ut iure laudemur. In Lælio.

Assentatio quamuis perniciosa sit, nocere tamē nemini potest, nisi ei qui eam recipit, atque ea delectatur. Ita fit, ut is assentatoribus patefaciat aures suas maximè, qui ipse sibi assentetur, & se maximè ipse delectet. In Lælio.

In obsequio comitas adsit: assentatio, vitiorum adiutrix procul amoueatur, quæ non modò amico, sed ne libero quidem digna est. In Lælio.

Turpis est assentatio. Ad Atticum lib. 13.

Blanditia cū vitiosa sit ac turpis in cætera vita: tamen in petitione magistratus est necessaria: beneuolentiam tamen ciuium blanditijs & assentationib. colligere turpe est. De petitione Cons.

Mihi

Mihi hæreditates non honestæ videntur, si sunt blanditiis officiorum, nō veritate, sed simulatione acquisitæ. 3. *Offic.*

Liberalitas. 65

Liberalitate nihil est naturæ hominis accommodatius: sed habet multas cautiones. Videndum est enim primum, ne obsit benignitas & iis ipsis quibus benignè videbitur fieri, & cæteris: nam qui aliis nocent, ut in alios liberales sint, non benefici, neq; liberales, sed perniciosi iudicandi sunt. Deinde ne maior sit benignitas quam facultas: nam qui benigniores esse volunt, quam res patitur, primū in eo peccant quod iniuriosi sunt in proximos. Videre etiam licet plerosq; nō tam natura liberales, quam quadam gloria ductos, ut benefici videantur, facere multa, quæ videntur magis proficisci ab ostentatione, quam a voluntate. Tum illud unū cōsiderandum est, ut pro dignitate cuiq; tribuatur: in quo mores erunt spectandi eius, in quem beneficium conferetur. 1. *Offic.*

Danda est opera, ut eos beneficiis quàm plurimis afficiamus, quorum liberis, posterisq; prodatur memoria. 2. *Offic.*

Liberalitate qui utuntur beneuolentiam sibi conciliant, & (quod aptissimum est ad quietè viuendum) charitatem. 1. *de Finib.*

Beneficium & gratia, vincula sunt concordiæ. 2. *de Finib.*

Ea liberalitas est probanda, quæ sine periculo existimationis est. 4. *Act. in Verr.*

Non ita claudenda est res familiaris, ut eam benigni-

tas

*tas aperire non possit: nec ita reserãda, vt pateat om-
nibus. Sequitur enim largitionem rapina. Cũ enim
dando egere cœperint homines, alienis bonis manum
afferre coguntur: nec tanta studia assequuntur eorũ,
quibus dederunt, quanta odia eorum, quibus ademe-
runt. 2. Offic.*

*Cui res erepta est, est inimicus: cui data est, etiam
dissimulat se accipere voluisse. 2. Offic.*

*Bene præcipit Ennius vt quidquid sine detrimen-
to possit commodari, id tribuatur, vel ignoto. Ex quo
sunt illa communia: Non prohibere aquam profluen-
tem: Pati ab igne ignem capere. Si quis velit consili-
fidele deliberanti dare: quæ sunt iis vtilia qui acci-
piunt, danti non molesta. Cuius versus nihil pudebit
subscribere:*

*Homo qui erranti comiter monstrat viam,
Quasi lumen de suo lumine accendat, facit.
Et nihilominus ipsi luceat, cum illi accenderit.
1. Offic.*

*Sunt multi splendoris & gloriæ cupidi, qui eripiunt
aliis, quod aliis largiantur: iiq; arbitrantur se benefi-
cos in suos amicos visum iri, si locupletent eos quaca-
que ratione. Id autem tantũ abest ab officio, vt nihil
magis officio possit esse contrarium. 1. Offic.*

*Propensior benignitas esse debet in calamitosos ni-
si forte erunt digni calamitate. Nam præclare En-
nius: Benefacta male locata, malefacta arbitror. 2.
Offic.*

*Melius apud bonos, quam apud fortunatos benefi-
cium collocari puto. 1. Offic.*

Liberalis est, qui suis facultatibus aut captos à prædonibus redimit, aut æs alienũ suscipit amicorũ causa, aut in filiarũ collocatione adiuuat, aut opitulatur, vel in re quærenda, vel augenda. 2. Offic.

Tu si quid requiris amplius, leges primum & secundum Officiorum.

Prodigi. 66

PRodigi sunt qui pecunias profundunt in eas res, quarum memoriam aut breuem, aut nullam sint relicturi omnino. 2. Offic.

Largitio fundum non habet. 2. Offic.

Multi patrimonia sua effuderunt inconsultè largiendo. 2 Offic.

Sequuntur largitionem rapinæ. 2. Offic.

Ne eos fideles tibi putes. 2. Offic. In Apophth. 72.

In referenda gratia quales esse debemus. 67

IN collocando beneficio, & in referenda gratia, hoc maximè officij est, vt quisque opis maximè indigeat, ita ei potissimũ opitulari, quod contra fit à plerisque: à quo enim plurimum sperant, etiam si ille ijs non eget, tamen ei potissimum inseruiunt. 1. Offic.

Quis est qui inopis & optimi viri causæ. 2. Offic.

Vide corruptos mores. 114.

Acceptorũ beneficiorum sunt delectus habendi: et imprimis quo quisque animo, studio, beneuolentia fecerit, ponderandũ est. Multi enim multa faciunt temeritate quadã, sine iudicio, vel modo, in omnes, vel repẽtino quodã impetu animi, quasi vẽto incitati: quæ beneficia æquè magna nõ sunt habenda, atque ea quæ iudicio, cõsideratè cõstanterque delata sunt. 1 Off.

In referenda gratia, si modo Hesiodo credimus, debemus imitari agros fertiles, qui plus multò adferūt, quàm acceperūt. Etenim si in eos quos speramus nobis profuturos, nō dubitamus officia conferre, quales in eo esse debemus, qui iam profuerunt. 1. Offic.

Hesiodium illud laudatur à doctis, quod eadē mensura reddere iubet, qua acceperis, aut etiam cumulatione, si possis. De claris Orat.

Leue est onus, beneficij gratia. Pro Planc.

Sera gratulatio reprehendi non solet, praesertim si nulla negligentia praetermissa est Cic. Curioni. Fam. 2.

Illud est aequum, tempore & die memoriam beneficij definiri. Ad Quirites post red.

Vlciscendae iniuriae facilior ratio est, quam beneficij remunerandi: propterea quod superiorem esse cōtra improbos, minus est negotij, quam bonis exaequari: tū etiā nō tam necessarium quidē est, malè meritis, quam optimè meritis referre quod debeas. Ad Quirites post reditum.

Aliud pecuniam debere, aliud gratiam. 68

IN officio persoluendo dissimilis ratio est, & pecuniae debitae: propterea quod pecuniā qui retinet, non dissoluit, qui reddidit, nō habet: gratiā, & qui retulit habet: & qui habet dissoluit. Ad Quirit. post reditū.

Dissimilis est pecuniae debitio, & gratiae. Nam qui pecuniā dissoluit, statim nō habet id, quod reddidit: qui autem debet, is retinet alienum. Gratiam autē & qui refert, habet, & qui habet, in eo ipso quod habet refert. Pro Planc.

Commodè dixit, quicunque dixit pecuniam qui

habeat, non reddidisse: & qui reddiderit, nō tamen habere. Gratiam autem, & qui retulerit, habere: & qui habeat, retulisse. 2 Offic.

Ingratitudo. 69

NEmo gratiarum immemor, est gratus inuentus. Post reditum ad Senat.

Omnes, immemores beneficij oderunt, 2. offic.

In ingratitudine, nihil mali non inest. Ad Attic, 8.

Nihil est tam inhumanum, tam immane, tam ferum, quam committere, vt beneficio, non dicam indignus, sed victus esse videare. Pro Planc.

Non solùm gratus debet esse qui accipit beneficiū, verum etiam is cui potestas accipiēdi fuit. De prouinc. Consul.

Cum gratia referri non potest quanta debetur, habēda tamen est quam maxima, quam animi nostri capere possunt, Philip. 3.

Fortitudo & magnanimitas. 70

VIri propria maximè est fortitudo, cuius munera duo maxima sunt, mortis dolorisque contemptio 2. Tusc.

Est fortitudinis proprium & magnitudinis animi nihil extimescere, omnia humana despicere, nihil quod homini accidere possit, intolerandum putare. 3 Off.

Fortitudo est scientia perferendarum rerum, vel affectio animi in patiendo & perferendo summa legi parens sine timore. 4. Tusc.

Fortitudo est, virtus pugnans, pro æquitate. 1. Offic.

Fortes & magnanimi sunt habendi nō qui faciunt

sed qui propulsant iniuriam. 1.Offic.

Nemo poterit esse celsus & erectus, & ea quæ homini accidere possunt, omnia parua ducere, nisi omnia bona sibi in se posita censebit. 5.Tuscul.

Fortes viri non tam præmia sequi solent rectè factorum, quàm ipsa rectè facta. Pro Milo.

Est virorũ fortiũ virtute præstare tantum, vt possint fortunæ culpam non extimescere. Phil.13.

Magna laus & admirabilis videri solet, tulisse casus sapienter aduersos: non fractum esse fortuna: retinuisse in rebus asperis dignitatem. 2.Orat.

Est veri fortis, ne supplicijs quidẽ moueri, vt fortiter fecisse pœniteat. Pro Milone.

Qui magno animo est atq; fortis, omnia quæ cadere in hominem possunt, despicit, & pro nihilo putat: atq; iste vir altus & excellens magno animo, verè fortis infra se omnia humana, ducit. 3.de Finib.

Homines magno animo erectoq; viuentes, semper sunt beati qui omnes motus fortunæ, mutationesque rerum & temporum leues & imbecilles fore intelligant, si in virtutis certamen venerint. 5.de Fin.

Est situm in nobis, vt & aduersa quasi perpetua obliuione obruamus, & secunda iucunde ac suauiter meminerimus. 1.de Finib.

Ea quæ eximia plerisque & præclara videntur, parua ducere, eaque ratione stabili firmaque contemnere, fortis animi magniq; ducendum est: & ea quæ videntur acerba, ita ferre, vt nihil a statu naturæ discedas, nihil à dignitate sapientis, robusti animi est, magnæq; constantiæ. 1.Offic.

Si qui

Si qui indicant animum, illa, quorum splendore capiuntur, vires, valetudinem, pulchritudinē, diuitias, honores, opes cōtemnere, eaq; quæ iis contraria sunt, pro nihilo ducere: tum poterunt clarissima voce profiteri, se neq; fortunæ impetu, nec multitudinis opinione, nec dolore, nec paupertate terreri, omniaq; sibi in sese esse posita, neque esse quidquā extra suam potestatem, ducant in bonis. 5. Tusc.

Robustus animus & excelsus omni est liber cura & angore, cum & mortem contemnit, & ad dolores ita paratus est, vt meminerit maximos luctus morte finiri, paruos multa habere interualla requietis, mediocriū nos esse dominos, vt si tolerabiles sint, feramus, sin minùs, æquo animo è vita, quum ea non placent, tanquam ex theatro exeamus. 2. de Finib.

Diuitias cōtemnere, & pro nihilo ducere, magni animi & excelsi est. 3. Offic.

Nihil est tā angusti animi, tāq; parui, quàm amare diuitias. Nihil est honestius, magnificentiusq; quàm pecuniam cōtemnere, si non habeas, si habeas ad beneficentiam, liberalitatemq; conferre. 1. Offic.

Maximè admiramur eū, qui pecunia nō mouetur: quod in quo viro perspectū sit, hunc dignū spectatu arbitramur, quòd eas res spernit & negligit, ad quas pleriq; inflammati auiditate rapiuntur. 1. Offic.

Tu plura Officior, primo & de Orat. tertio.

Contemptores diuitiarum. 71

MVlti diuitias despiciunt, quos paruo contentos, tenuis victus cultusq; delectat. Honores verò, quorum cupiditate quidam inflamātur, quàm multi

ita cōtemnunt, vt nihil manius esse, nihil leuius existimēt? Item cætera, quæ quibusdā admirabilia videntur, permulti sunt, qui pro nihilo putent. In Lælio.

Caduca semper & mobilia hæc esse duxi, non virtutis atque ingenij, sed fortunæ, ac temporū munera, quorum ego non tam facultatem vnquam & copiam expetendam putaui, quàm & in vtēdo rationem, & in carendo patientiam. Pro domo sua.

Ambitio. 72

M*iserrima est omnino ambitio, honorumq́; contētio.* 1. Offic.

Maximè adducuntur plerią́; vt eos iustitiæ capiat obliuio, cum in imperiorum, honorum, gloriaue cupiditatem inciderint. 1. Offic.

Quidquid est huiusmodi, in quo non possunt plures excellere: in eo plerunque fit tanta contentio, vt difficillimū sit sanctam seruare societatem: difficile est enim, cum præstare cæteris cōcupieris, seruare æquitatem. 1. Offic.

Multi iniqui. 3. Offic. in Apophth. 81.

Nulla sancta societas. 1. Offic. in Apophth.

Pestis maior esse nulla in amicitijs potest, quàm in quibusdam honoris certamen & gloriæ: ex quo inimicitiæ maximæ sæpe inter amicissimos extiterunt. In Lælio.

Facillimè ad res iniustas impellitur, vt quisq́; est altissimo animo & gloriæ cupido. 1. Offic.

Complures se scelere contaminarunt imperij cupiditate. 3. Offic.

In liberis ciuitatibus regnādi cupiditate nihil te-

trius,

trium, nihil fœdius excogitari potest. 3. Offic.

Cauenda est gloria cupiditas, eripit enim libertatem pro qua magnanimis viris omnis debet esse contentio. 1. Offic.

Timida est ambitio, & sollicita cupiditas Magistratus: omnia non modo quæ reprehendi palam, sed etiam quæ obscurè cogitari possunt, timemus: rumorē, fabulam fictam, falsam perhorrescimus: ora omniū atq; oculos intuemur. Nihil enim est tam molle, tam tenerū, tam aut fragile, aut flexibile, quàm voluntas erga nos, sensusq; ciuium: qui non modo improbitati irascuntur candidatorum, sed etiam in recte factis sæpe fastidiunt. Pro Milo.

Arrogantia.

EX copia atque rerum omnium affluentia, primum arrogantia nata est. De lege Agr. ad pop. contra Rullum.

Deforme est de se ipso prædicare, falsa præsertim, & cum irrisione audientium imitari militem gloriosum. 1. Offic.

Quum omnis arrogantia odiosa est, tum illa ingenij atque eloquentiæ multo molestissima. Diuin. in Verr.

Est minime inepti hominis, & eiusdem etiam faceti, cū de sapiētia disceptetur, hanc sibi ipsam detrahere: eis tribuere illudentem, qui eam sibi arrogant, vt apud Platonē Socrates in cœlum effert laudibus Protagoram, Hippiam, Prodicum, Gorgiam, cæterosq;: se autem omnium rerum inscium fingit & rudem. de Clar. Orat.

Temeritas, & pertinacia. 74

OMnis actio vacare debet temeritate & negligentia. 1. Offic.

Nihil est temeritate turpius: nec quidquam tam indignum sapiētis grauitate & constātia, quàm aut falsum sentire: aut quod non satis exploratè perceptum sit & cognitum, sine vlla dubitatione defendere. 1. de Nat. Deor.

Nihil est à grauitate sapiētis, errore, leuitate, temeritate disiunctius. 4. Acad.

Nihil sentire est melius quàm praua sentire. Pro Cluent.

Vt hoc pulcherrimū est, vera videre, sic pro veris probare falsa turpissimum est. 4. Acad.

Satius est idipsum de quo ambigitur concedere, quàm impudenter resistere. 1. de Nat. Deor.

Quid est tam futile, quàm quidquam approbare non cognitum? 1. Acad.

Insignis est temeritas, cùm aut falsa aut incognita res approbatur. Nec hoc quidquā est turpius, quàm cognitioni & perceptioni assertationem approbationemq́ præcurrere. 1. Acad.

Quid est stultius, quàm incerta pro certis habere, ac falsa pro veris? Cato Maior.

In parum cognitis, stultè & diu perseuerare, turpe est. 2. de Inuent.

Ne cui rei temerè aut arrogāter assenserimus. 2. de Inuent.

Ipsa consuetudo assentiendi periculosa esse videtur, & lubrica. 1. Offic.

Temerè

Temerè affirmare de altero, est periculosum, propter occultas hominum voluntates, multiplicesq́ naturas. Cicer. Bruto.

Cauendũ est, ne incognita pro cognitis habeamus, iisq́ temerè assentiamur, sed adhibeamus ad considerandas res & tempus & diligentiam. 1. Offic.

Nos refelli, redarguiq́ patiamur: quod hi ferunt animo iniquo, qui certis quibusdam, destinatisq́ sententiis, quasi addicti & consecrati sunt, eaq́ necessitate constricti, vt etiam quæ non probare soleant, ea cogantur constantia causa defendere. 2. Tusc.

Plerique errare malunt, eamq́ sententiam quã adamauerunt, pugnacissimè defendere, quàm sine pertinacia, quid constantissimè dicatur, exquirere. Lucul.

Vt necesse est lancem in libra. 4. Aca. in fin. 68.

Sæpe, nulla ratione, quorundam tantùm opinione & auctoritate nitimur. 25

ID rarum habent homines, quod ab eo quẽ probãt, iudicatum vident. 1. de Nat. Deor.

Tuemur ea, quæ dicta sunt ab iis quos probamus. 1. de Finib.

Non tam auctoritatis in disputãdo, quàm rationis momenta quærẽda sunt. Quin etiam obest plerũq́ iis qui discere volunt, auctoritas eorũ qui se docere ꝓfitẽtur. Desinunt enim suum iudiciũ adhibere: id habent ratũ, quod ab eo quem probant, iudicatum vident. Nec verò probare soleo id quod de Pythagoreis accepimus: quos ferunt, si quid affirmarent in disputando, quum ex iis quæreretur quare ita esset, respõdere solitos: Ipse dixit. 1. de Nat. Deor.

Conce-

Concepta semel opinio vix deponitur. 76

IMpetrari non potest, quin quale quidque videatur ei, talem quisque de illo opinionem habeat. Cicero Bruto.

Difficile est mutare animũ, & si quid est penitus insitũ moribus, id subito euellere. Cic. Quin. Fratri.

Similitudo & exemplum homines plurimum permouere solent. 77

DVo illa nos maximè mouẽt, similitudo & exemplum. 3. de Orat.

Quod exemplo fit, id etiam iure fieri putãt homines. C. Seruio Sulp. Famil. 4.

Populus. 78

MAximus magister populus. 3. Tusc.

Populus sine comparatione probat, esse melius: non sentit illud quod est, qualecunque est probat. de Clar. Orat.

Sic est vulgus, ex veritate pauca, ex opinione multa estimat. Pro Rosc. Com.

Homines opinione non minus fama, quàm aliqua certa ratione commoueri solent. Pro lege Manil.

Fama & multitudinis iudicio mouẽtur homines, vt id honestum putent, quod à plerisq; laudetur. 2. Tuscul.

In imperita multitudine est varietas & inconstãtia, & crebra tanquam tempestatum, sic sententiarum commutatio. Pro domo sua.

Qui in oculis est multitudinis, tamen illius iudicio stare nolit: nec quod illa putat, idem putet pulcherrimum. 2. Tusc.

Nu

Nos opinionibus vulgi rapimur in errorem, nec vera cernimus. 2. de Legib.

Plus apud nos ratio valeat, quàm vulgi opinio. 1. Parad.

Grauior & validior est decem virorum bonorum sententia, quàm totius multitudinis imperita. Pro Planc.

Non comitijs iudicat semper populus, sed mouetur plerumque gratia, cedit precibus: facit eos, à quibus est maxime ambitus: denique si iudicat, nō delectu aliquo aut sapientia ducitur ad iudicandū, sed impetu nonnūquam & quadā etiam temeritate. Nō est enim consilium in vulgo, non ratio, non discrimē, non diligētia: semperque sapientes ea, quæ populus fecisset, ferēda, nō semper laudāda duxerūt. Pro Plāc.

Nullum fretum, nullus Euripus, tot motus, tantas, tam varias habet agitationes fluctuum, quantas perturbationes, & quantos æstus habet ratio comitiorū. Dies intermissus vnus, aut nox interposita sæpe perturbat omnia: & totam opinionem parua nonnūquā commutat aura rumoris. Sæpe etiam sine vlla aperta caussa fit aliud atque existimamus, vt nonnunquam ita factum esse etiam populus admiratur, quasi verò non ipse fecerit. Pro Muræna.

Timida est. Pro Milone. Ambitio. 72.

Libertas. 79

Libertas est potestas viuendi vt velis. Is viuit vt vult, qui recta sequitur, qui gaudet officio, cui viuēdi via cōsiderata atque prouisa est: qui legib⁹ quidē non propter metū paret, sed eas sequitur atque colit

quia

quia id salutare maximè esse indicat: qui nihil dici nihil facit, nihil cogitat denique, nisi libēter ac liberè cuius omnia consilia, resq; oēs quas gerit, ab ipso proficiscūtur, eodēq; referūtur: nec est vlla res, quæ plus apud eū polleat, quam ipsius volūtas atq; iudiciū. Cui quidem etiam fortuna ipsa cedit. Paradox. penult.

Liber est is æstimandus, qui nulli turpitudini seruit. 4. ad Herenn.

Libertatis propriū est, sic viuere vt velis. 1. Offi.

Ille mihi nō videtur liber, cui mulier imperat, cui leges imponit, præscribit, iubet, vetat quod videtur: qui nihil imperanti negare potest, nihil recusare audet. Poscit, dādum est. Vocat, veniendum. Eiicit, abeundum. Minatur, extimescendum. Parad. penult.

Ita præclara est recuperatio libertatis, vt ne mors quidem sit in repetenda libertate fugienda. Phil. 10.

Bestiæ quas delectationis causa concludimus, etsi copiosius alantur, quam si essent liberæ, non facile tamen patiuntur sese contineri. 5. de finib.

Tu plenius vide qui propriè liberi sint, Parad. penultim.

Seruitus.

SEruitus est, obedientia fracti animi & abiecti, arbitrio carentis suo. Parad. penult.

Omnibus graue seruitutis iugum esse debet in libertate educatis. Antequam iret in exilium.

Nemini anim⁹ bene informatus à natura parere debet, nisi præcipiēti, aut docēti, aut vtilitatis causa iustè & legitimè imperāti, ex quo animi magnitudo existit, humanarumq; rerum contemptio. 1. Offic.

Omnis est misera seruitus. Philip. 10.

Nihil est fœdius seruitute: ad decus & libertatẽ nati sumus. Philip. 12.

Cum omnis seruitus est misera, tum verò intolerabile est seruire impuro, impudico, effœminato. Philip. 3.

Mors est seruitute potior. Philip. 10.

Mors seruituti turpitudiniq́ue anteponẽda. 1. Offi.

Exilium. 81

Exilium est scelerum pœna. Parad. 4.

Exiliũ ibi est, vbi virtuti non est locus. pro Milõ.

Omnes scelerati & impij, quos leges exilio affici volunt, exules sunt, etiam si solum non mutant. Parad. 4.

Exilium terribile est ijs, quibus quasi conscriptus est habitandi locus, non iis qui omnem orbem terrarum vnam vrbem esse ducunt. Parad. 2.

Si abesse à patria miserum est, plenæ miserorum sunt prouinciæ, ex quid quibus admodum pauci in patriam reuertuntur. 5. Tuscul.

Ad omnem rationem Teucri vox accommodari potest. Patria est, vbicunque est bene. 5. Tusc.

Exilium, non supplicium est, sed perfugium, portusq́; supplicij: nã qui volunt pœnã aliquã subterfugere aut calamitatẽ, eò solum vertunt, hoc est sedẽ ac locum mutant, qui si in ciuitate legis vim subire vellent, nõ prius ciuitatem, quam vitam amitterẽt: qui nolunt, nõ adimitur iis ciuitas, sed ab iis relinquitur atque deponitur. Pro Cæcin.

Exilium id quod fit propter alienam, & offensam populi voluntatem, malum est. 1. Tusc.

Famæ seruiendum.

NOn est res vlla tanti, aut commodum vllum tam expetendum, vt viri boni & splendorē & nomē amittat. 3. Offic.

Non est negligenda fama: nec mediocre telum ad res gerendas existimare oportet beneuolentiam ciuium. In Lælio.

Negligere quid de se quisque sentiat, non solum arrogantis est, sed etiam omnino dissoluti. 1. Offic.

Perditissima ratio est diligere formam, negligere famam. 4. ad Heren.

Ex sermonibus hominum nostra fama pendet. In Piso. Est hominis ingenui & liberaliter educati, velle bene audire à parentibus, à propinquis, à bonis etiam viris: & futuræ post mortem famæ propter rē etiam detracto vsu consulendum est. 3. de Finib.

Bona existimatio pecuniis præstat. 2 de Orat.

Antiquior sit possessionibus gloria. 1. de Diui.

Danda est diligenter opera, vt hominum aures optimo de nobis sermone compleantur. Nostrum.

Veritas.

TAntam semper potētiam veritas habuit, vt nullis machinis, aut cuiusquam hominis ingenio aut arte subuerti potuerit. Et licet in causis nullum patronum aut defensorem obtineat, tamen per se ipsa defenditur. Ex Orat. in Vatin.

O magna vis veritatis, quæ contra hominū ingenia, calliditatem, solertiam, cōtraq́ fictas omniū insidias facilè se per seipsam defendat. Pro M. Cælio.

Multorum improbitate depressa veritas emergit

&

& innocētia defensio interclusa respirat. Pro Cluēt.

Est interdū ita perspicua veritas, vt eam infirmare nulla res possit: tamen est adhibenda interdum vis veritati vt eruatur. Pro Quint.

Homini est propria veri inquisitio atque inuestigatio. 1. Offic.

Quod verum simplex, sincerumq; est, id est naturæ hominis accommodatissimum. 1. Offic.

Veritas odium parit. In Lælio.

Quæ valeant ad fidem faciendam, & quibus maxime credamus. 84

IN suadendo nihil est optabilius, quàm dignitas. de Orat.

Genus hoc sermonum positum in hominū veterū auctoritate, & eorū illustriū, plus nescio quo pacto videtur habere grauitatis. In Lælio.

Opulentos homines, & ætatis spatio probatos, dignos quibus credatur putamus. Non recta fortasse, sed vulgi opinio vix mutari potest. In Topicis.

A quibus veri mauciani. 85

PVeritia, somnus, imprudentia, vinolētia, insania, eius generis sunt, ex quibus sæpissime verum auditur. In Topicis.

Multa finguntur, vt ijs tanquam rebus gestis moneamur. 86

Fit plerunque vt y, qui boni aliquid volunt afferre, effingant aliquid, quo faciant id quod nunciant, lætius. Phil. 1.

Conficta sunt multa a poëtis, vt effictos nostros mores in alienis personis, expressamq; imaginem vitæ quotidianæ videremus. Pro Rosc. Amer.

Menda

Mendacium.

Tollendum est ex rebus contrahendis omne mendacium. 3. Offic.

In virum bonum non cadit mentiri emolumenti sui causa. 3. Offic.

Quum iudici. 3 Offic. *Vide index 35.*

Nihil turpius vanitate, 1. Offic.

Sordidi putantur, qui mercantur à mercatoribus quod statim vendant: nihil enim proficiunt, nisi admodum mentiantur. 1. Offic.

Mendacio & mendaci nulla fides.

Qui semel à veritate deflexit, hic non maiore religione ad periuriũ, quàm ad mendaciũ perduci consueuit. Et quæ pœna a dijs immortalibus periuro, hæc eadem mendaci constituta est. Non enim ex pactione verborum, quibus iusiurandum comprehenditur: sed ex perfidia ac malitia, per quam insidiæ tenduntur alicui, dij immortales hominibus irasci ac succensere consueuerunt. Pro Rosc. Amer.

Vbi quis semel peierârit ei credi postea, etiamsi per plures deos iuret, non cõueuit. pro C. Rab. Posth.

Non ex libidine, aut simultate, aut leuitate testium causa honestorum hominum ponderari debent. Pro Syllo.

Ementiuntur sæpe homines in eos quos oderunt. In par. Orat.

Si qui ob emolumentũ suũ, cupidius aliquid dicere videntur ijs credere non conuenit. Pro Font.

Auctoritatem nulla debemus, nec fidem commentitijs rebus adiungere. 2 de Diuin.

Non verbis, sed facto probantur.

OMnis virtus in actione consistit. 1. Offic.

Non paranda nobis solùm, sed fruenda etiam sapientia est. 1. de Finib.

Non procacitate linguæ vitæ sordes eluuntur. Cic. in Salust.

Non ex singulis vocibus philosophi spectandi sunt, sed ex perpetuitate atq; constantia:neq; spectari oportet, non verba. 5. Tusc.

Virtus, integritas, probitas in homine, non linguæ volubilitas, non ars, non scientia requiri solet. Pro Plauco.

Ea magna voluptas est, æqualem ac parem verbis vitam agere: atq; ita viuere, vt omnis oratio morib⁹ consonet. Cic. in Sal.

Misera est senectus, quæ se oratione duntaxat defendit. Cato maior.

Ita viuens quidam, vt eorum vita refellatur oratio: atque cæteri existimantur dicere meliùs, quàm facere, quũ sit melius facere, quàm dicere. 2. de Fin.

Sunt qui cum populi non solùm cõmoda, verum etiam salutem oppugnant & impediunt, oratione assequi volunt, vt populares esse videãtur. Vt C. Gracchus, quũ largitiones maximas fecisset, & effudisset ærarium, verbis defendebat ærarium. 3. Tusc.

Epicurus tantummodo induit personam Philosophi, & sibi hoc ipse nomẽ inscripsit, cum non multum differret à iudicio ferarum, præsertim quum malum dolore definiat, bonum voluptate. 3. Tusc.

Cum philosophorum vita miserabiliter pugnat oratio. 2. Tusc.

In philosophia, Or. ad Bru. Vide philosophia 17.

Non est satis iudicare. 1. de Fin. Vide consilium rem præcurrat. 27.

Plus in negotijs gerendis res quàm verba prosunt. 4 Acad.

Sunt facta verbis difficiliora. Cic. ad Q. frat.

Est alienum viro, quod alteri præceperit, id ipsum facere non posse. 3. offic.

Quid verba audiam, cum facta videam? 5. Tusc.

Qui suos casus aliter ferunt, atque vt alijs auctores ipsi fuerunt, nō sunt vitiosiores, quàm ferè plerique qui auari auaros, gloriæ cupidos gloriosi reprehendunt. 3. Tusc.

Noli imitari malos medicos, qui in alienis morbis profitentur se tenere medicinæ scientiam, ipsi se curare nō possunt. Sed potius quæ alijs tute præcipere soles, ea tute tibi subijce, atque apud animum propone Seruius Sulp. Cic. Famil. 4.

Tu qualis es, talem te esse existimes: vt quantum à rerum turpitudine abes, tantum te à verborum libertate seiungas. Deinde vt ea in alterum ne dicas, quæ cum tibi falsò responsa sint erubescas. Pro M. Cælio.

Non ætas in homine, sed virtus consideranda. 60

NOn Cani, non rugæ repentè auctoritatem afferre possunt, sed honestè acta superior ætas fructus auctoritatis præbet extremos. Cato Maior.

Virtutis, quàm ætatis, cursus celerior. Philip. 5.

Sermo & oratio. 92

VErba inuenta sunt, non quæ impedirent, sed quæ indicarent voluntatem. Pro A. Cæcin.

Interpres mentis est oratio, verbis discrepans, sententiis congruens. 1. de Leg.

Sermone eo debemus vti, qui notus est nobis. 1. Offic.

In primis prouideamus, ne sermo vitium aliquod indicet inesse moribus: quod maxime tum solet euenire, cum studiose de absentibus detrahendi causa, aut per ridiculum aut seuere, aut maledice contumelioseq; dicitur. 1. Offic.

Quoties aliquid aut dicimus, aut loquimur, toties de nobis iudicatur. 1. de Orat.

Moderari animo & orationi. Cic. ad Qu. fratr.

Vide Appetitus, 51

Diligentissime linguam continere, mihi virtus interdum non minor videtur, quã omnino non irasci. Cic. ad Q. fratr.

Idipsum dicere nunquam est non ineptum, nisi quum est necessarium. 1 de Orat.

Habent suum modum quæcunque oportune dicũtur. 3. de Finib.

Tacere noli, vbi non oportet. Pro Rosc. Comœ.

Non est necesse omnium flagitia proferre. pro Milone.

Sæpe grauius offendunt animos auditorum qui aliena flagitia aperte dicunt, quàm qui omittunt. Cic. in Salust.

Homines notissimos sumere odiosum est, cum & illud incertum sit, velintne hi sese nominari. Pro Rosc. Amer.

Debemus considerare, Orat. ad Brut. Vide circumstantia. 122.

Alia fori est ratio. Pro M. Cælio. Vide circumstantia 122.

Cauendum est, ne quid agendo, faciendoué facias, cuius imitatio videatur, de Clar. Orat.

Fit nescio quo pacto. 1. Offic. Vide aliena & videmus. 146.

Oratio debet esse ornatior sententijs, quàm verbis Part. Orat.

Non tam copia, quam modus in dicendo quærendus est. Pro Leg. Manil.

Decorus est sermo senis, quietus, & remissus: facitq́; persæpe ipsa sibi audientiam diserti senis cōpta oratio & mitis. Cato maior.

Difficile est dictu quantopere cōciliet animos hominum comitas, affabilitasq́; sermonis. 2. Offic.

Sermo familiaris quatenus moderandus sit, lege plenius primo Offic. cap. Et quoniam cum sequent.

De nobis moderatè loquendum.

M*Inime sibi quisq; notus est & difficilimè de se quisq́; iudicare ac sentire potest. 3. de Orat.*

Nemo de se, satis honestè ac sine multorum inuidia, loqui potest. Cic in Vatin.

Vt verecundius ipsi de se omnes scribant, necesse est, si quid est laudandum: & prætereant, si quid forte reprehendum est: accedit etiam vt minor sit fides, minor auctoritas, L. Luccio, Famil. 5.

Multis doctrina non deest, sed ratio. 93

Fieri potest vt rectè quis sentiat: & id quod sentit, politè eloqui non possit. 1. Tusc.

Pudeat, si qui ita se literis abdiderũt, vt nihil possint ex his neq; ad communẽ afferre fructũ, neq; in aspectum, lucemq; proferre. Pro Archia poeta.

Sunt quidam aut ita lingua hæsitãtes, aut ita voce absoni, aut ita vultu, motuq; corporis vasti atq; agrestes, vt etiam si ingenijs atq; arte valeant, tamen in doctorum numerũ venire non possint. Sunt autem quidã, ita naturæ muneribus in ijsdem rebus habiles, ita ornati, vt non nati, sed ab aliquo Deo ficti esse videantur. 1. de Orat.

Sinistri quidam laudatores. 94

SVnt qui nihil laudant, nisi quod se imitari posse confidunt. 2. Tusc.

Nunc tantum quisque laudat, quantũ se posse sperat imitari. Orat. ad Brut.

Est iniqua, in omni re accusanda, prætermissis bonis, malorum enumeratio, vitiorumque selectio. 3. de Leg.

Est liberũ, alterum laudare, de quo quidquid detrahas, necesse est aut infirmitati, aut inuidiæ assignetur. Cæcinna Ciceroni, Famil. 6.

Inuidia. 95

INuidentia, est ægritudo ex alterius rebus secũdis. 3. Tusc.

Virtutis comes inuidia plerumq; bonos insectatur. 4. ad Heren.

Latè patet hoc vitium, & est in multis, inuidere

scilicet, Cic. Appio Pulch. Famil. 3.

Mos est hominũ, vt nolint eundem pluribus reb⁹ excellere. de Clar. Orat.

Plerique sunt inuidi, maximeque est hoc commune vitium & peruagatum: inuidetur autem præstanti, florentique fortunæ. 2. Orat.

Inuident homines, maximè paribus aut inferioribus, cum se relictos sentiunt. Illos autem dolent euolâsse: sed etiam superioribus inuidetur sæpe vehemẽter, & eò magis, si intolerantiùs se iactant, & æquabilitatem communis iuris, præstantia dignitatis aut fortunæ suæ transeunt. 2. de Orat.

In iudicijs inuidia imbecillis esse debet: nihilque homini est tam timendum, quàm inuidia: nihil innocẽti suscepta inuidia tam optandum, quàm æquum iudicium. Pro Cluent.

Inuidia summus ordo caret. 3. de Leg.

Inuidia virtute parta, gloria, non inuidia putanda est. 1. Inuect. in Catil.

Ira. 26

IRa, vt inquit Ennius, est initium insaniæ. 4. Tusc.

Probibenda est maximè ira in puniendo. Nunquam enim iratus qui accedet ad pœnam, mediocritatem illam tenebit, quæ est inter nimium & parum, cauendum est igitur, ne maior sit pœna quàm culpa. 1. Offic.

Omnis animaduersio & castigatio, contumelia vacare debet. 1. Offic.

Monitio acerbitate, & obiurgatio contumelia careat. In Lælio.

Nu-

Non sunt audiendi, qui grauiter irascendum inimicis putant. 1. Offic.

Obiurgationes etiam nonnunquam incidunt necessariæ, in quibus vtendum est fortasse & vocis contentione maiore, & verborum grauitate acriore: atque etiam illud ipsum quod acerbitatis habet, obiurgatio, significandũ est ipsius id causa, qui obiurgetur, susceptum esse. Id agendũ etiam est, vt ne ea facere videamur irati: sed vt ad vrendũ & secandũ, sic ad hoc gen⁹ castigandi raro, inuitiq; veniemus: nec vnquam nisi necessario, si nulla reperitur alia medicina. Sed tamẽ ira procul absit, cum qua nihil recte fieri, nihil considerate potest. 1. Offic.

Semper ira procul absit, cum qua nihil recte nihil considerate fieri potest. Quæ enim cum aliqua perturbatione fiunt, ea nec constanter fieri possunt, neq; iis qui adsunt probari. 1. Offic.

Proprium est irati, cupere à quo læsus videatur, ei quàm maximum dolorem inurere. 1. Offic.

Non est in nostra potestate, fodicantibus iis rebus quas malas esse opinamur, dissimulatio vel opinio. 1. Tusc.

Difficile est tacere, cùm doleas. Pro Sylla.

Omnes læsi dolent, irati efferuntur. Pro M. Cæl.

Habet quendam aculeum contumelia, quem pati prudentes ac boni viri difficillime possunt. Ex. 5. act. in Verr.

Doloris magnitudo vim quandam nobis dicendi dat & tribuit. Ad Attic. lib. 4.

Leuiora sunt ea quæ repentino aliquo motu acci-

sunt, quam ea quæ præmeditata atque præparata inferuntur. 1. Offic.

Tu plura in eo libro, quæ ad hanc sententiam pertinent leges.

Timor, & metus. 97

*R*Erum omnium nec aptius est quidquam. 2. Offic. *Vide amicitia.* 63.

Charum esse ciuem. Philip. 1. *Vide Amic.* 63.

Beneuolentia vis est maxima, metus imbecillis. 2. Offic.

Nulla vis imperij tanta est, quæ premente metu possit esse diuturna. 2. Offic.

Multorum odijs nulla opes possunt obsistere. 2. Offic.

Quem metuūt, oderunt: quem quisq; odit, perijsse expetit. 2. Offic.

Oderunt, dum metuunt. Philip. 1.

Timor, non diuturni magister est officij. Phil. 2.

Malus est custos diuturnitatis metus: cōtraq; beneuolentia fidelis est vel ad perpetuitatem, id igitur amplectamur, vt metus absit, charitas retineatur. 2. Offic.

Millies perire est melius, quàm in sua ciuitate sine armorū præsidio nō posse viuere: præsidium charitate & beneuolentia ciuium septum oportet esse, non armis. Philip. 2.

Tu plenissimè secundo Offi. cap. Rerum autem omnium.

Grauior est plerumque metus, & grauius afficit, quam res ipsa quæ timetur.

*P*Lus in metuendo est mali, quàm in eo ipso quod timetur. Cic. A. Torq. Famil. lib. 6.

Maior est ea vis, quæ periculo mortis iniecto, formidine animum perterritum loco sæpe, & certo de statu dimouet, quàm quæ ad corpus nostrũ, vitamq́; peruenit. Itaq; saucij sæpe homines, cum corpore debilitantur, animo tamen non cedunt, neq; eum relinquunt locum, quem statuerunt defendere. At alij pelluntur integri: vt nõ dubium sit, quin maior adhibita vis ei sit, cuius animus sit perterritus, quàm illi, cuius corpus vulneratum sit. Pro A. Cæcin.

Exercitus maximi sæpe pulsi ac fugati sunt terrore ipso impetuq́; hostiũ, sine cuiusquam non modo morte, verum etiam vulnere. Pro Cæcin.

Magna est stultitia, id ipsum quod verearis, ita cauere, vt cum vitare fortasse potueris, vltro accersas & attrahas. Cic. Bruto.

Omnes, quorum in alterius manu vita posita est, sæpius illud cogitant, quid possit is, cuius in ditione ac potestate sunt, quàm quid debeat facere. Pro Lege Manil.

Nos omnia tum venientia metu augētes, tũ mœrore præsentia, rerũ naturam, quàm errorem nostrũ damnare malumus. 5. Tusc.

Quod futurum est, vitari non potest. 99

Effugere nemo potest quod futurum est. Et sæpe vtile est non scire quod futurum sit. Miserum est enim nihil proficientem angi. 3. de Natura Deor.

Nihil est pro certo futurum, quod possit aliqua procuratione accidere, ne fiat. 2. de Diuin.

Factum

Factum, infectum non esse potest. 100

QVod semel admissum est coërceri, reprimiq́ non potest. 1. de Finib.

Præterita mutare non possumus. In Pison.

Non potest dies esse sæpius, qui semel fuit. 2. de Finib.

De præteritis non est quærendum. Cic. Curio. Fam. lib. 7.

Quod fuit durum pati, meminisse dulce est. 101

ETsi optabilius est vitæ cursum conficere sine dolore & iniuria, tamen ad immortalitatem gloriæ plus affert desideratum esse à suis ciuibus, quàm omnino nunquam fuisse violatum. Pro domo sua.

Habet præteriti doloris secura recordatio delectationem. Cic. Luceio, Famil. lib. 5.

Iucunda est memoria præteritorum malorum. 2. de Finib.

Suauis est præteritorum malorum memoria. 2. de Finib.

Iucundi sunt acti labores. 2. de Finib.

Non tam cumulus bonorum iucundus esse potest, quàm molesta decessio. 1. Tusc.

Vllum vix laborem subimus, nisi proposito præmio, aut gloria. 102

NEmo nostrum in Reipublica periculis cum laude ac virtute versatur, quin spe posteritatis fructuq́ ducatur. Pro Caio Rabir.

Vix inuenitur qui laboribus susceptis, periculisq́ue aditis, non quasi mercedem rerum gestarũ desideret gloriam. 1. Offic.

Pro

Pro sua patria pauci post genus hominũ nati reperti sunt, qui nullis præmijs propositis, vitam suam hostium telis obijcerent. Pro Caio Rabir.

Omnes vtilitate mouentur. 103

OMnes expetimus vtilitatem, ad eamq́ rapimur, nec facere aliter vllo modo possumus. Nam quis est qui vtilia fugiat? aut quis potius qui ea non studiosissimè persequatur? 3. Offic.

Cum aliqua species vtilitatis obiecta est, nos commoueri necesse est. 3. Offic.

Nemo est quin putet expetendam maximè dignitatem, sed vincit vtilitas plerumque, cum subest ille timor, ea neglecta, ne dignitatem quidem posse retineri. 2. de Orat.

Cum vtilitas ad se rapere, honestas cõtra reuocare ad se videtur, fit vt distrahatur deliberando animus, afferatq́ ancipitẽ curam cogitãdi. 1. de Orat.

Hæc res plus proficit, si proponatur spes vtilitatis futuræ, quàm præteriti beneficij recordatio. 1. de Orat.

Alterum ne læseris, tibi vt prosis. 104

QVi alteri exitium parat, eũ scire oportet sibi paratam pestem, vt participet parem. 2. Tusc.

Quod cuiq́ obtigerit, id quisque teneat: eo si quis plus appetet, violabit ius humanæ societatis. 1. Offic.

Animaduertamus cùm alios iuuare velimus, ne quos offendamus, Sæpe enim aut eos lædimus, quos nõ debemus, aut eos quos non expedit. Si imprudentes,

negli-

negligentiæ est: si scientes, temeritatis. 2.Offic.

Res familiaris quæri debet ijs rebus, à quibus abest turpitudo: conseruari autem diligentia & parsimonia, ijsdem etiam rebus augeri. 2.Offic.

Nostræ vtilitates nobis admittendæ non sunt, alijsq; tradendæ: cum ijs ipsis egeamus, sed suæ cuiq; vtilitati, quod sine alterius iniuria fiat, seruiendum est. 2.Offic.

Alienum est à iustitia, ad quam nati esse videmur, detrahere quid de aliquo, quod sibi assumat. 3.de Finib.

Non est permissum, vt impune nobis liceat, quod alicui eripuerimus, id alteri tradere. 4. Act. in Verr.

Vt si vnum quodq; membrum. 3.Offic. In Sim. s.

Suum cuique incommodum ferendum est potius, quàm de alterius commodis detrahendum. 3.Offic.

Rei familiaris amplificatio nemini nocens, non est vituperanda: sed fugienda semper iniuria.

Detrahere aliquid alteri, & hominē hominis incommodo suum augere commodū, magis est cōtra naturā, quàm mors, quàm paupertas, quàm dolor, quàm cætera, quæ possunt aut corpori accidere, aut rebus externis. Illud enim natura non patitur, vt aliorum spolijs nostras facultates, copias, opes augeamus. Neque vero hoc solum natura, id est iure gentium, sed etiam legibus populorum, quibus in singulis ciuitatibus Respub. continetur, eodem modo constitutum est, vt non liceat sui commodi causa nocere alteri. Hoc enim spectant leges, hoc volunt, incolumem esse ciuium coniunctionem. 3.Offic.

To

Tu plenissime leges tertio officiorum, quatenus commodis propriis sit inseruiendum.

Promissa seruanda.

105.

PActa semper & promissa seruanda sunt, quæ nec vi, nec dolo malo facta sunt: illa seruanda non sunt, quæ non sunt iis ipsis vtilia, quibus illa promiseris. 3, Offic.

Illis promissis standum non est, quæ coactus quis metu, aut deceptus dolo promiserit. 1. Offic.

Promissa non sunt seruanda iis quibus promiseris, inutilia si sint: nec si tibi plus noceant, quam illi prosint, cui promiseris 1, Offic.

Scelerum promissio & iis qui expectăt perniciosa est, & iis qui promittunt. Philip. 9.

Semper in fide, quid senseris, non quid dixeris, cogitandum est. 1. Offic.

Quod affirmare, quasi Deo teste promiseris, id tenendum est. 3. Offic.

Quod ex animi tui sententia iuraueris, id non facere, periurium est, 3 Offic.

Quod ita iuratum est, vt mens conciperet fieri oportere, seruandum est: quod aliter, id si non feceris, nullum periurium est 3 Offic.

Conscientia.

106

COnscientia graue pondus. 3. de Nat. Deor.

Nullum theatrum virtuti conscientia maius est 3. Tusc.

Conscientiam à diis immortalibus accepimus, quæ à nobis auelli non potest. Pro Cluent.

Si optimorum consiliorum atque factorum testis in omni vita nobis conscientia fuerit, sine vllo metu

summa cum honestate viuemus. Pro Clu.

Conscientia rectæ voluntatis, maxima consolatio est rerum incommodarum. Cicero. A. Torquato. Famil. lib. 6.

Vacare culpa, maximum est solatium. Cic. M. Mario. Faml. 7

Nihil est melius, quàm memoria rectè factorum, & libertate cõdutum, negligere humana. Cic ad Brut.

Conscientia bene actæ vitæ, multorumq; benefactorum recordatio, iucundissima est. Cato maior.

Magna est vis conscientiæ in vtramq; partem, vt neque timeant qui nihil commiserint, & pœnam semper ante oculos versari putent qui peccauerint. Pro Milone.

Ego semper hac opinione tractus fui, vt eum qui nihil commiserit, sibi nullam pœnam timere existimarem. In Vatin.

Bonum. 107

QVod rectum, & honestum, & cum virtute est, id solum opinor bonum. Parad. 1.

Tria sunt genera bonorum: maxima animi, secunda corporis: externa tertia. 3. Tusc.

Alia sunt in homine optãda, alia laudanda. Genus, forma, vires, opes, diuitiæ, ceteraq; quæ fortuna dat, aut extrinsecus, aut corpori, nõ habent in se veram laudem, quæ deberi vni solùm virtuti putatur: sed tantum quod ipsa virtus in earum rerum vsu moderatione maximè cernitur. 2. de Orat.

Nihil bonum, nisi quod honestum: nihil malum nisi quod turpe. Cic. Attic. lib. 10.

Quidquid est quod bonum sit id expetendum est: quod autem expetendum, id certè approbandum: quod verò approbandum, gratum acceptumq; habendum. 5. *Tusc.*

Non sunt dicenda bona illa, quibus abundantem licet esse miserrimum. Parad.

Bona non sunt quæ quis habeat, & miserrimus esse possit. 5. Tusc.

Nec bonum est illud, quod aut cupias ardenter, aut adeptus, efferas te insolenter. 4. Tusc.

Diuitias, quia quiuis, quamuis indignus, habere potest, in bonis non numero. 2. Tusc.

Neque pecunia, neque tecta magnifica, neque opes, neque imperia, neque ea, quibus maximè astricti sunt, voluptates, in bonis rebus aut expetẽdis numerandæ sunt, quippe homines his rebus circumfluentes, ea desiderant maximè, quibus abundant. Paradox. 1.

Bias, Parad. 1 in Apophth. 6.

Plura primo Academicarum, tertio Tusculanarum, Primo Paradox. in lib. de Finibus bonorum & malorum, legere potes.

Vir bonus. 108

Vir bonus est, qui prodest quibus potest, nocet autem nemini. 3 Offic.

Vir bonus non modo facere, sed ne cogitare quidem quidquam audebit, quod non audeat prædicare. 3. Offic.

Homo frugi omnia rectè facit. 4. Tusc.

Fas nec est, nec vnquã fuit, quidquã nisi pulcherrimum

rimum facere eum qui esset optimus. De Vniuers.

Vir bonus, nihil cuiquam, quod in se transferat, detrahet. Itaque in virum bonum non cadit mentiri emolumenti sui causa, criminari, præripere, fallere. 3. Offic.

Nō est res illa tanti, aut commodum vllum tam expetendū, vt viri boni & splendorem & nomē amittas. 3. Offic.

Neque contra Remp. 3. Offic. Vide de Iudice. 3.

Probus inuidet nemini de Vniuers.

Vt quisque est vir optimus, ita difficillime esse alios improbos suspicatur. Cic ad Q. fratr.

Omnes boni beati. 3 de Finib.

Quā sapiens, & bonus vir. 5. Tusc. de sapientia.

Nec bono quidquam mali euenire potest nec viuo, nec mortuo: nec vnquam eius res à diis immortalibus negligentur. 5. Tusc.

Qui omnibus bonis instructi sunt & ornati, tum sapientes, tum viri boni dicuntur. 5 Tusc.

Boni nullo emolumento impelluntur in fraudem, impij sæpe paruo. Pro Milone.

Sancti viri, & religionem colentes sunt, qui meritum diis immortalibus, gratiam iustis honoribus & meritis & memori mente persoluunt. Pro Planc.

Omnes viri boni æquitatem & ius ipsum amant. Nec est viri boni errare, & diligere quod per se non sit diligendum & colendum. 1. de Legib.

Nemo est omnino negligendus, in quo aliqua virtutis significatio appareat. 1. Offic.

Beatus.

Beatus esse sine virtute nemo potest. 1 de Natura Deorum.

Tunc erimus beati. 1. Tusc. in pijs sententijs. 66.

Is est beatus, cui nihil humanarũ rerum, aut intolerabile ad demittendum animum, aut nimis lætabile ad efferendum videri potest. 4 Tusc.

Beati dicuntur qui sunt in bonis, nullo adiũcto malo. 5. Tusc.

Beati sunt, quos nulli metus terrent, nullæ ægritudines exedunt, nullæ libidines cruciant, futiles lætitiæ exultantes languidis liquefaciunt voluptatibus. Tusc. 5

Vir temperans, constans, sine metu, sine ægritudine, sine alacritate vlla, sine libidine, is est beat⁹. 5 Tus.

Nemo potest non beatissimus esse, qui est tot⁹ apt⁹ ex sese, quiq; in se vno sua ponit omnia. Cui autem spes omnis, & ratio, & cogitatio pendent ex fortuna huic nihil potest esse certi: nihilq; quod exploratum habeat permansurum sibi, ne vnum quidem diem. In Parad. 2

Nisi stabili & fixo & permanente bono beatus esse nemo potest, nihil enim inveterascere, nihil extinqui, nihil cadere debet eorum, quæ in vita beata cõsistunt, nam qui timebit ne quid ex his deperdat, beatus esse non poterit, 5 Tusc.

Qui beatus est, non intelligo quid requirat vt sit beatior: si est enim quiddam quod desit, ne beatus quidem est. 5. Tus.

Beatus esse in maximarum rerum timore nemo

rest. Nemo igitur esse beatus potest: neque enim in aliqua parte, sed in perpetuitate temporis vita beata duci solet. Nec appellatur omnino vita beata, nisi confecta atque absoluta: nec enim potest quisquam alias beatus esse, alias miser. Qui enim existimabit posse se miserum esse, beatus non erit. Nam cum semel est suscepta beata vita, tam permanet, quam ipsa illa effectrix beatae vitae sapientia, neq; expectat ultimum tempus aetatis, quod Croeso scribit Herodotus praeceptum esse a Solone. 2. de Finib.

Est vere fortunatus ille, cuius ex salute non minus pene ad omnes, quam ad illum, cui ventura sit, laetitia pervenerit. Pro M. Marc.

Omne beatum est, cui nihil deest: & quod in suo genere expletum atq; cumulatum est: idque virtutis est proprium. 5. Tusc.

Reliqua tu lege secundo Paradoxo &
Tusculanarum libro quinto.

Miser

PRaestans valetudine, viribus, forma, acerrimis integerrimisq; sensib' etiā si libet, velocitate etiam, divitias, honores, imperia, opes, gloriā: si fuerit is qui haec habeat, iniustus, intemperans, timidus, hebeti ingenio atq; nullo, is erit profecto miserrimus. 5. Tusc.

Beatus est nemo, qui ea lege vivit, ut non modo impune, sed etiam cum summa interfectoris gloria interfici possit. Phil. 1.

Cui vita potest esse utilis, quū eius vita tanta sit, ut qui illam eripuerit, in maxima gratia futurus sit & gloria. 2. Offic.

Ita venere, vt non sit viuendum, miserrimum est. Cic. Caio Mario. Famil. 7

Impij semper cruciantur. 111

SVa quemque fraus, & suus error maxime vexat: suū quemq; scelus agitat, amētiaq; afficit, suæ malæ cogitationes, conscientiaq; animi terrēt. Hæ sunt impijs assiduæ domesticæq; furiæ, quæ dies noctesq; pœnas a sceleratissimis repetunt. Pro Rosc. Amer.

Sua quemq; fraus, suum facinus, suum scelus, sua audacia, de sanitate ac mente deturbat. In Pisonem.

Non ob ea solum incōmoda, quæ eueniunt improbis, fugienda improbitas est: sed multo etiam magis, quod cuius in animo versatur, nunquam sinit eum respirare, nunquam acquiescere. 1. de Finib.

Si qui satis opibus hominū cōtra conscientiā septi esse & muniti videntur, deorū tamē numen horrent: easq; ipsas solicitudines, quibus eorū animi noctesq; diesq; exedūtur, a dijs immortalibus supplicij causa importari putant. 1. de Finib.

Damno, aut dolore corporis, aut luctu animi, aut offensione iudicij, hominū miserias ponderamus: quæ fateor humana esse, & multis bonis viris accidisse: scelerū autē pœna insolita: & præter eos euentus qui sequuntur, per se ipsa maxima est. 2. de Legib.

Animi consciētiā improbi semper cruciatur, id bonum pœna timore: quo aut afficiuntur, aut semper sunt in metu, ne afficiantur aliquando. 2. de Finib.

Si impietas improbe molita quidpiam est, quamuis occulte fecerit, nunquam tamen confidet id fore occultum semper. Plerumque enim improborum facta

primò suspicio insequitur, deinde sermo atque fama: tum accusator, tum iudex: multi etiam ipsi se indicarunt. 1. de Finib.

Omnibus quorum mens abhorret à ratione, semper aliquis talis terror impendet. 4. Tusc.

Eorum animi qui se corporis voluptatibus dediderunt Som. Scip. In Piis sententiis. 61.

Improbo nemini bene potest esse. Parad. 2.

Impii pœnas luunt, non tam iudiciis (quæ quondam nusquam erant, hodie multifariam nulla sunt) quam angore conscientiæ, fraudisq; cruciatu. 1. de Leg. In Piis sententiis. 76.

Impiis apud inferos sunt pœnæ præparatæ. 2. de Inuentione.

Impii apud inferos pœnas luunt. Philip. 14.

Tu plenissime leges Paradoxo secundo, quibus curis scelerati conficiuntur.

Sceleratorum & latronum beneficium.

N*Vllum est aliud latronum beneficium, nisi ut commemorare possint iis se vitam dedisse, quibus non ademerint. Philip. 2.*

Impius merito, & Tyrannus iure percuti occidique possunt.

I*Nsidiatori & latroni non potest afferri iniusta nex. Pro Milone.*

Non se obstrinxit scelere, si quis tyrannum occiderit quamuis familiarem. 3. Offic.

Quem discordia, quem cædes ciuium, quem bellum ciuile delectat, eum ex numero hominum eiciendum, ex finibus humanæ naturæ censeo exterminandum. Philip. 13.

Nulla nobis cum tyrannis societas est, sed summa potius distractio: neque est contra naturam, spoliare eum, quem honestum est necare. 5. Tusc.

Corrupti mores. 114

A Multis ipsa virtus contemnitur, & venditatio quædam, atque ostẽtatio esse dicitur. Philip. 13.

Iustitia vacillat, vel iacet potius: omnesq́ꝫ hæ virtutes, quæ in communitate cernuntur, & in societate generis humani. 3. Offic.

Virtuti & gloriæ maximè inuideri solet. 2 de Orat.

Iam pudori, probitati, virtuti, rectis studijs, bonis artibus nihil est loci. Cic. Titio. Fam. 5.

Est huius seculi labes quædam, & macula, virtuti inuidere, velle ipsum florem dignitatis effringere. Pro Cor. Balbo.

Durior est conditio spectatæ virtutis, quàm incognitæ. Brut. Cic.

Cuius est spectata multis, magnisq́ꝫ rebus singularis integritas, minùs admirabilem facit honestissimi facti gloriam. Philip. 3.

Sapientia & magnitudo animi, qua omnes res humanæ geruntur, tenues & pro nihilo putantur. 2. de Orat.

Videmus quanta sit in inuidia, quãtoq́ꝫ in odio apud quosdam homines nobiles nouorum hominum virtus & industria: si tantulum oculos deiecerimus, presto esse insidias: si vllum locum aperuerimus suspicioni aut crimini, accipiẽdum esse statim vulnus: esse nobis semper vigilandum, semper laborandũ videmus. Inimicitiæ sunt? subeãtur labores: suscipiatur.

Etenim tacitæ magis & occultæ inimicitiæ timendæ sunt, quã indictæ & apertæ. Hominũ nobiliũ non ferè quisquam nostræ industriæ fauet: nullis nostris officijs beneuolentiam illorum allicere possumus, quasi natura & genere disiuncti sint, ita dissidẽt à nobis animo, ac voluntate. 7. Act. in Verr.

Vigilandum est semper: multæ insidiæ sunt bonis. Pro Planc.

Ad multorũ amicitiam faciliorem aditũ habet nequitia & audacia, quàm cuiusquam virtus & integritas. 3. Act. in Verr.

Quis est qui inopis & optimi viri causa non anteponat in opera danda gratiam fortunati & potentis? A quo enim expeditior & celerior remuneratio fore videtur, in eum ferè est voluntas nostra propensior. 2. Offic.

Fraudis atque insidiarum, & perfidiæ plena sunt omnia. de Petit. Cons.

Largitioni corrupta sunt suffragia. 3. de Legib.

Ingentes diuitiæ 2. Act. in Verr. Vide, index, 25.

Malè se res habet, cum id quod virtute effici debet, id tentatur pecunia. 2. Offic.

Qui opibus plus valent, etiam auctoritate plus possunt. Cic. Lentulo. Famil. 1

Hoc tempore obsequium amicos, veritas odium parit. In Lælio.

Omnes qui in paupertate sunt, malunt maleficio parare diuitias, quàm officio paupertatem tueri. 2. ad Heren.

Qui pauperes sunt, ijs antiquior officio pecu-

est. 1. de Inuent.

Sunt homines, qui rationem bono consilio à dijs immortalibus datam, in fraudem, malitiamq́ conuertunt. 3. de Nat. Deor.

Sunt homines, quos libidinis infamiaq́ suæ neque tædeat, neque pudeat: qui quasi de industria in odium offensionemq́ populi irruere videantur. 2. Act. in Verr.

Sunt quidam, non re, sed nomine homines. 2. Offi.

O superbiam inauditam, in facinore gloriari. Cic. Bruto Famil. 11.

Est in quibusdam tanta peruersitas, vt inuentis frugibus, glande vescantur. Orat. ad Brut.

Quidam habent aures tam inhumanas, tamq́ agrestes, vt ne doctissimorũ quidem virorum eos mouere possit auctoritas. Orat. ad Brut.

Consuetudo. 115

M*Axima est vis vetustatis & consuetudinis. Nõ modo in hoc quod est animal, sed in ijs etiã, quæ sunt in anima, consuetudo valet, cum locis etiam ipsis montuosis delectemur, & syluestribus, in quibus diutius commorati sumus.* In Lælio.

Consuetudinis magna vis est: pernoctãt venatores in niue, in montibus vri se patiuntur. 2. Tusc.

Consuetudo laborum perpessionem dolorum efficit faciliorem. Nam ferre laborem, contemnere vulnus, consuetudo docet. 2. Tusc.

Qui multa sunt sæpe perpessi, faciliùs ferũt quidquid accidit, obduruisseq́ sese contra fortunas arbitrantur. Vt ille apud Euripidem.

Si mihi nunc tristis primum illuxisset dies,
Nec tam ærumnoso nauigassem salo:
Esset dolendi causa, vt iniecto equulei
Fræno, repente tactu exagitantur nouo.
Sed iam subiectus miserijs obtorpui. 3 Tusc.

Corruptela malæ cõsuetudinis, igniculi extinguuntur à natura dati, exoriunturq́; & confirmantur vitia contraria. 1. de Legib.

Non ingenerantur hominibus mores tam à stirpe generis & seminis, quàm ex ijs rebus, quæ ab ipsa natura loci, & vitæ consuetudine suppeditantur. De Leg. Agr. ad pop. contra Rul.

O consuetudo peccandi, quàntam habes iucunditatem in improbis & audacibus, cùm pœna abfuit, & licentia consecuta est. 5. Act. in Verr.

Magna est illecebra peccandi, impunitatis spes. Pro Mil.

Consuetudo peccandi maleficij suscipiendi remouet dubitationem. 2. ad Heren.

Quotusquisq; reperitur, qui impunitate & ignoratione omnium proposita, abstinere possit iniuria? 3. Offic.

Omnes religione mouentur, & deos patrios, quos à maioribus acceperunt, colendos sibi diligenter, & retinendos arbitrantur. 6. Act. in Verr.

Repentina grauiora. 116

V*Identur omnia repentina grauiora.*

Nam præmeditatio futurorum malorũ lenit eorum aduentum, quæ venientia longè antè videris. 3. Tusc.

Nam,

Nam, qui hæc audita à dicto meminissem viro. 3. Tusc. In Apoph. 229.

Non est dubium, quin omnia, quæ mala putantur, sint improuisa grauiora. 3. Tusc.

Quoniam multum potest animi prouisio & preparatio ad minuendum dolorem sint semper omnia homini humana meditata. 3. Tusc.

Quod possit accidere, diu cogitare oportet: hæc cogitatio vna maximè omnes molestias extenuat & diluit. 3. Tusc.

Hostium repentinus aduentus magis aliquanto conturbat, quàm aspectatus: & maris subita tempestas, quàm antè prouisa, terret nauigantes vehementiùs.

Tu plura tertio Tusc legere potes.

Sæpe bonum est ignorare quod futurum est. 117

SÆpe vtile est non scire quid futurum sit: miserũ est enim nihil proficientẽ angi. 3 de Nat. Deor.

At hoc ne homines quidem probi faciunt, vt amicis impendentes calamitates prædicant, quas illi nullo modo effugere possint. 2. de Diuin.

Rem, carendo magis quàm fruendo, quid valeat, cognoscimus. 118

GRauitas morbi facit, vt medicinæ egeamus: eaq; nunc appareat, cuius vim non sentiebamus, quum valebamus. Cic. Verr: Famil. 9.

Amicitia, consuetudines, vicinitates, quid habeant voluptatis, carendo magis intelligimus, quàm fruendo. Ad Quir. post Red.

Homo. 119

HOmines mortales sunt. 1. de Nat. Deor.

Omnia aliorum causa sunt generata: vt ea fruges,

ges, atq; fructus, quos terra gignit animantium causa: animantes autẽ hominũ, vt equũ vehendi causa, arandi bouem, venãdi & custodiendi canem. Ipse autem homo ortus est ad mundum contemplandũ, & imitandum. 2. de Nat. Deor.

Homines hominũ causa sunt generati, vt ipsi inter se alij alijs prodesse possent. 1. Offic.

Proximè & secundum Deum, homines hominibus maximè vtiles esse possunt. 2. Offic.

Hoc natura præscribit, vt homo homini, quicunq; sit, ob eam ipsam causam, tantum quod is homo sit, consultum velit. 3. Offic.

Sic nos nati videmur, vt inter omnes esset societas quædam, In Lælio.

Homo naturæ obediens, homini nocere non potest. 3. Offic.

Oportet hominem ab homine, ob hoc ipsum quod homo sit, non alienum videri. 3. de Finib.

Impellimur naturâ, vt prodesse velim⁹ quàm plurimis, in primisq; docẽdo, rationibusq; prudẽtiæ tradendis. Itaq; non facile est inuenire, qui quod sciat ipse, non tradat alteri. Ita nõ solũ ad discendũ propensi sumus, verùm etiam ad docendum. 2. de Finib.

Vt magnas vtilitates adipiscimur cõspiratione hominũ atq; consensu: sic nulla tam detestabilis pestis, quæ non homini ab homine nascatur. 2. Offic.

Duplex est natura generis humani, sed præstantius genus est eorum qui sunt viri. de Vniuers.

Hominum duo sunt genera: alterum indoctum & agreste, quod anteferat semper vtilitatẽ honestati:

alte-

alterum expolitum, quod rebus omnibus dignitatem anteponat. Itaque huic generi laus, honos, gloria, fides, iustitia, omnisq; virtus: illi autem alteri quæstus, emolumentum fructusq; proponitur: atque etiam voluptas, quæ est maximè inimica virtuti: boniq; naturam fallaciter imitando adulterat: quam immanissimus quisque acerrimè sequitur, neq; solùm honestis rebus, sed etiā necessarijs anteponit. In Prat. Orat.

Hoc solum animal (homo) natum est, pudoris ac verecūdiæ particeps: appetens cōiunctionem hominum ac societatem, animaduertensq; in omnibus rebus quas ageret aut diceret, ne quid ab eo fieret, nisi honestè & decorè. 4. de Finib.

Nihil est vnū vni tam simile, tam par, quàm omnes inter nosmetipsos sumus. Quòd si deprauatio cōsuetudinum, si opinionū varietas, non imbecillitatē animorum torqueret, & flecteret quocunq; cœpisset: sui nemo ipse tam similis esset, quàm omnes essent omnium. Itaque quæcunque est hominis definitio, vna in omneis valet: quod argumēti satis est, nullam dissimilitudinem esse in genere: quæ si esset, non vna omnes definitio contineret. 1. de Legib.

Hominū similitudo non ex corporis forma, sed animorū quærenda est.

Homini natura præscripsit, vt nihil pulchrius, quàm hominem putaret: est enim vis tanta naturæ, vt homo nemo velit nisi homini similis esse, & quidē formica formicæ. 1. de Nat. Deor.

Omnium animantium formam vincit hominis figura. 1. de Nat. Deor.

Nullum est animal præter hominem, quod habeat aliquam notitiam Dei. 1. de Legib.

Est homini cum Deo rationis societas, 1. de Leg.

Deus, animal vnũ aspectabile, hominẽ, in quo omnia animalia continerentur, effecit. De Vni.

Sunt è terra homines, nõ vt incolæ atq; habitatores, sed quasi spectatores superarũ rerũ atq; cœlestium, quarum spectaculum ad nullum aliud genus animantium pertinet. Sensus autem interpretes ac nuncij rerum, in capite, tanquam in arce, mirificè ad vsus necessarios & facti & collocati sunt. Nam oculi tanquam speculatores, altissimum locum obtinẽt: ex quo plurima conspicientes fungantur suo munere. Et aures cùm sonũ percipere debeant, qui natura in sublime fertur, rectè in altis corporum partibus collocatæ sunt. Itemq; nares, eò quòd omnis odor ad superiora fertur, rectè sursum sunt: & quòd cibi & potionis iudicium magnum earũ est, nõ sine causa vicinitatem oris secutæ sunt. Iam gustatus, qui sentire eorũ, quibus vescimur, genera deberet, habitat in ea parte oris, qua esculẽtis & poculẽtis iter natura patefecit. Tactus aũt toto corpore æquabiliter fusus est, vt omnes ictus õnesq; nimios & frigoris & caloris appulsꝰ sentire possimus. Atq; vt in ædificijs architecti auertunt ab oculis naribusq; dominorũ ea quæ profluẽtia necessariò tetri essent aliquid habitura, sic natura res similes procul amandauit à sensibus. Adde, quòd ipsa natura primum oculos mẽbranis tenuissimis vestiuit & sepsit, quas primum perlucidas fecit, vt per eas cerni posset: firmas autem, vt continerentur. Sed lubricos oculos fecit & mobiles, vt & declinarent, si quid noceret, & aspectũ, quò vellent, facilè cõuerterent. &c.

Nasus

Nasus ita locat⁹ est, ut quasi murus oculis interiectus esse videatur. Auditus autẽ semper patet: eius enim sensu etiam dormientes egemus: à quo quũ sonus est acceptus, etiam à somno excitamur. Flexuosum iter habet, ne quid intrare possit, si simplex & directum pateret. Prouisum etiã, vt si qua minima bestiola conaretur irrumpere, in sordibus aurium tanquam in visco inhaeresceret. &c. Quam vero aptas manus, quamque multarum rerũ ministras natura homini dedit. &c. 2. de Nat. Deor.

Principio corporis nostri magnam natura ipsa videtur habuisse rationem: quae formam nostram, reliquamque figuram, in qua esset species honesta, eã posuit in promptu: quae autem partes corporis ad naturae necessitatem datae, aspectũ essent deformẽ habiturae, atque turpem, eas cõtexit atque abdidit. Hanc naturae tam diligentem fabricam imitata est hominũ verecũdia. Quae enim natura occultauit, eadẽ omnes, qui sana mente sunt, remouẽt ab oculis, ipsique necessitati dant operam, vt quàm occultissime pareant: quarumque partium corporis vsus sunt necessarij, eas neque partes, neque earum vsum suis nominibus appellant: quodque facere turpe non est, modo occulte, id dicere obscoenum est. 1. Offic.

Ipsum hominem eadem natura non solũ celeritate mentis ornauit, sed etiam sensus tanquã satellites attribuit ac nuntios; & rerum plurimarũ obscuras & necessarias intelligẽtias enudauit, quasi fundamenta quaedam scientiae: figuramque corporis habilem & aptam ingenio humano dedit. Nam cum caeteras ani-

mantes

mantes abiecisset ad pastũ, solum hominẽ erexit, & ad cœli, quasi cognationis, domiciliiq́ pristini cõspectũ excitauit. Tũ speciem ita formauit oris, vt in ea penitus recõditos mores effingeret. Nã & oculi nimis argutè, quemadmodũ animo affecti simus, loquũtur: & is qui appellatur vultus, qui nullo in animante esse præter hominẽ potest, indicat mores. 1. de Legib.

Natura corpus hominis sic & formauit & genuit, vt alia in primo ortu perficeret, alia progrediente ætate fingeret: neque sanè multũ adiumentis externis, & aduentitiis vteretur. Animũ autem reliquis rebus ita perfecit, vt corpus: sensibus enim ornauit ad res percipiendas idoneis, vt nihil aut nõ multũ adiumento vllo ad suã confirmationẽ indigeret. 5. de Fin.

Parui primo ortu sic iacent, tanquam omnino sine animo sint. Cùm autem paulum firmitatis accesserit, & animo vtuntur & sensibus, conituntúrq́ vt sese erigant, & manibus vtũtur, & eos agnoscũt, à quibus educantur: deinde æqualibus delectantur, libenterque se cum his congregãt, dantq́ se ad ludendũ, fabularumq́ auditione ducuntur: denique eo quod ipsi superat, aliis gratificari volũt, animaduertũtq́ ea quæ domi fiunt curiosius, incipiuntq́ commẽtari aliquid & discere: & eorum quos vidẽt, volunt non ignorare nomina: quibusq́ rebus cum æqualibus decertant, si vincunt, efferunt se lætitia: victi debilitantur, animosq́ demittunt. 5. de Finib.

Pueri efferuntur. 5. de Finib. Vide Gloria, al.

Semper in promptu habere debemus, quantum natura homines pecudibus, reliquisq́ bestiis antecel-

Illæ enim nihil sentiūt nisi voluptatem, ad eamq; feruntur toto impetu. Hominis autē mens discēdo alitur, & cogitādo sēper aliquid, aut inquirit, aut agit, videndiq; aut audiēdi delectatione ducitur. 1. Offic.

Si considerare volem⁹ quæ sit in natura hominis excellētia & dignitas, intelligemus quam sit turpe diffluere luxuria, & delicate ac molliter viuere: quāq; honestū, parce, continenter, seuere, sobrie. 3. Offic.

Quum despicere cœperimus, & sentire quid simus, & quid ab animantibus cæteris differamus, tum ea insequi incipiemus, ad quæ nati sumus. 5. de Finib.

Si nihil haberet aliud hominis animus, nisi vt appeteret aut refugeret, id quoq; ei esset commune cum bestiis. Habet primum memoriam, & eam infinitam rerum innumerabilium quam quidem Plato recordationem esse vult. 1. Tusc.

Hoc vnum animal (homo) sentit quid sit ordo, quid sit q; deceat: in factis dictisq; qui sit modus. Itaq; eorū ipsorū, quæ aspectu sentiuntur, nullū aliud animal pulchritudinem, venustatem, & conuenientiam partium sentit: cauetq; ne quid indecore effœminateue faciat: tum in omnibus & in opinionibus & factis ne quid libidinose aut faciat aut cogitet. 1. Offic.

Est natura sic generata vis hominis, vt ad omnem virtutem percipiendam facta videatur: ob eamque causam parui virtutum simulacris, quarū in se habent semina, sine doctrina mouentur. 5. de Finib.

Nec figura corporis, nec ratio excellens ingenii humani significat, ad hanc unam rem natum hominem, vt frueretur voluptatibus. 2. de Finib.

Neque

Nemo est dignus nomine hominis, qui unum di[em] velit esse in voluptate. 2 de Finib.

Hominem nihil nisi quod honestum decorumq; sit, au[t] admirari, aut optare, aut expetere oportet, nulliq[ue] neque homini, neque perturbationi animi, nec fortu[n]ae succumbere, 1 Offic.

Nobis personam imposuit ipsa natura cum excel[l]entia praestantiaq; animantium reliquarũ. 1. Offic.

Homo caeteris animantibus longe praestat. 2. de Finib.

Hoc uno praestamus vel maxime feris quod collo[]quimur inter nos, & quod exprimere dicendo sens[a] possumus. 1 de Orat.

Ratione praestamus belluis, per quam coniectur[a] valemus, argumentamur, refellimus, disserimus, co[n]ficimus, & concludimus. De Legib.

Inter hominem & belluam hoc maxime interest, quod haec tantum quantum sensu movetur, ad id solu[m] quod adest quodq; praesens est, se accommodat pau[l]lum admodum sentiens praeteritũ aut futurum. Ho[]mo autem qui rationis est particeps, per quam con[se]quentia cernit principia, & causas rerum videt, ea[]rumq; progressus, & quasi antecessiones non igno[rat,] similitudines comparat rebusq; praesentibus adiu[n]git atq; annectit futuras: facile totius vitae cursu[m vi]det, adeamq; degendam praeparat res necessarias &[] bura. 1 Offic.

Homines, cũ multis rebus humiliores & infir[mio]res sunt, videntur hac re maxime bestijs praest[are, quod] loqui possunt. Quare praeclarũ mihi videtur ad[]

in, qui quare homines bestijs præstent, ea in re hominibus ipsis antecellat. 1. Offic.

Nulla re longius, quàm ratione, absumus à natura ferarum: in quibus inesse fortitudinem sæpe dicimus ut in equis, in leonibus: iustitiam, æquitatem bonitatem non dicimus, sunt enim rationis & orationis expertes. 1. Offic.

Homines, etsi multis alijs, tamen hoc vno à bestijs plurimum differũt, quòd rationem habeãt à natura menti datam, mẽtemq́ & acrem & vigẽtem, celerrimeq́ multa simul agitantem, & (vt ita dicam) sagacem, quæ & causas rerum, & consecutiones videat, & similitudines transferat, & disiuncta coniungat, & cum præsentibus futura copulet, omnemq́ cõplectatur vitæ consequentis statum: eademq́ ratio facit hominem hominum appetentem, cumq́ ijs natura, & sermone, & vsu cõgruentem, vt profectus à charitate domesticorum ac suorum currat longius, & se implicet primum ciuium, deinde omnium mortaliũ societate: atque, vt ad Archytam scripsit Plato, non sibi se solùm natum meminerit, sed patriæ, sed suis, vt perexigua pars ipsi relinquatur. Et quoniam eadem natura cupiditatem ingenuit homini veri inueniẽdi (quod facillimè apparet, cum vacui curis, etiã quid in cœlo fiat, scire auemus) his initijs ducti omnia vera diligimus, id est fidelia, simplicia, constãtia: tum vana, falsa, fallẽtia odimus: vt fraudem, periurium, malitiam, iniuriam. Eadem ratio habet in se quiddam amplum atque magnificum, ad imperandum magis, quàm ad parendum accõmodatam. Omnia humana

Et vt Chre- mes Teré- tianus, nil humani a se aliorũ putabat qui homo es-

non tolerabilia solũ sed etiam leuia ducens, altum quiddam & excelsum, nihil timens, nemini cedẽs, semper inuictum. 2 de Finib.

Videndũ est, ne quid humile, ne quid summissum, molle, effœminatum, fractum, abiectum faciamus. 4. Tusc.

In dolore maximè est prouidendum ne quid abiectè ne quid timidè, ne quid ignauè, ne quid molliter, ne quid seruiliter, muliebriterue faciam⁹. 2 Tusc.

Turpe nec viro dignum videtur gemere, eiulare, lamentari, frangi, debilitari dolore. 2. Tusc.

Turpe est viro debilitari dolore, frangi, succumbere. 2. de Finib.

Ingemiscere nonnũquam viro concessum est, idq; raro: eiulatus ne mulieri quidẽ. Sin erit ille gemitus lamẽtabilis, si imbecillus, si abiectus, si flebilis, ei qui se dederit, vix eum virũ dixerim, nihil est enim fletu muliebri viro turpius, 2. Tusc.

Cum tibi siue Deus, siue mater rerum omniũ Natura, dederit animum, quo nihil præstantius, neq; diuinius, sic te ipse abycies atq; prosternes, vt nihil inter te atque inter quadrupedẽ aliquam putes interesse. 1. Parad.

Nihil est aut nequius, aut turpius effœminato viro. 3. Tusc.

Nos ita liquescim⁹, fluimusq; mollitie, vt apiculeum sine clamore ferre non possimus. 2 Tusc.

Nos ita leues atq; inconstantes sumus, vt si mures corroserint aliquid, quorum est opus, hoc vnum monstrum putamus, 2. de Diuin.

Tu de forma hominis, membrorumque ordine & cõpositione, secundo de Nat. deor. vide latius: & quam viro dea deceat mollities. Offic. primo, cap. Sed pertinet ad omnem officij quæstionem, lege copiosius.

Diuersa hominum studia, & iudicia. 120

Non est vna omnium facies. 1 de Nat deor.

Quot homines tot sententiæ. 1 de Finib.

Diuersa sunt hominũ studia. Cic. Attic. lib. 2.

Suo quisque studio maximè ducitur. 5. de Finib.

Multa in naturis hominum dissimilitudines sunt, vt alios dulcia, alios sub amara delectent. Alij libidinosi alij iracũdi, aut crudeles aut superbi sint, alij à talibus abhorreant. de Fato.

Non in omnes omnia conueniunt. Pro Rosc. Amerino.

Alij gloriæ seruiunt, alij pecuniæ: rari sunt qui cæteris omnibus pro nihilo habitis, rerum naturam studiosè intueantur: qui faciunt, & sapientiæ studiosi, & philosophi habentur. 5 Tusc.

Suum cuique pulchrum est: adhuc neminem cognoui poetã, qui sibi nõ optimus videretur: sic res habet te tua, me delectant mea. 5. Tusc.

Nemo vnquam, neque poëta, neque orator fuit, qui quemquam meliorẽ, quam se arbitraretur. Cic. Attic. lib. 14.

In omni re difficillimũ est formam (quæ χαρακτὴρ Græcè dicitur) exponere optimi: quod aliud alijs videtur optimum. Varia enim sunt iudicia, nec facilis explicatio, quæ forma maximè excellat. Orat ad Brut.

Vt in corporibus. 1.Offic. in Simil. 55.

Alii dolore mouentur, alij cupiditate: iracundia etiam multi efferuntur: & quum in mala scienter ruunt, tamen se optime sibi consulere arbitrantur. Itaq; dicunt, nec dubitant: Mihi sic est vsus, tibi vt opus est facto face, eorũ est hæc quarela qui sibi chari sunt, seseq; diligunt. 5. de Finib.

Sua cuique ciuitatis religio est, nostra nobis officia non eadem disparibus ætatibus tribuuntur: aliaq; sunt iuuenum, alia seniorum, alia constantis ætatis: sunt & extrema quadã studia senectutis. Cato maior. Vt natura alius. 4. Tusc. In Simil 44.

Quisque id sequatur, ad quod natura magis est compositus. 121

QVam quisque nôrit artem, in ea se exerceat. 1. Tusc.

Suum quisq; noscat ingenium. 1. Offic.

Quisque ad id quod facere potest detrudendus est. 1 de Orat.

Diligentissimè hoc est eis, qui instituunt aliquos, atq; erudiunt, videndũ, quo sua quemq; natura maxime ferre videatur. 3 de Orat.

Natura primum, atq; ingenium ad discendũ vim affert maximam. 1. de Orat.

Ad quas res aptissimi erimus, in ijs potissimum elaborabimus: sin aliquãdo necessitas nos ad ea detruserit quæ nostri ingenij non erunt, omnis adhibenda erit cura, meditatio, diligentia, vt ea si non decorè, at quàm minime indecore facere possimus. Nec tam nobis enitendũ est vt bona quæ nobis data nõ sunt,

seque-

sequamur, quàm vt vitia fugiamus. 1. Offic.

Quem potissimum vitæ cursum sequi velimus, in hac deliberatione ad suam cuiusq; naturam, consiliũ omne est reuocandum. 1. Offic.

Tuenda sunt sua cuiq;, non vitiosa sed tamen propria, quæ contemplantes expendere oportebit quid quisque habeat sui, eaq; moderari, nec velle experiri quàm se aliena deceant: id enim maximè quemq; decet, quod est suum cuiusq; maximè. 1. Offic.

Non attinet repugnare naturæ, neq; quidquam sequi quod assequi nō queas, quòd nihil decet inuita, vt aiunt, Minerua, id est, repugnante & aduersante natura. 1. Offic.

Hoc generi hominum propè natura datum, vt qua in familia, laus aliqua forte floruerit, hanc ferè qui sunt eius stirpis (quòd sermo hominum ad memoriã patrum virtute celebretur) cupidissimè persequantur. Pro C. Rab. Posthu.

Tu primo Offic. legito quæ ad hunc locum pertinent cap. Intelligendum.

Circumstantia. 122

SÆpe tempore fit, vt quod plerumq; turpe haberi soleat, inueniatur non esse turpe. 3. Offic.

Tempore commutatur officium, vt non semper sit idem. 1. Offic.

Temporibus quibusdam, aut officiys debitis, aut rerum necessitatibus sæpe euenit, vt & voluptates repudiandæ sint, & molestiæ non recusandæ. Itaque earum sic tenetur à sapiente delectus, aut vt reijciẽdis voluptatibus maiores alias consequatur, aut per-

ferendis doloribus asperiores repellat. 1. de Finib.

Debemus cõsiderare in omni re, quid aptum sit, & cõsentaneũ tempori & personæ: tũ quid in dictis factisq́ dedeceat. Quod si poëta fugit, vt maximũ vitiũ, qui peccat, etiam cũ probam orationẽ affingit improbo, stultoúe sapiẽtis: si deniq́ pictor ille vidit cum immolanda Iphigenia, tristis Calchas esset, mœstior Vlysses, mœreret Menelaus, obuoluendũ caput Agamẽnonis esse, quoniã summũ illum luctũ penicillo non posset imitari, si deniq́ue histrio, quid deceat quærit, quid faciendum oratori putemus? Orat. ad Brut.

In omnibus quid tempora petant, aut quid personis dignum sit, semper considerandum est. 2. de Inuent.

Habenda est ratio hominum, rei, & temporis. 2. de Orat.

Turpe est, valdeq́ vitiosum, in re seuera, conuiuio dignum aut delicatum aliquẽ inferre sermonem. 1. Offic.

Tanta vis est & loci & temporis, vt si quis, cùm causam sit acturus, in itinere, aut in ambulatione secum ipse meditetur: aut si quid aliud attentiùs cogitet, non reprehendatur: at hoc idem si in conuiuio faciat, inhumanus videatur, inscitia temporis. 1. Offic.

Pericles. 1. Offic. In Apophth. 55.

Alia fori vis est, alia triclinij, alia subselliorũ ratio, alia lectorũ: nõ idem iudicum, commessatorumq́ conspectus: lux deniq́ue longè alia est solis & lychnorum. Pro M. Cælio.

Nec

Nec iisdem de rebus, nec in omni tempore, nec similiter omnes dectantur. 1. Offic.

Non omnis fortuna, non omnis honos, non omnis auctoritas, non omnis ætas, nec verò locus, aut tempus, aut auditor omnis, eodem aut verborum genere tractandus est, aut sentētiarū: semperq́, in omni parte orationis, vt vitæ, quid deceat est considerandum: quod & in re de qua agitur, positum est, & in personis eorum qui dicunt, & eorum qui audiunt. Orat. ad Brut.

Inconstantis non puto, sententiam aliquam tanquam aliquod nauigium ex Reipublica tempestate moderari. Pro Corn. Bal.

Nunquā præstantibus in Repub. gubernādæ viris laudata est in vna sententia perpetua permansio. M. Cic. Lentulo. Famil. 1.

Tempori cedere, id est, necessitati parere, semper sapientis habitum est. Cic. Marcel. Famil. 4.

Temporibus parere omnes politici præcipiunt. Cic. Attic. 12.

Est non modo liberale, paululum nonnunquam de suo iure decedere, sed interdum etiam fructuosum. 2. Offic.

Epistolæ offendunt non loco redditæ. Cic. Brut. Famil. 11.

Multa, quæ rectè cōmitti seruis fidelibus possunt, tamen sermonis & vituperationis vitandæ causa cōmittenda non sunt. Cic. ad Quint. frat.

Plurima ad alieni sensus coniecturam, non ad suū iudicium scribuntur. Cæcin. Cic. Fam. 6.

Qui aut tempus quo postulet, non videt, aut plura loquitur, aut se ostentat, aut eorum, quibuscum est, vel dignitatis, vel commodi rationem nõ habet: aut denique in aliquo genere aut incõcinnus, aut multus est, ineptus dicitur. 2. de Orat.

Tu, si voles, videto quid. quo loco & tempore deceat, Offic. lib. 1. cap. Talis est igitur.

Ea facillimè luduntur, quæ neq; magno odio, nec misericordia maxima digna sunt. 2. de Orat.

Parcẽdum est maximè charitati hominũ, nec temerè in eos dicas qui diliguntur. 2. de Orat.

Facilè multitudo à tristitia & sæpe acerbitate, commodè ac breuiter & acutè & hilari dicto deducitur. 1. de Orat.

Orator tristitiam ac seueritatem mitigat ac relaxat: odiosasq; res sæpe, quas argumẽtis dilui non facile est, ioco, risuq; dissoluit. 2. de Orat.

Tu de duplici iocandi genere, vide primum Offic. secundũ etiam de Orat.

Verba oportuna aliquando loquitur olitor. 131

SÆpe est etiam sub palliolo sordido sapientia. 3. Tusc.

Summi gubernatores in magnis non nũquam tempestatibus à vectoribus admoneri solent. Phil. 7.

Nihil perpetuum, nihilque non miserum & calamitosum. 134

ABeunt omnia vnde orta sunt. Cato Maior.

Infra lunam nihil est non mortale & caducum, præter animos hominum, Deorum munere datos. Som. Scip.

Cœlestia semper spectato, humana illa cõtemnito. Som. Scip.

Con-

Contemnendæ sunt humanæ res. 4. Tusc.

Conferto nostram longissimam ætatem cum æternitate, sic breuissima reperietur. 1. Tusc.

Quid ei potest videri magnũ in rebus humanis, cui æternitas omnis, totiusq; mũdi nota sit magnitudo? 2. Tusc.

Altè spectare si voles, atque hanc sedem & æternam domum cõtueri: neq; sermonibus vulgi dederis te, neq; in præmijs humanis spem posueris rerum tuarum: suis te illecebris oportet ipsa virtus trahat ad verum decus. Som. Scip.

Cogitantes supera. 4. Acad. In Pijs sent. 44.

Regna, imperia, honores, nobilitas, diuitiæ, opes, eaq; quæ sunt ijs contraria, in casu sita, temporibus gubernantur. 1. Offic.

Nihil est opere aut manu factum, quod aliquando non conficiat, & consumat vetustas. Pro Marc.

O dij boni, quid est in hominis vita diu? mihi ne diuturnũ quidem quidquam videtur, in quo est aliquid extremum. Cum enim id aduenerit, tunc illud quod præterijt effluxit: tantùm remanet, quod virtute & rectè factis sis consecutus. Cato Maior.

Non est omnino hoc ipsum diu, in quo est aliquid extremum: quod cum venerit, omnis voluptas pro nihilo est habenda, quia postea nulla futura est. Pro M. Marcel.

Quæ ætas longa est, aut quid omnino homini longum? Nónne modo pueros, modo adolescẽtes in cursu à tergo insequens nec opinantes assecuta est senectus? Omnia ista, perinde vt cuiq; data sunt, pro rata

parte,

parte, aut longa aut breuia dicuntur. 1. Tusc.

Horæ cedunt & dies, menses & anni, nec præteritum tempus vnquã reuertitur, nec quid sequatur sciri potest. Cato Maior.

Quis est, quamuis sit adolescens, cui sit exploratũ se ad vesperum esse victurum? Cato Maior.

Nulla est tanta vis, tantaq; copia, quæ non ferro ac viribus debilitari frangiq; possit. Pro M. Marc.

Nihil semper suo statu manet. 1. de Nat. Deor.

Nihil semper floret: ætas succedit ætati. Phil. 11.

Volat ætas. 1. Tusc.

Formæ dignitas aut morbo deflorescit, aut vetustate. 4 ad Heren.

Nemo confidat semper sibi illud stabile & firmum permansurum, quod fragile & caducũ sit. 2. Tusc.

Sensim sine sensu ætas senescit, nec subitò frangitur, sed diuturnitate extinguitur. Cato Maior.

Ita ratio comparata est vitæ, naturaq; nostra, vt alia ætas oriatur ex alia. In Lælio.

Cursus est certus ætatis, & via vna naturæ, eaq; simplex: sua cuique parti tempestiuitas est data. Cato Maior.

Quæ potest esse in vita iucunditas, cum dies ac noctes cogitandum sit iam iam esse moriendum? 1. Tuscul.

Nemini exploratum potest esse, quomodo habiturum sit corpus, non dico ad annum, sed ad vesperum. 2. de Finib.

In vita nihil est nisi ꝓpagatio miserrimi tẽporis. Cic. Luceio, Famil. 5.

Qui

Quid habet vita commodi, quid nō potius laboris? Cato Maior.

Nemo non miser. 1. Tusc.

Mortalis nemo est. 3. Tusc. In Apophth. 86.

Namq; nimis. 3. Tusc. in Apophth. 90.

Non nasci homini longe optimum est. 1. Tusc.

Quæ oppida quodam tempore florentissima fuerunt, nunc prostrata ac diruta ante oculos iacent. Seru. Sulp. Cic. Famil. 4.

Durū à prospera, fœliciq; fortuna in aduersam cadere, & talium miseremur facillimè. 125

Nihil est tam miserabile, quàm ex beato effici miserum. Part. Orat.

Hoc natura adfert, vt eis faueamus, qui eadem pericula, quibus nos perfuncti sumus, ingrediuntur. Pro Murana.

Regum afflicta fortuna facilè multorum opes alliciunt ad misericordiam, maximè eorum, qui aut reges sunt, aut viuunt in regno, vt regale ijs nomē magnum & sanctum esse videatur. Pro lege Manil.

Fortuna. 126

Fortuna, est rerum omnium domina. Pro Marcello.

Fortuna est rerum externarū, & ad corpus pertinentium. 5. Tusc.

Fortunam insanam esse, & cæcam & brutam, perhibent philosophi. Cæcam ob eam rem, quia nihil cernat quò sese applicet. Insanā autē aiunt quia atrox, incerta, instabilisq; sit. Brutā, quia cum multi incom-

incommodis cõflictatur, propter immensam pecuniæ cupiditatem. 2. ad Heren.

Varia est vita commutabilisq; ratio, vaga, volubilisq; fortuna. Pro Milone.

Non solùm ipsa fortuna cæca est: sed eos etiam plerumque efficit cæcos, quos complexa est. Itaque illi efferuntur fastidio ferè & contumacia: neq; quidquam insipiente fortunato intolerabilius fieri potest. Atq; hoc quidem videre licet, eos qui antea commodis fuerunt moribus, imperio, potestate, prosperis rebus immutari: sperniq; ab iis veteres amicitias, & indulgeri nouis. In Lælio.

O fallacem hominum spem fragilemq; fortunam, & inanes nostras contentiones, quæ in medio spatio sæpe franguntur & corruunt: & antè in ipso cursu obruuntur, quàm portum conspicere potuerint. 3. de Orat.

Vita regitur fortuna, non sapientia. 5. Tusc.

O volucrem fortunam, quàm cito omnia ex lætitia & voluptate ad luctũ & lacrymas recidunt. Pro Syl.

O misera vitæ ratio, quæ tam diu resides in voluntate, quàm diu fortunæ poscit libido? Antequam iret in exilium.

Fortunam vitare nemo potest. Cic. Dol. Fam.

Fors in armis plus quàm ratio potest. Cicer. ad Attic. lib. 14.

Nihil est tam contrarium rationi & constantiæ quàm fortuna. 2. de Diuin.

Non sunt omnia committenda fortunæ, ne m...

nimis in nos habeat diminationem. 4. ad Heren.

Fortunā laudare, est stultitia: & vituperare, superbia est. Animi autē laus & honesta est, & vituperatio vehemens. 1. de Inuent.

Ei nō multum potest obesse fortuna, qui sibi firmius in virtute quam in casu præsidium collocauit. 4. ad Heren.

Occupaui, inquit te fortuna. 5. Tusc. in Apophth. 38.

Magna vis est in fortuna in vtramq́ partē: vel secundas ad res, vel aduersas. Nam & cū prospero flatu eius vtimur, ad optatos exitus preuehimur: & cum reflauit affligimur. 2. Offic.

Fortitudini fortuna adiumento solet esse. 3. ad Heren.

Fortes fortuna adiuuat.

Humana ferenda sunt. 127

HVmana ferenda sunt. Cic. Attic. lib. 15.

Nobis hominum ineptiæ ac stultitiæ deuorandæ sunt. De clar. Orat.

Homines nos esse meminerimus, ea lege natos, vt omnibus telis fortunæ proposita sit vita nostra: neq; esse recusandum, quo minus ea, qua nati sumus, cōditione, viuamus: neue tam grauiter eos casus feramus, quos nullo consilio vitare possumus euentisq; aliorum memoria repetendis, nihil accidisse nobis noui cogitemus. Cic. Titio. Fa. 5.

Simus ea mente, quā & veritas & ratio præscribit, vt nihil in vita nobis præstandū præter culpā putemus: eaq; cum careamus, omnia humana placatè & moderate feramus. Cic. A. Tor. Famil. 6.

Præter

Præter culpam & peccatum homini accidere nihil potest, quod sit horribile, aut pertimescendum Cic. Messinio. Famil. 5.

Ferenda est fortuna, præsertim quæ abest à culpa. Cic. A Torq. Famil. 6.

Euersis rebus omnibus, quùm consilio profici nihil possit, vna ratio videtur, quidquid euenerit, ferre moderate. Cic. Torq. Fam. 6.

Perditis rebus omnibus, tamen ipsa virtus se sustentare posse videtur. Cic. Torq. Famil. 6.

Magna vis est in virtutibus: eas excita, si forte dormiunt iam tibi aderit princeps fortitudo, quæ te animo tãto esse coget, ut omnia quæ possint homini euenire contemnas, & pro nihilo putes. 3. Tusc.

Ratio in consulendo plurimum valere debet. Cic. Curioni. Fam. 7.

Summa est stultitia frustra confici dolore, cum intelligas nihil posse profici. 3. Tusc.

Nobis quidquid acciderit, fortiter & sapienter feramus & accidisse hominibus meminerimus. Cic. Attic. lib. 14.

Communem, incertũq; casum, quem neque vitare quisquam nostrum, neq; præstare vllo pacto potest, sapienter feramus. Cic. P. Sextio. Famil. 5.

Vt maxime secunda moderatè tulimus, sic nõ solum aduersam, sed etiam funditus euersam fortunam fortiter ferre debemus. Cic. Messinio Famil. 5.

Nihil est præcipuè cuiquam dolendum in eo quod accidat vniuersis. Cic. Torq. Famil. 6.

Necessitas ferenda conditionis humanæ quasi

Deo pugnare prohibet, admonetq; esse hominem: qua cogitatio magnopere luctum leuat. 3. Tusc.

Nihil est quod plus valeat ad ponẽdum laborem, quàm cum est intellectum nihil profici, & frustra esse susceptum. 3. Tusc.

Quando præstitimus quod debemus, moderatè quod euenit, feramus. Cic. Torq. Fam. 6.

Est etiam in nobis, vt & aduersa quasi perpetua obliuione obruamus, & secunda iucundè ac suauiter meminerimus. 1. de Finib.

Leuat dolorem communis quasi legis & humanæ conditionis recordatio. Cic. Cacin. Fam. 6

Leuis est tamen consolatio ex miserijs aliorum. Cic. Torq. Famil. 6,

Eorum qui grauiùs ferunt luctus, aliorum exemplis leniuntur. Sic perpessio cæterorum facit, vt ea quæ acciderint, multa minora, quàm quãta sunt existimata videantur. 3. Tusc.

Ipsa ægritudo lenitur, cum abijcimus mœrentibus imbecillitatem animi effœminati, eorumq; eorũ grauitatem constantiamq; laudamus, qui non turbulenter humana patiuntur. 5. Tusc.

Motus animi solicitudines, ægritudinesq; obliuione leniuntur, traductis animis ad voluptatem. 3. Tusc.

Omnibus modis fulciendi sunt, qui corruunt, nec cohærere possunt propter magnitudinẽ ægritudinis. 5. Tusc.

Hæc officia sunt consolationum, tollere ægritudinẽ funditus, aut sedare, aut detrahere quamplurimũ

aut

aut supprimere, nec pati manare longius, aut ad alia traducere: aut quod Chrysippus caput esse censet in consolando detrahere illam opinionem mœrenti, si se officio fungi putat iusto atque debito. Sunt enim qui gratum se mortuis facere, si grauiter eos lugeant arbitrantur. Accedit superstitio muliebris quædam. Existimant enim diis immortalibus se facilius satisfacturos si eorum plaga perculsi afflictos se & stratos esse fateantur. 3. Tusc.

Sunt qui consolationem respuant, sed refert quo modo adhibeatur. Vt enim tulerit quisq; eorum qui sapienter tulerunt, nō quo quisque incommodo affectus sit, prædicandum est. 3. Tusc.

Vt in causis. 3. Tusc, Vide in Semi. 14.

Nihil hoc fieri turpius aut dici potest, quàm eum, qui hanc personam susceperit, vt amicorum controuersias causasq; tueatur, laborantibus succurrat, ægris medeatur, afflictos excitet, hunc in minimis leuissimisq; rebus ita labi, vt alijs miserādus, alijs irridendus esse videatur. 1. de Orat.

Dies dolorem minuit.

Consolationum multæ sunt viæ, sed illa rectissima, impetret ratio, quod dies impetratura est. Cic. Attic. 12. lib.

Sensim & pedetentim progrediēs dolor extenuatur, non quod ipsa res immutari soleat aut possit, sed quod ratio debuerat, vsus docet, minora esse ea quæ sunt visa maiora. 3. Tusc.

Cum constet ægritudinem vetustate tolli, hanc vim non esse in die positam sed in cogitatione diuturna ...

tum cogitatio, nihil esse in re mali, dolori medetur, tum ipsa diuturnitas. 3. Tusc.

Error stultis extenuatur die, vt cum eadem res maneat aliter ferãt inueterata, aliter recentia. 4. Tusc.

Quod allatura est ipsa diuturnitas, quæ maximos luctus vetustate tollit, id nos præcipere consilio prudentiaq; debemus: neq; expectare temporis medicinam, quam repræsentare ratione possimus. Cic. Titio Famil. 5.

Est in tua potestate abijcere dolorem, cum velis, tempori seruientem. 3. Tusc.

Dies stultis mederi solet. Cic. Curioni, Famil. 7.

Dolor in longinquitate leuis, in breuitate grauior esse solet, vt eius magnitudinem celeritas, diuturnitatem alleuiatio consoletur. 2. de Finib.

Nullus dolor est quem non longinquitas temporis minuat atque molliat. Serui. Sulpit. Cic. Famil. 4.

Est tarda illa quidem medicina, sed tamen magna, quam adfert longinquitas & dies. 3. Tusc.

Omnes dolores mitigantur vetustate. Cicero. Att. lib. 3.

Non nobis solum nati sumus, sed Reipublicæ & posteris. 229

NOn solum nobis diuites esse volum⁹, sed liberis, propinquis, amicis, maximéque Reipublicæ. 1. Offic.

Bono viro non minor cura est, qualis Respublica post mortem suam futura sit, quàm qualis hodie sit. In Lælio.

Non solùm nobis nati sumus. 1. *Officio. In Apophtheg.* 11.

Vt ad Archytam scribit Plato, non sibi soli se natum homo meminerit, sed patriæ, sed suis, ut perexigua pars illi relinquatur. 2. *de Finib.*

Non dubitat agricola, quamuis senex, quærenti cui serat, respondere, Dijs immortalibus, qui me non accipere tantummodo hæc a maioribus voluerunt, sed etiam posteris tradere. Iidemq; agricolæ laborant in eis, quæ sciunt nihil ad se omnino pertinere: serunt arbores, quæ alteri seculo prosint. Cato Maior.

Nec parentes nec amici negligendi etiam si ad amplissimam dignitatem perueneris. 130

HOC *faciendum omnibus, ut si quam præstantiam virtutis, ingenij, fortunæ consecuti sunt, impertiant eam suis, communicentq; cum proximis: ut si parentibus nati sint humilibus, si propinquos habeant imbecilliores, vel animo, vel fortuna, eorum augeant opes, eisq; honori sint & dignitati: ut in fabulis, qui aliquandiu propter ignorationem stirpis & generis in famulatu fuerint, cum cogniti sunt, & aut deorum aut regum filij inuenti, retinent tamē charitatem in pastores, quos patres per multos annos esse duxerunt. In Lælio.*

Mores crescunt cum ætate. 131

C*Vpiditas agendi aliquid adolescit una cum ætate.* 5. *de Finib.*

Habenda est ratio diligēter, quos imitemur, quorum similes velimus esse. 1. *de Orat.*

Magni interest quos quisq; audiat quotidie domi,

quibus

quibuscum loquatur à puero, quemadmodum patres pædagogi, matres etiam loquantur. de clar. Orat.

Quæ acciderunt in pueritia, meminimus optimè sæpe. 3. ad Heren.

Id est difficile, quod cum spe magna sis ingressus, id non exequi vsque ad extremum. Pro C. Rab. Posthu.

Vt superior ætas, sic & posterior esse solet. 132

STudia quæ sunt in adolescentia tanquā in herbis, significant quæ virtutis maturitas & quantæ fruges industriæ sunt futuræ. Pro Cælio.

Adolescentia significat, ostenditque fructus futuros, reliqua tempora demetendis fructibus, aut percipiendis accommodata sunt. Cato Maior.

Facile in optimā partē cognoscuntur adolescētes, qui se ad claros & sapientes viros bene consulentes reipub. contulerunt: quibuscū si frequentes sunt, opinionē afferunt populo, eorum fore se similes, quos sibi ipsi delegerunt ad imitandum. 1. Offic.

Quis vllam vllius boni spem habebit in eo, cuius primum temp⁹ ætatis palam fuerit ad omnes libidines diuulgatum? Ad Sen. post. red.

Perinde vt est opinio de cuiusque moribus, ita quid ab eo factum sit, & non factum facilè existimari potest. Pro Cluent.

Omnibus in rebus, quæ grauiores, maioresque sunt quid quisque voluerit, cogitârit, admiserit, non ex crimine, sed ex moribus eius qui arguitur, est ponderandū. Neque enim potest quisquam nostrûm subito fingi, neque cuiusquam repente vita mutari aut natura conuerti. Pro. Sylla.

Libidinosa & intemperans, adolescentia effœt corpus senectutis. Cato Maior.

Est quiete, & purè, & eleganter actæ ætatis placida ac lenis senectus. Cato Maior.

Acta ætas honestè ac splendidè, tantā adfert consolationē, ut eos qui ita vixerint, aut non tangat ægritudo, aut leuiter pungat animi dolor. 3. Tusc.

Qui adolescentiūm peccatis ignosci putant oportere, fallūtur, propterea quòd ætas illa nō est impedimento bonis studiis. At hi sapiēter faciunt, qui adolescentes maximè castigant, ut quibus virtutibus omnem vitam tueri possunt, eas in ætate maturissima velint comparare. 4. ad Herēn.

Multi à voluptate ad virtutem se receperunt.

M*Vltos vidi & audiui, non modo qui primoribus labris gustassent genus hoc vitæ voluptatis & extremis, ut dicitur, digitis attigissent, sed qui totam adolescentiā voluptatibus dedidissent emersisse aliquādo, & se ad frugem bonam, ut dicitur recepisse, grauesq; homines & illustres fuisse. Datur enim concessu omnium, &c. Pro M. Cælio. Vide Iuuenis.*

Multi & nostra & patrū maiorūq; memoria summi homines & clarissimi ciues fuerunt, quorum cum adolescentiæ cupiditates deferbuissent, eximiæ virtutes firmata iam ætate, extiterunt. Pro M. Cælio.

Iuuentuti ludus quidam, & voluptas interdum aliqua permittūtur.

C*Vm iuuenes relaxare animos, & dare se iucunditati volent, caueant intemperantiam, meminerint verecundiæ. 1. Offic.*

Lude

Ludendi eſt quidam modus retinẽdus vt ne nimis omnia profundamus, elatiq́ voluptate, in aliquam turpitudinem dilabamur. 1. Offic.

Ludo & ioco vti illis quidem licet, ſed ſicut ſomno & quietibus cæteris, tum, quum grauibus ſeriisq́ reb⁹ ſatisfecerimus. Ipſumq́ genus iocandi ingenuum ac facetum eſſe decet, non profuſum, nec immodeſtũ. Et ſemper in ipſo ioco aliquod probi ingenij lumen eluceat. 1. Offic.

Pueris non omnem licentiam ludendi damus, ſed eã, quæ ab honeſtatis actionibus nõ ſit aliena. 1. Offi.

Datur, cõceſſu omnium, huic aliquis ludus ætati, & ipſa natura profundit adoleſcentiæ cupiditates: quæ ſi ita erũpunt, vt nullius vitam labefactent, nullius domum euertãt, faciles & tolerabiles haberi ſolent. Pro M. Cælio.

Detur aliquid ætati: ſit adoleſcentia liberior, non omnia voluptatibus denegentur: non ſemper ſuperet vera illa & directa ratio, vincat aliquãdo cupiditas, voluptasq́ rationem, dũmodo illa in hoc genere præſcriptio moderatioq́ teneatur: parcat iuuent⁹ pudicitiæ ſuæ, ne ſpoliet alienam, ne effundat patrimoniũ, ne fœnore trucidetur, ne incurrat in alteri⁹ domum, atq́ famam, ne probrum caſtis, labem integris, infamiam bonis inferat: ne quẽ interimat, ne interſit inſidiis, ſcelere careat, poſtremò, cum paruerit voluptatibus, dederit aliquid temporis ad ludũ ætatis, atq́ ad inanes haſce adoleſcentiæ cupiditates: reuocet ſe aliquando ad curãrei domeſticæ, rei forenſis, Reipub. vitæ, quæ ratione antea nõ pſpexerat, ſacietate abie-

cisse, experiēdo cōtempsisse videatur. Pro M.Cœlio.

Tempus iuuentutis sua sponte infirmum, aliorum libidine infectum est. Pro M.Cœlio.

Voluptate & delicijs facilè iuuentus intercipitur. In Vatinium.

Semper magno ingenio adolescētes refrenandi potius à gloria, quàm incitandi sunt. Amputanda plura sunt illi ætati, siquidem efflorescit ingenij laudibus, quàm inserenda. Pro M. Cœlio.

Tu plura in oratione. Pro M. Cœlio.

Iuuentus senum prudentia nitatur, & regatur.

Est adolescētis maiores natu vereri, ex hisq; deligere optimos & probatissimos, quorum consilio & auctoritate nitatur: ineuntis enim ætatis inscitia, senum constituenda & regenda prudentia est. Maximè autem hæc ætas à libidinibus arcēda est, exercendaq; in labore, patientiaq; & animi & corporis: vt eorum & in bellicis & in ciuilibus officijs vigeat industria.

Tribuere plurimum senectuti debemus. 1. Offic.

Eum, nos, qui ætate anteit, tāquam superiorem colere debemus. In Lælio.

Non est rectū, minori parere maiorē. De Vniu.

Imitandi sunt maiores: sed illud exceptum sit, ne vitia sint imitanda. 1. Offic.

Senectutis id est propriū, vt adolescētulos doceat, instituat, ad omne officij genus instruat. Cato Maior.

Senectus.

Nihil est præclarius, quàm honoribus & Reip. muneribus perfunctū senem posse suo iure di-

ve id, quod apud Ennium dicit ille Pithius Apollo, se esse eum, unde si non populi & reges, at omnes sui tamen ciues consilium expeterent. 1. de Orat.

Omnium ætatum certus est terminus. Senectutis autem nullus certus est terminus, recteq; in ea viuitur, quoad munus officij exequi & tueri possit. Cato Maior.

Misera est senectus, quæ se ratione duntaxat defendit. Non cani, non rugæ repente auctoritatem afferre possunt: sed honeste acta superior ætas fructus auctoritate præbet extremos. Cato Maior.

Senibus labores corporis minuẽdi, exercitationes animi etiam augendæ videntur. 1. Offic.

Nihil magis cauendũ est senectuti, quàm ne languori se, desidiæq; dedat: luxuria verò, cũ omni ætati turpis, tum senectuti fœdissima est. Duplex enim inde malum est, quòd & ipsa senectus cõcipit dedec⁹, & facit adolescentiam impudentiorem intemperantia. 1. Offic.

Studiosè & diligenter euolues dialogum, qui Cato Maior inscribitur, vbi in senectutis laudibus multus, imo et am totus est Cicero.

Relaxetur oportet aliquando animus. 157

Homines quamuis in rebus turbidis, tamen si modo homines sint, interdum animis relaxantur. 2. Philip.

Otij non minus, quàm negotij ratio extare debet. Pro Planc.

Contentio probanda. 158

Contentio tamdiu sapiens est, quàdiu aut proficit aliquid: aut si non proficit, non obest. Pro Cœlio.

Malè parta, malè pereunt. 139

MAlè parta, malè dilabuntur. 2. Philip.

Quibus facilè ignoſcitur. 140

ILlis facilè ignoſcitur, qui non perſeuerare, ſed ab errato ſe reuocare voluntur. In Vatin.

Cuiuſuis eſt hominis errare: nullius niſi inſipientis, perſeuerare in errore. Philip. 12.

Optimus eſt portus pœnitenti, mutatio conſilij. Philip. 12.

Sit erranti medicina, confeſſio. Cic. ad Q. Frat.

Humanum eſt errare, ſed firmum perſeuerare in errore. Noſtrum.

Voluntas puniatur, etiam ſi nō impleatur. 141

IN ipſa deliberatione facinus ineſt, etiam ſi ad id non peruenerit. 3. Offic.

Non exitus rerum ſolum, ſed & hominum conſilia legibus vindicantur: minus quidem dolendum eſt, ut non perfecta, ſed puniendum certa nihilominus. Pro Milone.

Multæ ſimulationes, nec fronti vlla fides. 142

IN animis hominum multæ ſunt latebræ, & multi receſſus. Pro M. Marcel.

Multis ſimulationum inuolucris tegitur, et quaſi velis quibuſdā obtenditur vniuſcuiuſq; natura: frons, oculi, vultus perſæpe mentiuntur. Cic. ad Q. fra.

Temerè affirmare de altero, eſt periculoſum, propter occultas hominum voluntates, multiplicesq; naturas. Cic. ad Brut.

Frōte atque vultu, ſimulatio facillimè ſuſtinetur. Cic. Lent. Famil. 1.

Nulla

Nullus ad nocendum efficacior, quàm domesticus inimicus. 143

NVllæ sunt occultiores insidiæ, quàm quæ latent in simulatiõe officij, aut in aliquo necessitudinis nomine. Nam eũ qui palam est aduersarius, facile cauendo vitare possis: hoc vero occultum, intestinum ac domesticum malum nõ modò existit, verum etiam opprimit, ante quàm prospicere atque explorare potueris. Act. 3. in Verr.

Tacitæ magis & occultæ inimicitiæ timẽdæ sunt, quàm indictæ & apertæ. Act. 7. in Verr.

Vultus animum detegit. 144

VVltus ac frons, animi est ianua, quæ significat voluntatem abditam ac retrusam. de Petit. Conf.

Omnis motus animi suum quendam à natura habet vultum, & sonum, & gestum. Animi imago, vultus est: indices oculi. Nam hæc est vna pars corporis, quæ quot animi motus sunt, tot significationes & commutatioes possit efficere. Oculi enim sunt, quorum tum intentione, tum connictu, tum hilaritate, motus animorũ significemus apte. Nã oculos natura nobis, vt equo & leoni setas, caudam, aures, ad motus animorum declarandos dedit. 3. de Orat.

Ex oculorũ obtutu, ex superciliorum aut remissione, aut cõtractione, facile indicamus quãtus sit in homine dolor aut metus, aut deniq; tristitia. 1. Off.

Ex coniectura multa discuntur. 145

PErinde vt est opinio de cuiusq; moribus, ita quid ab eo factum sit, & non factum, existimari potest. Pro Cluent.

De

De futuris rebus etsi difficile est dicere, tamen interdum possis coniectura propius accedere, quum res est eiusmodi, cuius exitus prauideri potest. C. Torq. Famil. 6.

Facile in optimam partem, 1. Offic. Vide vi peior aetas. 132.

Artibus ipsis si in dicēdo non vtimur, tamen apparet atque extat vtrum simus earum rerum rudes an didicerimus. 2. de Orat.

Aliena & videmus & curamus, nostra non cernimus.

FIt nescio quopacto, vt magis in alijs cernamus quid delinquitur, quàm in nobismetipsis. 1. Off.

Aliorum patroni, nostra tenere, tueriq́ non possumus. 3. de Orat.

Satis superq́ sit cuiq́ suarum rerum cura: alienis nimis implicari, molestum est. In Lælio.

Alterum alterius auxilio eget.

NVllum est genus rerum, quod aut auulsum a cæteris, per seipsum constare, aut quo cætera careant, vim suam atque æternitatem conseruare possit. 3. de Orat.

Quæ vicinitas probanda.

LAudanda est, vel etiam amanda vicinitas, retinens veterem illum officij morem, non infuscata maleuolentia, non assueta mendacijs, non fucata, non fallax, non erudita artificio simulationis, vel suburbano, vel etiam vrbano. Pro Planc.

Similitudo amicitiam parit, & odium dissimilitudo contrahit.

Magn

MAgnam vim habet ad coniungendas amicitias, studiorum ac naturæ similitudo. Pro Cluent.

Pares cum paribus facilimè congregantur. Cato Maior.

Nihil est quod tam attrahat & alliciat ad amicitiã, quàm similitudo, qua fit vt bonos boni diligant, asciscantq́; sibi quasi propinquitate coniunctos, atq; natura: nihil est enim appetentius similium sui, nihil rapacius, quàm natura. Hinc constat, bonis inter bonos quasi necessariam beneuolentiam esse. In Lælio.

Dispares mores disparia studia sequũtur: nec ob aliã causam vllam boni improbis amici esse non possunt, nisi quod tanta est inter eos, quãta maximè potest esse, morum studiorumq́; distantia. In Lælio.

Natura, quàm doctrina, vtilior. 150

MVlti sine vlla doctrina naturam ipsam sequuti, multa laudabilia fecerunt. 9. de Finib.

Sæpius ad laudem atque virtutem natura sine doctrina, quàm sine natura valuit doctrina. Pro Archia poëta.

Omnes, tacito quodam sensu, sine vlla arte aut ratione, quæ sunt in artibus ac rationibus recta, ac praua, diiudicant. 3. de Orat.

Meliora sunt ea, quæ natura, quàm quæ arte perfecta sunt. 1. de Nat. Deor.

Nulla res imitari naturæ solertiam potest. 1. de Nat. Deor.

Omnis natura artificiosa est, & habet quasi viam quandam & sectam, quã sequatur. 2. de Nat. Deor.

Ars quàm natura certior. 151

Sine

SIne doctrina si quid bene dicitur, adiuuante natura, tamen id quia fortuito fit, semper paratum esse non potest. 1. de Clar. Orat.

Etsi ingenijs magis præditi quidam, dicendi copiam sine ratione consequũtur, ars tamẽ est dux certior, quàm natura. Aliud est enim, poëtarũ more verba fundere: aliud ea quæ dicas, ratione & arte distinguere. 4. de Finib.

Quæ bona sunt, fieri meliora possunt doctrina, & quæ non optima, aliquo modo acui tamen & corrigi possunt. 1. de Orat.

Nemo scribat nisi doctè

VIdetur, quidquid literis mandatur, id cõmendari omniũ eruditorum lectione decere. Lectionem sine vlla delectatione negligo. 2. Tusc.

Mandare quenquam literis cogitationes suas, qui eas nec disponere nec illustrare possit, nec delectatione aliqua allicere lectorem, hominis est intemperanter abutentis & otio & literis. 1. Tusc.

Memoria.

MEmoria est signatarũ rerum in mente vestigium. 1. Tusc.

Memoria minuitur, nisi exerceas eam: nunquam tamen quenquam senũ audiui oblitum, quo loco thesaurum obruisset. Cato Maior.

Rerum omniũ thesaurus memoria: quæ nisi custos inuentis, cogitatisq́; rebus & verbis adhibeatur, intelligimus omnia, etiamsi præclarissima fuerint in oratore peritura. 1. de Orat.

Memoria non modò philosophiam, sed omnis vitæ

vsum

visum, omnesq́; artes vna maximè cōtinet. 2. Acad.

Principium. 154

PRincipii nulla est origo, Nam ex principio oriū-tur omnia. 1. Tusc. & in Som. Scip.

Omnium rerum principia parua sunt, sed suis progressionibus vsa augentur. 5. de Finib.

Principijs cognitis, multò faciliùs extrema intelliguntur Pro Cluent.

Vsus. 155

NEc medici, nec imperatores, nec oratores, quamuis artis præcepta perceperint, quidquam magna laude dignum, sine vsu & exercitatione cōsequi possunt. 1. Offic.

Vsus, magister est optimus. Pro C. Rabirio Posthumo.

Vsus frequens omnium magistrorum præcepta superat. 1. de Orat.

Stylus, est optimus & præstantissimus dicendi effector ac magister. 1. de Orat.

Addit interdum nonnihil ipsa patria, & locus ad ingenium. 156

ACutiora sunt ingenia, & ad intelligendum aptiora eorum, qui terras incolunt eas in quibus aër sit purus ac tenuis, quàm illorum, qui vtuntur crasso cœlo atque concreto: quin etiam, cibo quo vtaris interest aliquid ad mentis aciem. 2. de Nat. deor.

Themistocles, Cato Maior. In Apophth. 6.

Præclara rara, eaquè difficilia. 157

OMnia præclara rara: nec quidquam difficilius, quàm reperire quid sit omni ex parte in suo genere perfectum. In Lælio.

In omni arte, vel studio, vel quauis scientia optimum quidque rarissimum, 2. de Finib.

Quod praeclarū, idem arduum. 5. Tusc.

Quò quid difficilius, hòc praeclarius, 1. de Offic.

Quae rara atque ardua sunt, ea ex principio pulchra & iucunda hominibus videri solent. 2. de Inuent.

Rebus maximis difficultatē ipsa natura ꝑposuit. Nostrum.

151 Difficilè in dicendo omnibus satisfacere. 151

MAgnum opus est, atq; munus, suscipere ac profiteri, sese omnibus silentibus vnum maximis de rebus magno in concursu hominum audiendū. Adest enim fere nemo quin acutiùs atque acriùs vitia in dicente quàm recta videat. Ita quidquid est in quo offenditur, id etiam illa quae laudanda sunt obruit. quoties dicimus, toties de vobis iudicatur. Nec quidquā est tam insigne, nec tam ad diuturnitatē memoriae stabile, quàm id in quo deliqueris. 1. de Nat deo.

Quae sit causa paucitatis Oratorum, & cur omnibus de causis in dicendo timeamus, primo de oratore ostenditur.

152 Nos vitiorum magis, quàm virtutum meminimus. 152

NOn tam ea quae recta sunt probatur, quàm quae praua sunt, fastidiis adhaerent. 1. de Orat.

Nihil est tam insigne, nec tam ad diuturnitatem memoriam stabile, quam id in quo aliquid offenderis. 1. de Orat.

Multo acrior est memoria improborum, quàm bonorum. Pro Flacco.

Homines imperiti faciliùs quod stultè dixeris, re-

prehendere, quàm quod sapienter tacueris, probare possunt. 2. de Orat.

Qui citandi ex historijs. 160

EX annalium monumentis testes excitamus eos, quorũ omnis vita cõsumpta est in laboribus gloriosis. 2. de Finibus.

Exempla ex vetere memoria & monumentis ac literis, plena dignitatis, plena antiquitatis, hæc plurimum solent & auctoritatis habere ad probãdum, & iucunditatis ad audiendum. 5. Act. in Verr.

Cuius prædicatio omnibus nondum grata est, hunc memoria potius, quàm vocis testimonio confirmemus. Philip. 1.

Videndum est, ne quos ob beneficia diligi volemus, eorum laudem atq; gloriam, cui maximè inuideri solet, nimis efferre videamur. 2. de Orat.

Accusator vacet omni crimine, veniatq; ad accusandum, non studio ductus, sed officio. 161

CArere debet omni vitio, qui paratus est in alterum dicere: is demum maledicit, qui non potest verum ab altero audire. Recr. in Salust.

Nulla salus Reip. maior est, quàm eos, qui alterũ accusant, nõ minus de laude, de honore & fama sua quàm illos qui accusantur, de capite ac fortunis suis pertimescere. Itaq; semper hi diligentissimè laboriosissimeq; accusarunt, qui seipsos in discrimen existimationis venire arbitrati sunt. Ex diuin. in Verr.

Multa esse oportet in eo qui alterum accuset, primùm integritatem atq; innocentiam. Nihil est enim quod minus ferendum sit, quàm rationem ab altero

vitæ

vita reposcere eum, qui non possit sua reddere. [illegible] sare enim debent ij, qui nullo suo peccato [illegible] untur, quo facilius alteri peccata demonstrare [illegible] sint. Ex diuinat. in Verr.

Omnes qui alterũ in iudicium vocant, prouid[ere] debent, non solum quid oneris in præsentia tollant, [sed] etiam quantũ in omnem vitam negotij suscipere [con]uentur. Legem enim sibi ipsi indicunt innocentiæ, [con]tinentiæ, virtutumq; omnium, qui ab altero ra[tionem] vitæ reposcunt: atque eò magis, si id faciunt [nulla] commoditatis, nisi vtilitate comuni. Nam qui sibi [hoc] sumpsit, vt mores corrigat aliorũ, ac peccata rep[re]hendat: quis huic ignoscat, si qua in re ipse a reli[gione] ne officij declinarit. 5. Act. in Verr.

Postulatur ab omnibus, vt ab ijs se abstineat [ma]xime vitijs, in quibus alterum reprehenderunt. [Fu]rem aliquẽ aut rapacem accusaris? vitãda tibi s[em]per erit omnis auaritiæ suspicio. Maleficũ quem[piam] adduxeris aut crudelem? cauendum erit semper [ne] qua in re asperior, aut inhumanior fuisse videare. Corruptore, adulterum? prouidendum diligenter [ne] quod in vita vestigium libidinis appareat. Omni[a] stremo quæ vindicaris in altero, tibi ipsi vehem[enter] fugiẽda sunt. Etenim nõ modo accusator, sed ne [obiur]gator quidem ferendus est is, qui quod in altero [vitium] reprehendit, in eo ipse deprehenditur. 4. Act. [in Verr.]

Nihil est tam inhumanum, quam eloquenti[am] ... 2. Offic. Vide Eloquentia. 18.

Nihil est tam alienum ab eo qui alterum [accu]sationis accuset, quam videri coniuratorum [...]

mortemq́ lugere. Pro Sylla.

Sine summo scelere nõ potes, quod maleficium in alijs vindicâris, idem in illorum socio, cũ scires, defendere. Pro Sylla.

Danda est opera, ne quid contra æquitatem contendas, ne quid pro iniuria. 2. Offic.

Hoc præceptum officij diligenter tenendum est, ne vnquam innocentem iudicio capitis accersas. Id enim sine scelere fieri nullo pacto potest, 2. Offic.

Accusatores multos esse. Pro Rosc. Amerin.

Vide, Præmio & pœna Resp. continetur. 162.

Innocens si accusatus sit, Absolui potest. nocens, nisi accusatus fuerit, condemnari non potest. Vtilius est autem absolui innocentem, quàm nocẽtem causam non dicere. Pro Rosc. Amer.

Impediri bonam rem est melius, quàm concedi male. 3. de Leg.

Tu quàm raro & quatenus accusandum sit, secundo Offic. legito, capite, Prima igitur.

Præmio & pœna Respublica continetur. 162

NEc domus, nec resp. stare potest, si in ea nec recte factis præmia extent vlla, nec supplicia peccatis. 3. de Nat. deor.

Legibus, præmia proposita sunt virtutibus, & supplicia vitijs. 1. de Orat.

Verius, iustius, atq; honestius labor, honoribus. præmiis, ac splendore decoratur: vitia autem hominum, atque fraudes, damnis, ignominiis, vĩculis, verberibus, exilijs, morte mulctantur. 1. de Orat.

Improbis pœna statuenda est: nec minor vero ijs,

qui secuti erunt alterum, quàm ijs qui ipsi fuerint impietatis duces. In Lælio.

Quos ipsa natura retinere in officio non potest, ij magnitudine pœnæ maleficio submoueri debent, Pro Rosc. Amerin.

Quotusquisq; reperietur qui impunitate proposita abstinere possit iniuria? Impunitas peccandi maxima est illecebra. 3. Offic.

Non satis est eum qui lacessierit, iniuriæ suæ pœnitere, vt ipse ne quid tale posthac committat, & ceteri sint ad iniuriam tardiores. 2. Offic.

Est vtilius, vnius improbi supplicio multorũ improbitatẽ coërcere, quàm propter multos improbos vni parcere. 5 Act. in Verr.

Accusatores multos esse in ciuitate vtile est, vt metu contineatur audacia. Veruntamen hoc ita est vtile, vt ne planè illudamur ab accusatoribus. Pro Rosc Amer.

Vt medici membrum sæpe putrefactum. In vatin. In Simil. 18.

In corpore si quid est. Phil. 8. in Simil. 16.

Vt membra quædam amputantur. 3. Offic. in Simil. 17.

Rebus prosperis consulendum est aduersis. 163

OMnes, cum secundæ res sunt maximè, tũ maximè meditari secum oportet, quo pacto aduersam ærumnam ferant. 3. Tusc.

Sapienter cogitant, qui temporibus secundis casus aduersos reformidant, 4. ad Heren.

Socius

Socius, & eius officia. 164

SOcij putandi sunt, quos inter res communicata est 5 Act. in Verr.

In rebus etiam minimis socium fallere turpissimũ est: propterea quòd auxilium sibi se putat adiunxisse qui cum altero rem communicauit. Pro Rosc. Amer.

Nemo ferè credit, nisi ei quẽ fidelem putat: Perditissimi est igitur hominis simul & amicitiam dissoluere, & fallere eum, qui læsus non esset, nisi credidisset. Pro Rosc. Amer.

Literas ad se ab amico missas, offensione aliqua interposita, in mediũ proferre, palamq; recitare nihil est aliud, quàm tollere è vita vitæ societatem, tollente amicorum colloquia absentiũ: multa enim loca solent esse in epistolis, quæ prolata si sint, inepta esse videantur: & multa seria, neq; tamen vllo modo diuulganda. Phil. 2.

Æquè perfidiosum ac nefarium est, fidẽ frangere, quæ continet vitam: & pupillum fraudare, qui in tutelam peruenit: & socium fallere, qui se in negotio, coniunxit. Pro Rosc. Com.

Necesse est, qui socium fama, & fortunis spoliare conatus est, vnum se & perfidiosum, & impium esse fateatur. Pro Quint.

Tecti esse ad alienos possumus: socium verò cauere qui possumus? quem etiam si metuimus, ius officii lædimus. Rectè igitur maiores, eũ qui sociũ fefellisset, in virorum bonorum numero nõ putarũt haberi oportere, Pro. Rosc. Amer.

Nihil præter laudem, bonis atque innocentibus, neq; ex hostibus, neque à socijs reportādum est. 3. de Leg.

Agricultura 165

OMniũ rerũ, ex quibus aliquid exquiritur, nihil est agricultura melius, nihil vberius, nihil dulcius, nihil homine libero dignius. 1. Offic.

Vita rustica, quàm nos agrestem vocamus, parsimoniæ, diligentiæ, iustitiæ magistra est. Pro Rosc. Amerin.

Vita rustica, maximè disiuncta est à cupiditate & cum officio coniuncta, Pro Rosc. Amer.

Agricolæ semper ita viuunt vt quæstum noscant nullum, fructum autem eum solum, quem labore pepevint. Pro Rosc. Amer.

Haud scio agricolatione an vlla vita beatior esse possit: neque solùm officio, quod hominum generi vniuerso cultura agrorum est salutaris, sed et delectatione, & saturitate, copiaq; rerum omnium, quæ ad victum hominũ & cultum etiam pertinent. Cato Maior.

Ipsa ratio arandi, spe magis & iucũditate quadã quàm fructu atque emolumento tenetur. Etenim ad incertum casum & euentum, certus quotannis labor & certus sumptus impenditur. Annona porro pretium, nisi in calamitate fructuum, non habet. Si autem vbertas in percipiendis fructibus fuit, cõsequitur vilitas in vendendis, vt aut malè vendendũ intelligas, si processit, aut malè perceptos fructus, si rectè liceat vendere. Tota autem res rustica eiusmodi sunt, vt eas non ratio, neque labor, sed res incertissimæ, venti, tem-

tempestatesq́; moderentur. 5. *Act. in Verr.*

Tu plenius legito, quibus perfruātur voluptatibus boni senes agricolæ, in libello Cic. qui Cato Maior dicitur.

Seruiendum est valetudini. 166

VBiq́; moderatio virium adsit, & tantum quantū quisque potest nitatur. Cato Maior.

Non modo quod non possumus, sed ne quantū possumus quidem cogimur. Cato Maior.

Habenda est ratio valetudinis: vtēdum est exercitationibus modicis. Cato Maior. *Vide Sobriè viuendum,* 54.

Amor publicus præferatur priuato. 167

TAntum fraterno amori dandum non arbitror, vt quisquam de salute suorum consulat, communem relinquat. Pro Sylla.

Non possunt vna in ciuitate multi rem atque fortunas amittere, vt non plures secum in eandem calamitatem trahant. Pro lege Manil.

Nō est magis vituperādus proditor patriæ, quàm cōmunis vtilitatis aut salutis desertor, propter suam vtilitatem, aut salutem. 3. de Finib.

Ex multis meliora. 168

E Varijs sumendum est optimum. 1. de Leg.

Non solùm ex malis minima oportet eligere, sed etiam excerpere ex his ipsis, si quid insit boni. 3. Offic.

In duobus malis fugiendum maius, leuius est eligendum. Cic. ad Quint. fratrem.

In cæteris studijs e multis eligere homines cōmodissimum quodque solent. 2. de Inuent.

Ex minimis sæpe maxima. 169

IN minimis rebus sæpe res magnæ deprehendũtur. Pro Flacco.

Minimis momentis maximæ temporum inclinationes fiunt. Philip. 5.

Dies affert & hora magnas sæpe clades. Philip. 3.

Maledictum emissum per omnium aureis statim funditur. 170

NIhil est tam volucre quàm maledictum, nihil facilius emittitur, nihil latius dissipatur. Pro Planco.

Nemo re sua testis. 171

MOre maiorũ comparatum est, vt in minimis rebus homines amplissimi testimonium de sua re non dicerent. Pro Rosc. Amer.

Noluerunt maiores nostri (qui iudicabant) hanc patere inimicitijs viam, vt quem quisque odisset, eũ testimonio posset tollere. Ementiuntur enim sæpe accusatores in eos, quos oderunt. Pro Fonteio.

Nemo eo quod habet contentus. 172

SVæ quemque fortunæ pœnitet. Cicer. Torq. Famil. 6.

Suam quisque conditionem miserrimam putat. Cic. Torq. Famil. 6.

Quod cuiq;. 1. Offic. Vide Alterum ne læseris. 104

Contentum esse. Parad. vlt. Vide Diues.

Diues. 173

OMnes sunt diuites (dicunt Stoici) qui cœlo & terra frui possunt. 1. Offic.

Eam

Eum intelligimus diuitem, cui tanta possessio est, vt ad liberaliter viuendum, facilè contentus sit: qui nihil quærat, nihil appetat, nihil optet amplius. Paradoxo vltimo.

Contentum suis rebus esse, maxima sunt certissimaq; diuitiæ. Parad. vltimo.

Pauper. 174

EGens est, qui non satis habet, & is cui nihil satis potest esse. 4. ad Heren.

Improbi & auari, quoniam incertas, atq; in casu positas possessiones habent, & plus semper appetunt, nec eorum quisquam adhuc inuentus est, cui quod haberet, esset satis, nō modo non copiosi ac diuites, sed etiam inopes ac pauperes existimandi sunt. Par. vltimo.

Tu qui diues, vel verò pauper dicatur, leges vltimo Ciceronis Paradoxo.

Diues vir bonus. 174

DIfficilè est virtutes eum reuereri, qui semper secunda fortuna sit vsus. 4. ad Heren.

Pecunia & diuitiæ. 175

EXpetuntur diuitiæ, tum ad vitæ vsus necessarios, tum ad perfruendas voluptates. 1. Offic.

Pecuniæ quærendæ non solùm ratio est, sed etiam collocandæ, quæ perpetuos sumptus suppeditet, nec solùm necessarios, sed etiam liberales. 2. Offic.

Pecunia effectrix multarum & magnarū voluptatum: pecunia voluptates patiuntur maximæ. 2. de Finib.

Omnia pecunia effici possunt. 5. Act. in Verr.

Auaritia. 177

DVæ res sunt, quæ maximè homines ad maleficiũ impellunt, luxuries & auaritia. 2. ad Heren.

Corrupti sunt, deprauatiq́ mores admiratione diuitiarum. 2. Offic.

Nihil est tam sanctum, quod nõ violari: nihil tam munitũ, quod nõ expugnari pecunia possit. 2. Act. in Verr.

Nullum est officium tam sanctum atque solemne, quod nõ auaritia comminuere atque violare soleat. Pro Quint.

Nemo tam firmum habuit præsidiũ, quod auaritia non infregerit atq; debilitauerit. In Vatin.

Auaritia, est opinio vehemẽs de pecunia. 3. Tusc.

Illi morbo qui permanat in venas, & inhæret in visceribus, nec inueteratus euelli potest, nomen est Auaritia. 7. Tusc.

Magno malo est hominibus auaritia, idcirco quod homines magnis & multis incommodis conflictantur, propter immensam pecuniæ cupiditatem, 2. ad Heren.

In quibusdam neque pecuniæ modus est, neque cupiditatum: quas nulla præda vnquã improbè parta minuit, sed auget potius atque inflammat. 1. de Finibus.

Nunquam expletur nec satiatur cupiditatis sitis, neq; ea solùm quæ habent, libidine augendi cruciantur, sed etiam amittendi metu. Parad. 1.

Auaritia insatiabilis, immẽsa & incredibilia potest. Ita enim hominum mentes abstractas tenet, ut

eas nullo tempore respirare permittat. In Vatin.

Nullũ est vitiũ tetrius, quàm auaritia, præsertim in principibus, & Remp. gubernantibus: habere enim quæstui Rempub. non modò turpe est, sed sceleratum etiam & nefarium. 2. Offic.

Quid fœdius auaritia. 1. de Leg.

Auaritia, senilis vituperanda est maximè. Potest enim quidquam esse absurdius, quàm quo minus vitæ restat, eo plus viatici quærere? Cato Maior.

Multi pauperes. 178

COpiæ paruæ singulorum sunt. Eorum autem qui ijs egeant, infinita multitudo. 1. Offic.

Singulorum opes sæpe sunt tenues & infirmæ ad gratiam referendam, vt opitulari benemerētibus non queant, si maximè cupiant. Antequàm iret in exilium.

Quæ sit liberis à patribus relinquenda hæreditas. 179

OPtima hereditas, quæ à patrib⁹ traditur liberis, omni patrimonio præstantior est gloria virtutis rerumq́; gestarum: cui dedecori esse nefas & vitium iudicandum est. 1. Offic.

Licet patri apud filium gloriari, ad quem & hereditas suæ gloriæ, & factorum imitatio pertinet. 1. Offic.

Nullũ monumentum pater clarius relinquere potest, quàm effigiem morum suorum, virtutis, cõstantiæ, pietatis, ingenij, filium. Philip. 9.

Quid

Quid propriè nostrum. 180

NIhil neque meum est, neque cuiusquam, quod auferri, quod eripi, quod amitti potest. Paradoxo. 4.

Id cuique est proprium, quo quisque fruitur, atq; vtitur. Cic. Curio. Famil. 7.

Oculi augent dolorem. 181

QVocunque in loco quisquis est, idem est ei sensus & eadem acerbitas: ex interitu rerum, & publicarum, & suarum: tamen oculi augent dolorem, qui ea, quæ cæteri audiunt, intueri coguntur, nec auertere à miserijs cogitationem sinunt. Cic. Torq. Famil. 6.

Acerba audire tolerabilius est, quàm videre. Curio, Famil. 7.

Facilius ad ea quæ visa sunt quàm ad ea quæ audita sunt, oculi mentis feruntur. 3. de Orat.

A consuetudine oculorũ animum abducere difficillimum est. 2. de Nat. Deor.

Nihil est difficilius, quàm à cõsuetudine oculorũ mentis aciem abducere. 2. de Nat. Deor.

Non audire, vel quod audis non intelligere, vtrumque iuxtà existimo. 182

IN his linguis, quas nõ intelligimus, surdi profectò sumus. 5. Tusc.

Verba neminem mouent, nisi eum, qui eiusdem linguæ societate coniunctus est. 3. de Orat.

Varietas grata. 183

AD aureis nostras, & sermonis suauitatem, nihil est vicissitudine, varietate, & cõmutatione aptius. 3. de Orat.

Nihil

Nihil est aptius ad delectationem lectoris, quàm temporum varietates, fortunaque vicissitudines: quæ etsi optabiles in experiendo non fuerunt, in legendo tamen sunt iucunda. Cic. Lucceio. Famil. 5.

Mulieres diutius, quàm viri antiquitatem retinent. 184

Facilius mulieres incorruptam antiquitatem cõseruant, quòd multorum sermonis expertes, ea tenent semper, quæ prima didicerunt. 3. de Orat.

Muliebrem famam, multorum oculis lux clara custodiat. 2. de Leg.

Durum est filium patris delicto impediri. 185

Est acerbum, parẽtum scelera filiorum pœnis lui. Cic. Bruto.

Plerique frustra rogantur. 186

Qui maleuolo sunt animo, deteriores sunt rogati. Cic. Curioni. Famil. 2.

Frustra eos appellamus, quorum auris atque animus à nobis abhorret. Cic. Q. frat.

Proprium animi ingenui. 187

Est animi ingenui, cui multum debeat, eidem plurimum velle debere. Cicer. Curio. Famil. lib. 2.

Necessitas 188

Necessitas cogit, quod non habeas, aliunde sumere. 5. de Orat.

Furtum turpissimum. 189

Nihil est turpius ingenuo, nihil minùs libero dignũ, quàm in conuentu maximo cogi à magistratu furtum reddere. 4. Act. in Verr.

Care

Carè emitur quod precibus impetratur. 190

MAlo emere, quàm rogare. 6. Act. in Verr.

Est ei serendum qui cupiat colligere. 191

EST liberale officium, serere beneficium, vt metere possis fructum. Antequam iret in exil.

Secunda fortuna ab homine maximè expetitur. 192

HOmini nihil est magis optandũ, quàm prospera, æquabilis, perpetuaq; fortuna, secundo vitæ sine vlla offensione cursu. Ad Quirites post reditum.

Etsi optabilius est vitæ cursum conficere sine dolore & sine iniuria, tamẽ ad immortalitatem gloriæ plus affert, desideratũ esse à suis ciuibus, quàm omnino nunquam esse violatum. Pro domo sua.

In omni vita nihil est ad laudem illustrius, quàm ipsa calamitas. Pro domo sua.

Fauendum nobilitati. 193

OMnes boni semper nobilitati fauemus: & quia vtile est Reipublicæ nobiles esse homines, dignos maioribus suis, & quia valere debet apud nos clarorum hominum senex de Repub. meritorũ memoria, etiam mortuorum. Pro Sestio.

Nõ minus debemus ijs, à quibus conseruamur quàm à quibus nascimur. 184

NOn minus incũdi atq; illustres sunt hi dies, quibus conseruamur, quàm illi quibus nascimur: quòd salutis certa lætitia est, nascẽdi incerta cõditio: & quòd sine sensu nascimur, cum voluptate conseruamur. 2. Inuect. in Catil.

Omn

Onus dici non debet quod sponte suscipias. 195

ONus non est appellandum, quod cum lætitia ferat ac voluptate. 5. Act. in Verr.

Multi, etsi de eadem re contendant, vnus tantum vincere potest. 196

QVum multi pares dignitate sint, vnus tamen primum locum solus potest obtinere.

Pro Muræna.

Quidquid est eiusmodi. 1. Officiorum. Vide Ambitio. 72.

Pax. 197

PAx est tranquilla libertas. Philip. 2.

Dulce est nomen pacis; res vero ipsa cum iucunda, tum salutaris. Philip. 13.

Nihil est tam populare quàm pax: qua non modo ij quibus sensum natura dedit, sed etiam tecta atque agri mihi lætari videntur. Pro Leg. Agraria contra Pop.

Nomen pacis dulce est, & ipsa res salutaris. Philip. 2.

Paci quæ nihil habet insidiarum, semper est consulendum. 2. Offic.

Pax est repudianda, si sub eius nomine latitet bellum. Philip. 12.

Leges & iudicia esse non possunt pace sublata. Philip. 8.

Bellum. 198

SVscipienda bella sunt, vt in pace sine iniuria viuatur. 1. Offic.

Rom

Non solum aduentus belli, sed metus ipse affert calamitatem. Nam cùm hostium copiæ nõ longè absũt, etiam si irruptio facta nulla sit, tamen pecora relinquũtur, agricultura deseritur, mercatorum nauigatio conquiescit. Pro lege Manil.

Incerti sunt exitus pugnarum, Marsq́ue est communis: qui sæpe spoliantẽ iam & exultantem euertit, & perculit ab abiecta. Pro Milone.

Incertus est exit⁹ & anceps fortuna belli. Pro M. Marcello.

Incerti sunt exitus belli, Mars communis. Philip. 10.

Incertus est belli exitus. Philip. 19.

Omnium bellorum exitus incerti sunt. Cic. Torq. Famil lib. 6.

Omnis belli Mars est communis, & semper incerti exitus præliorum sunt. Cic. Torq. Famil. lib. 6

Armorum exitus semper incerti & timendi. Cic. Attic. lib. 7.

Bellum ciuile. 199

Ciuile bellum perniciocissimum. Cic. Attic. lib. 8.

Omnia sunt misera in bellis ciuilibus, sed miserius nihil, quam ipsa victoria: quæ etiam si ad meliores venit, tamẽ eos ipsos ferociores, impotentioresq́ue reddit: vt etiam si natura tales nõ sint, necessitate tamen esse cogantur. Multa enim victori, eorum arbitrio, per quos vicit etiam inuitò facienda sunt. Cic. Marcello Famil. lib. 4.

Bellorum ciuilium hi semper exitus sunt, vt non ea sor

qua solum fiant, qua velit victor, sed etiam vt ijs mos gerendus sit, quibus adiutorib⁹ parta sit victoria. Cic. Cornificio. Famil. lib, 13.

Nihil viro bono & quieto, & bono ciui magis cõuenit, quàm abesse à ciuilibus controuersijs, Cic. Attic lib. 4.

Victoria 200

Victoria est semper insolent. Cic. Seru. Sulp. Famil. lib. 4.

Victoria natura & insolens & superba. Pro. Marcello.

Facilis victoria, si repugnat nemo. 201

Facile est vincere non repugnantem. 1. Tusc.

Nulla est laus, ibi esse integrum, vbi nemo est, qui aut possit, aut conetur corrumpere. 2. Act. in Verr.

Vetus odium vix occidit. 202

Hoc natura est insitum, vt quem timueris, quicũ de vita fortunisq́; contenderis, cuius ex insidijs euaseris, hunc semper oderis. Pro Silla.

Spes. 203

Sola spes hominem in miserijs solet, Inuect. 4. in Catil.

Non desinit quis esse medicus, etiam si non curetur ægrotus. 204.

Aegri quia non omnes conualescunt, non id circo nulla medicina est, 2 de Nat, deor.

Non

Non domo dominus, sed domino domus commendari debet. 205

NOn domo domin⁹, sed domino domus honestāda est. 2. Diuin.

Qui laude non ducitur nec metu quoque mouebimur. 206

SI laus allicere nos ad rectè faciendum non potest, nec metus quidē à fœdissimis factis potest auocare. Pro Milone.

Omnes non tam gloria mouentur, quàm ignominia. 207

QVis honorem, quis gloriam, quis laudem, quis vllum decus tam vnquam expetit, quàm vt ignominiam, infamiam, contumeliam, dedecus fugiat Partit, Orat.

Nemo est tam agrestis, quem si non ipsa honestas, contumelia tamen & dedecus magnopere moueat. Partit Orat.

APOPHTH-

APOPHTHEGMATA ALIQVOT, SEV GRAVES MVLTORVM SENTENTIAE ex M. Tul. Cicerone.

LIB. II.

Themistocles.

APVD Graecos fertur, incredibili quadam magnitudine consilij atque ingenij Atheniensis ille fuisse Themistocles, ad quem quidam doctus homo, atque in primis eruditus accessisse dicitur, eiq; artem memoriae, quae tum primum proferebatur, pollicitum esse se traditurum. Cum ille quaesisset, quidnam illa ars efficere posset, dixisse illum doctorem, ut omnia meminisset. Et ei Themistoclem respondisse, gratius sibi illum esse facturum, si se obliuisci quae vellet, quam si meminisse docuisset. Cuius responsio, his verbis & eleganter & ingeniose Cicero meminit. Non sum tanto ego ingenio quanto Themistocles fuit, ut obliuionis artem quam memoriae malim: gratiamque habeo Simonidi illi Chio, quem primum ferunt artem memoriae protulisse. Dicunt enim cum coenaret Granone &c. 2. de Orat.

Themistocli cum Simonides, aut quis alius artem memoriae polliceretur, Obliuionis, inquit, malle. Nā memini etiam quae nolo, obliuisci non possum, quae nolo. 2. de Finib. & 4. Acad. Inuentor artis memoriae Simonides,

Themistoclem illum summum Athenis virum dixisse aiunt, cum ex eo quaereretur quod acroama (id

est dictum) aut cuius vocem libentissime audiret: Eius, a quo sua virtus optime prædicaretur. Pro Arch. Poeta. 4

Themistocles, cum consuleretur, vtrum bono viro pauperi, an minus probato diuiti filiam collocaret. Ego inquit, malo virum qui pecunia egeat, quàm pecuniam quæ viro. 2. Offic. 5.

Noctu ambulabat in publico Themistocles, quod somnum capere non posset: quærentibusq; respondebat, Milciadis trophæis se è somno suscitari 4. Tusc. 6

Themistoclem ferunt, Seriphio cuidam in iurgio respondisse, cum ille dixisset, non eum sua, sed patriæ gloria splēdorem assecutū: Nec hercule, inquit, si ego Seriphius essem, ignobilis esse: nec tu si Atheniēsis esses, clarus vnquam fuisses. Cato Maior.

Plato. 7

PLato tum deniq; fore beatas Respublicas putauit si aut docti, aut sapientes homines eas regere cœpissent: aut qui regerent omne suum studium in doctrina, ac sapientia collocassent. Cic. ad Quint. frat. 8

Vir nemo probus ab improbo se donari vult. Donis impij ne placare quidem audeat Deos. 2. de Legibus. 9

Quales in repub. Principes sunt, tales reliqui solent esse ciues. Cic. Lentulo Famil. 1 10

Beatus est cui in senectute contigerit vt sapiētiā verasq; opiniones assequi possit. 5 de Finib 11

Non nobis solum nati sumus: ortusq; nostri partem patria vendicat, partem parentes, partem amici. 1. Offic. 12

Scito

sapientia quæ est remota à iustitia, calliditas potius, quàm sapientia est apellanda. 1. Offic. 13

Oculorum, inquit Plato, est in nobis sensus acerrimus, quibus sapientiã non cernimus. Quàm illa ardẽtes amores excitaret sui, si videretur? 2. de Finib. 14

Honestum ipsum si oculis cerneretur, mirabiles amores excitaret sapientia. 1. Offic.

Socrates. 15

Duæ sunt viæ, duplicesq; cursus animorum è corpore excedentiũ. Nam qui se humanis vitijs contaminarũt, & se totos libidinibus tradiderunt: ijs devium quoddam iter est, seclusum à consilio Deorum: qui autem se integros castosq; seruarunt, quibusq; fuit minima cum corporibus contagio, sunt q; in corporibus humanis vitã imitati Deorũ, ijs ad illos à quibus sunt profecti, reditus facilis patet. 1. Tusc. 16

Socrates, vt est apud Platonem, cum iam morte se mulctatũ videret, Magna me, inquit spes tenet iudices, bene mihi euenire, quod mittar ad mortẽ: sed tẽpus iã hinc abire me, vt moriar, vos vt vitam agatis. Vtrũ autẽ sit melius, Dij immortales sciũt. 1. Tusc. 17

Socrates interrogatus à iudicibus, quam quasi pœnæ æstimationẽ commeruisse se maxime confiteretur: Respondit, sese meruisse, vt amplissimis honoribus & præmijs decoraretur. & vt ei victus quotidianus in Prytaneo publicè præberetur, q honos apud Græcos maximus habeatur. Cuius responso sic iudices exarserunt, vt capitis hominem innocentissimum condemnarent. 1 de Orat. 18

Cum Socrati scriptã orationẽ disertissimus orator

Lysias attulisset, quam sibi videretur, edisceret: ut ea pro se in iudicio uteretur, non inuitus legit, & commode scriptã esse dixit: Sed, inquit, ut si mihi calceos Sicyonios attulisses, nõ uterer, quamuis essent habiles & apti ad pedẽ, quia non essent viriles: sic illam orationem disertam sibi & oratoriam videri, fortem & virilem non videri. 1. de Orat. 19

Socrates rogatus à Critone, quemadmodum sepeliri vellet: Multam verò, inquit, operã, amici, frustra consumpsi, Critoni enim nostro non persuasi, me hinc auolaturũ, neque quidquam mei relicturum. Verumtamen Crito, si me assequi potueris, aut sicubi nactus eris, ut tibi videbitur, sepelito. Sed mihi crede, nemo me vestrũ, cum hinc excessero, cõsequetur. 1. Tusc. 20

Cum esset ex Socrate quæsitum, Archelaum Perdiccæ filium, qui tũ fortunatissimus habebatur, nonne beatum putaret? Haud scio, inquit: nũquam enim cũ eo locutus sum. Ain tu? an tu aliter id scire non potes? Nullo modo. Tu igitur ne de Persarum quidem Rege magno potes dicere, beatusné sit? An ego possum, quum ignorem, quam sit vir bonus? Quid? tu in eo sitã vitam beatam putas? Ita prorsus existimo, bonos beatos, improbos miseros. Miser ergo Archelaus? Certè, si iniustus. 5. Tusc.

Socratem ferunt quum usque ad vesperum contentius ambularet, quæsitumq́; esset ex eo, quare id faceret: respondisse se, quò melius cœnaret, obsonare ambulando famem. 5. Tusc. 22

Qualis cuiusque animi affectus esset, talem esse hominem, Socrates disserebat: qualis autem homo ipse

esset

esse, talem eius esse orationem: orationi autem facta similima, factis vitam, 5. Tusc. 23

Cum multa in conuentu vitia collegisset in Socratem Zopyrus, qui se naturā cuiusq; ex forma perspicere profitebatur, derisus est à cæteris, qui illa vitia in Socrate non agnoscerēt. Ab ipso autē Socrate sublevatus est, quum illa sibi vitia inesse, sed ratione à se deiecta diceret. 4. Tuscul. 24

Socrates cum rogaretur, cuiatem se esse diceret, Mundanum inquit: totius enim mundi se incolam & ciuem arbitrabatur. 5. Tusc. 25

Socrates hanc viam ad gloriam proximam, & quasi compendiariā dicebat, si quisque id ageret, ut qualis haberi vellet, talis esset. 2. Offic. 26

Cibi condimentum, est fames: potionis, sitis. 4. Tusc. 27

Apollo Pythius.

EVarijs sumendum optimum. 2. de Leg.

Nosce teipsum. 1. de Leg. 28

Thales Milesius. 29

THales, qui sapientissimus inter septem fuit, dicebat homines existimare oportere, deos omnia cernere, deorumque omnia esse plena: fore enim omnes castiores, veluti quò infans esset maximè religiosum, 2. de Leg.

Simonides 30

QVum de Simonide quæsiuisset tyrannus Hiero, quid, aut qualis esset Deus, deliberandi causa sibi vnum diem postulauit. Quum idem ex eo postridie quæreret, biduum petijt. Quum sæpius duplicaret numerū dierum, admirantiq; Hiero quæreret, cur ita

faceret. Quia quanto, inquit, diutius considero, tanto mihi res videtur obscurior. 1. de Natur. Deorum.

Diagoras. 31

DIagoras quum Samothraciam venisset, Atheus ille qui dicitur, atque ei quidam amicus, Tu qui Deos putas humana negligere, nonne animaduertis ex tot tabellis pictis, quam multi votis vim tẽpestatis effugerint, in portumque salui peruenerint? Ita sit, inquit: illi enim nusquam picti sunt, qui naufragiũ fecerunt, in mariq; perierunt. Idemque cũ ei nauiganti, vectores aduersa tẽpestate timidi & perterriti dicerent, non iniuria sibi illud accidere, qui illũ in eandem nauem recepissent, ostendit eis in eodem cursu multas alias laborantes, quæsiuitque, num etiam in ijs nauibus Diagoram vehi crederent. 3. de Nat. Deorum.

Solon. 32

SOlon gloriari solebat, se aliquid quotidie addiscẽtem senem fieri. Cato Maior. 33

Pisistrato tyranno è Solone quærenti, qua tandem spe fretus, sibi tam audacter obsisteret, respondit senectute. Cato Maior.

Solon, quum interrogaretur, cur nullum supplicium constituisset in eũ, qui parentẽ necasset, & respõdisset, se id neminem facturum putasse: Sapienter fecisse dicitur, quum de eo nihil sanxerit, quod antea commissum non erat, ne non tam prohibere, quàm admonere videretur. Pro Rosc. Amerino. 35

Solon Rempublicam duabus rebus contineri dicebat, præmio & pœna. Cic. Bruto.

Dio-

Diogenes. 36

Diogenes Cynicus Alexandro roganti, vt diceret, si quid sibi opus esset: Nunc quidem paululum inquit, à sole absis: officiebat videlicet apricanti. Et hic quidem disputare solebat, quanto Regem Persarum vita, fortunaq; superaret: sibi nihil deesse, illi nihil satis vnquam fore, se eius voluptates nō desiderare, quibus ille nunquam satiari posset, suas eum consequi nullo modo posse. 5. Tusc. 37

Cum ab amicis rogaretur Diogenes, vbi vellet inhumari: Proijcite me, inquit, inhumatū. Tum amici: Volucribusne & feris? Minimè verò, inquit: sed bacillū prope me, quo abigam, ponitote. Qui poteris? illi: non enim senties. Quid igitur mihi ferarum laniatus oberit, nihil sentienti? 1. Tusc.

Anaxagoras. 38

Anaxagoras cum Lampsaci moreretur, quærentibus amicis, velletné Clazomenas in patriā, si quid accidisset, referri: Nihil necesse est, inquit: vndique enim ad inferos tantundem est via. 1. Tusc. 39

Ferunt Anaxagoram, nunciata filij morte, dixisse: Sciebā me genuisse mortalē, quæ vox declarat ista esse acerba, à quibus nō fuerūt cogitata. 3. Tusc.

Leonidas. 40

Dux Leonidas, animans suos milites, solebat dicere: Prandete animo forti Lacedæmonij, hodie apud inferos fortasse cœnabimus. 1. Tusc.

Lacedæmonij cuiusdam celebre dictum. 41

Lacedæmonius quidā, cuius ne nomen quidē proditum est, mortem tantopere contempsit, vt quum

ad eam duceretur damnat⁹ ab Ephoris, vt esset vultu hilari atq; læto, dixissetq́; ei quidã inimicus, Contemnisne leges Lycurgi? respõdit. Ego verò illi maximam gratiã habeo, quòd me ea pœna mulctauerit, quã sine mutuatione & sine versura possem dissoluere. 1. Tusc.

Cuiusdam Lacænæ. 42

LAcæna, quum filium in prœlium misisset, & interfectum audisset. Idcirco, inquit, genueram, vt esset qui pro patria mortem non dubitaret occumbere. 1. Tusc.

Epicharmus. 43

EMori nolo: sed me esse mortuum nihili æstimo. 1. Tusc.

Cyrenæus Theodorus. 44

CYrenæo Theodoro, cum Lysimachus rex crucem minaretur. Istis quæso, inquit, ista horribilia minitare purpuratis tuis: Theodori quidem nihil interest, humine an sublimè putrescat. 1. Tusc. 45

Theodorus Lysimacho mortem minitanti: Magnũ verò, inquit, effecisti, si cantharidis vim consecutus es. 5. Tusc.

Theramenes. 46

THeramenes, quum coniectus in carcerem triginta iussu tyrannorum venenum vt sitiens obibisset, reliquum sic è poculo eiecit, vt id resonaret: quo sonitu reddito ridens. Propino, inquit, hoc pulchro Critiæ, qui in eum fuerat teterrimus. Lusit vir egregius extremo spiritu, quum iam præcordijs conceptã mortem contineret. 1. Tusc.

Thelamon. 47

EGo quum genui te, moriturum sciui. 3. Tusc.

Theo-

Theophrastus. 48

Theophrastus moriens, accusasse naturam dicitur, quod ceruis & cornicibus vitam diuturnam, quorum id nihil interesset, hominibus, quorum maxime interfuisset, tam exiguam vitam dedisset: quorũ si aetas potuisset esse longinquior, futurum fuisse, vt omnibus perfectis artibus, omni doctrina hominũ vita erudiretur. 3. Tusc.

Leontinus Gorgias. 49

CVm ex Leontino Gorgia quaereretur, cur tamdiu vellet esse in vita: Nihil habeo, inquit, quod incusem senectutem. Cato Maior.

Sophocles.

CVm ex Sophocle quidam iam confecto aetate quaereret, vteretúrne rebus Venereis: Dij meliora, inquit: libenter verò istinc, tanquã à domino agresti ac furioso profugi. Cupidis enim taliũ rerũ odiosum & molestũ est fortasse carere: satiatis verò & expletis, iucundius est carere quàm frui. Cato Maior.

Antipater Cyrenaicus. 51

Illud Antipatri Cyrenaici est quidem paulo obscoenius, sed non absurda sententia est: cuius caecitatẽ quũ mulierculae lamentarentur: Quid agitis, inquit, an vobis nulla videtur voluptas esse nocturna? 5. Tuscul.

Asclepiades. 52

Asclepiadem ferunt, non ignobilem, Eretricum philosophum, quum quidam quaereret, quid ei caecitas attulisset, respondisse: Puero vt vno esset comitatior. 4. Tusc.

Demo-

Demosthenes. 53

DOlere se aiebat Demosthenes, si quando opificum antelucana victus esset industria. 4. Tusc. 54

Leniculus sanè noster Demosthenes, qui illo susurro delectari se dicebat aquã ferentis mulierculæ, insusurrantisque alteri. Hic est ille Demosthenes. Quid hoc leuius? At quantus orator? sed apud alios loqui videlicet didicerat, non multum ipse secum. 5. Tusc.

Pericles. 55

PEricles quũ haberet collegam in Prætura Sophoclem poëtam: hique de communi officio conuenissent, & casu formosus puer præteriret, dixissetque Sophocles, O puerum pulchrũ Pericle! ait, At enim prætorem Sophocle decet non solùm manus, sed etiã oculos abstinentes habere. 1. Offic.

Xenocrates 56

QVum ad Xenocratem legati ab Alexandro quinquaginta ei talenta attulissent, adduxit legatos ad cœnam in Academiam: his apposuit tantum, quod satis esset, nullo apparatu. Cum postridie rogarent eum, cui numerari iuberet: Quid? vos hesterna, inquit, cœnula non intellexistis, me pecunia non egere? quos cum tristiores vidisset, triginta minas accepit, ne aspernari Regis liberalitatem videretur. 5. Tuscul.

Curius. 57

CVrio ad focum sedenti magnũ auri pondus Samnites quum attulissent, repudiati ab eo sunt. Non enim aurũ habere præclarũ sibi videri dixit, sed eis, qui

qui

qui haberent aurum, imperare. Cato Maior.

Timotheus Atheniensis. 58

Timotheum, clarum hominem Athenis, & Principem ciuitatis ferunt, quum cœnauit apud Platonem, eoq́; cōuiuio admodum delectatus esset, vidisseque eum postridie, dixisse, Vestra quidem cœna non solum in præsentia, sed etiam postero die, iucunda sunt. 5. Tusc.

Darius. 59

Darius in fuga, quum aquam turbidam, & cadaueribus inquinatam bibisset, negauit vnquam se bibisse iucūdius, nūquam videlicet sitiens biberat. 5. Tusc.

Ptolomæus. 60

Ptolomæo peragranti Ægiptum, comitibus non cōsecutis, quum cibarius in casa panis datus esset, nihil visum est illo pane iucundius. 5. Tusc.

Dionysius. 61

Cum in Phiditijs tyrannus cœnauisset Dionysius, negauit se iure illo nigro, quod cœnæ caput erat, delectatum. Tum is, qui illa coxerat, Minime mirū, inquit: cōdimenta enim defuerunt. Quæ tandem? inquit ille: Labor in venatu, sudor, cursus ab Eurota, fames, sitis. His enim rebus Lacedæmoniorum epulæ condiuntur. 5. Tusc. 62

Dionysius, cum quidam ex eius assentatoribus Damocles cōmemoraret in sermone copias eius, opes, maiestatem dominatus, rerū abundantiā, magnificentiā ædium regiarum, negaretq́; vnquam beatiorem quēquam fuisse: Visne igitur, inquit, ô Damocle, quoniā hæc te vita delectat, ipse eandē degustare, & fortunā expe-

experiri meam? Quũ se ille cupere dixisset, collocari iussit hominem in aureo lecto, strato pulcherrimè, textili stragulo, magnificis operibus picto: abacosq́ complures ornauit argẽto, auroq́ cælato: tũ ad mensam eximia forma pueros delectos iussit consistere, eosq́ ad nutum illius intuentes diligenter ministrare. Aderãt vnguenta, coronæ: incendebãtur odores, mensæ conquisitissimis epulis extruebãtur. Fortunatus sibi Damocles videbatur. In hoc medio apparatu fulgẽtem gladiũ è lacunari seta equina appensũ demitti iussit, vt impenderet illius beati ceruicibus. Itaq́ nec pulchros illos ministratores adspiciebat, nec plenum artis argentũ: nec manũ porrigebat in mensam: iam ipsæ defluebant coronæ. Denique exorauit tyrannum vt abire liceret, quòd iam beatus nollet esse. Satisne videtur declarâsse Dionisius, nihil esse ei beatum, cui semper aliquis terror impendat? 5. Tusc.

De eius sacrilegio plenissimè apud Ciceronem lib. de Natur. Deor. 3.

Pythagoras. 63

NOn est iniussu Imperatoris, id est Dei, de præsidio & statione vitæ decedendũ. Cato Maior. 64

Pietas & religio tum maximè versatur in animis nostris, cùm rebus diuinis operã damus. 2 de Legib.

Bias. 65

B*Ias, cuius cum patriam Prienen cepisset hostis, ceteriq́ ita fugerent, vt multa de suis rebus secum asportarent, quũ esset admonitus à quodã, vt idẽ ipse faceret: Ego verò, inquit, facio: nam omnia mea mecum porto. Ille hæc ludibria fortunæ, ne sua quidẽ putauit, quæ nos appellamus etiam Bona.* Parad. 1.

Isocra-

Isocrates. 66

Dicebat Isocrates doctor singularis, se calcaribus in Ephoro, cōtrà autem in Theopompo frenis uti solere. Alterum enim exultantem verborum audacia reprimebat, alterum cunctantem & quasi verecundantem incitabat, 3. de Orat.

Zeno. 67

ZEno Rhetoricam palmæ, Dialecticam pugno similem esse dicebat: quòd latiùs loquerentur Rhetores, Dialectici autem compressiùs. 2. de Finib. 68

Zeno ille, a quo disciplina Stoicorum est, manu demonstrare solebat quid inter Rhetoricam & Dialecticam interesset. Nam quum compresserat digitos, pugnumq; fecerat, Dialecticā aiebat eiusmodi esse: quū autē deduxerat, & manū dilatauerat, palmæ illius similem Eloquentiā esse dicebat. Hocq; uno ait Aristoteles differre inter se, quòd hæc ratio dicendi latior sit, illa loquendi contractior. Orat ad Brutum.

Architas Tarentinus. 69

ARchitas, quum villico factus esset iratior: Quo te, inquit, modo accepissem, nisi iratus essem? 4. Tuscul.

70

Nulla capitalior pestis, quàm corporis voluptas hominibus à natura data est: hinc patriæ proditiones, hinc rerū publicarum euersiones, hinc cum hostibus clandestina colloquia nascuntur. Nullum deniq; scelus, nullū magnū facinus est, ad quod suscipiendū non libido voluptatis impellat: stupra verò, adulteria, & omne tale flagitium, nullis alijs illecebris excitantur, nisi voluptate. Et menti nihil est tam inimicū, quàm voluptas,

voluptas. Nec libidine dominante, temperãtiæ locũ est omnino: nec in voluptatis regno, potest virtus cõsistere. Quocirca nihil est tam detestabile, tamq; pestiferum, quam voluptas. Siquidem ea maior est atq; longior, omne animi lumẽ extinguit. Cato. Maior.

Æſchines. 71

A*Eſchines, cum propter ignominiã iudicij cessisset Athenis, & se Rhodum contulisset, rogatus à Rhodijs, legisse fertur orationem illam egregiam, quã in Ctesiphontem contra Demosthenem dixerat. qua perlectã, petitum est ab eo postridie vt legeret illam etiam quæ erat cõtrà à Demosthene pro Ctesiphonte edita. Quam quum suauissima & maxima voce legisset, admirantibus omnib⁹. Quanto inquit, magis admiraremini, si audissetis ipsum ex quo satis significauit, quantum esset in actione, qui orationem eandẽ aliam esse putaret, auctore mutato.* 3. de Orat.

Philippus Macedo, ad Filium. 72

N*E eos tibi fideles fore putes, quos pecunia corruperis. Fit enim deterior qui accepit, atq; ad idem semper expectandum paratior. Hoc ille filio: sed præceptum putemus omnibus.* 2 Offic.

Hannibal. 73

R*Ex Prusias, cũm Hannibali apud eum exulanti pugnare placeret, negabat se audere, quod extra prohiberent. An tu inquit, carũculæ vitulinæ mauis, quam imperatori veteri credere?* 2. de Diuin.

Sylenus. 47

S*Ilenus cum à Mida captus esset, hoc ei muneris pro sua Missione dedisse scribitur. Non nasci homi-*

mihi longè optimum est: proximum autem quàm primum mori. 1. Tusc.

Cyrus maior moriens, apud Xenophontem. 75

NOlite arbitrari, ô mihi charissimi filij, me, quũ à vobis discessero, nusquã, aut nullum fore: nec enim dum erã vobiscum, animum meum videbatis: sed eum esse in hoc corpore, ex ijs rebus quas gerebã, intelligebatis. Eundem igitur esse creditote, etiam si nullum videbitis. Cato. Maior.

Cyrus minor. 76

Socrates loquitur cum Critobulo, Cyrum minorem Persarum regem præstantem ingenio atque imperij gloria, quum Lysander Lacedæmonius vir summæ virtutis venisset ad eum Sardis, eiq; dona à socijs attulisset, & cæteris in rebus comem erga Lysandrum atque humanum fuisse, & ei quendam consæptum agrum diligenter consitum ostendisse. Quum autem admiraretur Lysander & proceritatis arborum, & directos in quincuncem ordines, & humum subactam atque puram, & suauitatem odorũ, qui afflarentur è floribus: tum eum dixisse, Mirari se non modò diligentiam, sed etiam solertiam eius, à quo essent illa dimensa atque descripta: & ei Cyrum respondisse: Atqui ego ista sum omnia dimensus: mei sunt ordines: mea descriptio: multa etiam istarũ arborum mea manu sunt sata. Tum Lysandrũ, intuentem eius purpuram & nitorem corporis, ornatũq; Persicum multo auro multis gẽmis, dixisse: Rectè verò te Cyre beatum ferunt: quoniam virtuti tuæ fortuna coniuncta est. Cato Maior.

Qui

Quidam Lacedæmonius. 77

Athenienses sciunt quæ recta sunt, sed facere nolunt. Cato Maior.

Alexander. 78

Alexander magnus ille, cum in Sigeo ad Achillis tumulum adstetisset: O fortunate, inquit adolescens qui tuæ virtutis Homerũ preconẽ inueneris. Et verè: nã nisi Ilias illa extitisset, idem tumulus, qui corpus eius contexerat, nomen etiam obruisset. Pro Arch. poet.

Callicratides. 79

Callicratides, cum Lacedemoniorum dux fuisset Peloponnesiaco bello, eiq; consulerent, vt classem ab Arginusis remoueret nec cum Atheniensibus dimicaret, ille respondit: Lacedæmonios, classe illa amissa, aliam parare posse: se fugere, sine suo dedecore non posse. 1. Offic.

Hector Næuianus. 80

Lætus sum, laudari me abs te pater, à laudato viro. Cic, Luceio. Famil. 5

Actius. 81

Multi iniqui, atque infideles regno, pauci sunt boni 3. Offic

Teucer. 82

Patria est, vbicunque est bene. 5 Tusc

Metrodorus. 83

Occupaui, inquit, te fortuna, atque cepi, omnes aditus tuos interclusi, vt ad me adspirare non posses. 5. Tusc.

Cecilius. 84

Sæpe est etiã sub palliolo sordido sapiẽtia. 3. Tusc.

Euripi

Euripides. 85

Iurauí lingua, mentem iniuratam gero. 3. Offic.
Mortalis nemo est, quem non attingat dolor,
Morbusq́; multi sunt humandi liberi,
Rursum creandi: morsq́; est finis omnibus.
Quæ generi humano angorem nequidquam afferunt.
Reddenda est terra terræ: tum vita omnibus
Metenda vt fruges: sic iubet necessitas. 3. Tusc. 57.
μισῶ σοφιστὴν, ὅστις οὐχ αὑτῷ σοφός. Cic. C. Cæsari, Famil. lib. 13.

Hesiodus. 88

Τῷ αὐτῷ μέτρῳ... Cic. Lepto Fam. 6. 19.
Hesiodi cum illud laudatur a doctis, quod eadem mensura reddere iubet qua acceperis, aut etiam cumulatiore, si possis. De claris Orat.

Homerus. 90

Nam nimis multos, atque omni loco, cadentes,
Cernimus: vt nemo possit mœrore vacare:
Quo magis est æquum tumulis mandare peremptos,
Firmo animo & luctum lachrymis finire diurnis. 3. Tusc.

Statius Cæcilius. 91

Æ Depol senectus si nihil quidquam aliud vitij
Apportet secū, quū aduenerit, vnū id est satis;
Quod diu viuendo multa quæ non vult videt.
Tum etiam in senecta hoc deputo miserrimum,
Sentire ea ætate esse odiosum se alteri. Cato Maior.

Antimachus. 92

Antimachus Clarius poeta, quū conuocatis auditoribus, legeret eis magnum volumen suum &

enim legantem omnes præter Platonem reliquissent, Legam, inquit nihilominus: Plato enim mihi unus instar est omnium. De claris Orat.

Antigenidas 93

T*Ibicen Antigenidas dixit discipulo quū frigeret ad populū. Mihi cane & musis, de clar. Orat.*

Marcus Antonius. 94

M*Arcus Antonius, cui vel primas eloquentiæ patrum nostrorum tribuebat ætas, vir natura peracutus & prudens, disertos se vidisse multos, eloquentem omnino neminem aiebat. Incidebat videlicet in eius mente species eloquentiæ quam cernebat animo, re ipsa non videbat. Orat ad Brut.*

Scipio Africanus. 95

P*Vblius Scipio is, is qui primus Africanus appellatus est, dicere solebat, Nunquam se minus otiosū esse, quàm quū otiosus: nec minus solum, quàm quum solus esset. 3. Offic.* 96

Africanus Socraticum Xenophontem semper in manib⁹ habebat, cuius imprimis laudabat illud quòd diceret, eosdē labores nō esse æque graves imperatori & militi, quod ipse honos laborem leviorem faceret imperatorium. 2. Tusc. 97

Sicut equos propter crebras contentiones præliorum, ferocitate exultantes domitoribus tradere solēt vt iis facilioribus possint uti: sic homines secundis rebus effrenatos, sibiq; præfidentes, tanquam in gyrum rationis & doctrinæ duci oportet, vt perspiciant rerū humanarū imbecillitatem, varietatemq; fortunæ. 1. Offic. 98

Cum dissolutus filius, heu me miserum dixisset, sũ [illegible] pater.

Dummodo doleat, aliquid, doleat quod lubet:

Mederi est optimum conscientia, post commissum facinus: 4. 99

Cum ab Africano quidam vetus assectator ex numero amicorum non impetraret, ut se præfectum in Africam duceret, & id ferret molestè: noli, inquit, mirari, si tu à me hoc non impetras, ego iam pridem ab eo, cui meam existimationem charam fore arbitror, peto ut mecum præfectus proficiscatur, & adhuc impetrare non possum. 4. Act. in Verrem. 100

Cum Africanus Censor tribu movebat eum Centurionem, qui in Pauli pugna nõ affuerat: cum ille se custodiæ causa diceret in castris remãsisse: quæreretq; cur ab eo notaretur: non amo inquit nimium diligentes. 2. de Orat.

Fabius Maximus. 101

Salinatori, qui amisso Tarento fugerat in arcem, glorianti atque ita dicenti, mea opera, Quinte Fabi, Tarentum recepisti: certe, inquit, ridens, nam nisi tu amisisses nunquam recepissem, Cato Maior.

102

Salinatori, cum Tarento amisso, arcẽ tamẽ Livius retinuisset, multaq; ex ea prælia præclara fecisset, cũ aliquot post annos maxim⁹ id oppidum recepisset, rogaretq; eũ Salinator ut meminisset opera sua se Tarentũ recepisse: quidni, inquit, meminerim: nunquã enim recepissem, nisi tu perdidisses. 2. de Orat.

Cato Censorius. 103

Vetus illud Catonis admodum scitū est, qui mirari se aiebat, quod non rideret haruspex haruspicē cū vidisset. Quota enim res quæque evenit prædicta ab istis? aut si evenit quippiam, quid afferri potest cur non casu id evenerit? 2. de Divin. 104

nota Cùm ex Catone quæreretur, quid maximè in re familiari expediret? respondit, Bene pascere. Quid secundum? Satis bene pascere. Quid tertium? Bene vestire. Quid quartū? Arare. Et cum ille qui quæsierat, dixisset, Quid fœnerari? Tum Cato, Quid hominem, inquit, occidere? 2 Offic. 105

Amicitiæ quæ non placēt, dissuendæ magis, quàm discindendæ sunt. Lælius.

Scipio minor. 106

Scipio negabat ullam vocem inimiciorem amicitiæ potuisse reperiri, quàm eius qui dixisset: Ita amare oportere, ut aliquando esset osurus. Nec vero se adduci posse, ut hoc (quemadmodum putaretur) à Biante doctum esse crederet, qui sapiens habitus est unus è septē: sed impuri cuiusdam & ambitiosi, aut omnia ad sua potentiam revocantis, esse sententiam. Quonam enim modo quisquam amicus eius esse poterit, cuius se putabit inimicum esse posse? In Lælio. 107.

nota Nihil est difficilius, quàm amicitiā usque ad extremum vitæ diem permanere. Mutantur enim mores hominum sæpe, alias adversis rebus, alias ingravescente ætate: aut dirimuntur amores [illegible]

con

[illegible]ione vel luxuriæ conditione, vel commodi a-[illegible], quod idem adipisci vterque non possit. In Lælio. 108

Querebatur Scipio, quod in omnibus rebus homines diligentiores essent: capras & oues quot quisque haberet, dicere posse, amicos quot haberet, non posse dicere: & in illis quidem parandis curam adhibere, in amicis eligendis negligentes esse. In Lælio.

Scipio Nasica. 109

Scipio Nasica cum ad poetam Ennium venisset, eique ab ostio quærenti Ennium ancilla dixisset domi non esse, Nasica sensit illam domini iussu dixisse, & illum intus esse. Paucis post diebus cum ad Nasicam venisset Ennius, & eum à ianua quæreret, exclamat Nasica, se domi non esse: tum Ennius, Quid? ego non cognosco vocem, inquit, tuam? Hic Nasica; Homo es impudēs: ego cum te quærerem, ancillæ tuæ credidi, te domi non esse, tu mihi non credis ipsi? 2. de Orat.

C. Lælius. 110

Caius Lælius, cum ei quidam malo genere natus diceret indignū esse suis maioribus: At hercule, inquit, tu tuis dignus. 2. de Orat.

C. Pontius Samnis. 111

Vtinam (inquit C. Pontius Samnis) ad illa tēpora fortuna me seruasset, & tunc essem natus, quando Romani dono accipere cœpissent, non essem passus diutius eos imperare. 2. Offic.

O 3. M. Cras-

M. Crassus Orator. 112

Lucius Heluius Lamia deformis, ut nôstis, cum interpellaret odiosè Crassum, Audiamus, inquit Crassus, pulchellum puerum. Cùm esset arrisum. Nō potui mihi, inquit Lamia, formam ipse fingere, ingenium potui. Tunc hic, Audiamus, inquit, disertum, multò etiam arrisum est vehemētiùs. 2. de Orat. 113.

M. Crassus in oratione, quā contra collegā Censor habuit, dicebat: Quæ natura aut fortuna darētur hominib⁹, in ijs se vinci posse. animo æquo pati. Quæ autem ipsi sibi homines parare possent, in ijs rebus se pati vinci non posse. 2. de Orat.

M. Crassus diues. 114

M. Crassus, qui ditissim⁹ est habitus, negabat ulla satis magnam pecuniam esse ei, qui in Repub. princeps vellet esse, cuius fructibus exercitum alere non posset. 1. Offic. & Parad. 6.

C. Lucilius. 115

Caius Lucilius homo doctus & perurbanus dicere solebat, ea quæ scriberet, neque ab indoctissimis, neque à doctissimis legi velle: quod alteri nihil intelligerent, alteri plus fortasse quàm ipse de se. 2. de Orat.

Catulus. 116

Catulus cū vidisset quendam ex iudicibus, quos pecuniis Clodius corruperat: Quid vos à nobis præsidium postulabatis? at ne nummi vobis eriperentur, timebatis? Cic. Attic. lib. 1. 117.

Catulus cuidam oratori malo, qui cum in epilogo miseri-

misericordiam se mouisse putarat, postquam assedit, rogauit hunc, videretur ne misericordiam mouisse: Ac magnam quidem, inquit: neminē enim puto esse tam durum, cui non oratio tua miseranda visa sit. 2. de Orat.

Siculi cuiusdam iocus. 118

CVm Siculo nescio cui familiaris quidam quereretur, quòd diceret vxorem suam suspendisse se de ficu: Amabo te inquit, da mihi ex ista arbore quos seram surculos. 2. de Orat.

Scæuola. 119

SCæuola Septumuleio illi Anagnino, cui pro C. Gracchi capite erat aurum repensum, roganti, ut se in Asiam præfectum duceret: Quid tibi vis, inquit, insane? tanta malorum est multitudo ciuium, ut tibi ego confirmem, si Roma manseris, te paucis annis ad maximas pecunias esse venturum. 2. de Orat.

Ennius. 120

BEnefacta malè locata, malefacta arbitror. 2. Offic. 121

Quidquid sine detrimēto potest commodari, id tribuatur vel ignoto. Ex quo sunt illa communia, Non prohibere aquā profluentē. Pati ab igne capere ignē: Si quis velit consilium, fidele deliberanti dare: quæ sunt ijs vtilia qui accipiunt, danti non molesta.
Homo qui erranti comiter monstrat viam,
Quasi lumen de suo lumine accendat, facit,
Vt nihilominus ipsi luceat, quum illi accenderit.
1. Offic. 122

Ne quicquam sapere illū sapientem, qui ipse sibi prodesse nequiret. 3. Offic. 123

Flagitij principium est nudare inter ciues corpora. 4. Tusc. 124

Animus æger neq; pati, neq; perpeti potest: cupere nunquam desinit. 3. Tusc. 125

Quem metuunt, oderunt:
Quem quisque odit, perisse cupit. 2. Offic. 126

Amicus certus in re incerta cernitur. In Lelio. 127

Terentius.

OBsequiū amicos, veritas odiū parit. In Lel. 128

Quamobrem omnes, cum secundæ res sunt maximè, tum maximè
Meditari secum oportet, quo pacto aduersam ærũnam ferant,
Pericla, dãna, exilia. Peregrè rediẽs semper cogitet
Aut filij peccatum, aut vxoris mortem, aut morbũ filiæ:
Communia esse hæc, fieri posse: vt ne quid animo sit nouum.
Quidquid præter spẽ eueniat, omne id deputare esse in lucro. 3. Tusc.

Theseus apud Euripidem. 129

NAm, qui hæc audita à docto meminissem viro
Futuras mecum commentabar miserias:
Aut mortem acerbam, aut exilij mœstam fugam,
Aut semper aliquam molem meditabar mali:
Vt, si qua inuecta diritas casu foret,
Ne me imparatum cura laceraret repẽs. 3. Tusc.

M. Cicero. 130

Vo modo hoc opto: Vnum, vt moriens populum Romanum liberum relinquam: hoc mihi maius à Dijs immortalibus dari nihil potest. Alterum, vt ita cuiq; eueniat, vt de Rep. quisq; mereatur. Phil. 2

Idem. 131

Is mihi propriè, & solus honos videtur, quē sis neq; maiorum commendatione, neque per alterius calamitatem assecutus. Pro Rosc. Amer.

¶ HVMANISS. VIRIS. BERENGARIO, FERNANDO, ET *Francisco Ferreio, Legum doctoribus, atq; preceptoribus suis, Petrus Laguerius. S.*

TANTA sunt vestra in me, vel studia, vel officia, viri humanissimi, partim vt pudeat toties habere gratiam, partim vt noua mihi forma non occurrat, qua id faciam. Ego enim vos hactenus habui, cui charus æque fui semper ac periucundus, ac si vestrum vtrique essem vel frater, vel filius: itaq; ab eo tempore, quo me in familiaritatem vestram & amicitiam contuli, memoria teneo, mihi summam vestram beneuolentiam & fauorem nullo loco defuisse, sed sæpius etiam recusanti & pudenti officium vestrum obtrusisse. Nunc autem quum maximè cupiam aliquo officij genere testatiorem animum meum apud vos relinquere, nihil mihi in mentem venit, quo possim, quod cupio, commodè perficere: nisi illud vnum quod vobis omnium credo fore gratissimum. Faciam vt beneficia vestra, quibus respondere non possum, grata recordatione & memoria colam, maiora sunt enim & illustriora, quàm vt soluendo ijs esse possit tenuis & angusta suppellex nostra: nisi hoc nobis fortè tribuatur, de quo satis confidimus, vt nos gratiam retu-

retulisse, cum habuerimus, existimemur. Quod si nobis detur, haudquaquam vereor quid magna ex parte reponamus quod debemus: cum eo vos natos ingenio, & eo iudicio de intelligam, vt ab ijs vos beneficium accepisse existimetis, quos insigni aliquo beneficio ornaueritis. Qua nos opinione recreati, non dubitamus quin Similia hæc nostra, & Parabolæ, quibus vos admodum oblectamini, à vobis probetur. Quæ si pari candore, & eo, quo à vobis omnia solent, animo accipiantur: fructum iam nos laboris nostri maximum atque vberem percepimus. Valete. Tholosæ, nono Kalendas Septemb.

M. D. XLI.

M. T. C.

M. T. CICERONIS
PARABOLÆ ALIQVOT, ET SIMILIA.

LIBER. III.

T hominum membra, nulla contentione, mente ipsa ac voluntate mouentur: sic numine Deorum omnia finguntur, mouentur, mutanturq́;. 3. de Nat. Deor.

Vt corpora nostra sine mente, sic ciuitas sine lege, suis partibus & neruis, ac sanguine & membris vti non potest. Pro Clu.

Vt nec domus, nec Respub. ratione quadã & disciplina designata videatur, si in ea nec rectè factis præmia extent ulla, nec supplicia peccatis: sic mundi diuina, in homines moderatio profectò nulla est, si in ea discrimen nullum est bonorum & malorum. 3. de Nat. Deor.

Vt tutela, sic procuratio Reipub. ad vtilitatem eorum, qui commissi sunt, non ad eorum quibus cõmissa est, gerenda est. 1. Offic.

Vt si vnum quodq́; membrũ sensum hunc haberet, vt posse putaret se valere, si proximi membri valetudinem ad se traduxisset, debilitari & interire totum corpus necesse esse: sic, si vnusquisq́; nostrûm rapiat ad se commoda aliorum, detrahatq́; quod cuiq́; possit, emolumenti sui gratia, societas hominum communitasq́; euertatur necesse est. 3. Offic.

Vt

Vt contemnendus est qui in nauigando se, quàm nauim mauult incolumem: ita vituperandus, qui in Reipub. discrimine, suæ primo, quàm communi saluti consulit. 4. ad Heren.

Vt tauris natura datum est, vt pro vitulis contra leones summa vi impetuq́; contendant: sic ij qui valent opibus, atq; id facere possunt, ad seruandum genus humanum natura incitantur. 3. de Finib.

Vt leges omnium salutem, singulorum saluti anteponunt: sic vir bonus & sapiens, & legibus parens, & ciuilis officij non ignarus, vtilitati omnium plus, quàm vnius alicuius saluti consulit. 3. de Finib. 9.

Vt in mēbris alia sunt tanquam sibi nata, vt oculi, vt aures, aliqua etiam cæterorū membrorū vsum adiuuant, vt crura, vt manus: sic immanes quædam bestiæ sibi solum natæ sunt. 3. de Fin.

Vt in nauigando tempestati obsequi artis est, etiam si portū tenere nequeas: cū verò id possis, mutata velificatione assequi, stultum est, eum tenere cū periculo cursum, quem cœperis, potius quàm eo cōmutato, quo velis tandem peruenire: sic cum omnibus nobis in administranda Rep. propositū esse debeat, id quod à me sæpissime dictum est, cum dignitate otium: non idem semper dicere, sed idem semper spectare debemus. Cic. Lent. Famil. lib. 1.

Vt ex medicina nihil oportet putare proficisci, nisi quod ad corporis vtilitatē spectat, quoniam eius causa est instituta: sic à legibus nihil cōuenit arbitrari, nisi quod Reipublicæ conducat, proficisci, quoniam eius

natura sunt comparata. 1. de Invent. 12

Non quemadmodũ in palæstra, qui tedas candentes accipit, celerior est in cursu cõtinuo, quã ille qui tradit: ita melior Imperator nouus qui accipit exercitum, quàm ille qui decedit: propterea quòd defatigatus cursor integro facem, hic peritus Imperator imperito exercitum tradit. 3 ad Heren. 13

Vt nec medici, nec Imperatores, nec oratores, quamuis artis præcepta perceperint, quidquã magna laude dignũ sine vsu & exercitatione consequi possunt: sic officij conseruandi præcepta traduntur: illa quidẽ, vt faciam⁹ ipsi, sed rei magnitudo vsum quoque exercitationemq; desiderat. 1. Offic. 14

Vt citharœd⁹, cũ prodierit optimè vestitus, palla inaurata indutus, cũ chlamide purpurea, coloribus varijs intexta, & cũ corona aurea, magnis fulgentibus gẽmis illuminata, citharã tenẽs exornatissimã, auro & ebore distinctã: ipse præterea forma & specie sit, & statura apposita ad dignitatẽ: si cũ magnã populo cõmouerit his rebus expectationẽ, repente silentio facto vocẽ emittat acerbissimã, cum turpissimo corporis motu: quo meliùs ornatus, & magis fuerit expectatus, eò magis derisus & cõtemptus ejicitur: Ita si quis in excelso loco, & in magnis ac locupletibus copijs collocatus, fortunæ muneribus, & naturæ commodis omnibus abundabit, si virtutis & artium (quæ virtutis magistræ sunt) egebit: quo magis cæteris rebus erit copiosus & illustris & expectatus, eò vehementius derisus & contemptus, ex omni conuentu bonorum ejicietur. 4. ad Heren. 15

Vt cupiditatibus principum & vitijs infici solet ciuitas: sic emendari & corrigi continentia, 3 de Legib. 16

In corpore siquid eiusmodi est, quod reliquo corpori noceat, vri secariq; patimur, vt membrorum aliquod potius, quàm totũ corpus intereat: sic in reipublica corpore, vt totum saluum sit, quidquid est pestiferum, amputetur. Phil. 8. 17

Vt membra quędã amputantur, si & ipsa sanguine, & tanquã spiritu carere cœperunt, & nocent reliquis partibus corporis: sic ista in figura hominis feritas, & immanitas belluę a communi tanquam humanitate corporis segreganda est. 3 Offic. 18

Vt medici membrum sæpe putrefactum incidunt atq; in totum eradicant, ne aliam corporis partem labefactare aut corrumpere possit: sic necesse est, si remp. saluam esse volumus, vt perditissimos homines ex vrbe penitus extirpemus, ne corruptum integro, violatus casto, labem infringat. In Vatin. 19

Vt si medicus sciat eum ęgrotum, cui iussisset vinum sumere, meracius sumpturum, statimq; periturũ magna sit in culpa: sic doctus reprehendendus qui docet eos quos sciat doctrina peruerse & improbe vsuros. 3 de Nat. deor.

Vt si grammaticum se professus quispiam, barbare loquatur. aut si absurde canat is, qui se haberi velit musicum, hoc turpius sit, quod in eo ipso peccet, cuius profitetur scientiam: sic philosophus in ratione vitæ peccans, hoc turpior est, quod in officio, cuius magi-

magister esse vult, labitur, artemq́ vitæ professus, delinquit in vita. 2. Tusc. 21

Histrio si paulo se mouit extra numerum aut si versus pronũciatus est syllaba vna breuior, aut longior, exsibilatur & exploditur: in vita, quæ omni gestu moderatior, omni versu aptior esse debet, vt in syllaba te peccare dices. 3. Parad. 22

Ut histrioni actio, saltatori motus, non quiuis sed certus quidam est datus: sic vita agenda est certo genere quodam, non quolibet. 3. de Fin. 23

Vt in fidibus aut in tibijs, quamuis paulo discrepẽt tamen id à sciente animaduerti solet: sic viuendum est in vita ne forte quid discrepat, vel multo etiam magis quo maior & melior actionum, quám sonorum concentus est. 1. Offic. 24

Vt in fidibus musicorum aures vel minima sentiunt, sic nos, si acres ac diligẽtes iudices esse volumus, animaduersoresq́ vitiorum, magna sæpe intelligemus ex paruis. 1. Offic. 25

Vt in vita sic in oratione nihil est difficilius, quám quid deceat videre. Orat. ad Brut. 26

Ut ad cursũ equus, ad arandum bos, ad indagã-dum canis: sic homo ad duas res, vt ait Aristoteles, ad intelligendum, & agendum, natus est, quasi mortalis Deus. 4. de Finib. 27

Quemadmodum sæpe fit, vt is qui commendatus sit alicui, pluris eum faciat cui commendatus sit quàm illum à quo sit: sic minime mirum est, primo nos sapientiæ commendari ab initijs naturæ, post autem ipsam sapientiam nobis cariorẽ fieri, quám illa

sint

sunt, à quibus ad hanc venerimus. 3. de Finib.

Vt obscuratur & offunditur luce solis lumen lucernæ, sic virtutum corporearum æstimatio, splendore virtutis & magnitudine obscuretur & obruatur atque intereat necesse est. 3. de finib.

Vt multò maiora sunt opera animi, quàm corporis: sic hæ res, quas persequimur ingenio, grauiores sunt quàm illæ quas viribus. 1. Offic.

Vt maior est vis animi, quàm corporis: sic sunt grauiora ea quæ concipiuntur animo, quàm illa quæ corpore. Philip. 11.

Vt membrum turgidum ac tumidum vitiosè se habet: sic inflatus ac tumens animus in vitio est. 3. Tusc.

Vt ciuitas in seditione non potest esse beata, nec in discordia dominorum domus: sic animus a se ipso dissidens, secumque discordans, nullam gustare partem liquidæ voluptatis ac liberæ potest. 1. de Finib. 33.

Quemadmodum oculus conturbatus non est probè affectus ad suum munus fungendum, & reliquæ partes, totumque corpus à statu quum est motum, deest officio suo & muneri: sic conturbatus animus non est aptus ad exequendum munus suum. Munus autem animi est ratione bene vti. 3. Tusc.

Vt agri non omnes frugiferi sunt, qui coluntur: sic animi non omnes culti fructum ferunt. 2. Tusc. 33.

Vt ager quamuis fertilis sine cultura fructuosus esse non potest: sic sine doctrina animus. 2. Tusc.

Vt medici toto corpore curãdo, minimæ etiã parti, si condoluit, medentur: sic philosophia, cũ vniuersam ægritudinem sustulit, tamen si quis error alicunde extitit, si paupertas momordit, si ignominia pupugit, si quid tenebrarum offudit exilium, semper ad eundẽ fontem reuertendum est. 3. Tusc. 37

Sicut equos propter crebras cõtentiones præliorũ, ferocitate exultãtes, domitorib⁹ tradere solẽt, vt iis faciliorib⁹ possint vti: sic homines secũdis rebus effrenatos, sibiq; præfidentes, tanquã in gyrum rationis & doctrinæ duci oportet, vt perspiciant rerũ humanarũ imbecillitatem varietatemq; fortunæ. 1. Offic. 38

Quemadmodum temperãtia sedat omnes appetitiones, & efficit, vt hæ rectæ rationi pareant, conseruatq; considerata iudicia mentis: sic huic inimica intemperantia, omnem animi statũ inflammat, conturbat, incitat. 4. Tusc. 39

Vt medici causa morbi inuenta, curationem esse inuentam putant: sic nos causa ægritudinis reperta, medendi facultatem reperiemus. 3. Tusc. 40

Qui suos casus aliter ferunt, atq; vt alijs auctores fuerunt, non sunt vitiosiores, quam fere pleriq;, qui auari auaros, gloriæ cupidos gloriosi reprehendunt. 3. Tusc. 41

Vt in causis non semper vtimur eodem statu, sed ad tempus, ad cõtrouersiæ naturam, ad personam accommodamus: sic in ægritudine lenienda. Nam quã quisque curationem recipere possit, videndum est. 3. Tuscul. 42

Vt fit in prælio, vt ignauus miles ac timidus, simul

ac viderit hostem, abiecto scuto, fugiat quantum possit, ob eamq; causam pereat nonnunquā etiā integro corpore: quum ei qui steterit, nihil tale euenerit: sic qui doloris speciem ferre non possunt, abijciunt se, atque ita afflicti & exanimati iacent: qui autem restiterint, discedunt sæpissimè superiores. 2. Tusc. 43

Vt onera contentis corporibus facilius feruntur, remissis opprimūt: simillimè animus intētione sua depellit pressum omnē ponderum, remissione autem sic vrgetur, vt se nequeat extollere. 2. Tusc. 44

Vt natura alius ad aliquem morbū proclivior: sic animus alius ad alia vitia est propensior. 4. Tusc. 45

Vt turpes sunt, qui se efferunt lætitia, tum quum fruuntur venereis voluptatibus: sic flagitiosi qui eas inflammato animo concupiscunt. 4. Tusc. 46

Non est necesse, tanquam meretricem in matronarum cœtum, sic voluptatem in virtutum consilium adducere. 2. de Finib. 47

Vt medicorum scientiam non ipsius artis, sed bonæ valetudinis causa probamus: & gubernatoris ars quia bene nauigandi rationem habet, vtilitate, non arte laudatur: sic sapientia, quia ars viuendi putanda est, non expeteretur, si nihil efficeret: nūc expetitur, quia est tanquam artifex conquirendæ & comparandæ voluptatis. 1. de Fin. 48

Quemadmodum gubernatores optimi vim tempestatis, sic sapientes fortunæ impetum superare non possunt. C. Q. fratri. 49

Sicut medico diligenti priusquàm conetur ægroto adhibere medicinam, nō solum morbus eius, cui mederi vo-

ri volet, sed etiam consuetudo volētis & natura corporis cognoscēda est: sic equidem quum aggredimur ancipitem causam & grauem, ad animos iudicum pertractandos, omni mente in ea cogitatione curaq; versari debemus, vt odorari quàm sagacissimè possimus quid sentiant, quid existiment, quid expectent, quid velint, quo deduci oratione facillimè posse videantur. 2 de Orat. 50

Vt nulla materies tam facilis ad exardescendum est quae nisi admoto igni ignem concipere possit: sic nulla mens est tam ad comprehendendam vim oratoris parata, quae possit incēdi nisi inflammatus ipse ad eam & ardens accesserit. 2 de Orat. 51

Vt quū in sole ambulamus etiam si aliam ob causā ambulemus, fit natura tamen vt coloremur: sic quū doctorum libros studiosius legimus, sentimus orationem nostram illorum cantu quasi colorari 2, de Orat. 52

Vt qui pila ludunt, etiam si non vtuntur in ipsa lusione artificio proprio palaestrae, sed indicat ipse motus didicerintne palaestrā, an nesciant: & qui aliquid fingunt, etsi tum pictura nihil vtuntur, tamen vtrū sciant pingere an nesciant, non obscurum est: sic in dicēdo facile declaratur vtrū is qui dicat, ad dicēdū omnibꝰ ingenuis artibꝰ instructꝰ accesserit. 1 de O. 53

Vt gemmae quamuis abijciantur in lutū, fulgorem tamen & proprietatē non omittūt, sic multi quāuis in tenebris inuoluti fuerint tamē optimā naturā quā non ab homine, sed ab ipso deo genitam putamus, nō amiserunt. In Vatin. 54

Vt membra nobis ita data sunt, vt ad quandã rationem viuendi data esse appareãt: sic appetitio animi, non ad quoduis genus vitæ, sed ad quandam formam viuendi videtur data idémq; & ratio, & perfecta oratio. 3. de Finib. 55

Vt in corporibus magnæ dissimilitudines sunt (alios enim videmus velocitate ad cursum, alios viribus ad luctandum valere: itémq; in formis, alijs dignitatem inesse, alijs venustatem) sic in animis existũt etiam maiores varietates. 1. Offic. 56

Vt in Græcis artificibus aiunt eos aulœdos esse, qui citharœdi fieri non potuerunt, sic nonnullos videmus qui oratores euadere nõ potuerũt eos ad iuris studiũ deuenire. Pro Murena. 57

Vt qui mortem in malis ponit, non potest eam non timere: sic nemo vlla in re potest id quod malum decernit, non curare idq; timere. 3. de Finib. 58

Vt equus indomitus, quamuis natura bene compositus sit, idoneus non potest esse ad eas vtilitates, & aptus ad ea quæ desiderantur ab equo: sic homo indoctus, quamuis ingeniosus, ad virtutem non potest pertinere. 4 ad Heren. 59

Vt locus in mari sine portu nauibus non potest esse tutus: sic animus sine fide, stabilis amicis non potest esse in ijs rebus, quæ sub eandem rationem cadunt. 2. de Inuent. 60

Vt qui stadium currit, eniti & contendere debet quàm maxime possit vt vincat: supplãtare eum quicum certet, aut manu depellere nullo modo debet: sic in vita sibi quemque petere q pertineat ad vsum nõ

ini-

iniquum est: alteri diripere ius non est. 2. Offic. 61.

Vt non omnem frugem atque arborem in omni agro reperire possis: sic non omne facinus in omni vita nascitur. Pro Rosc. Amer. 62

Vt ignis in aquã coniectus, continuò restinguitur & refrigeratur: sic referuens falsum crimẽ, in purissimam & castissimam vitam collatum, statim concidit & extinguitur. Pro Rosc. Comœd. 63

Vt tempestates sæpe certo aliquo cœli signo commouentur, sæpe improuisò, nulla ex certa ratione obscura aliqua ex causa concitantur: sic in comitiorũ tempestate populari, sæpe intelligas quo signo commota sit: sæpe ita obscura est, vt casu excitata esse videatur. Pro Murena. 94

Vt mare quod sua natura trãquillum est, ventorũ vi agitari videmus, ac turbari: sic populus sua sponte pacatus hominum seditiosorum vocibus, & violentissimis tempestatibus concitari solet. Pro Cluent. 65

Vt imperatores instructa acie solent, quãquam paratissimos milites ad prœliandũ videant, eos tamen cohortari: ita iuuenes ardentes & erecti ad laudem, ad literas sunt adhortandi. Philip. 4. 66

Vt si gladiũ paruo puero, aut si imbecillo seni aut debili dederis, ipse impetu suo nemini noceat, sin ad nudũ vel fortissimi viri corpus accesserit, possit acie ipsa & ferri viribus vulnerari: ita quum hominibus eneruatis atq; exanguibus, Cõsulatus, tanquam gladius, esset datus, qui per se pũgere neminem vnquam potuissent, hi summi imperij nomine armati, Remp. contrucidauerunt. Pro Sest. 67

Quemadmodum theatrum quum commune sit, recte tamen dici potest eius esse eum locum, quẽ quisque occuparit: sic in vrbe, mundóue communi, non aduersatur ius quò minus suum quidq; cuiusque sit. 3. de Finib.

Vt enim necesse est lancem in libra ponderibus impositis deprimi: sic animũ perspicuis cedere. Luc. 69

Vt fures earum rerũ quas ceperunt, signa commutãt: sic multi alienis sententijs pro suis vtũtur, nomina tanquam rerum notas mutantes. 5. de Finib. 70

Quemadmodum volucres videmus procreationis atque vtilitatis suæ causa fingere & cõstruere nidos, easdem autem quũ aliquid effecerint, leuãdi laboris sui causa passim ac liberè solutas opere volitare: sic nostri animi, forensibus negotijs atque vrbano opere defessi, gestiunt, ac volitare cupiunt, vacui cura atq; labore. 2. de Orat. 71

Vt cygni præuidentes quid in morte boni sit, cum cantu & voluptate moriuntur, sic omnibus & bonis & doctis est faciendum. 1. Tusc.

Vt stultitia, etsi adepta est quod concupiuit, nunquã se tamen satis consequutam putat: sic sapientia semper eo contenta est, quod adest, neque vnquã sui pœnitet. 5. Tusc. 73

Vt mulieres ideo bene olere, quòd nihil olent, videntur, ita hoc ipso est ornatior oratio quòd ornamẽta negligat. Cic. Attic. lib. 2. 74

Vt quidã morbo aliquo, & sensus stupore suauitatem cibi non sentiunt: sic libidinosi, auari, facinorosi, veræ laudis gustum non sentiunt. Phil. 2. 75

Vt leni-

Vt leuitatis est inanem aucupari rumorem, & omnes vmbras etiam falsæ gloriæ cōsectari, sic leuis est animi lucē, splendoremq́; fugientis, iustam gloriā, qui est fructus veræ virtutis honestissimus, repudiare. In Pisonem. 76

Vt plerumq́; bestiæ, fame dominante ad eū locum, vbi aliquando pastæ sunt reuertuntur: sic latrones, vrgente inopia. Pro Cluent. 77

Tanquam bona valetudo iucundior est ijs, qui è graui morbo recreati sunt, quàm qui nunquam ægro corpore fuerunt: sic omnia desiderata magis, quàm assiduè percepta delectant. Post red. ad Quirit. 78.

Vt grauiùs ægrotant ij, qui quum leuati morbo videntur in eū de integro inciderunt: sic vehementiùs laboramus, qui non profligato bello ac pœne sublato, reuocatum bellum gerere conamur. Cic. Cornificio, Famil. 12 79

Vt ijs qui imprudenter læserunt, ignosci conuenit: ita ijs qui necessariò proferunt, haberi gratiam non oportet. 1. de Inuent. 80

Vt in ædificijs architecti auertunt ab oculis, naribusq́; dominorum, ea quæ profluētia necessariò tetri essent aliquid habitura: sic natura res similes procul amandauit a sensibus. 2. de Nat Deor. 81

Vt innocens is dicitur, non qui nocet leuiter, sed qui nihil noceat: sic sine metu is habend⁹ est: non qui parua metuit, sed qui omnino metu vacat. 5. Tuscul. 82

Vt oculus, sic animus se non videns, alia cernit. 1. Tuscul. 83

Vt nauem & ædificium idem destruit facillime, qui construxit: sic hominem eadem optime quæ conglutinauit natura, dissoluit. Cato Maior. 84

Vt adolescentem in quo senile est aliquid sic senem in quo adolescentis probi est aliquid laudamus. Cato Maior. 85

Vt adolescentibus bona indole præditis sapientes senes delectantur, leniorq; fit eorũ senectus, qui à iuuentute coluntur & diliguntur, sic adolescentes senũ præceptis gaudent, quibus ad virtutum studia ducũtur. Cato Maior. 86

Adolescentes mori sic videntur, vt quũ aquæ multitudine vis flãmæ opprimitur: senes autem, sicut sua sponte, nulla adhibita vi, consumptus ignis extinguitur. Et quasi poma ex arboribus, si cruda sint, vi auelluntur: si matura & cocta, decidunt: sic vitam adolescentibus vis aufert, senibus maturitas. Cato Maior. 87

Vt petulantia & libido magis est adolescentum, quam senum, nec tamen omnium adolescentum, sed non proborum: sic ista senilis stultitia, quæ deliratio appellari solet, senum est leuium, non omnium. Cato Maior. 88

Vt non omne vinum, sic non omnis ætas vetustate coacescit. Cato Maior. 89

Vt pulchritudo corporis apta cõpositione membrorum mouet oculos, & delectat hoc ipso, quod inter se omnes partes cum quodam lepore consentiũt: sic hoc decorũ quod elucet in vita, mouet approbationem eorũ quibuscum viuitur, ordine & constãtia, moderatione

omnium

quorum dictorum atque factorum. 1.Offic. 90

Vt pictores, & ij qui signa fabricantur, & veri etiam poëtæ, suum quisque opus à vulgo considerari vult, vt si quid reprehensum sit à pluribus, id corrigatur: hiq; & secum, & cum alijs, quid in eo peccatũ sit exquirunt: sic aliorum iudicio permulta nobis & facienda, & non facienda, & mutanda, & corrigẽda sunt. 1.Offic. 91

Vt benefici liberalesq; sumus, nõ vt exigam⁹ gratiam (neq; enim beneficiũ fœneratur) sed naturã ꝓpensi ad liberalitatẽ sumus: sic amicitiã, nõ spe mercedis adducti, sed quod omnis eius fructus in ipso amore inest, expetendam putamus. In Lælio. 92

Vt aurũ igne, sic beneuolentia fidelis periculo aliquo perspici solet Cic. Papirio Pæto. Fam. 9. 93.

Vt hirundines æstiuo tempore præsto sunt, frigore pulsæ recedunt: ita falsi amici sereno vitæ tempore præsto sunt simulatq; fortunæ hyemẽ viderĩt, deuolãt omnes. 4. ad Heren. 94

Amici noui veteribus non sunt anteponendi, vt equis vetulis teneros anteponere solemus. Nô enim amicitiarũ esse debent, sicut aliarum rerum societates: veterrima quæque esse suauissima debent. Nouitates tamen non repudiandæ: vetustas autem suo loco conseruetur. In Lælio. 95

Vt monere & moneri proprium est veræ amicitiæ & alterum liberè facere, nõ asperè: alterum patiẽter accipere, non repugnanter: sic habendam nullam in amicitijs pestem esse maiorem, quàm adulationem, blanditias, assentationem. In Lælio.

PETRVS

PETRVS LAGNERIVS COMpendiensis, Francisco ab Olina, Tholosano, summa spei adolescenti. S.P.D.

OPtima hæreditas, mi Francisce, quę liberis a patribus relinquitur, est via virtutis, multarũq; artium cognitio atq; scientia, quæ mihi iuxta Ciceronis sententiã videtur omni patrimonio præstantior. Itaque non possum satis probare singularem illã patris tui in promouendis studijs tuis diligentiã, qui á cæteris patribus volũtate lõge & studio dissimilis, hoc sibi solũ credit negotij dari, optimis vt & moribus, & literis tua illa rudis ætas imbuatur: & si præpostera sit hodie multorũ cura & diligẽtia, qui nihil eo habẽt neglectius, quo ijs nihil esse debet cõmendatius: in eo tantũ occupati, vt habeat filius vnde splẽdidè viuat, nõ admodũ solliciti vt habeat vnde rectè viuat: corporũ magnã, animi vero & mẽtis, aut nullam, aut serã curã habẽtes. Præclarè igitur pater tuus, qui nõ tã pulchrũ duxit bene nasci, quàm præclarũ bene institui: cuius nũc necesse est, vt ingrauescens ætas in tuis moribus & literis cõquiescat: si modo is esse vis, quem te semper esse voluit. Mihi profectò dubia nõ est, ac obscura illius erga te volũtas, quæ tibi vt nullo loco defuit, sic nullo quoq; tẽpore deerit: tu vide ipse tibi ne desis. Magna est illius de te opinio: nec vulgaris multorum de tuis studijs expectatio, quæ tibi nõ retinẽda modò aut sustinẽda, sed cura & studio augẽda & ãplificãda est. Scito enim ea abs te expectari, quę ab ingenuo adolescente, & Ioãnis ab Olina, & aduocati regij filio expectanda sunt: fac tibi paternę virtutis, maiorũq; tuorũ veniat in mentem recordatio, quæ te officij tui obliuisci nõ sinet, quę te dies noctesq; cõmouebit, atq; perficiet, vt aliquando excitatã de te opinionẽ tueri & sustinere possis. Atq; ne ipse boni & studiosi præceptoris officio videar defuisse, ego tecũ multis de caussis tũ amore incitat' meo rogo & moneo, vt candidis moribus & literis, ad quas tu natus videris, omni cura & studio inuigiles: quod quò fiat commodiùs, ego Ciceronis eas sententias, quæ ad pietatẽ Christianãq; religionẽ videbãtur proximè accedere, tibi & dico, & deuoueo: quas, vt diligenter ãplectare, studiosè euolua, totusq; in ijs versere, pro mea in te beneuolentia & hortor & obsecro. Vale. Tholosæ, octauo Cal. Sept. Anno 1543.

M. T. C.

M. T. CICERONIS
PIÆ ALIQVOT SENTENTIÆ.

LIBER. IIII.

I quod optimum, maximumq; est, id volumus adipisci, virtutis opera dāda est, sine qua nullam rem expetēdam consequi possumus. In Lælio. 2

Omnium rerum magnarum à Dijs immortalibus principia ducuntur. In Vatin. 3

A dijs immortalibus sunt nobis agendi capienda primordia. 2. de Legib. 4

Nemo magnus sine aliquo afflatu diuino vnquam fuit. 2. de Nat. Deor. 5

Quum ipsa natura magnam homini facultatē dederit, tamen esse Deus putatur, vt & ipsum quod est hominum propriū, non partum per nos, sed diuinitùs ad nos delatum videatur. 1. de Orat. 6

Commoda quibus vtimur, lucem qua fruimur, spiritum quod ducimus, à Deo nobis dari & impertiri videmus. Pro Ros. Amer. 7

Sit hoc à principio persuasum hominibus, dominos esse omnium rerum ac moderatores deos, eaq; quæ geruntur, eorum geri ditione atq; numine, eosq; optime de genere hominum mereri: & qualis quisq; sit, quid agat, quid in se admittat, qua mente, qua pietate colat religionem, intueri, piorumq; & impiorum habere rationem. 2. de Legib. 8

Deorum

Deorũ prouidentia mũdus administratur, ide-
q; consulunt rebus humanis, neq; solũ vniuersis, v-
rumetiam singulis. 1. de Diuin.

Mũdus regitur numine deorũ, estq; quasi cõm-
nis vrbs & ciuitas hominum. 3. de Finib.

Nihil est illi principi Deo, qui omnẽ hunc mun-
regit (quod quidẽ in terris fiat) acceptius, quam co-
silia, cœtusq; hominũ iure sociati, quæ ciuitates a-
pellantur. Som. Scip.

Illud modo videto, vt Deũ nôris, etsi ignores & l-
cum & faciem: sic animũ tibi tuum notum esse op-
tet, etiamsi ignores & locum & formam. 1. Tusc.

Quis est tam vecors, qui cum suspexerit in cœ-
Deos esse non sentiat? & ea, quæ tanta mente fiu-
vt vix quisquam arte vlla ordinem rerum ac vicissi-
tudinem persequi possit, casu fieri putet? de Respons.
harusp.

In mũdo Deus est aliquis, qui regit, qui guberna-
qui cursum astrorum, qui mutationes temporum, re-
rũ vicissitudines, ordinesq; conseruat, terras & ma-
ria cõtemplans, hominum commoda vitasq; tuetur.
1. de Nat. Deor.

Deus ipse qui intelligitur à nobis, alio modo intel-
ligi non potest, nisi mens soluta quædam & libera
segregata ab omni concretione mortali, omnia sen-
tiens & mouens, ipsaq; prædita motu sempiterno.
1. Tusc.

Ea est Dei vita, qua nihil beatius, nihil omnino b-
nis omnibus affluentius cogitari potest. Nihil enim a-
git, nullis occupationibus est implicatus, nulla ope-
mo-

...sua sapientia & virtute gaudet, habet exploratum fore semper sũ in maximis, tum in aeternis voluptatibus. 1 de Nat deor. 19

Vt hominũ membrum nulla contentione, mẽte ipsa & voluntate mouẽtur: sic numine deorũ omnia fingi, moueri, mutarique posse. 1 de Nat. deor. 17

Mala & impia consuetudo est contra deos disputandi, siue ex animo id fiat, siue simulate. 2. de Nat. deor. 18

Hominis timidè de potestate deorum & pauca dicenda sunt. Pro Leg. Manil. 19

Pietas grata est Deo, sumptus est remouẽdus. Quid enim cur paupertatẽ deorũ aditu arceamus? praesertim cum ipsi Deo nihil minùs gratũ futurum sit, quàm non omnibus patere ad se placandum, & colendum viam? 2 de Leg. Vide de Nat deor. 20

Nulla est erga Deos pietas, nisi honesta de numine eorum ac mente opinio. Pro Planc. 21

Color albus praecipuè decorus Deo est. 2. de Leg. 22

Cùm multũ animus corpori praestet, obserueturq́; ut casto corpore adeatur, multo est in animis id obseruandum magis: nam illud vel aspersione aquae, vel dierũ numero tollitur: animi labes, nec diuturnitate euanescere, nec manib⁹ vllis elui potest. 2. de leg. 23

Nullum est animal, praeter hominem, quod habeat aliquam notitiam Dei. 2. de Legib. 24

De hominibus nulla gens est, neque tam immansueta, neque tam fera quae non, etiam si ignoret qualem Deum habere deceat, tamen habendum sciat. 1 de Legib. 25

Fir-

Firmissimũ hoc afferri videtur, cur deos esse credamus, quod nulla gens tam fera, nemo hominum tã sit immanis, cuius mentem non imbuerit deorum opinio. 1 Tusc. 26

Dij immortales sparserunt animos in corpora humana, vt essẽt qui terras tuerentur, quiq; cœlestem ordinem contemplantes, imitarentur eum vitæ modo, atq; constantia. Cato Maior. 27

Deus, animal vnum spectabile, hominẽ in quo omnia animalia contineret, effecit, De Vniuers. 28

Sunt è terra homines, non vt incolæ & habitatores, sed quasi spectatores superarum rerum atq; cœlestiũ, quarum spectaculũ ad nullũ aliud genus animantium pertinet: Sensus autẽ interpretes ac nuntij rerum in capite, tanquã in arce mirifice ad vsus necessarios & facti & collocati sunt. tu reliqua vide supra de homine. 119. 2. de Nat. deor. 29

Cum natura ceteras animantes abiecisset ad pastũ solum hominem erexit, & ad cœli, quasi cognationis domiciliiq; pristini conspectũ excitauit: tum speciem ita formauit oris, vt in ea penitus reconditos mores effingeret. 1 de Legib. 30

Omnia aliorũ causa generata sunt, vt fruges atque fructus, quos terra gignit, animalium causa animantes hominũ: vt equus vehendi causa: arandi bos, venandi & custodiendi causa. Ipse autem homo ortus est ad mũdũ contẽplandũ. 2. de Nat. deor. 31

Nobis persuasũ esse debet si omnes deos hominesq; celare possimus, nihil tamen auarè, nihil iniustè, nihil libidinose, nihil incõtinẽter esse faciendũ. 3. Off. 32

Quũ

Quum despicere cœperimus, & sentire quid simus & quid ab animantibus cæteris differamus, tum ea sequi incipiemus, ad quæ nati sumus. 5, de Fin. 33

Si considerare velimus, quæ sit in natura hominis excellentia & dignitas, intelligemus quàm sit turpe diffluere luxuria & delicate ac molliter viuere: quámque honestũ, parcè, continenter, seuerè, sobriè. 1, Off. 34

Nec figura corporis, nec excellens vis ingenij humani significat ad hanc vnam rem natum hominem vt frueretur voluptatibus. 2, de Finib. 35

Animus est ingeneratus à Deo, ex quo verè vel agnatio nobis cum cœlestibus, vel genus, vel stirps appellari solet. 1, de Legib. 36

Est animus cælestis, ex altissimo domicilio depressus & quasi demersus in terram, locum diuinæ naturæ æternitatique contrarium. Cato maior. 37

Humanus animus decerptus ex mente diuina, cũ alio nullo, nisi cum ipso Deo, si hoc fas est dictu, comparari potest. Hic igitur, si est excultus, et si eius acies ita curata est, vt ne cæcetur erroribus, fit perfecta mens, id est absoluta ratio: quæ est idem quod virtus. 5 Tusc. 38

Nulla est celeritas, quæ possit cum animi celeritate contendere: qui si permanet incorruptus, suique similis necesse est ita feratur, vt penetret & diuidat omne cœlũ hoc, in quo nubes, imbres, ventique coguntur. 1, Tusc. 39

Oportet vt ipsa se mens vitijs exutam cognoscat, coniunctamque cum diuina mẽte se sentiat, ex qua insatiabili gaudio compleatur. 5. Tusc. 40

Cùm

Cum animus, cognitis perceptisq́ virtutibus, à corporis obsequio indulgẽtiaq́ discesserit, voluptatemq́ sicut labem aliquã decoris oppresserit, omnemq́ mortis, dolorisq́ timorem effugerit, societateq́ caritatis coierit cum suis; omnesq́ natura coniunctos suos duxerit, cultumq́ Deorũ & puram religionem susceperit, & exacuerit illã, vt oculorum, sic ingenij aciem ad bona deligenda, & reijcienda contraria, quæ virtus ex prouidendo est appellata Prudentia: quid eo dici aut cogitari poterit beatius? Idemq́ quũ cælum, terras, maria, rerũq́ omnium naturam perspexerit, eaq́ unde generata, quò recurrant, quando, quomodo obitura, quid in ijs mortale & caducum, quid diuinum æternumq́ sit, viderit, ipsumq́ ea moderantem & regentem penè prehenderit, seseq́ nõ vnis circumdatũ mœnibus popularem alicuius definiti loci, sed ciuem totius mundi, quasi vnius vrbis, agnouerit: in hac ille magnificentia rerũ, atque in hoc conspectu & cognitione naturæ, dij immortales, quàm ipse noscet, quod Apollo præcepit Pythius! quàm contemnet! quàm despiciet! quàm pro nihilo putabit, ea quæ vulgo ducuntur amplissima! 1. de Legib. 41

Anim⁹ cum est secum, secũq́ vt dicitur, viuit, ea quæ ad se pertinent, ea curat: quæq́ sua sunt, cognoscit seipsum. 1. Tusc. 42

Si quis est hoc robore animi, atque hac indole virtutis, ac continẽtiæ, vt respuat omnes voluptates, omnemq́ vitæ suæ cursum in labore corporis, atque in animi contentione conficiat: quẽ non quies, non remissio, non æqualium studia, nõ ludi, non conuiuia delectent,

delectent

[illegible] nihil in vita expetendum putet: nisi quod est cum laude & honore, & cum dignitate coniunctum: hunc mea sententia diuinis quibusdã bonis instructum atque ornatum puto. Pro M. Cæl. 43

Alte spectare si voles, atque hanc sedem & æternam domum contueri, neque sermonib⁹ vulgi dederis te, nec in præmiis humanis spem posueris rerum tuarũ: suis te illecebris oportet ipsa virtus trahat ad verum decus. Som. Scip. 44

Cogitantes supera atque cœlestia, hæc nostra vt exigua & minima contemnimus. 4. Acad. quæst. 45

Quid videatur ei magnum in rebus humanis, cui æternitas omnis, totiusque mundi nota sit magnitudo? Nam quid aut in studiis humanis, aut in tã exigua vitæ breuitate magnũ sapienti videri potest, qui semper animo sic excubat, vt nihil ei improuisum accidere possit, nihil inopinatum, nihil omnino nouum? Atque idem ita acrem in omnes partes aciem intendit, vt semper videat sedem sibi ac locum sine molestia atque angore viuẽdi; vt quẽcunque casum fortuna inuexerit, hunc aptè & quietè ferat. 4. Tusc. 46

Confer nostram longissimam ætatem cum æternitate, & breuissima reperietur. 1. Tusc. 47

Cœlestia semper spectato, illa humana contemnito. Som. Scipionis. 48

Nihil est melius, quàm memoria rectè factorum & libertate contentũ, negligere humana. Cic. Brut. 49

Abeunt omnia vnde orta sunt. Cat. Maior. 50

Nemo confidat, semper sibi illud stabile & firmũ permansurum, quod fragile & caducũ sit. 2. Tusc. 51

O Dij boni, quid est in hominis vita diu? Mihi ne diuturnum quidem quicquam videtur, in quo est aliquid extremum: cum enim id aduenit, tum illud quod præteriit, effluxit, tantum remanet quod virtute & recte factis sis consecutus. Horæ quidē cedunt, & dies, & menses, & anni: nec præteritum tempus vnquā reuertitur, nec quid sequatur, sciri potest. Ca. ma. 52

Quis est tam stultus, quamuis adolescens, cui sit exploratum se ad vesperum esse victurum? Cato Maior. 53

Nemini exploratum potest esse, quomodo sese habiturum sit corpus non dico ad annum, sed ad vesperum. 2. de finib. 54

Homines nos esse meminerimus, ea lege natos, vt omnibus telis fortunæ proposita sit vita nostra, neq; esse recusandum, quo minus ea, qua nati sumus, conditione viuamus, neue tam grauiter eos casus feramus, quos nullo consilio vitare possumus, euentisq; aliorum memoria repetēdis, nihil accidisse nobis noui cogitemus. Cic. Tertio Fam. 55

Vtrum autem viuere, an mori sit melius, Dij immortales sciunt, hominem quidem arbitror scire neminem. 1. Tuscul. 56

Ex ipsa vita discedimus, tanquā ex hospitio, non tanquā ex domo: commorandi enim nobis natura diuersorium, non habitandi dedit. Cato Maior. 57

Mors terribilis est ijs, quorum cum vita omnia extinguuntur: non ijs quorum laus emori non potest. Parad. 2. 58

Sic habeto, te non esse mortalem, sed corpus hoc. Som. Scip. 59

Cor

Corpus hoc est mortale, animus vero motus sempiternus. Pro Sestio. 60

Duas esse vias, censebat Socrates, duplicesq́; cursus animorũ e corpore excedentium. Nam qui se humanis vitijs contaminâssent, & se totos libidinibus dedissent: ijs demum quoddam iter esse, seclusum à concilio Deorum. Qui autem se integros castosq́; seruauissent, quibusq́; fuisset minima cum corporibus contagio, essentq́; in corporibus humanis vitam imitati Deorum, his ad illos, à quibus essent profecti, reditum facilem patere. 1. Tusc. 61

Eorũ animi, qui se corporis voluptatibus dediderunt, earũq́; se quasi ministros præbuerũt, impulsuq́; libidinũ voluptatibus obedientiũ, Deorũ & hominũ iura violarũt, corporibus elapsi, circa terrã ipsam voluntantur, nec in hunc locum cœlestem. i. in cœlum nisi multis exagitati seculis, reuertuntur. Som. Scip. 62

Qui recte & honeste curriculum viuendi à natura datum confecerit, ad astra facile reuertetur: non qui aut immoderate, aut intemperanter vixerit. De Vniuer. 63

Omnibus qui patriam conseruarint, adiuuerint, auxerint certus est in cœlo ac definitus loc⁹, ubi beati æuo sempiterno fruantur. Som. Scip. 64

Omnium animi sunt immortales, sed bonorũ fortiumq́; diuini. 2. de Legib. 65

Bonorum virorum mentes mihi diuinæ atq; æternæ videntur, & ex hominum vita ad Deorũ religionem, sanctimoniamq́; demigrare. Pro C. Rab. 66

Tunc erimus beati cum corporibus relictis cupidi-

tatum & æmulationum erimus expertes. 1. Tusc. 67

Vestra quæ dicitur vita, mors est. Som. Scip. 68

Vetat dominans ille in nobis Deus, iniussu hinc nos suo demigrare. Quum verò causam iustam Deus ipse dederit, ne ille medius fidius vir sapiens lætus ex his tenebris in lucē illam excesserit: nec tamē illa vincula carceris ruperit, leges enim vetant: sed tanquā à magistratu, aut ab aliqua potestate legitima, sic à Deo euocatus atq; emissus exierit. 1. Tusc. 69

Tibi, & pijs omnibus est animus in custodia corporis retinendus: nec iniussu eius, à quo ille est nobis datus, ex hominum vita migrandum est, ne munus humanū assignatum à Deo, defugisse videamini. Som. Scip. 70

Vetat Pythagoras iniussu imperatoris, id est, Dei de præsidio & statione vitæ decedere. Cato maior. 71

Nisi Deus istis te corporis custodijs liberauerit, ad cælum aditus tibi patere non potest. Som. Scip. 72

Nos, si quid tale acciderit, vt à Deo denuntiatū videatur, vt exeam⁹ è vita læti & agētes gratias, pareamus, emittiq; nos è custodia, & leuari vinculis arbitremur: vt aut in æternā, & planè nostram domū remigremus, aut omni sensu molestiaq; careamus. Sin antē nihil denuntiabitur, eo tamen simus animo, vt horribilē illū diē alijs, nobis faustū putemus: nihilq; in malis ducamus, q sit vel à dijs immortalib⁹ vel à natura parēte omniū cōstitutū. Non enim temerè, nec fortuitò sati & creati sumus, sed profectò fuit quædā vis, quæ generi cōsuleret humano: nec id gigneret, aut aleret, quod quū exanclauisset omnes la-

bores,

beris, cum incideret in mortis malum sempiternum. 1. Tusc. 73

Nec vnquã bono quidquam mali euenire potest, nec viuo, nec mortuo: nec vnquam eius res à dijs immortalibus negligentur. 1. Tusc. 74

Improbo bene esse non potest. In Par. 75

Animi conscientia improbi semper cruciantur 2. de Finib. 76

Impij pœnas luunt, &c. 1. de Leg. Vide Impij. 111. 77

Cuiusuis est hominis errare: nullius, nisi insipiẽtis, perseuerare in errore. Philip. 11. 78

Facilius ijs ignoscitur, qui non perseuerare, sed ab errato se reuocare moliuntur: est enim humanum peccare, sed belluinũ in errore pseuerare. in Vat. 79

Optimus est portus pœnitenti, mutatio consilij. Philip. 12. 80

Sit erranti medicina confessio. Cic. Octauio.

Permulta nos consultò omisimus, & ea in primis quæ ad dicendi facultatem & exercitationem magis, quàm ad institutum nostrum pertinere videbantur, quibus aliquãdo proprius & suus locus à nobis (si hunc nostrum laborem probari intellexerimus) tribuetur.

ILLVSTRES QVÆDAM SENTENTIÆ, EX OPTImis quibusq; aliis auctoribus selectæ, per eundem Petrum Lagnerium.

VIRTVS.

IRTVTE homini à diis immortalibus nihil melius datum est.

Cicero. Amplissimum sibi ipsi præmium est virtus.

Ipsa quidem virtus sibimet pulcherrima merces.

Silius. Italic. Omnia ei adsunt bona, quem penes est virtus.

Plautus, Sola virtus expers sepulchri.

Virtuti fortuna cedit.

Virtus fortuna non est indiga.

Seneca Virtus fortunare solet.

Salustius Nunquam potest non esse virtuti locus.

Virtuti omnia parent.

Virgilius. --Domat omnia virtus.

--Famam extendere factis,

Hoc virtutis opus.

Virtutis & gloria comes inuidia.

--Vrescit vulnere virtus.

Virtutis præmium honor.

Ipsa sese virtus satis ostendit.

Salustius Virtus neque dono datur, neque accipitur.

Cicero. Virtus eripi nec surripi potest vnquam: neque naufragio, neque incendio amittitur.

Seneca. Nunquam Stygias fertur ad vmbras

Incly-

Inclyta virtus. Plautus.
Virtus aeterna, praeclaraq; habetur.
Qui per virtutem perit, non pol interit.
Bonum est, quidquid ex virtutis geritur imperio.
Quod rectum, & honestum, & cum virtute est, hoc demum est bonum. Cicero.
Sat habet fautorum semper, qui recte facit. Plautus.
Sera nunquam est ad bonos mores via.
Bene viuere, bis viuere est.
Ad virtutem una & ardua est via.
Ad gloriam virtutis via permunitur.
Virtutem incolumem odimus, Horatius.
Sublatam ex oculis quaerimus inuidi.
Probitas laudatur & alget. Iuuenalis
Haud facile emergunt quorum virtutibus obstat
Res angusta domi.
Bonos imitari, quam iis inuidere praestat. Salust.
Vbi malos praemia sequuntur, haud facile quisquam gratuito bonus est. Seneca.
Plerunq; nos fallit vitiũ specie virtutis & umbra.
Prosperum ac foelix scelus
Virtus vocatur.
Pauore carent, qui nihil commiserũt: at poenã semper ob oculos versari putant, qui peccarunt.
Vacandum non modo omni crimine, sed & criminis Horatius.
cuiuscunq; suspicione.
Oderunt peccare boni virtutis amore. Iuuenalis.
Oderunt peccare mali formidine poenae.
Semita certe
Tranquillae per virtutem patet unica vitae.

Affectibus bene uti, virtus; male uti, vitium.
Nobilitas sola est, atque unica virtus.
Statuæ huiusmodi relinquendæ quæ virtutis sunt mo-
Iuuenalis *numenta magis, quàm statuæ corporis.*
Claudius *Virtute decet, non sanguine niti.*
Seneca. *Sola perpetuò manent,*
Subiecta nulli, mentis atque animi bona.
Omnis spes in virtute ponenda.

Prudentia.

PRudentes dij amant, & oderunt malos.
Prius quàm initium rectè constitueris, stultũ est
de exitu consilium capere.
Terentius *Istuc est sapere, non quod ante pedes modò est*
Videre, sed etiam illa quæ futura sunt, prospicere.
Salustius *Prius quàm incipias, consulto: & vbi cõsulueris, ma-*
turè facto est opus.
Præterita reprehendi possunt, corrigi non possunt.
Salustius *Cùm re mutare consilium prudentis est.*
In capiẽdis consilijs festinatio, rationis inimica, men-
tis præstringit oculos.
Haud facile animus verum prouidet, vbi odium, a-
micitia, ira, atque misericordia intercedunt.
Terentius *Nunquam ita quisquam bene subducta ratione ad*
vitam fuit,
Quin res, ætas, vsus semper aliq̃d adportet noui, &c.
Cicero. *Perbeati sũt, qui cũ tenẽt vitæ cursũ, vt vel in nego-*
tio sine periculo, vel in otio cũ dignitate versentur.
Seræ sunt hominũ lamentationes, prorsusq; vitupe-
rãda, quas occupatas in ijs lugendis tenemus, quæ
vitio suo desidiaq; contigerunt.

Primus ad sapientiã gradus, seipsum nosse: quod vt omnium difficilimum est, ita longè vtilissimum.

Feliciter is sapit, qui periculo alieno sapit. Plautus.

Felix quicunque dolore
Alterius disces posse carere tuo. Tibul.

Scitũ est, periculum ex alijs facere, tibi quod ex vsu siet. Terent.

Ita comparata est omniũ hominũ natura, aliena melius vt videant & iudicent, quàm sua. Idem.

Suus cuique attributus est error. Catul.
Sed non videmus manticæ quod in tergo est.

Aliena sic nobis tractãda sunt, vt nostrarũ non obliuiscamur. Salustius

Stultitia est, alienam rem suo periculo curare. Hesiodus.

Prudentis est, mortis meminisse.

Sapientissimus quisq; animo æquissimo moritur, stultissimus iniquissimo.

Æstas non semper fuerit, componite nidos. Horatius

Carpe diem, quàm minimum credula postero.

Viue memor quàm sis æui breuis. Martial.

Sera nimis vita est crastina, viue hodie.

Dum lucet, viue.

Vtendum præsentibus.

Memineris iuuenis, quòd aliquando senex eris.

Est sua rebus pulchritudo, sed & interim desinit.

Stultum est, quæ obtulit opportunitas, nõ amplecti[illegible]

Bene qui latuit, bene vixit, & intra
Fortunam debet quisque manere suam. Ouidius.

Optimus est in omnibus rebus modus, laudabilisq; mensura.

Quod

Quod præcipiti via

Boethius. Certum deserit ordinem,

Lætos non habet exitus.

Horatius. Est modus in rebus, sunt certi denique fines,

Quos vltra, citraq́; nequit consistere rectum.

Terentius In omni re videndum, ne quid nimis.

Flagitiũ est, te alijs consilium dare, foris sapere, tibi non posse auxiliarier.

Ouidius. Lentè festinandum est.

Terentius Habent parua commoda magnā moram.

Quod cauere possis, stultum est, admittere.

Prudentis est, in plerisque conniuere.

In auido ingenio, sæpe paruum vincit consilium.

Ineuntis ætatis inscitia, senum constituenda & regenda est prouidentia.

Stultum est dimensionibus terrarũ studere, & seipsum nescire metiri.

Claudius. --Dijs proximus ille est,

Quem ratio, non ira mouet.

Vtilia iucũdis præferenda sunt, cùm obtineri vtrũq; non potest.

Vix sibi ipsi, nedum alij credet prudens.

Ab altero expectes, alteri quòd feceris.

Terent. Omnia prius experiri quàm armis sapientem decet.

Euentus stultorum magister.

Horatius. Dulce est desipere in loco.

Fortitudinis.

Ouidius FOrtior est qui se, quàm qui fortissima vincit

Mœnia, nec virtus altius ire potest.

Omne solum forti patria est.

Patria

Patria est vbicunque virtus sedem sibi elegerit.
Fortium virorũ est, magis mortem contẽnere, quàm amare vitam.
Quemcunque fortem videris, miserum neges. Seneca.
Fortes fortuna adiuuat. Terent.
Magnum faciunt hominem res aduersæ, quemadmodum secundæ fœlicem.
Crescit in aduersis virtus. Salust.
Necessitas etiam timidos fortes facit.
Scilicet aduersis probitas exercita rebus, Ouidius.
Tristi materiam tempore laudis habet.
Quanta cuiusque animo audacia natura, aut moribus inest, tanta in bello pati solet. Salustius.
Iure mala animo sibi bono vtare, iuuat. Plautus.
—In dubijs homines spectare periclis Lucretius.
Conuenit, aduersisq; in rebus noscere qui sint.
Animus æquus optimum est ærumnæ condimentũ. Plautus
Explorant aduersa viros, perq; aspera duro Sil. Ita.
Nititur ad laudem virtus interrita cliuo.
In quo quisque periculo magnum habet animum. Terent.
Scitum est profectò quiddam, & in medijs malis vnumquemque sapere est opus.
Tu ne cede malis, sed contrà audentior ito. Virgilius
Haud est vtile, terga fortunæ dare. Seneca.
Facere solent extrema securos mala.
—Apparet virtus, arguiturq; malis. Ouidius.
Facile supplicium perpeti, se supplicio liberare est.
Vt valeas, multa ferenda tibi. Virgilius Propert.
Superanda omnis fortuna ferendo est.
Audaces fortuna iuuat, timidosq; repellit.

Mors

Mors terribilis est iis, quorũ cum vita omnia extinguuntur: non iis, quorum emori virtus non potest.

Audendum tibi aliquid, si vis esse aliquid.

Terent. *Non fit sine periculo facinus magnũ & memorabile.*

Ouidius. *Laus erit in magnis, & voluisse sat est.*

Vt desint vires, tamen est laudanda voluntas.

Nihil tam altè natura cõstituit, quo virtus non possit eniti.

Ouidius. *Inuia virtuti nulla est via.*

Idem. *--Tendit in ardua virtus.*

Eneruos animos virtus odisse solet.

Nihil intentatum relinquit virtus.

Amicitiæ.

Plautus, NEq; salsum prorsus, neq; suaue esse potest quicquam, vbi amor non admiscetur: sed quod est amarum, id mel faciet.

Non aqua, non igni, non aëre pluribus locis vtimur, quam amicitia.

Cicero. *Solem è mundo tollunt, qui amicitiam è vita tollunt.*

Cicero. *Tantum boni est in amicitia, vt ad eam rem perficiendam, deorum atque hominum munera videantur concurrere.*

Xenoph. *Amicus est desiderabile nomen, homo vix apparẽs, infœlicitatis refugiũ, vix inueniẽda possessio, secretorũ receptor, indeficiẽs quies, amãda felicitas.*

Æqualitas e animorum constat amicitia.

Salust. *Idem velle, atque idem nolle, ea demum firma est amicitia.*

Eadem cupere, eadẽ odisse, inter bonos amicitia, inter malos, factio est.

Solus est homo amico amicus.
Amicitia omnibus rebus humanis anteponenda.
Cito virus amor, nec patitur moras.
Tardo amico nihil est quidquam iniquius. Seneca
Amor qui renuit operari, amor non est. Plautus
Ubi amici, ibidem opes. August.
Amicus est, qui in re dubia, re iuuat; vbi re est op⁹. Plautus
Amicus certus in re incerta cernitur. Cicero
Scilicet vt fuluum spectatur in ignibus aurum, Ouidius.
Tempore sic duro est inspicienda fides.
Stat nulla diu mortalibus vsquam
Fortuna titubante fides.
Donec eris fœlix, multos numerabis amicos:
Tempora si fuerint nubila, solus eris.
Fidem secunda poscunt, aduersa exigunt. Seneca
Extra fortunam est, quidquid donatur amicis, Ouidius
Quas dederis solas semper habebis opes. Martial.
Si quid erga amicum benefeceris, aut cōsulueris fideliter: non videris meruisse laudem, munere functus tuo.
Recōciliata simultate, quamlibet leues suspiciones fugienda sunt.
Verus amor nullum nouit habere modum. Propert.
Coniunctio animorum, maxima cognatio est.
Qui verè amat, præter vnum amare non potest.
Opitulandum amicis, sed vsque ad aras.
Contra patriam arma pro amico sumenda non sunt.
Est quatenus amicitiæ dari venia possit. Cicero.
Omnia cum amico discutienda sunt: primum autem
Discutiendus, probandusq́; amicus ipse est.

Ami-

Amicitijs nō est vtendum vt floribus, tamdiu gratis, quamdiu recentibus.

Veteres amicitias pro consequentium nouitate ne fastidias.

Amicorum nunquā cuiquam, hominum satis fuit.

Salustius Amicos res inuenit.

Plautus Amicorum communia debent esse omnia.

Ouidius Nomen amicitiæ barbara corda mouet.

Amandi nec multi nec nulli. Cic.

Amicitiæ immortales esse debēt, mortales inimicitiæ.

Periculosum est inter amicos de re aliqua statuere: nam ita necesse est, alterum ex his prorsus inimicum habere.

Bias

Optimam vitæ supellectilem sibi comparauit, qui amicos parauit.

Paupertatis ac diuitiarum.

Magnum vectigal est parsimonia.

Lucretius. Diuitiæ grandes homini sunt, viuere parcè.

Si res tua non sufficiat tibi, tu parcendo fac vt sufficiat res tua.

Horatius Pauper non est is cui rerum suppetit vsus.

Egens æque est is, cui, quod est, non sufficit, atque is qui nihil habet.

Horatius. Quod satis est, cui contingit, nil amplius optet.

Bene est, cui Deus obtulit

Parca quod satis est, manu.

Plautus. Paupertas audax incipit.

Qui enim opulentus pauper cœpit rem habere, aut negotium.

Ouidius. Curia pauperibus clausa est.

Pau

Paupertas nulli malum est, nisi repugnanti. Horatius.
Magnum pauperies opprobrium, iubet & facere & pati.
Nil habet infelix paupertas durius in se, Iuuenal.
Quàm quod ridiculos homines facit.
Magister artis ingeniíque largitor Persius
Venter.
Paupertas omnes artes perdocet.
Difficile est pauperem Philosophari.
Seruiet æternum, quia paruo nesciet vti. Horatius
Inopiæ pauca desunt, auaritiæ omnia.
Locum virtutis deseruit, qui Horatius
Semper in augenda festinat, & obruitur re.
Auaritia, adeóque pecuniæ studium, fidem, probitatē,
cæterasque bonas artes subuertit.
Lucri bonus est odor ex re Iuuenal.
Qualibet.
Nunquam expletur cupiditatis sitis.
Pecunia auaro supplicium est.
Semper auarus eget.
Neminem ad rem in familia attendere sinunt. Terent.
Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit, Horatius
Et minus hanc optat, qui non habet. Iuuenal.
Rape, congere, aufer, possidere, relinquendum est. Martial.
Solius temporis honesta auaritia est.
Vbi quis pecuniam habet, necesse est, vt aut seipsum
aut pecuniam velit habere.
Aurum multa multis sæpe suasit perperam. Plautus
Solus ferrum, mortemque timere Luca.
Auri nescit amor.
Diuitiarum fluxa est atque fragilis gloria. Cicero.

Auis

Animus hominis diues, non arca appellari solet.

Diuitiæ non solum cruciantur libidine augendi,

Ea quæ habent, sed etiam amittendi ea.

Horatius *Et genus & virtus, nisi cum re, vilior alga est.*

Omnia pulchris diuitijs parent.

Iuuenal *Prima peregrinos obscœna pecunia mores*
Intulit, & turpi fregerunt sæcula luxu
Diuitiæ molles.

Diuitiarum cupida ibi est, vbi & luxus vsus.

Qui suis contentus est, is vere ditissimus est.

Cicero. *Cui tanta possessio est, vt ad liberaliter viuendum facile contentus sit, qui nihil quærit, nihil appetit, nihil optat amplius, hic demum diues appellandus est.*

Virtute qui præditi sunt, soli sunt diuites.

Cicero. *Opes sunt sarcina mentis.*

Imperat aut seruit collecta pecunia cuique.

Horatius
Propert. *Aurum omnes victa, iam pietate colunt.*
Aurea nunc vere sunt sæcula: plurimus auro
Venit honos.

Nemo extollere sese, & diuina mortalis attingere potest, nisi omissis pecuniæ & corporis gaudijs.

Fortuna bonorum vt initium, sic finis est.

In pretio pretium nunc est.

Horatius. *Crescentem sequitur cura pecuniam,*
Ouidius. *Maiorumque fames.*

Terent. *Pecuniam in loco negligere maximum interdum est lucrum.*

Exercitij seu laboris & ignauiæ

DIs nobis laboribus omnia vendunt.

Qui feliciter aliquando esse volũt laborare d…

Qui studet optatam cursu contingere metam, Horatius.
Multa tulit fecitque puer, sudavit & alsit.
Vigilando, agendo bene, consulendo, prospere omnia Salust.
cedunt.
--Mala mille.
affligunt hominem, cui segne & inutile corpus.
Nemo unquam ignavia immortalis factus est. Salust.
Difficilia, quæ pulchra.
Qui dormiunt libenter, sine lucro & cum malo quies- Plautus
cunt.
--Si non Horatius
Intendes animum studiis & rebus honestis,
Invidia vel amore vigil torquebere.
Desuetudo pigritiam, pigritia veternum parit.
Exercitium dormientem naturam excitat, morbos fu-
gat, denique temporis lucrum est uberrimum. Virgil.
--Labor omnia vincit
Improbus.
Spe etiam sustentatur labor.
In tenui labor, at tenuis non gloria.
Magna cura magna merces.
Quæ laboriosa iuventutis studia, hæc sunt
iucunda senectutis otia.
Laboris condimentum est otium.
--Par est fortuna labori.
Quod fuit durum pati meminisse dulce est.
Siquid feceris honestum cum labore, labor abit, ho-
nestum manet, Siquid turpe cum voluptate, turpi-
tudo manet, voluptas abit.
Hoc veneno desidiæ, vires paulatim emollitæ, senescunt.

Nihil tam difficile, quin quærendo investiga[illegible]
Omne opus difficile apparet, antequam [illegible]
Nihil tam facile, quin difficile fiat, si invit[illegible]

Voluptatis.

IN regno voluptatis virtuti non est locus.
Salust. *Ne illi falsi sunt, qui diversissimas res pariter expectant, voluptatem & præmia virtutis.*
Plautus *Voluptatibus simul & virtuti nemo servire potest.*
Voluptas est malorum esca, quòd ea non minus homines,
Quàm hamo capiantur pisces.
Hominis præstantia indigna est voluptas.
Est virtus placitis abstinuisse bonis.
Facile ingenia adolescētum ab honesta disciplina ad luxum delabuntur.
Luxum suadet licentia.
Suadent brevem præsentia fructum.
Copia luxusq; nimius ad voluptatem facillimè
allicit.
Plinius *Nulla est adeo voluptas, quæ non assiduitate sui fastidium pariat.*
Copia fastidium parit.
Iuuenal. *Voluptates commendat rarior usus.*
Plautus. *Pœnitentia, dolorq; voluptate comparantur.*
ita dijs placitum, voluptati ut mœror comes consequatur.
Seneca *Dolor ac voluptas,*
Invicem cedunt: at brevior voluptas.
Voluptatum usuræ morbi sunt.
Horatius. *Sperne voluptates: nocet empta dolore voluptas.*

Mis

--Miscentur tristia lætis.

Qui minus deliciarum nouit in vita, minus timet mortem. Horat.

Fortuna. 8

FOrtuna opes auferre, non animum, potest. Seneca.

Fortuna fortes metuit, ignauos premit. Seneca

Oblatam vtramuis fortunã iuxtà suspicere discat, qui animo esse tranquillo cupit. Salust.

Fortuna meliores sequitur.

Probitatem, industriam, cæteraſq́; bonas artes neq; dare neque eripere cuipiam fortuna potest.

Fortuna quum blanditur, tunc vel maximè metuẽda.

In secundis nihil minus, quàm confidendum.

Parciùs obsequenti fortunæ potius fidendum, quàm vsquequaque fauenti.

Fortunæ muneribus vtendum, non fidendum. Seneca.

--Quidquid in altum

Fortuna tulit, ruitura leuat. Horatius

Fortuna nunquam perpetua est bona.

Fortuna sæuo læta negotio, &

Ludum insolentem ludere pertinax,

Transmutat incertos honores,

Nunc mihi, nunc alij benigna

Nulli præstat velox fortuna fidem.

Cæca fortuna est, & eos plerunque efficit cæcos quos complexa est. Cicero.

Fortuna vt medicus ignarus, multos cæcat.

--Seruat multos fortuna nocentes. Lucan

Res secundæ non habent vnquam modum. Seneca

Lasciuiam amant atque superbiam res secundæ,

Salust. *Prospera animos efferunt.*

Seneca Terent. *Omnes quum secundæ res sũt maximè, tum maximè meditari secum oportet, quo pacto aduorsam ærũnam ferant.*

Cui spes omnis, & ratio & cogitatio pendet à fortuna, Cicero. *huic nihil oportet esse certi, nihilque quod exploratum habeat permansurum sibi, ne vnũ quidẽ diem.*

Miser est quisquis fœlicitatem sperat à miseris.

Faber est quisque fortunæ suæ.

Cicero. *Suam cuique mores fingunt fortunam.*

Plautus. *Perinde vt quisq; fortuna vtitur, ita præcellit.*

Omnibus modis, vt res dant sese, ita magni atque humiles sumus.

Fortuna non mutat genus.

Horatius. Terent. *Bona fortunæ perinde sunt, vt animus illius, qui ea possidet:*

Qui vti scit ei bono: qui non vtitur rectè, mala.

Fortunam citiùs reperias, quàm retineas.

Fortunam cum abire permiseris, frustra postmodũ fugientem implorabis.

Martial. *Naturam plerumq; fortuna corrumpit.*

Ouidius. *Dira libido fortunæ comes.*

Salust. Iuuenal. *Fortuna multis nimis dat, satis nulli.*

Dat quodcunq; libet fortuna, rapitq;

Fortuna in omni re dominatur.

Turba tremens sequitur fortunam, semper & odit.

Ad saturitatem non est opus fortuna. Nam quod necessitati sat est, tollit irata.

Leuis magnas opes huc fert & illuc casus.
—Breuis est magni fortuna fauoris. Sil. Ital.
Fortuna humana fugit, arctatq; vt lubet. Plautus.
Minus in paruis fortuna furit, Seneca.
Fœlicitatis comes inuidia.
Fortuna simul cum moribus immutatur. Salust.
Successum fortuna, experientiam laus sequitur. Horatius.
Quem res plus nimio delectauere secunda,
Mutatæ quatient.
Læta omnia rarò sine infœlicitate aliqua eueniunt. Ouidius.
Fortuna arbitrijs tempus dispensat vbique.

Hominem esse calamitosum. 9

Dii nos, quasi pilas, homines habent. Plautus.
Ludit in humanis diuina potentia rebus, Ouidius.
Et certam præsens vix habet hora fidem.
Quemcunque miserum videris, hominem scias. Seneca.
Ea est humanarum rerũ natura, vt nihil sit omni ex parte beatum.
Vt sunt humana, nihil perpetuum datum. plautus.
Vita data est vtenda. Ouidius.
Nihil est homini perpetuum bonum: plautus.
Iam huic voluptati, hoc inuentum odium est.
Prima pars æui sese nescit: media curis obruitur:
Vltima molesta senectute premitur.
Iuuenta nihil est fugacius: quæ vbi auolârit semel, redit nunquam.
Optima quæque dies miseris mortalibus æui Virgilius.
Prima fugit: subeunt morbi, tristisq; senectus.
Et labor, & duræ rapit inclementia mortis.
Senectus ipsa morbus est. Iuuenal.

Obrepit non intellecta senectus.

Horat. *Multa ferunt anni venientes commoda secum,*

Multa recedentes adimunt.

Forma gloria fluxa atq; fragilis est.

Res est forma fugax.

Forma exigui temporis donum est.

Propert. *Nec forma æternũ, haud cuiquã est fortuna perẽnis:*
Longiùs aut propiùs mors sua quemq; manet.

Oculi nostri tum demum miserrimi sunt, vbi coguntur paupertatem nostram conspicere.

Terent. *Ita plerique ingenio sumus omnes, nostri nosmet pœnitet.*

Salust *Res humanæ fluxæ & mobiles sæpius in aduersa mutantur.*

Æquo animo ferendæ calamitates mortalibus.

Horat. *Immortalia ne speres, monet annus, & almum*

Seneca. *Quæ rapit hora diem.--*

Nouit paucos

Horatius *Secura quies.*

Nulla dies mœrore caret.

Tu quãcunque Deus tibi fortunauerit horam

Grata sume manu.--

Gaudia non remeant, sed fugitiua volant.

Martial. *Finis alterius mali, gradus est futuri,*

Seneca. *Leue est miserias ferre, perferre est graue.*

Nihil iucundum, quod nemo videt, ne ipsa quidem opes.

Omnium rerum vicissitudo est.

Terent. *Senis inter se conuenit vrsis.*

Iuuenal. *Ast homini ferrum lethale incude nefanda*

Pro-

Produxisse parum est.

Lupus est homo homini, non homo, quum, qualis sit non nouit.

Vnicuique dedit vitium natura creato. Propert.

Curarum somnus domitor, pars est humanæ melior vita. Horatius

Debemus Morti nos, nostraq́; 10

Omnia orta occidunt, auctaq́; senescunt. Salust.

Homo se prius morti, quàm vitæ parare debet: atq́; adeo putare, extremum sibi semper adesse diem.

Vita & mors iure naturæ sunt.

Hæc est hominis conditio, vt quàm cito in lucem exeat, moriturus existat.

Quis furor est atram bellis accersere mortem?
Imminet, & tacito clam venit illa pede. Tibul.

Mors æquat summis infima, inuoluit humile pariter & celsum caput.

Ipse iubet mortis nos meminisse Deus. Martial.

Stat sua cuiq́; dies, breue & irreparabile tempus Virgilius

Omnibus est vita --

Fata manent omnes, --

Mille modis lethi miseros mors vna fatigat.

Quem sors dierum cuique dabit, lucro appone.

-- Omnes vna manet mors. Horatius

Et calcanda semel via lethi.

Et pace & bello cunctis stat terminus æui. Sil. Ital.

Viue velut rapto, fugitiuaq́; gaudia carpe. Martial.

Perdideris nullum vita reuersa diem.

Quis scit, an adijcient hodiernæ crastina vitæ Horatius

Tempora dij superi?

Nemo tam diuos habuit fauentes,
Crastinum vt posset sibi polliceri.

Seneca. *-- Mors vltima linea rerum est.*

Horat. *Abeunt omnia vnde orta sunt,*

Cicero. *-- Mors sola fatetur.*

Horat. *Quantula sint hominum corpuscula.*

Iuuenal. *Nemo, quàm bene viuat, sed quamdiu, curat: cum omnibus possit contingere, vt bene viuant: diu, nulli.*

Seneca. *Vita humana similis est ferro: quod si exerceas, atteritur: si non exerceas, rubigo consumit.*

Salust. *In luctu atque miserijs, mors ærumnarum requies, non cruciatus est.*

Plautus *Vt bene viuitur, diu*
Viuitur.

Domini ac Seruitutis. 11

Plautus *Libertatem nemo bonus, nisi cum anima simul amittit.*

Omnes profectò liberi libentiùs
Sumus quàm seruimus.

Horatius *Propria telluris herum natura, neque illum,*
Nec me, nec quenquam statuit.

Libertas per inertiam amittitur.

Liber is est existimādus, qui nulli turpitudini seruit,

Natura mortalium auida est imperij.

Salust. *Ea demum tuta est potentia, quæ viribus suis modū imponit.*

Horatius *Vim temperatam dij quoque prouehunt:*
In maius idem odere vires
Omne nefas animo mouentes.

Facilitate nihil est homini melius, neque clementia.
Pudore & liberalitate liberos
Retinere satius esse credo, quàm metu. Terent.
Deteriores omnes sumus licentia.
Immodicus libertatis vsus, seruitutis quandoque occasio fuit. Seneca.
Durum inuisum & graue est,
Seruitia ferre.
Pessimus quisque asperrimè rectorem patitur.
Serui are parati, iniusta imperia
Dominorum non perferunt.
Facile est imperium in bonis.
Nō qui iussus facit aliquid, miser est, sed qui inuitus. Plautus.
Non decet superbum esse hominem seruum. Plautus.
Plus oportet scire seruum, quàm loqui. Cicero.
Omnis animi debilitata & humilis & fracta timiditas seruitus est. Claud.
Asperius nihil est humili, cum surgit in altum.
Regnum non capit duos.
Nulla fides regni socijs, omnisq; potestas Lucanus.
Impatiens consortis erit.
Particeps dominationis neq; fuit quisquam, neque, si pati potuisset, orbis terrarū bello concussus foret. Salustius
In maxima fortuna, minima licentia esse debet.
Minimum decet licere, cui multum licet. Seneca
Multos timeat oportet, qui timetur à multis.
Raro cōtingit eum à multis diligi, qui non merito, sed arrogantia pluribus nititur anteferri.
Odio qui nimium timet, regnare nescit.
Ars prima regni est, posse inuidiam pati. Seneca.

Malus est minister regij imperij pudor.
Timendus tibi populus, apud quem multa possis.
Seneca. *Tutus esse non potest, quem maxima pars hom*
Seneca. *extinctum esse cupiat.*
Plautus. *Est regis alti spiritum regi dare.*
Multa cura summo imperio inest.
Qui quærit alta, is malum videtur quærere.
Venenum in auro bibitur.
Iniqua nunquam imperia retinentur diu.
Regna cum scelere omnibus
Sunt exilijs grauiora.
--Virtus & summa potestas
Lucanus. *Non coëunt.--*
Seneca. *Ut nemo doceat fraudis, & sceleris viam,*
Regnum docebit.
Nemo alteri imperium volens concedit, & qua
bonus atque clemens sit, qui plus potest, tamen
malo esse licet, formidatur.
Ouidius *Non bene conueniunt; nec in vna sede morantu*
Maiestas & amor.--
Terent. *Regum pernicies, adulatio.*
Errat lōgè, mea quidem sententia,
Qui imperium credat grauius esse, aut stabilius,
Salust. *Vi quod fit, quàm illud quod amicitia adiungitur.*
Non exercitus, neq; thesauri, præsidia regni sunt
rùm amici, quos neque armis cogere, neq;
rare queas, officio & fide parantur.
Salust. *Regiæ voluntates plerunq; vt vehementes, sic mo*
les sunt, ac sæpe ipsæ sibi aduersæ.
Regis ad exemplum totus componitur orbis.

Cura

Circa regna tonat.

Nunquam placidam sceptra quietem, Seneca.

Certum vt sui tenuere diem.

Vis consilij expers mole ruit sua. Horat.

Imperium his facile artibus retinetur, quibus initio Salustius
partum est.

In seruitutem cadere de regno, graue est. Seneca.

Amoris. 12

QVisin amores præcipitauit, peius perit, quàm si
saxa saliat. Plautus.

Vis magna mentis, blandus atq; animi dolor, Seneca.
Amor est.

Amor amoris expers non est.

Nox & amor, vinumq; nihil moderabile suadent: Ouidius.
Illa pudore vacat: Liber, Amorque metu.

Libertas quoniam nulli iam restat amanti, Propert.
Nullus liber erit, si quis amare volet.

Insanum est & malũ, in hospitiũ diuorti ad cupidinẽ. Seneca.

Quisquis in prima obstitit,
Pepulitq; amorem, tutus ac victor fuit,
Qui blandiendo nutriuit malum,
Sero recusat ferre, quod subijt iugum. Propert.

Solus amor, morbi non amat artificem. Terent.

Quæ res in se neque consilium neque modum
Habet vllum, eam consilio regere non potes.
In amore hæc omnia insunt vitia, iniuriæ,
Suspiciones, inimicitiæ, induciæ,
Bellum, pax rursum.

Amorẽ sectari solent, cura, ægritudo, dolor, nimiaq;
elegantia.

Nemo

Nemo sine grandi malo,
Plautus. Præterquam res patitur, studet elegantiæ.
Pulchra mulier nuda erit, q̃ purpurata pulchri[...]
Meretrix nõ absimilis mari: quod das deuora[...]
quam abundat.
Hoc vnum in amore perpetuo habẽt meretrix[...]
mihi, atque affer mihi,
Amori accedunt hæc vitia,
Plautus. Insomnia, ærumna, error & terror & fuga.
Ineptia, stultitiaq́ adeo & temeritas,
Incogitantia, excors immodestia,
Petulantia, cupiditas, & maleuolentia:
Inhæret etiam auiditas, desidia, iniuria,
Inopia contumelia, & dispendium,
Vergilius Multiloquium, pauciloquium, &c.
Improbe amor, quid non mortalia pectora cogi[...]
Sæuus amor docuit natorum sanguine matrem
Commaculare manus.
Crudelis amor, cuius parua flamma primo vap[...]
lectat: at fomento consuetudinis exæstuans, im[...]
dici ardoris totum hominem perurit.
Plautus. Amor in tempore vires capit, & paulatim totum [...]
minem amplexatur.
Plautus. Amantes amẽtibus haud dissimiles, qui seipsos ne[...]
unt, & quid agant, ignorant.
Celerem habet ingressum Amor, regressum tar[...]
Dulce est insanire in loco.
Qui amat, si quod amat, habet, id satis habet [...]
Pro cibo videre, amplecti, osculari, atque allo[...]
Amantiũ est, etiã nanos eius q̃ amant, exoscul[...]
Ne

Nulla non hora somniamus, quod amamus
In vanis somniis conteritur amor, præcordijs insedit.
Amoris præmiū fructusq; libidinis, aliquando sola cogitatio: suppliciū vero graue, frustratio cupiditatis.
Consuetudo, & mores fugant duritie, & obstinaciā inimicam Amori.
Falsa dulcedine fouentur amantes: Hæc tum demū sepredit, quum dirimitur amor.
Dulces amorum insidiæ.
Facile uno verbo mutantur amantes.
Amantium iræ amoris redintegratio est. Propert.
Rara est concordia formæ Terent.
Atque pudicitiæ.-- Iuuenalis.
Nimia est miseria, pulchrum esse hominem nimis. Plautus.
-Tunc viue caste, Claudius.
Miserim, cum prompta Venus.
Nec regna socium ferre, nec tedæ sciunt. Seneca.
Non bene cum socijs regna, Venusq; manent.
Amor perennis coniugis casta manet. Seneca.
Cocus amor nonnunquam admiratur neglecta.
Omnia vincit amor.- Virgilius.

Sobrietatis. 23

Vere.
Noscenda est mensura tua. Iuuenal
Non vinum moderari, sed vino solent, qui quidem probi sunt. Plautus
Vina parant animos Veneri.
In vinum multum confertur plerumq; culpa, quod si loqui posset, se defenderet. Plautus.

Ouidius. *Nimis est vile vinum, atque amor.*
Si ebrio atque amanti impunè facere, quod lubeat, licet.
Plinius. *Homini cicuta est vinum.*
Propert. *Vino forma perit, vino corrumpitur ætas.*
Vinum memoriæ mors.
Plautus *Magnum hoc vitium vino est: pedes captat primùm, luctator dolosus est.*
Quem tu asseruare rectè, ne aufugiat, voles,
Esca atque potione vinciri debet.
Apud mensam plenam homini rostrum deliges.
Dum tu illi quod edat, & quod potet, præbeas
Arbitratu suo affatim quotidie,
Nunquam edepol fugiet.
Verecundari neminem
Plautus. *Apud mensam decet.*

Taciturnitatis.

QVi non nouit tacere, nescit loqui.
Pœnitebit aliquando locutum esse, tacuisse nunquam.
Hesiodus. *Optimus est homini linguæ thesaurus, & ingens*
Gloria, quæ parcis mensurat singula verbis.
Effræni oris, & ex legis clementia extremum infelicitas occupat.
Linguam compescere, virtus non minima est.
Mors & vita in manibus linguæ.
Maledicentia stultorū thesaurus, quē in linguam conditum tenent.
Qui inconsiderat[illegible] loquitur, sentiet mala.
Inter pocula præs[illegible] [illegible] seruandum silentium,

Sinit

Stultus non nouit silentium seruare.

Percontatorem fugito, nam garrulus idem est. Horat.

Aliud silere quod voles, primus sile. Seneca

Lingua hominum ad iudicia praeceps.

Semel emissum volat irreuocabile verbum. Horatius.

Lingua si infrenis est, & prodiga interdum maximarũ cladium organum est: at si parca & prouida, in ea particula ingenium bonorum fomites latent, & prudentia inde excerpitur.

Qualis vir, talis oratio.

Pudicæ mentis pudicus sermo.

Os sanctum, sancta promit eloquia.

Imago hominis sermo est.

Detrahentem auersatur vir bonus.

Huic non licet alterius vituperationem patienter audire, qui nec ab alijs optat suam recipi.

Verecundia silentium impetrat.

Beneficentiæ & ingratitudinis. 83

Quod benefit bonis
Haud perit. Plautus.

Nec aurum, nec argentum, nec quidquam eorũ quæ accipiuntur, beneficium est: sed eius qui tribuit animus.

Benefacta benefactis cumulanda.

Aliquando gratius est, q̃ facili, quã quod plena manu datur.

Quidquid sine detrimento commodari potest, id tribuatur etiam ignoto.

Sero beneficium dedit: qui roganti dedit.

Eodem animo debetur beneficium, quo datur.

Reddit

Reddit beneficium, qui libenter debet.

Nemo libenter debet reddere q̃ non accepit sed...

Meminisse debet is in quem collatum est benefic...

Cicero. *non commemorare qui contulit.*

Odiosum hominum genus officia exprobrantium.

Beneficium nec in puerum, nec in senem conferen...
est: in hunc, quia perit antequam gratia refere...
dæ detur opportunitas; in illũ quia non meminit.

Improbus est homo qui beneficium
Scit sumere & reddere nescit.

Ingratus qui beneficiũ accepisse se negat, quod accepit: ingratus, inquam, qui id dissimulat: ingratus, qui non reddit: At omnium ingratissimus, qui oblitus est.

Plautus *Ita sunt omnes isti nostri ciues,*
Si quid benefacias, leuior pluma gratia est:
Si quid peccatum est, plumbeas iras gerunt.

Est aliqua ingrato meritum exprobrare voluptas.

Ouidius *Immunifico cantare solet, quod habes, nec habes.*

Salust. *Regem armis, quam munificentia vinci, minus flagitiosum.*

Eruditionis ac Scientiæ.

OPes eiusmodi parando quæ naui fracta, simul cum domino queant enatare.

Honos alit artes, omnesq́ incenduntur ad studia gloria: iacentq́ ea semper quæ apud quosq́ improbantur.

Horat. *Dignum laude virum Musa vetat mori.*

Literæ, pulcherrimæ sunt hominis diuitiæ.

Quemadmodum corpus medicina, sic animum philosophia curat.

Hon

Hominis mens discendo alitur.

Vita hominis sine literis mors est, & hominis sepultura.

Ingenua ingenia, quo plus recessus sumunt, hoc maiores impetus edunt.

Ingenium quondam fuerat pretiosius auro.
At nunc barbaria est grandis habere nihil. Ouidius.

Homine imperito nunquam quidquam iniustius, Terent.
Qui nisi quod ipse facit, nihil rectum putat.

Iners malorum remedium, ignorantia est. Seneca.

Reliqua confusè & sine ordine. 17

Laudis cupiditas, & timor ignauiæ ad virtutem excitant. Salustius.

Gloriam, honorem, imperium, bonus & ignauus, æque sibi exoptant.

Gloria alitur industria.

Æqua laus est, à laudatis laudari, & ab improbis improbari. Seneca.

Laudare se, vani: vituperare, stulti est.

Qui fauoris gloriã verè petit:
Animo laudari magis, quam voce volet.

Laus vere humili sæpe contingit viro. Plautus

Sperat quidem animus: quò eueniat, dijs in manu est. Tibullus

Credula vitam
Spes fouet.

Miserrimum est timere, cum speres nihil.

Insperata sæpius accidunt, quam quæ speres.

Auxilium petendum ab omnibus, etiam ab infimis.

Nihil tam firmum, cui periculum non sit, etiam ab inualido.

Inhumanum est male mereri de immerente.

Plautus, *Certa amittimus, dum incerta petimus.*

Nihil est, quod non assidua meditatio facillimũ reddat.

Cui plus licet, quã par est, plus vult quàm licere.

In extrema inopia cõstitutis, haud facile est emerge

Animi mulier, & ætates stultæ, dolis haud difficulter capiuntur.

Claud. *--Plus est seruasse repertum,*
Quàm quæsisse decus.

Ouidius *Non minor est virtus, quàm quærere, parta tueri.*

Vbi intenderis ingenium valet.

Salust. *Hoc deterius habet Respublica, quò magis res priuatæ florent.*

Suum cuique pulchrum.

Val. Fla. *Rex suus regina placet.*

Est amor & rerum cunctis tutela suarum.

Domi industria, foris iustum imperiũ: animus in cõsulendo liber, neq; delicto, neq; libidini obnoxius, illustres & magnos fecere plerosq;.

Necesse est facere sumptum, qui quærit lucrum.

Plautus. *Tum denique homines nostra intelligimus bona,*
Cum: quæ in potestate habuimus, ea amisimus.

Laudata virtus crescit, & immẽsũ gloria calcar habet.

Nimia omnia.

Nimium exhibent negotium.

Plurimum facere minimum de seipso loqui, prudẽtioris est. Iuuenal.

--Quibusdam
Somnum rixa facit.

Cupienti etiam celeritas mora est.

Nunc

–Nunc nunc qui fœdera rumpit,
Ditatur: qui seruat, eget. Claudius
Multo promptius est cauillari, quàm æmulari.
Nullus dolor est, quẽ non longinquitas temporis minuat atque molliat. Cicero.
Dies adimit ægritudinem hominibus.
Antiqua nouis præfert inuidia.
Concordia paruæ res crescũt, discordia maximæ dilabuntur. Salust.
In irrecuperabilibus optimum est remedium obliuio.
Negat sibiypsi, qui quod fieri non potest, petit. Seneca.
Qui timide rogat,
Docet negare.
Omnes res perinde sũt, vt agas, vt eas magni facias.
Ignosce alijs multa, nihil prorsus tibi. Plautus
–Ingenio stat sine morte decus. Propert.
–Gaudet patientia duris. Lucanus.
Quidquid facimus, venit ex alto. Seneca.
Vulgus ingenio mobile seditiosum est, atque discordiosum, cupidum rerum nouarum, quieti & otio aduersum. Salust.
Vetus est, vbi occasio admonet despicere.
–Nulla cœlum reparabile gaza. Valerius
Qui se habet, nihil perdidit. Flaccu.
Non rete accipitri tenditur, neque miluio. Terent.
In gerendis negotijs, sequendæ temporum opportunitates.
Irritatæ necessitatis grauissimi sunt morsus.
Naturæ sequitur semina quisque suæ.
Nitimur in vetitum semper, cupimusq; negata. Ouidius.

Quod licet, ingratum est: quod non licet, acrius vrit.
Illicita amari solent.
Nemo recusat ferre sortem, quam omnes patiuntur.
Plautus *Dū viuit, hominem noueris: vbi mortuus est, quiescat.*
His nunc præmium est, qui recta praua faciunt,
Nulli te facias nimis sodalem,
Gaudebis minus, & minus dolebis,
Quod quisque patitur, id verò omnium grauissimum quisque putat.
Iuuenal *--Dociles imitandis,*
Turpibus ac prauis, omnes sumus.--
Melius est in coruos, quàm adulatores incidere: hi enim viuentes, illi mortuos exedunt.
Pœna est vehemens, nocte dieq; suum gestare in pectore testem.
Omne bellū sumitur facile, cæterū, ægerrimè desinit.
Saluft. *Non laudandus est, qui plus credit, quæ audit, quàm*
Plautus *quæ videt.*
Horatius. *Ius summum sæpe summa malitia est.*
Terent. *-- Neglecta solent incendia sumere vires,*
Non licet hominē esse sæpe ita vt vult, si res nō sinit:
Venienti occurrendum est morbo.
Lento gradu ad vindictam sui diuina procedit ira, tarditatemq; supplicij grauitate compensat.
Quem sæpe transit casus, aliquando inuenit.
Omnes res laudantur, atque appetuntur, vt earū rerum vsus est.
Carere debet omni vitio, qui in alterum paratus est dicere.

--Sem-

Semper nocuit differre paratis.
Suus cuique mos genuinus est.
Velle suum cuique est, nec voto viuitur uno.
Quot homines tot sententiæ.
Maxima pars hominum morbo iactatur eodem.
Quàm iniquè comparatum est, hi qui minus habent,
Vt semper aliquid addant ditioribus?
Viue tibi, tecumq; habita, nec grandia tentes:
Effugit immodicas paruula puppis aquas.

AD LECTOREM.

Hæc succincta licet: breuibusq; reposta, docebunt,
Quæ vitam formes, instituasq; tuam.

FINIS.

SENTENTIÆ
TERENTIANÆ,
EX ANDRIA.

PROLOGO.

Faciunt næ intelligendo, ut nihil intelligant.

--Vt quiescant porro moneo, & desinant

Maledicere, malefacta ne noscant sua.

Actu primo. Scena prima.

ID arbitror.

Adprimè in vita esse utile, ut ne quid nimis.

Hoc tempore

Obsequium amicos, veritas odium parit.

--Ingenium est omnium

Hominum à labore procliue ad libidinem.

--Si illum obiurges, vitæ qui auxilium tulit,

Quid facias illi, qui dederit damnum, aut malum?

--Mala mens, malus animus.

Scena secunda.

--Omnes qui amãt, grauiter sibi dari uxorem ferũt.

--Dauus sum, non Oedipus.

Scena tertia.

Seni verba dare, difficile est.

Scena quinta.

--Facta, transacta omnia.

Aliquid monstri alunt.

Dum in dubio est animus, paulo momento huc illuc impellitur.

Actu secundo. Scena prima.

Quo-

Quoniam id fieri, quod vis, non potest; velis id quod possit,

Facile omnes, cũ valem⁹, recta consilia ęgrotis dam⁹.

Scena quinta.

Verum illud verbum est, vulgo quod dici solet,

Omnes sibi meliùs esse malle, quàm alteri.

Actu tertio. Scena prima.

Fidelem haud ferme mulieri inuenias virum.

Ego in portu nauigo.

Scena tertia.

Amantium irae, amoris redintegratio est,

Actu quarto. Scena prima.

Hoccine credibile est, aut memorabile,

Tanta vecordia innata cuiquam vt siet,

Vt malis gaudeat atque ex incommodis

Alterius sua comparet vt commoda?

Scena secunda.

Valeant, qui inter nos dissidium volunt.

Non Apollinis magis verum, atq; hoc responsum est.

Scena quarta.

Mirum verò, impudẽter mulier si facit meretrix.

Fallacia alia aliam trudit.

Paulum interesse censes, ex animo omnia

Vt fert natura, facias, an de industria?

Scena quinta.

Sic vt quimus, quando vt volumus, non licet.

Actu quinto. Scena prima.

Beneficium verbis initium re comprobes.

Scena secunda.

Omnis res est iam in vado.

Scena tertia.

Pro magno peccato, paulum supplicij satis est patri.

Scena quarta.

Si mihi pergit quæ vult dicere: ea quæ nō vult audiet
--Nodum in scirpo quæris,

Scena quinta.

Ego vitam deorū propterea sempiternā esse arbitror
Quod voluptates eorū propriæ sunt.

Scena sexta.

--More hominum euenit, vt quod sim nactus mali,
Prius rescisceres tu, quàm ego, quod tibi euenit boni.
Somniat ea, quæ vigilans voluit.

EX EVNVCHI.
PROLOGO

Nullum est iam dictum, quod non dictum sit prius.

Actu primo. Scena prima.

QVæ res in se neq; consilium neque modum
Habet vllum, eam consilio regere non potes.
In amore hæc omnia insunt vitia: iniuria,
Suspiciones, inimicitiæ, induciæ,
Bellum, pax rursum: incerta hæc si tu postules
Ratione certa facere, nihilo plus agas,
Quam si des operam, vt cum ratione insanias.

Scena secunda.

Accede ad ignem hunc, iam calesces plus satis.

Actu secundo. Scena prima.

Eijcienda mollities animi. Stat sententia.
--Adeon homines immutarier
Ex amore, vt non cognoscas eundem esse?

Scena secunda.

Dij immortales homini quid præstat?
Stulto intelligens quid interest?
--Omnia habeo, neque quicquam habeo: nihil cum est, nihil desit tamen.

--Toto

-Tota erras via.

Viden' otium, & cibus quid faciat alienus?

-Hic homines frigent.

-Omnium rerum vicissitudo est.

Scena tertia.

-Matres student (scilicet filias virgines)

Demissis humeris esse, vincto pectore, ut graciles sient.

Si qua est habitior paulo, pugilem esse aiunt, deducunt cibum.

Tametsi bona est natura, reddunt curatura iunceam.

Istaec in me cudetur faba.

Actu tertio. Scena prima.

Par pari referto.

Scena secunda.

E flamma te petere cibum posse arbitror.

Actu quarto. Scena quinta.

-Sine Cerere & Libero friget Venus.

Scena sexta.

-Tu quod cavere possis, stultum admittere est.

Scena septima.

Consilio omnia prius experiri, quam armis, sapientẽ decet.

-Novi ingenium mulierum:

Nolunt, ubi velis: ubi nolis, cupiunt ultrò.

Actu quinto, Scena prima.

-Ovem lupo commisisti.

Scena secunda.

-Sæpe

Ex malo principio, magna familiaritas

Conflata est.

Scena quarta.

-Multi puto palmarium (id est, palma dignum)

Me

Me repperisse, quo modo adolescentulus
Meretricum ingenia, & mores posset noscere,
Maturè, ut cum cognorit, perpetuò oderit.
Quæ dum foris sunt, nihil videtur mundius:
Nec magis compositũ quidquam, nec magis elegans:
Quæ cum amatore suo, cum cœnant, ligurriunt.
Harum videre ingluuiem, sordeis, inopiam:
Quam inhonestæ solæ sint domi, atque auidæ cibi,
Quo pacto ex iure hesterno patrem atrum vorent:
Nosse omnia hæc, salus est adolescentulis.

Scena sexta.

Ex meo propinquo rure hoc capio commodi:
Neq; agri, neq; vrbis odium me vnquam percipit
Vbi satietas cœpit fieri, commuto locum.
--Aliud ex alio malum.

Scena septima.

Egomet meo indicio miser, quasi sorex, hodie perij.

Scena nona.

--Satis diu hoc iam saxum verso.

EX HEAVTONTIMORVMENO

Actu primo. Scena prima.

T*Antum ne est ab re tua otij tibi,*
Aliena vt cures, eaq; nihil quæ ad te attinent?
Homo sum, humani a me nil alienum puto.

Scena secunda.

Bona (scilicet fortunæ)
Perinde sunt, vt illius animus, qui ea possidet:
Qui vti scit, ei bona: illi qui non vtitur rectè, mala.
--Quem ferret, si parentem non ferret suum?
--Parentem iniuria
Vnius modi sunt ferme, paulo qui est homo tolerabilis

Scor-

Scitari crebro nolunt, nolunt crebrò conuiuarier:
Præbent exiguè sumptum, & ea sunt tamen, ad virtutem omnia.
Vbi animus semel se cupiditate deuinxit mala,
Necesse est, Periculum ex alijs facere, tibi quod ex vsu siet.

Actu secundo. Scena prima.

Quàm iniqui sunt patres in omnes adolescentes iudices?
Qui æquum esse censent, nos iam à pueris illico nasci senes,
Neque illarũ affines esse rerũ, quas fert adolescentia.
Ex sua libidine moderantur, quæ nunc est, non quæ olim fuit.
Ne ille haud scit, quàm mihi nũc surdo narret fabulam.

Scena secunda.

Pergin' istuc prius dijudicare, quàm scis quid veri siet.
Nôsti mores mulierum:
Dum moliuntur, dum comuntur, annus est.

Scena tertia.

O Iupiter, vbi nam est fides?
Non fit sine periculo facinus magnum & memorabile.
In aurem vtramuis otiosè vt dormiat.
Tu es iudex, ne quid accusandus sis, vide.

Actu tertio. Scena prima.

Senes, est æquum, senibus obsequi.
Vulgo audio dici, Diem adimere ægritudinem hominibus.
Deteriores omnes sumus licentia.

Ita comparatam esse hominum naturam omnium,
Aliena meliùs vt videant & iudicent.
Quàm sua? An eò fit, quia in re nostra, aut gaudio
Sumus præpediti nimio, aut ægritudine?

Scena secunda.

Aquilæ senectus.

Scena tertia.

Noui ego amantiũ animos, aduortũ grauiter quæ non censeas.
Nemo est meorum amicorum hodie, apud
Quem expromere omnia mea occulta audeam.
Nostrum est intelligere, vtcunque, atque vbicũq; opus sit, obsequi.

Actu quarto. Scena prima.

Quid cum illis agas, qui neque ius, neque bonum, atq; æquum sciunt?
Melius, peius, prosit, obsit, nihil vidẽt nisi q; lubet.
Quãto tuus est animus natu grauior, tanto sit ignoscentior.
Non licet hominẽ esse sæpe ita vt vult, si res nõ sinit.

Scena secunda.

In angustum oppidũ nunc meæ coguntur copiæ.
Crucior bolum tantum mihi ereptum tam subitò è faucibus.
Nihil tam difficile, quin quærendo inuestigari possit.

Scena tertia.

Amici res videndum est in tuto vt collocetur:
Quid si nunc cœlum ruat?

Scena quinta.

Dictum ac factum reddidi.
Ius summum sæpe summa malitia est.

Alijs

Alijs si licet, tibi non licet.
Omnes te in lauta, & bene aucta parte putant.

Scena sexta.

Nulla est tam facilis res, quin difficilis siet
Quam inuitus facias. Loquitor paucula.

Actu quinto. Scena prima.

Idem dictum est centies.
Nónne id flagitium est, te alijs consilium dare,
Foris sapere, tibi non posse auxiliarier?
--Mihi ad rastros res redit.
Nõ auderet hæc facere vidua mulieri, quæ in me fecit.

Scena secunda.

Vulgo id faciunt. --Disce quid sit viuere.
--Matres omnes filijs
In peccato adiutrices, auxilio in paterna iniuria
Solent esse.
--Adolescens quàm maxima in spe situs erit,
Tam facilime boni patris pacẽ in leges conficiet suas.

Scena quinta.

--Hæc dum incipias, grauia sunt,
Dumq́ ignores: vbi cognôris, facilia.

EX ADELPHIS.

Actu primo. Scena prima.

VAh, quenquam ne hominem in animo instituere, aut
Parare, quod sit charius, quàm ipse est sibi?
--Qui mentiri, aut fallere insuêrit patrem, aut
Audebit, tantò magis audebit cæteros.
Pudore & liberalitate liberos retinere satius esse credo, quàm metu.
Errat longè, mea quidem sententia.

Qui

Qui imperium credat grauius esse, aut stabilius,
Vi quod fit, quam illud, quod amicitia adiungitur.
Malo coactus, qui suum officium facit,
Dum id rescitum iri credit, tantisper cauet:
Si sperat fore clam, rursum ad ingenium redit.
Ille quem beneficio adiungas, ex animo facit,
Studet par referre, præsens, absensq́; idem erit.
Hoc patrium est, potius consuefacere filium,
Sua sponte recte facere, quam alieno metu.
Hoc pater ac dominus interest: hoc qui nequit,
Fateatur se nescire imperare liberis.

Scena secunda.

Homine imperito nunquam quidquam iniustius,
Qui, nisi quod ipse facit, nihil rectum putat.

Actu secundo, Scena prima.

Accipienda & mussitanda iniuria adolescentiũ est.

Scena secunda.

Pecuniã in loco negligere, maximũ interdũ est lucrũ.
Spem pretio non emo.
Nunquam rem facies: nescis inescare homines.

Scena tertia.

Abs quiuis homine, cum opus est, beneficium accipere gaudeat.

Actu tertio. Scena secunda.

Peiore res loco non potest esse, quàm in quo nunc sita est.

Scena quarta.

Istuc est sapere, non quod ante pedes modo est
Videre, sed etiam illa, quæ futura sunt
Prospicere.
—Vt quisque suum vult esse, ita est.

Ut homo est, ita morem geras.
Quidem hic agat,
Ubi si quid bene praecipias, nemo obtemperat.

Scena quinta.

– Quàm estis maximè
Potentes, dites, fortunati, nobiles:
Tam maximè vos aequo animo aequa noscere
Oportet, si vos voltis perhiberi probos.
– Nimia licentia,
Profecto euadet in aliquod magnum malum.

Actu quarto. Scena prima.

Lupus in fabula.

Scena tertia.

Omnes, quibus res sunt minus secundae, magis sunt,
nescio quomodo,
Suspiciosi, ad contumeliam omnia accipiunt magis.
Propter suam impotētiā se semper credūt negligi.

Scena quinta.

– Aduersúmne illum causam dicerem,
Cui veneram aduocatus?
– Credebas dormienti, haec tibi confecturos deos?

Scena septima.

Sic vita est hominum, quasi cum ludas tesseris:
Si illud, quod est maximè opus iactu non cadit.
Illud, quod cecidit forte, id arte ut corrigas.
– Ipsa si cupiat Salus,
Seruare prorsus non potest.

Actu quinto. Scena tertia.

Reprime iracundiam, ad te redi.
Vetus verbum hoc quidem est,
Communia sunt amicorum inter se omnia.

Hoc

Hoc licet impunè facere huic, illi non licet,
Non quòd dissimilis res sit, sed quòd is qui facit.
Ad omnia alia ætate sapimus rectius:
Solum vnum hoc vitiū adfert senectus hominibus,
Attentiores sumus ad rem omnes, quàm sat est.

Scena quarta.

Nunquam ita quisquam bene subducta ratione ad vitam fuit.
Quin res, ætas, vsus semper aliquid adportet noui.
Aliquid moneat, vt illa quæ te scire credas, nescias:
Et quæ tibi putâris prima, in experiundo repudies.
--Reipsa repperi.
Facilitate nihil homini esse melius, neq; clementia.

Scena octaua.

--Vitium commune omnium est.
Quod nimium ad rem in senecta attenti sumus, hāc maculam nos decet.
Effugere.
--Suo sibi hunc gladio iugulo.

EX HECYRA.

Actu primo, Scena prima:

INiurium est vlcisci aduersarios.
Ac qua via captent te illi, eadem ipsos capere

Scena secunda

--Liberali esse ingenio decet.

Actu secundo, Scena prima.

Prò Deûm atq; hominum fidem, quod hoc genus est, quæ hæc coniuratio:
Vt omnes mulieres eadem æquè studeant, nolintque omnia?

Ne

Neque declinatam quidquã ab aliarum ingenio vllam reperias,

Vno animo omnes socrus oderunt nurus:

Viris esse aduorsas æquè studium est, similis pertinacia est.

In eodem omnes mihi videtur ludo docta ad malitiã?

Actu secundo, Scena tertia.

Ædepol ne nos sumus mulieres æquè omnes inuisæ viris.

Propter paucas, quæ omnes faciunt, dignæ vt videamur malo.

Actu tertio. Scena prima.

Matris ferre iniurias pietas iubet.

Non maxumas, quæ maxumæ sunt interdum iræ iniurias faciunt.

Pueri inter sese quàm pro leuibus noxis iras gerunt?

Quapropter? quia enim qui eos gubernat animus infirmum gerunt.

Mulieres sunt ferme, vt pueri leui sententia:

Fortasse unum aliquod verbum inter eas iram hanc consciuerit.

Scena secunda.

Qui amat, cui odio ipsus est, bis facere stultè dico.

Laborem inanẽ ipsus capit, & illi molestiam adfert.

Scena Tertia.

Vires dant sese, ita magni atq; humiles sumus

O fortuna, vt nunquam perpetuò es bona?

Scena quarta.

Non hercle verbis dici potest.

Tantum, quàm re ipsa nauigare incommodum est.

O fortunate, nescis quid mali.

Præterieris, qui nunquam es ingressus mare.

—Parenti potius quàm amori obsequi oportet.

Scena quinta.

Homo voluptati obsequens.

Fuit, dum vixit: & qui sic sunt, haud multum heredem adiuuant.

—Vide ne impulsus ira, prauè insistas.

Quibus paululum accessit pecuniæ,
Sublati animi sunt.

Actu quarto, Scena secunda.

—Rem incommodam, vt quæque est, in animum inducas pati.

Scena tertia.

Istuc est sapere, qui vbicunque opus sit, animum possis flectere.

Scena quarta.

Censen', te posse reperire vllam mulierem,
Quæ careat culpa? an quia non delinquunt viri?

Vxor quid faciat, in manu non est mea.

Actu quinto. Scena tertia.

—Tua quod nihil refert, percunctari desinas:

Multa ex quo fuerint commoda, eius incommodum æquum est ferre.

EX PHORMIONE.

Actu primo. Scena prima.

QVàm iniquè comparatum est, ij qui minus habent,
Vt semper aliquid addant ditioribus.

Scena secunda.

—Vt nunc sunt mores, adeo rediit,
Si quis quid reddit, magna habenda est gratia.
Cuius tu fidem in pecunia perspexeris:

Verere

Verere verba ei credere?– –Quæ inscitia est.
Aduersum stimulum calces?
–Scisti uti foro.
–Nunquam æquè, ac modo
Paupertas mihi onus visum est, & miserũ, & graue.
Quod fors feret, feremus æquo animo.

Scena tertia.

Ita plerique ingenio sumus omnes: nostri nosmet pœnitet.

Scena quarta.

–Laterem lauem.
–Fortes fortuna adiuuat.
–Egomet me noui, & peccatum meum.

Actu secundo, Scena prima.

–Omnes, cũ secundæ res sunt maximè, tũ maximè
Meditari secum oportet, quo pacto aduersam ærumnam ferant,
Pericla, damna, exilia.
Peregrè rediens semper cogitet: aut filij peccatum, aut vxoris mortem, aut morbum filiæ:
Communia esse hæc: fieri posse: vt ne quid animo sit nouum.
Quidquid præter spẽ eueniat, omne id deputare esse in lucro.
Ecce autem similia, omnes congruunt,
Unum cognôris, omnes nôris: (scilicet iudices)
Qui sæpe propter inuidiam adimunt diuiti:
Aut propter misericordiam addunt pauperi,
Seruum hominem causam orare leges non sinunt,
Neque testimonij dictio est.

Scena secunda.

Vereor ne isthæc fortitudo in neruū erumpat denique.

-Non rete accipitri tenditur, neque miluio.

-Cœna dubia apponitur.

-Prima coitio est acerrima.

Si eam sustinueris, post illā iam, vt lubet, ludas licet.

Scena tertia.

Actum ne agas. - Quod est ferendum feras.

-Minue iram,-

Scena quarta.

Quot homines, tot sententiæ: Suus cuique mos est,

Mihi non videtur, quod sit factum legibus,

Rescindi posse-

Actu tertio. Scena secunda.

-Cantilenam eandem canis.

O fortunatissime, cui, quod ames, domi est.

-Auribus teneo lupum.

-Da locum melioribus.

Potior sit, qui prior ad dandum est.

Scena tertia.

-Dictum sapienti sat est.

-Quærere in malo iubes crucem.

Noli metuere, vnà tecū bona, malaque tolerabimus.

-Solus est homo, amico amicus.

Actu quarto, Scena prima.

Senectus ipsa est morbus.

-Ego meorum solus sum meus.

Scena secunda.

-Pro vno duo sunt mihi dati.

Commodius esse opinor duplici spe vtier.

Scena tertia.

Quid

Quid si animam debet?

Scena quarta.

--Si quid velis,
Huic mandes, quod quidem rectè curatum velis.
Qui te ad scopulum e tranquillo inferat.
Quid minùs vtile fuerit, quàm hoc vlcus tangere?
In neruum potius ibit.--Nihil est,
Quin male narrando possit deprauarier.
Gallina cecinit.

Scena quinta.

--Mulier mulieri magis congruet.

Actu quinto Scena prima.

--Quàm sæpe forte temerè
Eueniunt, quæ non audeas optare?--

Scena secunda.

Nostrapte culpa facimus, vt malos expediat esse,
Dum nimium dici nos bonos studemus, & benignos.
--His nunc præmium est, qui recta praua faciunt.
--In eodem ludo hæsitas. Vorsuram solues.
Præsens quod fuerat malum, in diem abiit.
Plagæ crescunt,
Nisi prospicis.--

Scena tertia.

--Vir viro quid præstat?

Scena octaua.

Viduam extrudi turpe est.--

In deliros senes.

Quid vos (malum) me ludificamini,
Inepti, vestra pueri li sententia?
Nolo, volo: volo, nolo rursum: cedò, cape.

Quod dictum, indictum est: quod modo erat ratum, irritum est.

--Lege agito.--

Scena nona.

--Verba fiunt mortuo.

FINIS.

APPENDIX SENTENTIARVM,

ex probatissimis quibusque auctoribus selectarum, præcipuè vero ex libris Apophthegmatum. D. Erasmi Roterod.

DEVS.

RBITRIO numinis res hominũ sursũ deorsumq́; voluuntur & reuoluuntur.

Qui facinus arduum concipit animo, priùs à dijs optare debet animum facinori patrem.

Deorum, cum sint optimi natura, proprium est benefacere omnibus, nocere nemini.

Deus vnicus totius mundi monarcha, malis genius ac impiis hominibus nonnunquam abutitur ad vtilitatem ecclesiæ.

Deus omnium sapientissimus, sermonis est parcissimi.

Deus impiorum precibus irritatur magis ad vindictam, quam ad opitulandum flectitur.

A Diis optanda potius mens bona, quàm ea quæ nihil conferunt ad hominis facilitatem.

Absque prouidentia Dei nihil geritur in rebus

mor-

mortalium, magisq; fidendū diuino fauori, quàm humanis consilijs, aut viribus.

Euentus rei in manu Dei est, & huic debetur gratia: si quid fœliciter cesserit: sed interim vult nostrā operam accedere.

Hominis est peccare, at Dei, aut hominis Deo proximi, emendare peccata.

Dijs charior hominū est salus, quàm multa templorum ornamenta.

Dij qui quos velint, possunt lædere, nec à quoquam lædi vicissim: non nocent, nisi improbis, homines hominibus ex æquo metuendi sunt: proinde qui superbè minantur alijs, aut dij sibi videntur, aut non cogitant id quod minantur alij, in ipsos posse recidere.

Numen magis delectatur frugalitate, quàm opimis victimis.

Non eget Deus nostris impendijs: amat autem homines, quorum necessitati potest illis impēdijs succurri.

Deus optimè nouit, quid nobis bonum sit, quid non

Homo.

HOmines secundis rebus effrænatos, sibiquè præfidentes tanquam in gyrum rationis ac doctrinæ duci oportet, vt perspecta rerum humanarum imbecillitate, varietateque fortunæ, reddantur imbecilliores.

Hominis est peccare, Dei vero aut hominis deo proximi, peccata emendare.

Prius debet esse homini, vt malo accepto medeatur, quàm vt regerat in alterum.

Ferè fit, vt de leuioribus malis querãtur homines, grauiora dissimulent.

Aequũ est, vt homo se suis ac proprijs bonis metiatur potiùs, quàm externis, quæ fortuna, cum libet dat: cum visum est, eripit.

Ciues mundi omnes sunt homines.

Nullũ est animal, cui tã varia vox sit, quàm homo.

Non magna artis est hominem eò propellere, quò suapte natura est pronus.

Nemo magis est hostis homini, quàm ipse sibi, dum libidinẽ, dum iram, dum ambitionem, variasq́; cupiditates adhibet in consilium.

Homo est, cui deest pecunia: homo non est, cui deest eruditio.

Homines sunt ad voluptatem proniores, quàm ad virtutem.

Homo nulla re meliùs cognoscitur, quàm oratione.

Homo expers philosophiæ ad omnem vitæ functionem est inutilis.

Mundus hic fanũ est Deo dignum, in quo constitutus homo, semper honestè velut in conspectu numinis omnia cernentis versari debet.

Animus. 3

HAbet hominis mens in alto illo silentio, corporis sensibus iam feriatis, aliquid diuinitatis, si sese intenderit ad rerum sublimiorem speculationem.

Hominis animus est corpori, ceu carceri, inclusus: quo reddas habitius, hoc magis grauatur animi vis.

Ani-

Animus in profunda trãquillitate constitut⁹, veros affectus prodit. Contrà, quæ vigilantes non audent proferri, aut agere, ea noctu occurrunt in somnijs.

Miserior est egestas animi quàm corporis.

Corporis vigorē adimit ætas: animi vis ad extremam vsque durat ætatem.

Quod animo insculptum est, nisi cum vita eripi nõ potest.

Animus habet quo se delectet, etiam occlusis sensibus.

Vt ornamenta ingenij lõgè pulchriora sunt externæ nobilitatis insignibus: ita animus natura multò præstantior est corpore.

Mentis integritati, corporis etiã habitum & cultum oportet congruere.

Animorum morbi, sunt cupiditates.

Animi domicilium est corpus.

In eruditis ac sobriis vis animi non elanguescit, sed viget potius, augeturq́ vsu & exercitatione.

Animus in corpore veluti præsidio collocatus est: nonnunquam tamen corpori plurima ab animo veniunt mala.

Animo ægrotanti medicus est oratio.

Non rectè amat vxorem, qui corpus amat potius quàm animum.

Animi robur & vis naturæ magno vsui possunt esse Reipublicæ.

Animus nec inepto pudori, nec superstitioni est obnoxius.

Bona animi.

IN animi bonis nullum ius habet fortuna.

Tum externa bona reddemus nobis stabiliora, si quædã seposuerimus, nec fortunæ volubili commiserimus.

Frustrà parat opes, qui veris animi bonis vacat.

Sola animi bona non sunt violentiæ obnoxia, nec possunt à fortuna eripi.

Virtus.

VIrtus abundè sui est præmium, quicũque sequatur euentus.

Lacedæmonij quoniam seueriores erant moribus incorruptioribus, belliq; gloriam potissimum spectabant, contẽnebant omnes artes, quæ ciuium animos videbantur emasculare, & à vera virtute ad ociosã ostentationem traducere.

Non refert, quo quid apparatu fiat, sed quantum efficiatur: siquidem hoc speciosior victoris gloria, quò minus habes præsidij præter virtutem.

Sæpe fit, vt hominis virtus magistratus per se contempto & humili dignitatem conciliet.

In cõciliandis matrimonijs magis est spectanda viri9 quàm census.

Præmijs animi iuuenum ad virtutẽ accenduntur: qui si detrahas, ipsa virtus elanguescit.

Virtutis caput est caruisse vitiis.

Qui virtute præditi sunt, iidem sunt & nobiles.

Imbecillitas corporis frequenter impedit virtutis vsum.

Arctiora sunt vincula virtutis quàm sanguinis

& omnis

& omnis bonus bono proximè cognatus: ob animorũ similitudinem.

Egregia res est iã inde à teneris virtuti assuescere.

Non infimum erga Remp. est meritum, si non solũ te præstiteris egregium virum, sed aliquem tibi similem gignas, educesq́; patriæ.

Qui nihil aliud habet quàm maiorũ imagines, opinione nobilis est, veriùs quàm re. At qui virtute præditus est, vnde manet illa vulgaris nobilitas, germanam ac natiuam habet nobilitatem.

Egregiorum meritorum conscientia magnam homini fidem præstat.

Virtus pulcherrimum genus est nobilitatis, quam sibi quisque propriis virtutibus conciliat.

Qui vera virtute præditus est, nihil spectat, nisi vt prosit Reipub.

Præmiis inuitatur virtus: at ignaui ignominia excitantur.

Non solùm honos artes alit, verùm & virtutem.

Laudibus humanis vir⁹ non eget, ducit enim secum laudem suam & decus.

Studium virtutis hoc magis intendendum est, quo minus superest vitæ.

Voluptates non aliter quàm Sirenes ei prætermittendæ sunt, qui properat, vt virtutem veluti patriã conspiciat.

Virtus vsu magis discitur, quàm lectione.

Virtus libris expressa, quodammodo picta virtus est.

Ille infœlicissimè egenus est, qui nulla virtute præditus est.

Nihil

Nihil sapientia pulchrius, nihil virtute amabilius.

Iucunda est virtus eam exercentibus. Vnde mirũ est, quosdam ad id mercede velle cõduci, vt bene viuant. cum ipsa virtus abundè magnũ sui sit præmiũ.

Vera virtus nihil moratur hominum laudes.

Eas qui prædicant, plus debent iis, quos laudant, quam ipsis qui laudantur.

Non verè sunt probi, qui nõ improbos detestãtur.

Pulchri⁹ est benè faciendo, quàm potẽtia vincere.

Vir bon⁹ vndequaq; venatur stimulos ad virtutẽ.

Veritas. 6

VEritas in dicendo maximè probãda est, & is optimè dicit, cuius oratio congruit rebus, ex quibus petẽda est orationis qualitas, poti⁹ quàm ex artificio.

Veritas multis verbis nõ eget: & rectiùs meminimus quæ paucis verbis comprehensa sunt.

PHILOSOPHIA. 7

QVi experimentis addiscunt administrare regnũ, licet ingenio fœlicissimo nati sint, tamen & sero, & magno Reipub. malo tandem euadunt boni reges. At qui philosophiæ præmunitus præceptis accedit, si adsit mens integra, vix poterit ab honesto deflectere.

Nemo philosophiæ expers est idoneus regno.

Lapidis est non sentire discrimen inter laudantem & vituperantem: sed philosophi est non ita commoueri, vt ab honesto recedat.

Vulgatum est, neque solem, neque aquam, neque ignem magis vtilem esse hominibus, quàm amicos. Sed ingenii philosophici est, quemadmodum periti medici ex bestiis ac serpentibus noxiis vtilia quædã reme-

remedia colligunt, ita ex inimicorum odio decerpere aliquid quod vertat in suum bonum.

Delicati pueri ad philosophiam non sunt idonei.

Turpissimũ est philosopho, secus docere quàm vivit.

Is verè liber est, quem philosophia liberũ facit.

Philosophum vt vestis neglectior, ita & oratio decet inaffectata.

Philosophia res est vsque adeo difficilis, vt eam vel simulare magna sit pars philosophiæ.

Natura dat viuere, Philosophia dat rectè viuere.

Illa ad virtutem dociles non doctos gignit.

Proprium est Philosophiæ mederi vitijs hominũ.

Liberales disciplinæ velut pedissequæ sunt moralis philosophiæ, quæ cũ primis habenda est, & cuius gratia discuntur omnia.

Philosophi libertas est molesta omnibus.

Quod ars medica præstat corpori, hoc philosophia præstat animo.

Non est idoneus philosophiæ discipulus, qui stultum pudorem non possit contemnere.

Sola philosophia præstat vitam veram, tranquillã ac suauem.

Solus philosophus viros vincit.

Præstantius est quod præstat philosophus, quàm quod orator.

Munus oratoris inferius est, quam vt philosopho conueniat.

Sponte mortem adsciscere, postea quàm desijt esse vsui ad vitam humanam, est veri philosophi.

Quem

Quemadmodum equus indomitus ad omnem motum incōmodus est, ob inscitiā, ac ferocitatē: ita qui rapitur affectibus, quos sola domat philosophia, ad omnem vitæ consuetudinem inutilis est.

Vulgus legum scriptis arcetur à peccando: philosophus rationem habet pro legibus: non ideò quod rectum est faciens, quia lex iussit, nec à scelere temperans, quia lex vetuit: sed quia nouit illud per se rectū esse, hoc per se turpe.

Probitas 8

APud bonos, in bona causa supernacua est commēdatio, quum ipsa res impetret quod precibus exoratur.

Probus vir ob loci infamiam non fit deterior: imò ex dignitate hominis honor loco additur, nec solus magistratus ostendit virum, sed vir ostendit magistratum.

Bonorum probrum est, virum probum egere necessariis.

Probis viris, & iniuratis est habenda fides: leuib⁹, ne iuratis quidem.

Non verè sunt probi, qui non improbos detestantur.

Immodica bonitas sæpe contemptum parit.

Etiam improbis in necessitate succurrit vir bon⁹: debetur enim hoc officium, si nō meritis illius qui iuuatur, certè naturæ.

Prudentia. 9

PRudentis est pro re nata nouare consilia: at sine causa subinde alium fieri, inconstātiæ vitium est.

Prudentia vrbes bene gubernat, ac domat: nec

canti-

temulentis, nec modus regitur probè.

Mederi maleuolis potiùs quàm vlcisci prudentiæ est & ciuilitas.

In bello plus habet momenti vnus verè prudens & cordatus, quàm turba imprudentiũ: fit enim sæpe vt cordati viri auctores sint victoriæ, soliq; fortes habeantur.

Vnus vir cordatus potest hoc totum præstare quod Reipub. interest.

Est vbi loquendum sit seueriùs, est vbi blandiùs, est vbi magnificentiùs, est vbi submissiùs, est vbi iucundiùs, est vbi duriùs, id si fiat citra perfidiam, prudentia est.

Prudentis non est ob fortunæ successũ intumescere quum ipse sit nihilo maior.

In bello plus habet momenti prudentia solertiaq; quàm vires consilij expertes.

Prudentis est, naturæ suæ morbum agnoscere. & vitio materiam præripere.

Regnum quod beneficijs & beneuolentia tenetur, perpetuum est: quod verò vi metuq;, nõ est diuturnum.

Parentũ est obiurgare liberos, sed intra domesticos parietes: nec ea conuitia sunt eliminanda.

Solertia ac prudentia in consilijs plus habent momẽti in imperatore, quam vires in prœlijs.

Est prudentiæ, infido diffidere, donec periculum feceris.

Tutissimus est murus prudentia, neque enim colliditur, nec proditur.

Oculi

Oculi præluceant toti corpori, nec vlla est virtus absque prudentia.

Vbi plus est periculi, ibi maior adhibenda est cautio.

Hæc est præcipua pars boni consultoris, despicere non solum quid per se optimum sit, sed quid pro temporum ratione possit obtineri.

Fortitudo. 10

APud Lacedemonios admirabilis erat malorum tolerantia, quæ si suscipitur ob res honestas, magnã promeretur laudem: sin ob turpes, nõ solum nõ meretur fortitudinis laudẽ qui tolerat, sed hoc miserior est ac vir peior, quo constantiùs se gesserit.

Non perinde refert quam numerosum militẽ educas in prœlium, vt quàm fortem & exercitatum.

Maiestas dignitasque regia non vestiũ splendore, sed prudentia ac fortitudine paranda est.

Non à militum numero pendet victoria, sed a fortitudine reique gerendæ celeritate.

Magis refert quàm fortes viros habeat ciuitas quàm quàm multos.

Viris fortibus non opus est mœnibus.

Ciuitas non eget mœnibus, quæ iuuentutem alit bellis idoneam.

Insignis est tolerantia, quæ ex hoste capitali reddit amicum ac propugnatorem.

Non perinde refert vbi confligas cum hoste, vt quàm strenue se gerat dux aut miles in bello.

Fortius est diuturnam seruitutem quamuis duram perferre, quàm morte finire dolores: multoque sanctius

est

lud, quod docet Socrates, non esse fas animam de corpore præsidio decedere, iniussu imperatoris.

Clypeus tuetur, sed gladius fortitudinis organum est.

Extrema ignauia est, tum non præstare fortem animũ, cum audacia spem præbet incolumitatis: timiditas autẽ nihil aliud quàm certũ promittit exitiũ.

Bona est timiditas, quæ deterret à turpibus & reddit hominem circumspectum.

Illi fortes non sunt, qui quouis modo vitam contemnunt: sed qui tanti faciunt virtutem, vt huius gratia vitam alioqui charam negligant.

Excellentium virorum est, negligere contumeliã, quæ à palam improbis proficiscitur, à quibus etiam laudari turpe.

Aliquid concedendum est viris fortibus, & de repub. benemeritis; & bene pensat linguæ vitium qui factis egregius est.

Ciuitas, pro saxis ac mœnibus incolentiũ virtute munienda est: quos stringat concordia, nullus potest esse murus inexpugnabilior.

Vulnus gladio factum fortitudinem arguit, at [illegible] factum catapulta, indulgentiæ signum est.

Nihil prosunt munimẽta, nisi vir fortis ea tueatur.

Pulcherrimum est, inimicum suis ipsius armis opprimere.

Inertiæ genus est, de fortitudine Philosophorum more disputare: sed protinus factis exercenda virtus, quæ paucis dogmatibus tradi potest.

Fortium virorum est, male facere ijs qui malo digni

sunt,

sunt, non autem mali dicere.

Aduersus fortunæ procellas tuetur sapientem animus impauidus.

Animus impauidus naturam pro lege sequitur, cui si repugnet lex, eam contemnit.

Animus impauidus cupiditatum stimulos ratione compescit.

Non est fortitudinis, sed amẽtiæ, semet in vitæ discrimen conycere.

Excelsi animi est ingratitudine non deterreri a studio bene merendi de omnibus.

Honesta mors est, oppetere pro amicis liberandis.

Frequenter desperatio magnum robur addit animo, non minùs quam spes victoriæ.

Priùs esse debet homini, vt malo accepto medeatur, quàm vt regerat in alterum.

Temeritatis est, non fortitudinis, subire periculũ, ni ob causam grauem, & honestam fiat.

Animi fortis est, mortem contemnere, quoties aut ineuitabilis necessitas vrget, aut causa grauis & honesta suadet.

Egregium imperterriti pectoris est documentum in causa honesta piaq́; nec certam mortem perhorrescere.

Fœlicitas. 21

NEmo appellandus beatus, nisi ad supremũ vitæ diem perueuerit.

Tota hominis fœlicitas animi bonis metienda.

Fœlicitas honesto metienda.

Post

Post hanc vitā fœlices erunt, qui hic piè iusteq; vixerunt, non qui fictis ceremonijs fuerit initiatus.

Quidam ex contemplatione alienæ fœlicitatis suā exasperant calamitatem.

Qui fœliciter absoluit vitam, huic nihil sinistri potest accidere, q fœlicitatem ægritudine aliqua cōtaminet. At quibus res sunt secundæ, ij nihil magis optant quam diuturnam vitam.

Nihil est ad verā fœlicitatē efficacius, quam virtutem propter se amare, vitium propter se odisse.

Præcipua regū fœlicitas est, quod nulli seruiunt. Infœlix est fœlicitas quæ hominem reddit insolentiorem, & quæ non plausum meretur, sed lacbrymas.

Iustitia 12

Iustitiam oportet esse clementia temperatam, quoties nacta est grauem interpellatorem, & minus habet inuidiæ, qui plus impetrat gratiæ.

Fortitudinis nullus vsus est, nisi adsit iustitia

Quid vero fortitudine fuerit opus, si iustitia suū cuique vltro reddens adfuerit?

Nihil vi præter æquum faciendum est.

Iustitia & æquitas maximè reddunt diuturnum imperium.

Nemo potest esse iustitiæ tenax qui supra quam satis est congerendi studio tenetur,

Iure agere volentibus, non est opus armis,

Pro iniustis orare, fortassis humanitatis est, at exorare, est a iustitia deflectentis.

Qui magnis in rebus se iustitiæ cultorē haberi velit, eum in paruis interdum illam violare oportet.

Gloria.

PRæclarum est, non aliud virtutis præmiũ ambire, quàm gloriam, nec pacem hosti vendere milite frandato.

Fucis parta gloria, vt non est vera gloria, ita nec diuturna.

Gloriæ studium, amorem excutit voluptatum.

Gloria ita anteponenda.

Honestius est vitam cum laude impendere patriæ, quàm cum dedecore pena.

Generosæ mentis est, laudis potius honore teneri, quàm pecunia.

Ingenui pudore, & laudis amore meliùs ducuntur ad honesta.

Laus præmiũ est rectè factorũ, & ea demũ opitulantis grata est, quæ adfertur in ipso discriminis articulo.

Patriæ potius nascimur, quàm gloriæ.

Non videndum an gloriæ satis, sed an patriæ satis vixerimus.

Viri fortes gloria virtutis, præmio contenti sunt.

Parum illustris est, qui præter imagines & cognomen, nihil habet veræ nobilitatis.

Excelsi animi est, cum præclara gesseris, gloriam contemnere.

Vt vmbra corpus sequitur, sic virtutem gloria.

Primam oportet esse curam factorum: gloria nãq; vltro consequitur.

Eximiam virtutem sponte suũ consequitur decus.

Nec vlla speciosior statua, quàm honorifica bene actæ vitæ memoria.

Præ

Praeclarum facinus gestum, monumentum est ei qui gessit.

Quisquis laudat victum, victoris gloriam illustrat.

Egregiorum meritorum conscientia magnam homini praestat fidem.

Mansuetudo & comitas. 14.

M*Ansuetudinem cum iustitia oportet esse coniunctam in principe.*

Est quidem praecipua virtus in principe comitas & mansuetudo, verùm ob malum ingenium haec ita temperanda est, vt principi sua constet auctoritas.

Principis in facinorosos lenitas, quid aliud est, quàm in bonos crudelitas?

Erga improbos mansuetudo nimia inutilis est ciuitati.

Barbaricae feritatis est in prostratos saeuire.

Ita temperanda est clementia, ne nobis sit exitio.

In colloquijs adhibenda est sermonis comitas.

Comitatis est, benignè polliceri: sed quoniam omnibus opera praestari non potest, elegendi sunt quibus illam impertias.

Potentia, clementia comitateq́ue fit diuturna, ferocia breuis.

Non verè victor est, qui iracundia vindictam flagranti fraenum nescit imponere.

Beneuolentiam maximè conciliat benignitas.

Ira contentioq́ue melius soluitur blandis verbis, & benignitate, quàm repugnando.

Sobrietas. 15.

Bono stomacho satis est, obsonium esse coctum,

etiam, si nihil accedat deliciarum.

Non est dignus nomine Romano, qui plus appetit, quàm quod ad victum frugalem satis est.

Immodicè bibere, quouis loco turpe est.

Sobrietas salubrium consiliorum est parens: neq; enim vinosi ad consultandum sunt idonei.

Facillimè viuit, qui paucissimis contentus est.

Fames & sites optimè condit omnia.

Qui paucis ac necessarijs contentus est, sibi facit vilem annonam.

Expeditissima est ratio augendi census, detrahere sumptibus.

Tenue prandium optimè condit cœnam.

Optimum condimentum est fames.

Ebrijs omnia in gyrum versari videntur.

Studium ac victus parsimonia pallorem conciliat homini.

Sobrietas inprimis decet principem.

Victus moderandus est, non ex rerum copia, sed ex vsu ac necessitate naturæ.

Lacedæmonijs nulla non in re placebat simplicitas atq; frugalitas.

Nihil similius est insano quàm ebrius.

Verecundia. 16

PVdor vt multis ad honestas actiones obstat, ita nō nūquā improbamētis homines à turpib⁹ reuocat.

Pudor virtutis tinctura.

Probis viris vbiq; placet verecundia.

Honesta formidolositas est quæ à turpibus deterret.

Rubor probam indolem arguit, pallor non item.

Inu-

Inutilis est verecundia, quæ obstat quo minus negemus obsequium ad honesta vocanti.

Pudor teneram ætatem optimè deterret à peccando, qui nusquā non adest, si quis revereatur seipsum.

Bonorum probrum est, virum probum egere necessarij.

Pudicitia. 17

PRima laus pudicitiæ matronalis est, nulli notam esse, præterquam suo viro cum quo cubat.

Sat dotata venit puella, quæ pudicitiam, & honestos mores secum adfert.

Virgines nullo cultu meliùs ornantur, quàm simplici.

Obedientia. 18

IMperare & parere imperio, ars omnium pulcherrima: quæ duæ res à ciuibus excludunt seditiones, & tuentur concordiam.

Non sunt gerendo magistratui idonei, qui legibus ac magistratibus nesciunt obsequi.

Parere dicitur, qui quod didicit optimum esse factu, facit.

Moderatio & mediocritas. 19

DEcet eum qui multa possidet, non pro libidine, sed sed pro ratione viuere.

Perniciosæ sunt diuitiæ, nisi adsit animus diuitijs superior, qui possit earum vsum non ex copia, sed ex necessitate moderari.

Admirabilis Leonidæ moderatio fuit, qui vati tristia nuntianti, non tantū non succensuit, vt principum vulgò solet, sed & vitæ & famæ eiꝰ consultū voluit.

Hic temperantia adhibenda est, vt princeps neq amicos alienet tyrãnica sæuitia, nec patiatur illos regia familiaritate abuti, ad quiduis audẽdum præter ius, aduersus plebeios, qui nimiũ irritati sæpe reges suos excusserunt.

Satis vindicta est, quòd licet quum libet vlcisci, quum illis nihil aliud reliquum sit, quàm malè loqui.

Moderata vitæ cura calcar addit ad fortiter agendũ, & immodicus mortis pauor ab egregijs factis deterret.

Quæ moderata sunt, in longum tempus durant, & hoc ipso meliora sunt.

Non est tutum eos maledictis irritare, quibus in manu est quum velint, re ipsa lædere.

Hoc non solùm moderationis & clementiæ, verũ etiam eximiæ cuiusdam magnanimitatis est documentum, ingratorum sibilos regem negligere.

Nihil aure tyranni violentius: apud bonos etiã principes admonẽdi libertas verbis placidis est tẽperãda.

Calor ætatis, vix sinit iuuenes seruare modum.

Mediocritas in omni re est optima.

Quod excedit modũ, tametsi vitiosum est, tamen ad excitandum aliorum socordiam conducibile est.

Tutissimum est mediocribus ac parabilibus delectari.

Innocentia. 20

N*On miseri sunt, quibus præter meritum, incolumiq; innocentia accidit aliqua calamitas: sed ij verè deplorandi, qui sua sponte discesserunt ab honesto, etiam si nulla sequatur calamitas.*

Certius innocentiæ signũ est, ita regem regere, vt nemo velit accusare, quàm si postulat⁹, elabaris e iudicio. Elabuntur interdum & nocentes. At qui absoluitur, licet pœnam effugias, cicatricem tamen criminis circumfert.

Innocentem punire, scelus est: culpam interdũ condonare in gratiã honesti deprecatoris, humanitas est.

Expedit ad bonos mores, vt in iudicijs succumbat prauitas, vincat innocentia.

Æqualitas. 21

Æqualitas, pacis & tranquillitatis est altrix, inæqualitas verò seditionis seminarium.

Æqualitas & ad frugalitatem, & ad concordiam inprimis conducit.

Æqualitas occasionem murmuris excludit.

Malus ciuis ille est, cui non satis est id quod cæteris satis est.

Inter quos est æqualitas, & ex æqualitate concordia, ij tutiores sunt ab hostium incursu.

Amicitia. 22

Amicitia est animorum coniũctio, quos non dirimit locus.

Non est aliquod amicis, quibus fidim⁹ committendũ, quod si effutiant, pariat nobis infamiam.

Hostes in hoc vtiliores nobis sunt quàm amici, vt vitia nostra cognoscamus, & cognita corrigamus.

Insolenter vtentes rebus prosperis amici destituunt.

Aliquousq; amicis gratificandum est, sed citra violationem religionis.

Quemadmodum non quauis damus omnibus, ita spectan-

spectandum est cui in qua causa gratificetur.

Nimia amicitia causam aliquando dat odio.

Nulla possessio melior est, quàm amicitia.

Simultatem oportet morte finire, amicitiam non item.

Amici admonendi non modo manifestè, sed cum quadam acrimonia.

Amicitia non reperta est ad reprehensionem, sed ad iucunditatem.

Non vtilitatis causa amicitia expetenda est.

Qui commodi gratia sunt amici, sublata commodi spe deserunt amicitiam.

Non rectè amat vxorem, qui corpus amat potius, quàm animum.

Sic ama tanquam osurus, & sic oderis tãquam amaturus.

Amicis minari, parum est humanum.

Rebus prosperis aduolant quilibet, etiam minimè amici: qui verò adsunt reflante fortuna, hi verè sũt amici.

Reuerentiæ comes est amor: metus odium.

Vt illis statuas faciẽdas cõmittimus, à quibus videmus aliquot statuas elegãter factas: ita non sunt in amicitiam admittendi, nisi quos cognouerimus erga alios præstitisse fidos & vtiles amicos.

Maior vtilitas est à fidis amicis, quàm à vasis & plus damni est, nisi diligas.

Non fucanda facies, sed animus honestis studijs exornandus est: hac enim forma veros conciliat ac perpetuos amicos.

Nul-

Nullum est grauius testimonium, quàm inimici de amico.

Amici plerumque obstant, ne liceat vbique rectum clauum tenere.

Amicos secundæ res parant, aduersæ probant.

Instabiles quorundam sunt amicitiæ, qui consequuti quod volunt, negligunt amicum, quem diu sperant obseruiunt.

Amicus ab amico quod est iniustum non debet petere.

In amico fido diffidere, prudentia est.

De amico humanius est bene sperare, quàm diuinare pejora.

In rebus afflictis, potissimum fidis amicis vtendum est, qui vel re opitulentur, vel consolando molestiam mitigent.

Non satis est, si comes nos præbeamus amicis, sed comitati comes est adiungenda benignitas.

Inconstantes & perfidi amici sunt, qui amicitiam commodo metiuntur, cuius spe adempta, protinus ab amicitia recedunt.

Reuerentia cum amore coniuncta est. Metuimus autem illos, maximè quos odimus. Hæc puero maximè debetur.

Quisquis docet, admonet instituitque ad virtutem adolescentes, vtique amat: atque is demùm verus est amator. Nam qui vulgò dicuntur amare: suum venantur commodum cum incommodo adamati.

Vulgatum est, neque solem neque aquam, neque ignem magis vtilem esse hominibus, quam amicos.

Sed

Sed ingenij philosophici est, quemadmodum periti medici ex bestijs ac serpentibus noxijs vtilia quædā remedia colligunt, ita ex inimicorum odiis decerpere aliquid quod vertat in suum bonum.

Grauissimè lædunt amici qui expiscātur arcana.

Arctiora sunt virtutis vincula, quàm sanguinis: & omnis bonus bono proximè cognatus est ob animorū similitudinem.

Amicitia facit omnia communia.

Non est bonus amor aut syncerus, nisi quem conciliat virtus.

Is verè & constanter amat, qui iudicio amat.

Illi ex animo sunt amici, qui principem magis amant, quàm timent.

Consilium. 23

IN consultationibus non solū quid sit pulcherrimū spectandum est, sed quid fieri possit.

Inconsulta consilia nonnunquam fœliciter vedūt.

Consultius est se non committere periculo, quàm dare operam, vt ingressus periculum temet expedias.

Non præcipitanda sunt consilia, sed moribus senilibus vtendum.

Non semper tutum est regibus optimum dare consilium.

Omnes ægrotis damus recta consilia: sibi verò pauci consulunt.

Ad bene consulendum non refert quàm sis vocalis, sed quàm opportuna suadeas.

In bello plus habet momenti prudentia solertiaq; quàm vires consilij expertes.

Eloquentia.

VT fabula nonnunquam exploditur vitio histrionis ita sæpe melior causa vincitur à peiore, patroni infantia stultitiaue

In teste spectatur fides, in patrono eloquentia.

Actoris voce opus est, qua vincat multitudinis fragorem: orator talis esse debet, vt populus ipsum libère tacitus & attentus auscultet.

Ars. 25

ARs omnis à naturali simplicitate recedit, ita dolo affinis est.

Quæ per se tristia sunt, ea decet arte exhilarare.

Prorsus cõtẽnedũ est imperitæ multitudinis iudiciũ, cum artis abunde magnũ præmiũ sit ipsa conscientia.

Quam quisq; nouit artem, eã canat licet. Principum est ignominia, non artis, si caret suis præmijs.

Ex minimo vestigio artifex cognoscit artificem.

Citò nata, citò pereũt: diu elaborata, feruns ætatẽ.

Consultum est, vnumquemque in ea se arte exercere, in qua valet plurimum.

Quæ naturâ deformia sunt, plus habent & artis & voluptatis in tabula.

Illud potius artis est, quæ magna sunt ita tractare vt auditori quoque magna videantur & contra.

Nemo rectè de artificio potest iudicare, nisi artifex.

Ex minimo artificio agnoscitur artifex.

Artes bonæ vbique sunt in pretio, nec possunt à fortuna eripi.

Orator. 26

VT in numero non spectatur elegantia sculpturæ, sed pondus ac materia; ita non refert quàm sit

elegã

elegans oratio, sed quàm grauis & vtilis.

Loquentis orationem commendat forma, rursus oratio composita gratiam addit formæ.

Animo ægrotanti medicus est oratio.

Authoritas. 27

MAgno opimoque lucro authoritas est anteponenda.

Primum authoritas ac fama tardè paulatimq; nec sine negotio paratur: at qui iam innotuit, facilè magnam assequitur laudem.

Beneficium. 28

BEneficij accepti meminisse, dati obliuisci oportet.

Ingratitudo erga bene meritum hac morte plectenda.

Beneficij memoria breuissima, at iniuriæ solet esse tenacissima.

Benefacta benefactis addenda sunt: ne si desinamus benefacere, obsolescat priorum benefactorum memoria.

Senectus 29

SEnibus ita viuendum est, vt adolescentibus exhibeant rectè viuendi formam.

Peculiaris querela est senibus de rebus in deterius prolapsis.

Senectus multis nominibus vulgo male audit.

Non præcipitanda sunt consilia, sed moribus viciũ senilibus.

Optimum est viaticum ad senectutem eruditio.

Magna pars incommodorum, ob quæ vulgo male audit

[illegible]dit senectus ab intemperantia vitæ proficiscitur.

Iuuentus. 30

ÆTatem teneram optimè deterret a peccando pudor: qui nusquam non adest, si quis reuereatur seipsum.

Iuuenili ætati remedium adhibendum est pro supplicio.

Quemadmodum tinctores eũ potissimum colorem inducunt, quo vident homines maximè delectari: ita iuuentus ad ea studia potissimum incumbit, quibus populus defert honores.

Iuuentus corrumpitur, si permittatur otio luxui ac malorum animum magistro.

Magna res est iã inde à teneris virtuti assuescere.

Quæ prosunt iuueni, nocent seni: & contrà quæ iuuant cœlo tepido, lædunt frigido.

Si adolescẽtes malè morati euadant, id primæ ætatis formatoribus potissimum imputandum est.

Sapiens. 31

Sapiens, non nisi cum res postulat, pluribus verbis quàm opus sit vtitur.

[illegible] tragœdia tractans argumenta conficta, sed [illegible]scitè ut vera credantur: iustior autem ille videtur qui fallendo prodest: & sapientior est qui per fictas fabulas discit, quid sit turpe, quid sit honestum.

[illegible] eruditus, ac sapientia præditus, non perit, nisi [illegible] Respub. dispendio.

[illegible] varietate occasionum vir probus & sapiens [illegible]numero cogitur mutare consilium, quum scriptum nunquam mutetur.

Sapi-

Sapiens vates est optimus,

Nulla mœnia tam sunt munita, quin machinis, aut suffossionibus, aut nihil horum, proditione capiantur: at sapientis decreta sunt inexpugnabilia.

Sapienti nihil peregrinum esse debet: nisi quod cũ vitio sit coniunctum.

Silentio stultitiã tegere, est pars aliqua sapientiæ.

Sapiens secum in pectore circumfert, quo se commendet quibuslibet.

Insipientis est dolere amissis potius, quàm gaudere relictis.

Memoria. 32

NOn expetenda est honorifica memoria, nisi rectè factis promerita est.

Tantum scimus, quantum memoria tenemus.

Facile meminimus quæ volumus, at non licet obliuisci quæ volumus.

Tenacissima est iniuriæ memoria, at beneficij breuissima.

Veritas multis verbis non eget: & rectius meminimus quæ paucis verbis comprehensa sunt.

Memoria hominum est adeò labilis, vt ægrè reperias duos, qui quæ simul audierint, eodem modo referant.

Patria 33

EGregiè inculpatus est, cui nihil obijci potest præter patriam,

Nemo patriæ parem refert gratiam, etiam si vitam impendat.

Non tam refert vnde natus sis, quàm qui sis.

Patriæ potiùs nascimur, quàm gloriæ.

Non infimum erga rempub. est meritum, si non solum ipse te præstiteris egregium virum, sed aliquẽ tibi similem gignas, educesque patriæ.

Non videndũ an gloriæ satis, sed an patriæ satis vixerimus.

Vbi libertas est vita charior, nec turpiter occũbit, qui pro patria pugnans moritur.

Patriæ periclitantis potiùs habẽda est ratio, quàm priuatæ incolumitatis.

Respub. subleuandæ curis immori pulchrum est: at patriam in extremo discrimine nostra cessatione deserere turpissimum est.

Respublica. 34

R*Espublica nullo munimento tutiores sunt, quàm virtute ciuium.*

Publica vtilitas anteponenda est ædis priuatæ.

In Repub. bene instituta omnia proficiunt in melius.

Animi robur & vis naturæ magno vsui possunt esse Reip.

Vnicuique pluris facienda est vtilitas communis quàm propria.

Quisquis alienam Rempub. vehementer adamat, suam quodammodo vituperat.

Ea Reipub. species non est vtilis ciuitati, quã nemo velit esse in sua familia.

Respublica duabus rebus continetur, præmio & pœna.

Respub. male morata est, vbi licet impunè maledicere nihil male commeritis.

Tempore pacis, magis quàm belli, Reip. viget authoritas, ut ius habeat decernendi, quod ad tuendã ciuitatis tranquillitatem censuerit conducere.

Qui sunt iracundioris ingenij, ad disciplinas quidem idonei sunt, ad gerendam Rempub. non item.

Multò absurdius est ei commendare Rempub. qui eam gubernandi artes non tenet, quàm si asinum pro equo adhibeas aratro.

Priuata simultas posthabenda est reip. commodis.

Non infimum erga Rempub. est meritum, si non solùm ipse te præstiteris egregium virum, sed aliquẽ tibi similem gignas, educesq́; patriæ.

Hoc præcipuum vlcus est omnium Rerũpub. quòd omnia munia per vicarios administrantur, interdũ alterq; tertios;

Priuati affectus vtilitati publicæ posthabendi sunt.

In omni negotio magni refert quales sunt quibus gerendæ rei creditur authoritas.

Publicæ saluti priuata incolumitas est postponenda.

Rempub. corruptela non alia magis ex re nascitur quàm delicijs.

Qui præclaros viros eijciunt è ciuitate, Remp. lædunt, potius quàm eos quos expellunt.

Inutile est reipub. subinde mutare duces, sed satius est quem idoneum ac fidum nactus sis, eum nõ mutare.

Non potest consistere respub. vbi non est honos virtuti, nec pœna scelerosis.

Resp. dignitas præferenda est priuato commodo.

Lex. 35

IN Repub. bene instituta suprema authoritas est legibus deferenda: nec ulli magistratui fas est quidquam contra leges publicas tentare.

Non aliunde florent Respub. quàm si legum vigeat authoritas.

Ibi tyrannis oriri non potest, ubi ex arbitrio priscarum legum geruntur omnia.

Norma coniugis vir est, quæ rectè vivit, si ille publicis legibus obtemperet.

Negotium, quod pro legibus ac iure suscipitur, oportet omni carere iniuria.

Legibus convenit auctoritas in homines, non contra.

Multò pulchrius est ac difficilius regnū rectis legibus sanctisq; moribus exornare, quàm armis regno regnum addere.

Qui contra leges aliquid admiserit, non convenit utrinque opituletur.

Leges non omnia præscribunt, at virtutis regula docet ubique quid sit honestum, quid turpe.

Qui legibus ac magistratibus nesciunt obsequi, non sunt gerendo magistratui idonei.

Ubi summa est legum auctoritas, ibi est minimū tyrannidis.

Quisquis violat leges, non unum civem lædit, sed totam Rempub. quod quidem in ipso est.

Princeps. 36

PRincipi non minus indecorum est & perniciosum inhonestis institui quàm nasci.

Principi non qualibet artes discendæ sunt, sed eæ duntaxat, quæ tradunt rationẽ rectè administrandi regnum.

Principi non omnes literæ conueniunt, sed eæ quæ politicen tradunt, aut ei faciũt, quæq; rectè ac secus gestorũ exempla commonstrant, id quod facit historia.

Domini tantisper timentur à seruis, quòd malo metu coërceantur, quos non corrigit pudor.

Pater quoniam liberis cõsulit potius quàm sibi, diligitur ab illis, sic vt authoritatem comitetur reuerẽtia. Aduersus hoc adeò non est opus satellitio, vt non aliud sit satellitium fidelius illorum stipatu.

Quod si Rex beneuolentia ac beneficiis adiungeret sibi ciuium animos, non esset opus barbarico conductoq; satellitio, sed nullos haberet corporis sui custodes tutiores quàm ciues, erga quos paternè gereret affectum. Porro quibus placet hoc dictum, Oderint dum metuant, nullos magis habent suspectos, quàm quibus oportebat maximè cõfidere: at multos metuat oportet, quem metuunt multi.

Principis est non mollitie deliciisque, sed temperantia ac sapientia priuatis hominibus antecellere.

Principem facere quod ab aliis fieri velit, genus efficacissimum est exhortationis.

Bonus imperator legum imperatis parere debet.

Imperatoris officium est, erga rebellantes audacia, erga subiectos beneuolentia uti.

Rex veluti legum est architectus.

Non conuenit vt regi opituletur, qui extra leges aliquid admiserit.

Multò regalius est condere vrbeis, quàm cōditas demoliri.

Breuiloquentia principem decet, & Laconem.

Quod decet plebeium, non semper decet principem.

Multum habet momenti principis integritas: sed multò plus ciuium recta institutio.

Regem nasci, nihil magni est: regno dignū se præstare, id maximum est.

Gloriosius est regnum virtute partū, quàm si hæreditate obuenerit.

Bono principi nihil iucundius est ciuium concordia: at tyranno nihil formidabilius.

Quemadmodum qui medendi est imperitus, non ideo medicus est, vt vulgò medicus appellatur: Ita nō statim princeps est, aut magistratus, qui populi suffragijs declaratus sit, nisi artem gubernādæ ciuitatis nouerit.

Qui facilibus vult vti ciuibus, ad multas iniuriæ conniuendum est.

Plurimum vtilitatis ex principum sapiētia nascitur.

Quidquid pugnat cum legibus, hoc velut insciente principe, tētatum haberi decet: cum ipse nil aliud sit quàm legum minister.

Vbi reges non nascuntur, sed ciuium suffragijs eliguntur, hoc ipso publicis calculis princeps iudicatus est cæteris melior, quòd ad regnum adscitus est.

Nemo principatum debet suscipere, nisi melior sit his in quos suscipiat, Debet enim princeps virtute

praecellere caeteris ciuibus, quibus praeest.

Nihil principi magnificentius, quàm si ditionem, quam accepit, reddat statu meliorem.

Decet principes authoritatem sartam tectã vbiq; praestare.

Quemadmodũ Deus vnicus totius mundi monarcha, malis genijs ac impijs hominibus nõnunquã abutitur ad vtilitatẽ Ecclesiae: ita principes cordati nõrunt & probis & improbis vti, nõ quod ipsi per malos aliquid mali faciant, sed q per malos puniant malos.

Turpissimum est regi vacare vnquam à Resp. negotijs.

Principibus in priuatis offensis debet esse satis potuisse vlcisci.

Is optimè ducis nomine fungitur, qui res hostium quàm maximè cognitas habet.

Est principis munus vnicum alijs prospicere, & publicis consulere commodis.

Tum maximè principi inuigilandum, cum populus maximè indulget genio: neque oportet vnquam principem genialiter viuere.

Solertia ducis non solùm terrorem eximit animis militum, verũ etiam commoda interpretatione addit alacritatem.

Nomenclatorum laus est quàm plurimos nosse: at egregij ducis est ob egregia in Rempub. merita, nulli ciuium ignotum esse.

Praestat principem è philosophiae praeceptis haurire sapientiam, potius quàm experimentis (vt vocãt) miseram colligere prudentiam.

Regi nihil prius aut charius esse debet probis ac fidis amicis.

Principe dignius est honorare & opes eorum, quibus imperat augere, potius quàm imminuere.

Non minus cogitur princeps obseruire populo, quàm populus principi: nisi quòd princeps id facit cum dignitate: alioqui re vera mutua seruitus est.

Vt nulla re melius constabilitur imperium, quàm ciuium beneuolentia: ita difficillimum est, tamen regnū administrātē, erga quoslibet esse humanum: non solū quod regia potestas opposita sit inuidiæ, verum etiam quod Respub. non possit esse incolumis, nisi scelera supplicijs coerceantur.

Præcipua regum debet esse cura, vt agnoscendis causis viros præficiant incorruptos.

Non tam magnum est regnum adipisci, quàm promeruisse.

Imperatoris est, ciuium multorum salutem suæ vnius anteponere incolumitati.

Regibus temperanda est humanitas grauitate, vt integerrimè regiam tueantur authoritatem.

Præcipua regum ars est, nullū reijcere, sed ad publicam vtilitatem omnium operam accommodare.

Est animus principis verè philosophicus, qui nouit etiā ex inimicis capere vtilitatem, nec, quod vulgus solet, hoc tantū spectare, vt maledicos afficiat malo, sed vt ipse minus malus reddatur, illorum maledictis admonitus.

Pulchrius est bonum præstare docentem, quàm quēuis militem.

Regi nihil beneuolentia firmius aut munitius esse potest.

Regnũ armis & austeritate frequenter paratur, sed non nisi honesta opinione, ciuiumque beneuolentia retinetur.

Magni refert vt bonus princeps quàm diutissimè viuat.

Multum regis habet, qui scitè regis personam potest gerere.

Rex non honesti iustique regula, sed honesti iustiq; minister est.

Bonus princeps, qui magis à suis diligitur quàm timetur, habet quidquid ciues possident.

Ad primas iniurias oportet principem esse facilem ad ignoscendum: in ijs quæ Rempub. lædũt, decet esse seuerum.

Imperium. 37

B*Ellum non nisi iustè suscipiendum, imperiumque virtute partum, virtute tuendum.*

Cum multis pugnet oportet, qui multis vult imperare.

Virtute propagandum est imperium, non dolis, aut pecunia.

Graue documentum vniuersis, imperium virtute partum auaritia, luxu, delitijsq; vel perire, vel verti in tyrannidem.

Nemo idoneus est magistratus, qui nõ potest dissimulare multa præter æquum & bonum facta.

Philosophia vel imperium non tollunt affectus.

Imperator per omnem vitam in Reipub. negotiis ver-

versari debet, nec à domesticis delicijs ad imperium accersi.

Nihil difficilius, quàm bene imperare.

Libertas. 38

PRestantius est suam seruare, quàm alijs adimere libertatem.

Nemo liber, qui seruit cupiditatibus.

Nullum imperium speciosius & liberius, quàm si quis animo suo possit imperare.

Nulla voluptas viris ingenuis suauior est libertate.

Vbi regnat luxus, ibi libertas diu non potest esse.

Libertas vrbis est vita charior, nec turpiter occumbit, qui pro patria pugnans moritur.

Quoniam moriendi potestatem nullius hostis potest eripere, quisquis mortem contemnit, habet quo cum vult, semet in libertatem asserat.

Pessimus est imperator, qui sibi nõ potest imperare.

Liberi nõ sumus, quando alicui consulimus vtilitatis aut alicuius rei gratia.

In simili confessu cuique liberum est quæ videtur dicere.

Non est verè liber, nisi cuius animum spe metuq́; liberauit sapientia.

Inhumanitatis est, si princeps nihil indulgeat amicis ac familiaribus. Sed perniciosum est illis licere quidquid libet.

Is verè liber est, quem philosophia liberum facit.

Pestilentissimũ genus est adulationis, sub libertatis imagine blandiri.

Hæc non minima laus est seruorum, nolle fugere, si lice-

fiscent: at nolle tyrannicam seruitutem, nec commutare libertate, si detur oportunitas, animi seruilis est.

Omnibus regibus naturâ inuisa est populi libertas.

Seruus est qui suis cupiditatibus imperare non potest.

Libertas bene magno emitur, nec sine negotio seruatur.

Qui seruit vitijs, verè liber non est dicendus.

Qui multis eget, liber esse non potest.

Ibi iustitiæ locus non est, vbi vt quisque potentior est, ita licentius opprimit imbecilliorem.

Non verè liber est, quisquis ingenuus natus est.

Nihil beatum, si absit libertas.

Libertas quamuis inops, omnibus diuitum delicijs præferenda est, vbi ipsa minuitur.

Fama. 39

FAma velut oraculum quoddam est hominis.

Insanus est, qui pro nihilo habet qua sit opinione apud suos.

Honestius est fama quàm pecunia ditescere.

Iactura rei facilè sarciri potest: fama cōtaminata vix vnquam diluitur.

Qui loquitur quæ sunt optima, & facit quæ honestissima, famam honestam habebit.

Eximiam virtutem honesta fama vltrò comitatur: ac generosis animis amor laudum veluti stimulus ad præclara facinora innatus est.

Satius est ad parandum honestā famam, vnū quiddam insigne producere, quàm de friuolis quibuslibet declamare.

Præstat.

Præstat uno opere edito, sed egregio, parare famam eruditionis, quàm minus accuratè scribere de singulis.

Regium est, cum bene facias, malè audire.

Primum authoritas ac fama, tarde, paulatimq́, ac sine negotio paratur: at qui iam innotuit, facilè magnam assequitur laudem.

Vrbis celebritas nonnihil facit ad illustre nomen.

Sequitur fama fugientem, & ob idipsum auidius expetitur qui scholam vitat.

Exercitium, & exercitatio. 40

MOderati labores corpora reddunt firmiora.

Exercitatio plus habet momenti ad honestatem quam natura.

Exercitia ad confirmandum corporis robur adhibentur, non ad exhauriendas vires.

Hominis ingenium si exerceatur, ad res optimas est accommodum: sin ad vitia degeneret, longe est infra mutas pecudes.

Inuita Minerua, frustra laboratur: rectè dicitur à doctis, Exercitatio consummat eruditionem.

Honor. 41

HOnor non authoritati, sed meritis tribuendus est.

Honor non solū alit artes, verùm etiā virtutē.

Honor est virtutis merces & præmium.

Diuitiæ. 42

POtentes non oportet humiliorum doctis admodum commouers.

Stultissimum est, locupletes pugnare cum his, quibus non est multum quod eripiatur.

Diuitibus opus est multis praeceptis, vt frugaliter viuant, vt corp⁹ exerceant laboribus, ne corporis ambitioso cultu delectentur, aliaq; innumera, quae omnia seipsam docet paupertas.

Immodicae possessiones, vt non sine negotio parantur, ita non absque lite perueniunt ad heredes.

Hoc miseriores egenis sunt diuites, quod nō intelligant quàm pretiosa, quàm necessaria re careant.

Externis bonis homo nihilo fit melior.

Nihil est tam munitum, quod auro non expugnetur.

Iniquae sunt diuitiae, quae virum reddunt deteriorem: at fortibus viris non est opus pecunia.

Ii nō facilè parent salubribus monitis, qui successu rerum elati sibi faelices videntur.

Nulli vitio datur, ea sibi parare, quibus opus est, si desint: nec spectanda est aetas, sed egestas.

Frustrà parantur bona, si qui parauit, tueri nesciat.

Inter egenos habendus non est, qui bonas artes ac probos amicos sibi parauit, certissimū senectutis viaticum.

Diuitias comitatur luxus, luxus exit in tyrānidē, dum faenum migrat in cornua.

Opes ac nominis splendor conciliant inuidiam.

Mores. 43

NOn minus interest quos adsciscas praeceptores quàm quos nactus sis parentes. Etenim vt liberi referunt fermè maiorū ingeniū vnde prognati sunt, ita praeceptorū vitia demigrant in eos quos instituūt. Et honestae vitae institutio potissimum ab illis petenda est.

est, qui virtutem ipsis factis praestiterunt, non ab iis, qui compositis arte verbis de virtute nugantur.

Sola virtus primum ac statim à teneris unguiculis discenda: nec ulla animi portio artibus frivolis danda, quae ut in pueris habent ostentationem plausibilẽ, ita nec grandibus decora sunt, nec ad seria vocatis utiles.

Quemadmodum canes ad venatum habiles reddit educatio, ita viros bello & Reipub. utiles reddit recta institutio.

Visum est Laconi ineptũ, per omnem vitam de virtute disputare, velut de re controversa: cum oporteat à prima statim adolescentia habere certissima decreta de honesto impressa animo, & secundum virtutem exerceri, non quaerere, quemadmodum faciunt philosophi, qui magna cõtentione inter ipsos de summo bono ac malo digladiantur, ne in hoc quidem cõsentientes quid sit virtus ac beatitudo.

Ne nobis quidem nobilitas, quam miratur hominũ vulgus, ductumq; ab Hercule genus profuerit, nisi ea gesserimus, per quae ille mortaliũ omniũ clarissimus ac generosissimus extitit, ac per omnem vitam quae honesta sunt, & sciamus, & exerceamus.

Praediti virtute qui sunt, recteq; educati, probe sciunt quid pro ratione temporis expediat.

Satis est cives honeste fuisse institutos: hi sua sponte videbunt, quid pro tempore facto sit opus.

Multum habet momenti principis integritas, sed multo plus civium recta institutio.

Si adolescentes male morati evadant, id primae aetatis formatoribus potissimum imputandum est.

Morti

Mores sunt vulgarium, vt alienæ inuideant, suā autem deplorent sortem.

Suadet loquentis vita, non oratio.

Non absque discrimine, mores ciuitatis corrupta vitiis, ad meliorem frugem reuocantur.

Quemadmodum plantæ ac semina, sic hominum mores ad regionis habitum immutantur.

Matronæ nihil pulchrius, nihil pretiosius, quàm liberi rectè educati.

Quemadmodum laudi est, apud Barbaros natum, Græcorum disciplinas scire: ita turpe apud Græcos natum, ad Barbarorum mores degenerasse.

Nemo alienis factis dehonestatur, sed suis quisque moribus æstimandus est.

Mentis integritati, corporis etiam habitum & cultum oportet congruere.

Multa bene nata ingenia pereunt vitio institutionum.

Sic est multorum ingenium, vt si desint inimici, in quos naturæ malitiam exerceant, amicos impetant.

Eruditio perniciosa est, si in animum inciderit prauis affectibus corruptum: & quo quæque disciplina sanctior, hoc fit perniciosior, si contigerit improbo.

Qui tam prauo sunt ingenio, vt eos irrideant qui de ipsis bene meriti sunt, grauius nocent, si quis illos malefactis promouet.

Regium est, cùm benefacias, male audire.

Nō habendi pro liberis sunt, qui degenerant à parentum institutione.

Quales nascantur liberi, nulli in manu est: at vre-

… ex institutione euadant boni, nostræ potestatis est.

Qui natura probus est, ubique & apud omnes probus est.

E sermonis procacia colligitur, & morum impudentia.

Generosa indoles, si accedat institutio, magno bono est patriæ: sin ad vitia degeneret, magnum adfert malum.

Naturæ beneficio viuunt & ignauissimi: at honestè mori non contingit, nisi virtutis prædito.

Maxima pars incommodorum, ob quæ vulgò malè audit senectus, ab intemperantia vitæ proficiscitur.

Res efficax est natura, sed potentior est institutio, quæ malam naturam corrigit.

Rhetoribus [illegible] 44

MUltò præclarius est res magnificas gerere, quàm habere linguam ad magnificè loquendum expeditam.

Quod per se rectum est & utile, non eget prolixa oratione.

Ipsa causæ bonitas facilè seipsam commendat.

Quod si usquam locus est loquacitati, eam oportet ad inhonestas causas adhibere.

Rex operum est virtus, non autem plurimis verbis multisque disciplinis eget.

Reprehendendi sunt, qui cum veraces sint fideles, tamen efficiunt orationis asperitate ut contemnantur: his peiores sunt, qui sermone benigno re lædunt: pessimi, qui verbis modesti sunt, tamen factis noxij.

Multò præstantius est res egregias gerere, quàm [illegible] celebrare.

Rectius

Rectius suo fungitur officio, qui ex animo facit, quam qui metu mali.

Supervacaneum est in eo laudando sumere operā quem uno ore omnes prædicant.

In omni actione spectandum decorum personæ.

Inertiæ genus est, de fortitudine (Philosophorum more) disputare: sed protinus facto exercēda virtus quæ paucis dogmatibus tradi potest.

Fortuna. 45

EVentus homini non est in manu.

Fortuna non addit sapientiam.

Non omnia omnibus æque feliciter cedunt.

In tranquillissimis rebus interdum existit periculū quod nullus expectat.

Tota belli fortuna pendet à virtute prudentiaq́; ducis.

Fortuna sæpe suis indignis largitur munera.

Spes. 46

MVlta sibi promittunt inania, qui spe ducuntur.

Ingenia recta non desperanda, sed quod redundat, recidendum est.

Frequenter desperatio magnum robur addit animo, non minus quam spes victoriæ.

Victoria. 47

PVlchrū est vincere lacessentem, præsertim his præsidijs, quibus hostes potissimum sese iactant.

Ad victoriā plurimū momenti est in imperatore.

Victis solet esse solatio, virtute à præstantiore viri dextra cadere.

Victoria magno empta, nō est victoria, sed calamitas

qui, interdum enim felicius est non assequi, quàm nimis mercari quod ambis.

Vnius ducis ingenio victoriam acceptam ferri oportet, non virtuti militum.

Moderanda est victoria, nec sæuiendum in eos, qui contra ferre arma desistunt.

Victoriæ spes extenuat omnia quæ solent à bello deterrere.

In bello prima ducũ debet esse cura, vt quàm minima ciuium iactura paretur victoria.

Nulla speciosior est victoria, quã virtute vincere.

Is longè inferior est qui honesto vincitur.

Miles. 48

Non perinde refert quàm multos educat milites in prælium, sed quàm strenuos, & exercitatos.

Bonus miles institutione fit.

Facilius est bonum inuenire imperatorem, quàm bonum & exercitatum militem.

Mendicitas ad omnem desperationem vocat animum.

Turba militum, nisi adsit dux cordatus ac vigilãs nulli est vsui.

Periti bellatoris est, non minùs scire fugiendi artem, quàm pugnandi.

Ii demum vtiles sunt bello milites, quibus decretũ est in prœlio aut vincere, aut mortem oppetere.

Nihil in bello præclara res geret, cuius animum mortis metus occupat.

Militis non est dare consilium, sed vbi res postulat, bonam nauare operam.

Bellum.

QVi bellum susceperunt, oportet per omnia seruire belli necessitatibus.

In bello aut vincendũ, aut fortiter accumbendum,

Metus mortis, in bello est res ignominiosa,

In bello plus habet momenti, quales ducas milites quàm quam multos.

Nullum negotiũ periculosius quàm bellum.

Pro patria pugnantem acccumbere, pulcherrimũ est.

Cibo vinoq́ graues ad prælium non sunt idoneι.

In bello non liberum est quæ cuiq; videtur dicere

Non est optandum bellum: sed nec in bello nec in pace libertatem tueri licet, nisi mortis timorem abieceris.

Error in bello mors est.

In bello calanda sunt consilia principum.

In bello non refert quàm multi sint duces, sed quàm bello gerendo accommodi.

Maiore Reipub. discrimine pacta violantur in bellis, sed illic quaque violantur ab iis, qui domi consueuerunt fallere.

Pax bello paratur, nec eã tueri licet, nisi ciues sint ad bellum instructi.

Sola animi bona non sunt bellorum violentia obnoxia.

Ad victoriam plurimum habet momenti, si imperator strenuus præsens regat exercitum.

Non est turpe fugere, quoties magis expedit hosti dare locum, quàm conserere manus.

Insti-

Iustitia leges non possunt tueri, qui ditionis amplificandæ gloriaue causa bellum inferũt alienis ciuitatibus.

Affectus priuati frequenter & ciuitates & regna bellis committunt ac pessundant.

Bellum non nisi iustè est suscipiendum.

Tota belli fortuna à ducis virtute prudentiáq; pendet.

Occasio. 50

ADuersus hostes nulla prætereunda est occasio.

Pro tempore, proq; re nata variandus est sermonis habitus.

Scriptura non mutatur, cum pro varietate occasionum vir probus & sapiens cogatur sæpe mutare consilium.

Inimici per occasionem vtiles sunt nobis, per quos non licet impunè securaq; negligentes esse.

Ira. 51

TUtum est iram premere: ne prorumpat in verba.

Ira contentioq; melius soluitur blandis verbis & benignitate quam repugnando.

Ira est breuis insania.

Minus sui compos est ira, quàm ebrietas.

Probis etiam ingenijs adiuncta iracundia est: sed hoc vitiũ tolerabile est, si celeriter ad se animus redeat, & pro ira rationem in consilium adhibeat.

At si perturbatio penitus insideat animo, ita vt excussa ratione feratur effrena impetu, certa pernicies est.

Ira ad omnem functionem inutilis est: & pro-

uerbio quoque princeps iubetur & aqua & iniqua audire.

Error. 52

HOminis est peccare, at Dei aut hominis Deo proximi, emendare peccata.

Par est vt nos nostra ipsorum feramus errata.

In alienis erratis perspicaces sumus, ad sua quisq; lusciosus est.

Ex leuissimis offensis, si negligantur, nascuntur atroces tragœdiæ.

Error est immedicabilis, cum transit in habitum & consuetudinem.

Raris lapsibus danda est venia.

Iuuentus facilius in errorem impellitur, quam senectus.

Vulgus. 53

NIhil imitari solet vulgus libentius, quàm quod à viris principibus conspexerint factitari.

Quid tam impium est, quod mortalium vulgus nō admittat ampli principatus gratia?

Quod decet plebeium, non semper decet principē.

Quæ recta sunt semper paucissimis placent.

Vulgus hominum cupiditatibus agitur, non ratione.

Apud Græcos cum certarent artifices, de his iudicabant artis expertes.

Viri sapientis nihil placet omnium, quæ vulgus vel facit vel dicit.

Vulgus hominum ea tantùm approbat, quibus assueuit, ab exoticis abhorret, non quia per se mala sint, sed quia peregrina.

Vulgo

Vulgo ingens probrum est paupertas: magna gloria, diuitijs per fas nefasq́; partis abundare.

Otium. 54

I*Gnauia pestis maxima est reipublicæ.*

Non est reprehendendum otium honestis rebus partum.

Qui per fas & nefas otium sectantur, vituperatione digni sunt.

Otium in pace delicias alit, & omne flagitiorum genus.

Luxus & otium iuuenibus stultitia est, in senibus verò crimen.

Honestæ occupationes inutili turpiq́; otio præferendæ sunt.

Otium omnia mala docet adolescentes.

Iuuentus corrumpitur, si permittatur otio, luxus ac malorum omnium magistro.

Voluptas & luxus. 55

N*Ihil seruilius abiectiusq́; est, quàm gulæ ventrisque voluptatibus obnoxium viuere.*

Inepta voluptas est, magis delectari ipsa simulatione, quàm natura.

Insaniam aufert medicus, voluptas cũ aquè mentẽ eripiat homini, vix sanabile malum est.

Oleum inunctum reddit corpus firmius & iniuria patientius: infusum in viscera, delicatius ac segnius.

Luxu nihil turpius, libido pecudem ex homine reddit.

Voluptates venientes fucata specie blandiuntur, abeuntes autem pœnitentiã ac dolorem relinquunt.

Ex priuatis affectibus ferè omnis humana vitæ pernicies nascitur.

Luxus ferè alit amorem, tempus omnia tollit, aut certè mitigat.

Luxus est maximus, naturam artificio corrūpere.

Vestium luxus arguit animum parū sobrium, & intuentiū oculos ad libidinem solicitat citius, quàm ad honestam opinionem.

Quàm optimè hoc natura comparatum est, vt hæ duæ res sese inuicem comitentur, voluptas ac dolor.

Voluptati inhonestæ parata est comes pœnitentia.

Fastidiosè delicatus videtur, qui inter varias delicias cibum appetit vilem ac plebeium.

Unguentem in homine arguit vitæ mollitiem.

Non turpe est vti concessa voluptate, sed ei seruire, deditumq; esse, in turpibus habendum est.

Amplecti voluptatem. fœminarum potius est quàm virorum.

Homines proniores ad voluptatem sunt, quàm ad virtutem.

Nulla capitalior pestis hominibus à natura data est quàm voluptas: nam ex hoc fonte prodit quidquid est in hominum vita scelerum & calamitatum.

Ea delectant, quæ contingunt expetita, quæ vltrò obijciuntur, non perinde iuuant.

Corruptela è muneribus.

PEcunia vincere, speciosum non est.

Qui Rempub. administrant, & tamen à capiēdis muneribus non temperant, nec boni sunt viri, nec tales habendi.

In-

Insyncerus fauor est, qui donis emitur: quæ si minuas, ingens murmur: si tollas, seditio grauis oritur.

Iniuria. 57

AD priuatas iniurias oportet principem esse facilem ad ignoscendum: in ijs quæ lædunt Rempub. decet esse seuerum.

Qui iniuriam faciunt, infœliciores sunt, quàm qui patiuntur.

Qui veterem impunè fert iniuriam, inuitat nouã.

Iniuriæ memoria tenacissima est, at beneficij breuissima.

Infamia. 58

TVrpitudinis alienæ species velut in theatrũ producta, deterret a vitijs, & ad virtutem extimulat ingenia non omninò deplorata.

Remissa culpa, manet tamen prioris infamiæ vestigium.

Quò fœdius est crimen, hòc tenacius hæret apud multos criminis suspicio: vel in innocentissimum.

Non est aliquid amicis quibus fidimus committẽdum, quod, si effutiant, pariat nobis infamiam.

Improbitas. 59

EXtrema improbitatis est linea, etiã illudere quos afflixeris.

Improbus est, qui scit beneficium accipere, nescit reddere.

Ex improbis conuictoribus nihil capitur nisi probrum & ignominia.

Magna fœlicitatis est, ab improba muliere liberari.

Impunitas. 60

IMpunitate nihil periculosius est, quæ sēper ad deteriora inuitat.

Impunitæ iniuriæ exemplum, omnibus iniuriam minatur. Etenim si liceat impunè lædere, quis tutus erit ab improborum violentia?

Simultas. 61

SImultatem exercere cum sepulto, indecorum est, vt in mortuum sæuire.

Simultatem oportet morte finiri, amicitiam non item.

Loquacitas. 62

EX multiloquio pleraq; nascuntur incommoda.

Quidam hoc præclarum existimant, si nunquā sileant, cum id sit certissimum fatuitatis argumentū: vt contrà, silentium, vbi loquendi tempus non est, prudentiæ signum est.

Multiloquium non solùm molestum est auditori: verum etiam ad persuadendum inutile, præsertim, apud principes, tum varijs curis occupatos, tum auribus fastidiosis.

Peculiaris erat Lacedemonijs verborū paucitas: vnde & ab ea regione breuiloquentia Laconismus dicitur.

Stolidi Oratoris inanis loquacitas responso indigna est.

Frustrà de his verba fiunt, ad quæ perficienda non suppetit facultas.

Est hoc omnibus Spartanis peculiare, offendi sermone, quàm causa postulat longiore, adeo nusquam non

non placebat frugalitas. Nam ad causam non magnam adhibere supernacuam rerum copiam, luxuriæ genus est.

Effectu caret loquacitas: taciturnitas autem certiora habet consilia.

Breuiloquentia ducem decet maximè.

Multa verba nequaquā arguunt sapientem opinionem.

Equo effrani nemo non metuit insidere: at plus est periculi à lingua effræni.

Est aliqua sapientis pars, silētio stultitiam tegere.

Indecenter is magnificè loquitur, cui vires non suppetunt orationi pares.

Nihil est violentius aure tyranni: apud bonos etiam principes admonendi libertas verbis placidioribus est temperanda.

Silentij tuta sunt præmia.

Multis verbis veritas non eget: & rectiùs meminimus, quæ paucis verbis comprehensa sunt.

Orationis expeditæ breuitas est probanda.

Ad causam non magnam adhibere supernacuam verborum copiam, luxuriæ genus est.

Prius cogitandum quid loquaris, quàm lingua prorumpat in verba.

Aduersus nihil malè meritū, audire maledicam linguam, iniuriæ genus est.

Nihil oratione melius, si parcè promas linguæ thesaurum.

Nihil effugiendum est, si quid liberius dictum sit in conuiuio.

Male-

Maledicentia. 63

Qui passim maledicunt omnibus, eos palam est, id naturæ vitio facere, non ex eorum merito opibus obtrectant.

Maledicentia contemnenda est, quæ non à iudicio, sed ab omni morbo proficiscitur.

Aduersus nihil malè meritum, audire maledicam linguam, iniuriæ genus est.

Turpiter obijcit alteri vitium, à quo ipse immunis non est.

Periculosè maledicit alteri, cui vel idē, vel simile, vel diuersum, sed deterius vitium potest obijci.

Res omnium rerum nocentissima est calumnia.

¶ Sæpenumero accidit, vt qui alios insectantur, ipsi grauioribus madeant vitijs.

Imprudenter in alterum vitiū torquet, si in promptu est, quod ipsi vicissim obijciatur.

Mendacium. 64

Mendacij nomine continentur assentatores, calūniatores, infidi consilij, peruersi educatores, qui fontes sunt ferè malorum omnium, quibus sursum deorsum turbatur vita mortalium.

perfidia. 65

Nihil eis tutò credi debet, qui in patriam perfidi fuerint.

Stultè dubitat de peierando, qui facinus periurio par non dubitauerit committere: eoq́; in atrocibus sceleribus nihil ponderis habet iusiurandum: nam quisquis audet dare venenum, audebit & cum periurio inficiari.

Iusi-

Inuidia. 66

QVi auidè obtrectant alienæ laudi, magis produnt morbum suum, quàm detegunt mores alienos: & qui ob res parum honestas laudant quempiam, aut ob laudabiles vituperant, indicant stultitiam suam, peruersum iudicium.

Inuidus abundè dat pœnarum, etiam si nemo vlciscatur.

Vt ferrũ absumitur rubigine, ita inuidus suo ipsius vitio contabescit.

Inuidus tam inutilis est ciuitati, quàm lolium tritico, ignauus bello.

Is quos habet inuidia, magis sunt misericordia digni quàm ira.

Inuidus non minus discruciatur aliena fœlicitate quàm suo infortunio.

Ambitio. 67

NEscit pietatis iura regnandi cupiditas.

Ambitio malè profundit, quod malè collegit auaritia.

Cupiditates animi sunt morbi.

Malus ciuis est, cui non satis est id quod satis est cæteris.

Turpior est ambitio è vilitate cultus, quàm ex amictu splendido.

Turpis est ambitio ex fuco virtutis laudẽ captans

Adulatio. 68

BLandiloquio nihil nocentius.

Ingenium hominem ad aliena vitia perspicax est, ad sua cæcum.

Pestilentissimum est genus adulationis, sub libertatis imagine blandiri.

Aliena rectius perspicimus quàm nostra, & sibi quisque adulator est.

Lapidis est, non sentire discrimen inter laudantẽ & vituperantem: sed philosophi est, non ita commoueri vt ab honesto recedat.

Coruus tantùm mortuos impetit: adulator etiam viuis insidiatur.

Nemo suam turpitudinem perspicit, sed sibi quisque adulator est.

Vt adulationem affectare turpe est, ita ingerentem se non oportet omnino repellere, prodest enim in hoc, vt homo perspiciat qualis esse debeat.

Audacia. 69

Fit sæpenumero vt qui fragili quærit illidere dentem, infringat solido.

Periculosa est audacia, si vires non suppetant spiritibus.

Expensio periculi reuocat hominem ab audacia.

Assiduitate nimia facilitas magis quàm facultas, nec fiducia, sed temeritas paratur.

Bona est timiditas, quæ deterret à principijs, & reddit hominem circumspectum.

Mors. 97

Honesta mors est oppetere pro amicis liberandis,

Magis metuunt mortem, qui domi habent vnde possint suauiter viuere.

Morientibus præcipuum solet esse solatium spes vindictæ.

Vt Tyranni viuunt insuauiùs ijs qui mortem vehementer optant: ita mortem perinde metuunt, quasi vitam suauissimè degant.

Optimum est exire de vita, cum res sunt prosperrime.

Multos mortis consideratio deterret ab honestis actionibus, cõtrà, mortis obliuio multos inuitat ad licentiùs peccandum.

Somnus profundior adimit omnem sensum, & animus à corpore digressus, aliquando in suum domicilium rediturus est.

Mors quidem mala non est, sed iter ad mortem miserum est.

Somnus, mortis est imago.

Ille non viuit, qui perpetuo mortis metu viuit.

Mors omnium malorum sensum adimit.

FINIS.

VIRO DE LITERIS OPTI-
me merito D. Nicolao Tartrerio Mæcenati suo, Desiderius *Iacotius Vandô peranus*. S.

CVM Philosophici curriculi tempus tua singulari liberalitate erga me pænè absoluissem Mæcenas, quasi de via fessus ad Ciceronem, tanquam in locū quendam amœnum relaxandi animi causa, mihi confugiendum putaui. Qui enim ab eo de Philosophia & eloquentia libri variè copiosequé perscripti sunt, non solùm vt nôsti, admirabili quadam scientia, sed etiam suauitate dicendi & copia, legentium ita mouent animos, vt qui eos in manus sumpserit, deponere nunquam velit. Hoc vnum negotij nonnihil exhibere solet, quod cum magnam partem in eorum philosophorum, qui tum florebant sententijs & præceptis explicandis sit occupatus, libri autem non extent, ex quibus quid censuerint, possimus cognoscere, hæsitare plerunque & dubitare solemus: nonnulli etiam ex Platone aut Aristotele deprompsêre, aliquid, quanquam alienum, quod rudioribus ad rem facere videatur, ne in suspicionem ignorationis veniât. Quod cum doctissimorum virorum iudicio ineptum intelligerem, Philosophos illos, propè omnes, quorum sententiæ quædam Latinè expressæ sunt à Cicerone, vnum in locum quoad per vires licuit, conduxi & nominatim, cuiusque decreta in vno duntaxat Cicerone conquisita breuiter conscripsi, vt eloquentiæ & philosophiæ studiosi disputationū capita, quæ sunt apud Ciceronem, in medio posita haberêt, & ex Cicerone Ciceronem interpretarentur. Qua in re si à me prætermissum quid fuerit quod equidem in tanta librorum varietate & opinionum multitudine non dubito ab æquis laborum alienorum æstimatoribus veniam peto, & hæc si aliqua ex parte ad palatum fecerint, commodius & vberiùs me, cum licebit tractaturum promitto. Alios nihil moror. Te autem Mæcenas, vt hoc qualecunque tandem est, æqui bonique consulas, & dum grauioribus incumbimus, nostra vt cœpisti, studia foueas, vehementer etiam atque etiā

Vale, Lutetiæ, VIII. Kalend. Ianuarij. 1554.

BENED. MENII IN LAGnerium & Desiderium Iacotium, ad Lectorem Carmen

Tullius egregio præclara est ore locutus.
τοὺς τε βίους καὶ τῶν δόγματα πολλὰ σοφῶν.
Vtraque hæc multo tibi sunt cōprensa labore:
Sic iam quod totus vix capit orbis, habes.

De

DESIDERII IACOTII VANDOPERANI DE Philosophorum doctrina Libellus ex Cicerone.

VM essent plures Philosophi, orti fere à Socrate (quòd ex illius varijs & diversis, & in omnem partē diffusis disputationibus, à Platone potissimū, immortalitati traditis, alius aliud apprehēderat:) ppterea q̄ seminata sunt quasi familiæ, dissentientes inter se, & multum disiūctæ & dispares: cū tamē omnes se Philosophos, Socraticos & dici vellēt, & esse arbitrarētur. Inter quos præcipuum locum tenent Academici, Peripatetici, Stoici, Epicurei. De quibus sigillatim, & distinctè dicere difficile est, ob eam præcipue causam, quòd cum eorum decreta quæruntur, variare inter Ciceronis interpretes, & dubitari videtur. Sed primū illud tenendū est, quod à viris doctissimis est animadversum, Ciceronem omnia prope ex Stoicorum & Academicorum novorum disputationibus sumere, ex reliquis pauca quædam adspergere. Cuius rei fidē facere aiunt dialectica, quæ usurpat, in quibus Platonicum, aut aristotelicum nihil prope agnoscas. Verùm dicamus articulate quoad fieri poterit de Peripateticis, & Academicis, tum de cæteris quorum à Cicerone præcepta notata sunt, & quædam Latinè expressa.

ACADEMICI ET PERI- PATETICI.

ACademici & peripatetici veteres, rebus congru-
entes, ait Cicero, nominibus differebant. Nã cum
Speusippum sororis filium, Plato philosophiæ, quasi
heredem reliquisset, duos autem præstantissimos stu-
dio, atque doctrina, Xenocratem Chalcedonium, &
Aristotelem Stagiritem, qui erant cum Aristotele,
Peripatetici dicti sunt, quia disputabant inãbulãtes
in Lyceo. Illi autem qui Platonis instituto in Aca-
demia, q̃ est alterũ Gymnasium, cœtus erãt & sermo-
nes haberi soliti, ex loci vocabulo nomẽ habuerunt.
Quibus tamen nec suæ ambulationes defuerũt. Nã
in spatiorum vmbraculis arboribus opacorum, quæ à
Cicerone curricula multiplicium variorũq; sermonũ
appellantur, plerique inambulantes de philosophia
disputabant. Nihil igitur, vt dixi, inter Peripateti-
cos & illam veterẽ Academiam differebat. Abũdã-
tia quadam ingenij præstabat Aristoteles, sed idem
fons erat vtrinsq; & eadem rerũ expetẽdarũ fugiẽ-
darũq; partitio. De vtrisq; multæ sũt illustres laudes
4 & 5 de Finibus bonorũ & malorum quod cum lo-
cum, quẽ ciuilem rectè appellaturi videmur, Græcè
πολιτικόν grauiter & copiosè tractârint. Vnde etiã
olim propter eximiã rerũ maximarũ scientiã à Græ-
cis politici philosophi sunt appellati: quod multa de
Repub. scripserint, multa de legibus, multa non solũ
præcepta in artibus, sed etiam exempla in orationib⁹
bene dicẽdi reliquerit. Primũ enim illa ipsa, quæ sub-
tiliter disserẽda erãt, politè aptéq; dixerũt, tũ defini-

ētes, tū paræcetos: deinde ea quæ requirebāt orationē ornatā & graue, magnifice fuit dicta ab illis ac splendide, de iustitia de fortitudine, de amicitia, de ætate degēda, de Philosophia, de capessenda Rep. de temperantia, de fortitudine hominum. Itaque ex hac tanquam ex omnium artiū officina innumerabiles in omni genere sciētiæ præstātes viros produxisse ait Cicero. Academici veteres quidam fuerūt, quidam noui. In veteribus numerantur à Cicerone: Plato, e Aristoteles, Speusippus, Xenocrates, Polemo, Crantor. In nouis. Arcesilas, Lacydes, Euander, Egesinus, Carneades, Clitomachus, Philosophus. Quorum omnium decreta quia numerabimus suo loco, de veteribus, & nouis pauca hæc nunc sufficiant in uniuersū posuisse.

Omnem virtutem esse mediocritatem. Bruto.

Sapientes non semper esse beatos. 5. Tusc.

Finem bonorum esse secundum naturam viuere, id est, frui ijs rebus, quas primas homini natura dedisset. 2. de Finib. & 3. Offic.

Omnem ciuilem orationem in horum alterutrum genere versari, aut definita controuersia certis temporibus, ac rebus, aut infinite de vniuerso genere quærere. 3. de Orat.

ACADEMICI NOVI.

Academici noui cum nihil percipi posse dicerent, in suo ipsi decreto, sicut in cæteris reb' fluctuabāt ac de dijs immortalibus errantem habebant & vagā sententiā. Hanc Academiā adolescentiorem Cicero & volaticam appellat, & sui similem, modo huc, modo illuc, philosophiæ veteris perturbatricem. quam

exoratã cupit vt sileat, submonere non audet. Huius erat institutum aduersari omnibus in disputando, & contra communem opinionẽ ratione aliqua pugnare, nihil affirmare, suadere in ea, quæ satis scite cæteris philosophis instructa, & composita erant, & ruinas edere: denique quasi desperata cognitione certi, id sequi, quod verisimile videretur. Solebat vero is, qui audire vellet, cũ quæsiuissent, tacere, tũ aliis perpetua oratione contrà disputabat. Quã disputandi consuetudinem susceperũt. Tusculanæ disputationes, vt est in lib. De fato. Huius itaque perpetuum decretũ fuit, nihil posse percipi. 2. Acad. & 1. de natura Deor. Quod quibusdam adeò placuit, vt extremum bonorum & summum munus sapientis esse dicerent, obsistere visis, assensusq; suos firme sustinere.

PERIPATETICI.

PEripatetici cum viderẽt nos ita esse natos, vt cõmuniter ad eas virtutes apti essemus, quæ notæ illustresq; sunt, iustitiam dico, tẽperantiam, cæterasq; generis eiusdem: quæ omnes similes artium reliquarum, materia tantum ad meliorem partem, & tractatione differunt, easquẽ ipsas virtutes viderẽt nos magnificentius appetere, & ardentius: habere etiam insitam quandam, vel potius innatam cupiditatẽ scientiæ: natosque esse ad congregationem hominũ & ad societatem, communitatemque generis humani, eamq; in maximis ingeniis maxime elucere: totam philosophiam tres in partes diuiserũt. Vna pars est naturæ: disserendi altera: viuendi tertia. Natura sic ab iis inuestigata est, vt nulla pars cœlo, mari, terra (vt poeticè loquar) præter-

prætermissa sit. Qui etiam cum rerum initijs, omniq́; mũdo locuti essent: vt multa non modò probabili argumẽtatione, sed etiam necessaria Mathematicorũ ratione concluderent: maximam materiã ex rebus per se inuestigatis ad rerum occultarum cognitionẽ attulerunt. Ad placandos animos multa afferebant, spinas partiendi & definiendi permittebãt. De his, sic ait alio loco Cicero: Si omnia à philosophis essent petenda. Peripateticorum institutis commodius fingeretur oratio. Quo magis tuu, Brute, iudicium probo, qui eorũ, id est, ex vetere Academia philosophorum sectam secutus es, quorum in doctrina, atq; præceptis disserendi ratio coniungitur cum suauitate dicendi, & copia. Quanquam ea ipsa Peripateticorum Academicorumque consuetudo in ratione dicendi talis est, vt nec perficere oratorem possit ipsa per sese, nec sine ea orator esse perfectus. Horum sentẽtia & præcepta sunt huiusmodi:

Esse in mentibus hominum tanquam oraculũ aliquod, ex quo futura præsentiant, si aut furore diuino incitatus animus, aut somno relaxat⁹ soluté moueatur ac liberè. 2. de Diuin.

Quæ ante coniectura explicãtur, aut euentis animaduersa & notata sunt, ea genera diuinandi aut naturalia, sed artificiosa, in quo haruspices, augures, coniectoresq́; numerantur, improbanda. 1. de Diuin.

Deos esse & quatuor ex rebus omnia constare. 4. Tuscul.

Plurimum & longe lateq́; plurimum tribuendum honestati, sed tamẽ & in corpore & extra esse quædã bona,

bona, quæ ex altera parte collocata minimi momenti instar habeant. 2.de Finib.

Tria bonorum genera, maxima animi, secunda corporis, externa tertia. 5.Tus. 3.Offic. 3.de Finib.

Corporis commodis compleri beatam vitam. 3.de Finib.

Mediocritatem esse inter nimium & parũ. 1.Offi.

Mediocritatem, vel perturbationum, vel morborũ animi non probandam, omne enim malũ, etiam mediocre magnum esse. 3.Tusc.

Perturbari animos necesse esse, sed adhibendum modum quẽdam, quem vltra progredi non oporteat. 4.Tusc.

Perturbationes non solum naturales, sed etiã vtiliter à natura datas. Vide 4.de Finib. & 1.Offic. de laudibus fortitudinis & iracundiæ.

STOICI.

Stoicorum disciplina (quos Cicero in Officijs. Tusc.de Leg. Paradoxis, de Nat. Deorum secutus est, quorum denique in omnibus ferè libris plurimas sententias Latinè expressit) à Zenone profecta est. Zeno enim relicta veteri Peripateticorum & Academicorũ disciplina, multa in philosophia nouauit. Cui mox se Arcesilas opposuit. Alij etiam Stoicorum disciplinã Academiæ veteris correctionẽ existimabant. Antiochus enim Stoicorũ & Academicorum, qui Stoica multa vsurpant, sectã cõciliare voluit, & vtrorũq; decreta bona conturbauit. Et Cicero ait à Peripateticis & Academicis eos omnia transtulisse, nominibus alijs easdẽ res secutos. Et alio loco, vna de

re esse solùm dissensionem: quippe cum antiqui omnes, quod secundum naturam esset, quo iuuaremur in vita, bonũ esse decreuerint, Zeno nihil, nisi quod honestum, esse putauerit bonum. Alij non de terminis, sed de tota possessione contentionem esse aiunt. Qua de re vide in Antiocho. Doctissimi viri fuerũt, & omnes ferè in disserendo prudentissimi: idq́ arte faciebant, cùm definiendo, tũ partiendo articulatè & distinctè, erantq́ue architecti pene verborũ. Iudicandi vias diligenter persecuti sunt, inueniendi tamen artem totam reliquerũt. Subtile præterea, vel spinosum potius disserẽdi genus sequebantur, ut est libro tertio de Finibus, qui ferè totus est in defendenda eã disciplina. Nam contortulis quibusdã, & minutis conclusiũculis quasi pũctis quæ dumeta, & laqueos, & aculeos disputationũ Cicero nominat: omne argumentũ cõcludebant hoc pacto. Quod est bonũ, omne laudabile est: Quod autẽ laudabile est, omne honestũ est: Bonũ igitur quod est, honestũ est. Et tamẽ maximè forti, & ut ita dicã, virili ratione vtebãtur atq; scietia. Cæterũ quia vim virtutis mirificè tenebãt, propè absoluti & perfecti, deniq; soli philosophi iudicati essent, nisi eorũ licẽtia Carneades restitisset. Et vt verba mordicus tenẽtes, quæ sibi ex ore euelli nolebãt, horridiores erant in dicẽdo, sic moribus quoque duriores euaserant. Ex omnibus philosophis plurima nominauerunt, studiosissimè exquirentes unde verba essent ducta, & suo quãque rem nomine appellantes. Quibusdam etiã nominibus vtebantur, quæ prima specie admirationem, re explicata risum mouerũt. Ægrotationes appellabant

ægro-

ἀῤῥωςήματα, de quibus disputant enucleatè. Bona quæ alijs dicebantur, eadem præcipua, vel producta dicebant, quibus beatam vitam compleri negāt. Itē media officia, quæ communia sunt, & latè patēt, quæ & ingenij bonitate multi assequuntur, & progressione dicendi, rectum verò quod appellant, perfectū atq; absolutum esse, & omnes numeros habere, nec præter sapientem cadere in quenquam posse. ὁμολογίαν quoque conuenientiam dicebant, & ἡδονὴν communi nomine corporis & animi voluptatem. Cæterum portēta & flagitia ab his, vt à poetis dicūtur, multa cū superstitiosa solicitudine creduntur: multa etiā præclare: vt ex eorū sententijs, & præceptis, quæ acutissime defendebant intelligi potest. hæc fere sunt apud Cicer. Deos esse qui mundum administrent, quiq; consulant rebus humanis πρόνοιαν dicunt prouidentiam. 2. & 3. de Natura Deorum & 4. de Finibus.

Mundum esse sapientem, habere mentem quæ se & ipsam fabricata sit, & omnia moderetur, moueat, regat, &c. In Lucul.

Fore vt ad extremum omnis mundus ignescat, cum humore consumpto neq; terra ali possit, neque remearet aër, cuius ortus aqua omni exhausta, non esse possit. 2. de Natura Deorum.

Mundum natura constare & administrari, non vt gleba constat, aut fragmentū lapidis, aut aliquid huiusmodi, nulla cohærēdi natura, sed vt arbor, vt animal, in quib⁹ nulla temeritas, sed ordo apparet, & artis quædam similitudo, 2. de Nat. Deor.

Aërem interiectum inter mare & cœlum Iunonis

nomine consecrari, quæ est soror & coniux Iouis, quod & similitudo est aëris, & cũ eo summa coniunctio. 2 de Nat. Deor.

Quatuor ex rebus omnia constare. 4. de Fin.

Fato omnia fieri, de Fato Fatalem autem illam necessitatem quam εἱμαρμένην dicũt esse, vt quicquid accidat, id ex æterna veritate, causarumq́ continuatione fluxerit. 5. Tusc. 2. de Diuin. in Top.

Multa falsa esse, longeq́ aliter se habere ac sensibus videantur. in Luc.

Sensus ipsos assensus esse, quos quoniam appetitio consequatur, actionem sequi: tolli autẽ omnia, si visa tollantur. In Luc.

Visa quædam mitti à Deo, velut ea quæ in somnis videantur, quæq́ oraculis, auspicijs, extis declarantur. In Luc. μαντεία dicitur diuinatio. 3. de Nat. deor. 1. de Diuin. 2. vbi refellitur.

Non singulis iecorum fissis, aut auium cantibus interesse Deum: sed ita à principio inchoatũ esse mũdum, vt certis rebus certa signa præcurrerent, alia in extis, alia in auibus, alia in fulguribus, alia in ostentis, alia in stellis, alia in somniantium visis, alia in furẽtium vocibus. 1. de Diuinat.

Eos anhelitus terræ qui frigidi sunt, cum fluere cœperint, ventos esse: cũ autem se in nubem induerint eiusq́ tenuissimam quamque partẽ cœperint diuidere atque disrũpere, idq́ crebrius facere & vehemẽtius, tum & fulgura & tonitrua existere: si autem nubium conflictu ardor expressus se emiserit, id esse fulmen. 2. de Diuinat.

Simul

Simul atq; natum sit animal, ipsum sibi conciliari, & commendari ad se conseruandum, & ad suum statum, & ad ea quæ conseruantia sunt eius status diligenda: alienari autem ab interitu, usq; reb⁹, quæ interitum videntur afferre. 3. de Finib.

Plerisque tamen in principijs naturalibus diligendi sui voluptatem non esse ponendam. 3. de Finib.

Diu mansuros animos, cū corpore excesserint, sed non semper.

Quæ in terris gignuntur ad vsum hominis omnia creari, homines autem hominū causa esse generatos, vt ipsi inter se alij alijs prodesse possent. 1. Offic.

Sapientem gratia nunquam moueri, nunquā cuiusquam delicto ignoscere: neminem misericordem esse, nisi stultum. & leuem: Viri non esse, neque exorari, neque placari: Solos sapientes esse, si distortissimi sint, formosos: si mendicissimi, diuites: si seruitutem seruiant, reges: eos autem qui sapientes non sint, fugitiuos, exules, hostes, insanos deniq;. Omnia peccata esse paria. Omne delictum scelus esse nefarium, nec minus delinquere eum qui gallū gallinaceū, cum opus non fuerit, quàm eum qui patrē suffocauerit. Sapientē nihil opinari, nullius rei pœnitere, nulla in re falli, sententiā mutare nunquā. Pro Murena. Sapientē omnium rectè facere. 4. Tusc. Sapientē sapienti etiā ignoto esse amicum. 1. de Nat. Deor. Amorem ipsum, esse conatum amicitiæ faciendæ ex pulchritudinis specie. 4. Tusc.

Bonum nihil, nisi honestum quo virtus nixa, nulla requirit voluptatem, atque ad bene viuendū se ipsa est contenta. 1. 2. 3. de Finib. 5. Tusc. 3. Offic.

Nul-

Nullum esse pilum omnibus rebus talem, qualis sit pilus albus.

Voluptatem, sublationem animi sine ratione opinantis se magno bono frui: nec lætitiam, nec gaudium in corpore. 3. de Finib.

Non optabiliorem, nec magis expetendam beatam vitam, si sit longa, quam si brevis. 3. de Finib.

Non crescere bonorum finem. 3. & 5. de Finib.

Finem bonorum in una virtute. 4. de Finib. id est, *secundum naturam vivere,* 3. Offic. *Quo tria significantur: unum eiusmodi vivere, adhibentē scientiam earum rerum, quæ natura evenirent, ut Zeno: alterum significare idem, officio omnia media, aut pleraq; servantem vivere. Tertium, omnibus aut maximis rebus iis, quæ secundum naturam sint, fruentē vivere.* Vide 4. de Finib.

Si ad illa vitam quæ cum virtute degatur, ampulla aut strigilis accedat, sumpturum sapientem eā vitam potius, quod hæc adiecta sint, nec beatiorem tamen fore. 4. de Finib.

Dolorem non esse malum. 2. Tusc. *abesse à sapiente ægritudinem.* 3. Tusc.

Voluntatem, quæ Græcè βούλησις *dicitur, id est appetitionem eius quod bonum videatur, ad quod adipiscendum impellit ipsa natura sese, quæ quid cum ratione desiderat.* 3. Tusc. Vide initium, 4. Tusc.

Et quæ turpia re non sunt, nec verbis esse flagitiosa. 1. Offic.

Modestiā scientiam esse rerum, quæ aguntur, aut dicuntur suo loco collocandarum. Ordinē vero, com-

posi-

positionem rerum aptis & accommodatis. 3. Offic.

Urbanitatem esse virtutem. 3. Epist. Famil.

Omnes esse divites, qui cœlo & terra frui possunt, 9. lib. Epist. Famil.

Nihil esse sapientis præstare, nisi culpam. 9. lib. Epist. Famil.

Nihil esse obscœnum, nihil turpe dictu: nam si quod sit in obscœnitate flagitiū, id aut in re esse, aut in verbo: nihil esse tertium. 9. lib. Epist. Famil.

Crepitus æque liberos ac ructus esse oportere. 9. lib. Epist. Famil.

Fugere non esse sapientis. 3. Epistolarum ad Atticum.

Sapientem non irasci. 3. de Orat.

Eloquentiam virtutem ac sapientiam esse. 3. de Orat.

EPICUREI.

EPicurus (a quo Epicurei, a doctissimis quibusque temporis nominati sunt) homo fuit mollis, & voluptuarius, quasi pueri delicati, nihil cessatione melius existimans, sine arte, sine literis, insultans in omnes, sine acumine ullo, sine authoritate, sine lepore, cantius, secum pugnans, non tam facundus quam ad iocandum liber. Pamphili quendam Platonis ait a se Sami auditū. Ibi enim adolescēs habitabat cum patre & fratribus, quod in eam insulam pater eius Neocles agripeta venerat. Sed cum agellus eum nō satis aleret, ludi magister fuit. Nihil olet ex Academia, nihil ex Lyceo, nihil ne e puerilibus quidem disciplinis. In Physicis Democritū, in quo tamen fuit ingratus, secutus est. Cum adole-

adiecit perpauca mutãs, sed ita, ut ea quæ corrigere vult, deprauare videatur. Pleraq; dicit eadẽ, atomos, inane, imagines, infinitatẽ locorũ, innumerabilitatẽ mundorũ, eorum ortus & interitus, omnia ferè, quibus naturæ ratio cõtinetur. Habuit & Nausiphanem magistrum, quod non negat: omnibus tamen contumelijs vexat, metuens ne quod vnquã ab alijs didicisse videatur. Nam & Aristoteli, & Phædoni Socratico turpissimè maledixit, & Metrodori sodalis sui fratrem Timocratẽ, quia nescio quid in philosophia dissentiebat, totis voluminib⁹ conscidit, & sæpe in scriptis gloriatus est se magistrum habuisse nullum. Sua quadã nomina habuit: vt, πρόληψιν Græcè appellauit, (quã ante a nemo eo verbo nominarat.) ante captam animo rei quandã informationem, sine qua nec intelligi quidquam, nec quæri, nec disputari possit. Eius selectæ breuesq; sententiæ nominatæ sunt κύριαι δόξαι, id est, maximè ratæ: quia grauissimæ sint ad beatè viuendũ. Eius est, & Titillationis verbum, quo voluptas sensibus adhibetur. Et cum tertiũ quendam motum diceret extra pondus & plagã, cum declinat atom⁹ interuallo minimo, id appellat ἐλάχιστον. Ισονομίαν quoque, id est, æquabilem tributionem, dicit eã naturã, quæ est in summa illa vi infinitatis, vt omnia omnibus parib⁹ paria respõdeant. Scripsit libros de regula & iudicio, de summo bono, de voluptate, qui (ait Cicero 2. de Diuin.) si corrosus esset, putauerit annonam in macella cariore fore. Itẽ de sanctitate, de pietate aduersus deos. Duos & septuaginta annos vixisse tradunt. Quem familiares, præter quo-

mo.

fere in cuiusquam manus veniebat, tanti fecerũt, eius imagine non modò in tabulis, sed etiam in pocu-lis & annulis haberent, assereretq; vidisse virum, maximisq; erroribus animos hominum liberauisse, omnia tradidisse, quæ pertinerent ad benè beateq; viuendũ: sed plerosque minùs eo delectari, quòd ista Platonis, Aristotelis, Theophrasti orationis ornamenta neglexerit, Physicis totus fuit alienus. Dialecticam vero, quod in ea planè inermis esset, & nudus, contemnebat, & irridebat. Tollebat definitiones, nihil de diuidendo ac partiendo docebat: non, quo modo efficiatur, concludaturq; ratio, tradebat: non qua via captiosa soluantur, ambigua distinguantur, ostendebat. Si enim, inquit, alterutrum concessero, aut futurum cras Epicurum, aut non necessarium esse, necesse erit cras Epicurũ aut viuere, aut non viuere. Nulla autem est in natura rerũ talis necessitas. In ea philosophiæ parte, qua mores conformari putantur, cæteris voluit videri acutior. Cuius sententiæ & præcepta sunt huiusmodi.

Deos esse, quòd necesse sit præstantem aliquam esse naturã. 2. de Nat. Deor. quodq; in omniũ animis eos notionẽ impressisset ipsa natura. Anticipationem quandã vocauit deorũ, sine doctrina. Nonnullis tamẽ visũ est, eũ, ne in offensionẽ Atheniensiũ caderet, verbis reliquisse deos, re sustulisse. 1. & 3. de Nat. Deor. Nihil curare deos, nec sui, nec alieni, sed monogrã-mos & nihil agentes membris humanis præditos, sed corum nullum vsum habere. In quo circumcisione quas deus videtur tollere ludens. 2. de Nat. Deor.

Deorum

Deorum, quos perlucidos & perflabiles induxit, sedem esse, ut aqua inter duos lucos, sic inter duos mūdos propter metum ruinarum. 2. de Diuin.

In Deo opem nullam, neque gratiam. 1. de Nat. Deor. ubi refellitur.

Deum animatem esse, specie hominis, quia sit pulcherrima omnium, nec tamē eam esse corp⁹ sed quasi corp⁹, nec habere sanguinem, sed quasi sanguinē. Fugiebat enim indiuiduorum corporū cōcretione, ne interitus & dissipatio cōsequeretur. 3 de Nat. Deor.

Deos beatos esse & æternos. 2. de Finib.

Deorum opera mundum non esse fabricatum: sed ex atomorum, id est, indiuiduorum, & solidorum corporum, quæ suo deorsum pondere ad lineam ferrentur (qui est naturalis omniū corporū motus) cōplexionibus, & copulationib⁹, & adhæsionib⁹ inter se, mundum, omnesq; partes mūdi, quæq; in eo essent, effici. 1. de Fi.

Solem quasi pedalem, aut bipedalē: posse etiam minorem esse quam videatur, aut maiorem, sed nō multò, vel tantū esse, quant⁹ videatur: ut oculi aut nihil, aut non multum mentiātur. 2. Acad. & 1. de Finib.

Nunquam sensus mentiri, sed omnes veros esse, utq; iudicia rerum posita. Quorū si unus semel in vita mentitus sit, sublatum esse omne iudicium veri & falsi. 1. de Finib.

Nullam in natura rerum necessitatem.

Opinionem à perspicuitate seiungendā, quæ veri conturbat cognitionem. 2. Acad.

Quidquid aut sit, aut fiat, naturalib⁹ fieri, aut factum esse ponderibus & motibus. 1. de Finib.

Poenas

Pecudis & hominis idem bonum, 1. Acad.

Ad voluptatem & dolorem, & quæ fugiamus, & quæ sequamur: referri omnia, 1. de Finib. & 2. Omnes animi voluptates & dolores ad corporis voluptates & dolores pertinere.

Ultimum bonorum in voluptate, idq; sensibus iudicari, commoueri, ut ne argumentandum quidem de eo sit. 1. 2 & 3. de Finib. Voluptatis autem verbo significari saporem, & corporum complexum, & ludos atq; cantus, & formas eas, quibus oculi iucunde moueantur. 3. Tusc.

Summum malum dolorem, 1. de Finib. & 2. Tusc.

Inter voluptatem & dolorem nihil medium. Nam omni dolore carere, non modo voluptate esse, verum etiam summam voluptatem: eam enim augeri, amplificariq; non posse. 1 de Finib. & 3. Tusc.

Non minorem percipi voluptatem ex contemptissimis escis & potionibus, quam rebus exquisitissimis ad epulandum. 1. de Finib.

Cupiditatum tria genera: unum earum quæ essent & naturales & necessariæ: alterum, quæ naturales essent, nec tamen necessariæ: tertium, quæ nec naturales, nec necessariæ, quarum (utpote inanium) nec modus ullus, nec finis inueniri potest. 1 de Finib. Obreprehenditur, quod paris in genere numeret. Duo enim genera esse, naturales & inanes: naturalium vero duo, necessarias, & non necessarias.

Non posse iucunde viui, nisi sapienter, honeste, iusteq; viuatur: nec sapienter, honeste, iuste, nisi iucunde. 1. & 2. de Finib.

Rem

Rem definiri non placere. 2 de Finib.

Sapientem semper esse beatum, finitas habere cupiditates, negligere mortem. 3 de Finib.

Honestum expeti propter voluptatem: qui negant, eos inani voce sonare: vel ut est in Tusc. 3. voces inanes fundere. Sic enim loquebatur.

Parere animum rationi posse, & quo illa ducat sequi. 3 Tusc.

Levationem aegritudinis in duabus rebus positam esse, avocatione à cogitanda molestia, & revocatione ad voluptates contemplandas. 3 Tusc.

Opinionem mali aegritudinem esse natura, sive illud ante provisum & expectatum sit, sive inveteraverit: neque enim vetustate minui mala, nec fieri praemeditata lenior. 3. Tusc.

Naturales divitias parabiles esse, quòd parvo esset natura contenta. 3 de Finib.

Diuturnitatem temporis ad beatè vivendũ nihil afferre, nec minorẽ voluptatem percipi in brevitate temporis, quàm si illa sit sempiterna. 2 de Finib.

Nullam in sapientem vim esse fortunae. 3. Tusc & 2 de Finib.

Magnum dolorem brevem, longinquum levem. 2 de Finib. & 2. Tusc.

Nec gaudere quemquam, nisi propter corpus, nec dolere. 2 de Finib.

Mortẽ nihil ad nos pertinere, quòd sine sensu sit id quod dissolvitur. 2 de Finib.

Si uratur sapiens, si crucietur, in Phalaridis tauro si erit, dicturũ quàm suave est hoc, quàm hoc non curo.

Zeno.

ZEno Citticus ex Cypro insula, Stoicorũ princeps & pater fuit, homo acutus, verecundiæ & liberalitatis ingenuæ amans. Is cũ Polemonẽ assiduè audisset, vidissetq; subtiliter disserere, & peracute moueretur, Peripateticorum satis copiose & eleganter constitutam disciplinam corrigere conatus est. Partitionem philosophiæ in tres partes retinuit. In cæteris sentiebat idem, aliter loquebatur, nihilq; præter nouitatẽ verborũ differebat. Cui tamen cur hoc faceret, nullam causam fuisse, ait Cic. 4. de Fin. vbi hæc cumulata dicuntur. Si enim ea quæ dicit ita sentiret, inquit, vt verba significant, nihil inter eum vel Pyrrhonẽ, vel Aristonem præceptorum interesset. Sin autem eos non probabat, quid attinuit cum iis, quibuscum re concinebat, verbis discrepare? Breuibus & acutis conclusionibus, quod vellet, efficiebat, similitudine sæpius vtens, & visum, assensum, comprehensionem, & scientiam ipsam & similitudine manuum distinguebat. Nam cum extensis digitis aduersam manum ostenderat, visum, inquiebat, huiusmodi est: deinde cũ paulum digitos constrinxerat, assensus huiusmodi, tum cũ planè compresserat, pugnumq; fecerat, comprehensionem illam esse dicebat. Qua ex similitudine etiam nomen ei rei, quod ante non fuerat, κατάληψιν imposuit. Cum autem læuam manum admouerat, & illum pugnum arctè vehementerq; compresserat, scientiam talem esse dicebat: cuius compotem, nisi sapientem, esse neminem. Cum Academia noua magna rixa fuit, magnam præterea molestiam primus suscepit:

& minime, ut ait Cicero, necessariam, cōmentitiarū fabularum reddere rationem, vocabulorū cur quidque ita appellatum sit, causas explicare. Itaque cum Hesiodi Theogoniam interpretatur, tollit omnino usitatas, perceptasq; cognitiones Deorum. Deniq; neq; Iouem, neque Iunonem, neq; Vestā, neque quemquā, qui ita appelletur, in deorum habendum numero, sed rebus inanimatis, atque mutis, per quandam significationem hec docet tributa nomina. 1. de Nat. Deorum.

Aethera summum Deum mente preditum, quo omnia regantur. In Luc. 1. de Nat. deor.

Quam non solum initia rerum: quintam Arist. naturam non adhibendam. 2. Acad. 4. de Finib.

Animum ignem. 1. Tusc.

Ignem esse ipsam naturam, quæ quidque gigneret & mentem, atque sensum, ignē autem artificiosum, ad gignendum progredientem via. 2 de Nat. deor.

Deum esse mundum, animique animantem, & ratione preditum, nihil enim posse effici ab eā quæ expers esset corporis. 1. Acad.

Sensus iunctos esse e quadam quasi impulsione oblata extrinsecus, quam nos visum appellemus licet. 1. Acad.

Quæ visa sunt, & quasi accepta sensibus, assensionem adiungit animorum, quam esse vult in nobis positam & voluntariam. 1. Acad.

Visis non omnibus, adiungendā fidē: sed his solum quæ propriam quandam haberent declarationē earū rerum quæ viderentur. Id autem visū, cū ipsū cerne-

retur

videretur comprehensibile: Sed cum acceptum iam & approbatum esset, comprehensionem appellare, similē his rebus quæ manu prenderentur. 1. Acad.

Quod erat sensu comprehensum, id ipsum sensum appellari, & si ita erat comprehensum, vt conuelli ratione non posset, scientiam, sin aliter inscientiam: ex qua existeret opinio, quæ esset imbecilla, & cū falso, incognitoque communis. Sed inter scientiam & inscientiam, comprehensionem collocare, eamque neque in rectis, neque in prauis numerari, sed soli credendum esse. 1. Acad.

Sensibus fidem tribuendam, quod comprehensio facta sensibus & vera esset, & fidelis. 1. Acad.

Naturam quasi normam scientiæ, & principium sui dedisse, vnde post eæ notiones rerum in animis imprimerentur, e quibus non principia solum, sed latiores quædam ad rationem inueniendam viæ reperiuntur. 1. Acad.

Errorem, & temeritatem, ignorantiam, & opinationem, & suspicionem, a virtute, sapientiaque remouendam. 1. Acad.

Naturalem legem diuinam esse, eamque vim obtinere, recta imperantem, prohibentemque contraria. 1 de Nat. deor.

Rationem quandam per omnem pertingentem naturam, vt diuinam esse affectam putet. Astris hoc idem tribuit, tum annis, mensibus annorumque mutationibus. 1 de Nat Deor.

Mundum animantem, ratione regi, sapientem; alioqui ex se non posse animantem, compotemque

rationis procreare. 2. & 3. de Nat. deor.

Ipsius mundi, qui omnia complexu suo coërceat & continet, Naturam, non artificiosam solùm, sed planè artificem dicit, consultricem, & prouidam vtilitatũ opportunitatumq́ue omnium. 2 de Nat. deor. & mirabili animantem, & quasi lati atque conspirare, ipsu & esse diuinum. 2. de Diuin.

Omnem vim loquendi in duas diuisam partes: Rhetoricam palmæ, dialecticam pugno similem. 2. de Finib. & in Orat.

In vna virtute, quæ est ingenij præstantia, omnia quæ ad beatam vitam pertinent, posita in Lucul. de Finib. 5. Tusc.

Cætera autem etsi nec bona, nec mala essent, tamẽ alia secundum naturam, alia naturæ contraria esse: ipsis alia interiecta, & media. Vide in Luc. sub finem & 4. de Finib.

Esse verum quoddam & simplex bonum, quod posse ab honestate seiungi. in Luc.

Sapientem, etiamsi mendicus sit, non beatum modò, sed diuitem, semperque beatissimum. 5. de Finib.

Nihil malum, nisi quod turpe & vitiosum sit. 2. Tusc.

Virtutem non posse constare, si in cæteris rebus esset quidquam, quod aliud alio melius esset aut peius. 4. de Finib.

Dolorem asperum contra naturam, difficilem perpessu, tristem, durum. 2. Tusc.

Perturbationem siue πάθος esse auersam à recta ratione contra naturã, animi commotionem, vel ap-

petitum

petitum vehementiorem, qui procul absit à natura constantia. 4 Tusc.

PYTHAGORAS.

PYthagoras Pherecydis discipulus fuit, præstanti sapientia & nobilitate, summa authoritate, sine vlla hilaritate. Quietem atque otium sequutus, à regendis ciuitatibus totum se ad cognitionem rerum trãstulit. Cumq́; vbi quid esset, q̃ disci posset, eò iudicaret veniendum vltimas terras peragrauit Ægyptũ lustrauit, & Persarum Magos adijt, difficiles Barbarorum regiones pedibus obijt, multa maria transmisit. Venit etiam Phliuntem, & cum Leonte principe Phliasiorũ doctè & copiosè quædã disseruit, non sine admiratione eius ingenij & eloquentiæ. Philosophi nomen primus inuenit, cum ante eũ sapiẽtes & haberentur, & nominarentur, qui in rerum contẽplatione studia ponerent. Vide Tusc. 5 Inde Superbo regnante fuit in Italia, temporibus ijsdem, quibus L. Brutus patriam liberauit, tenuitque magnã Græciam cum honore, & disciplina, tũ etiã authoritate, ac eam & priuatim & publicè exornauit præstantissimis, & institutis, & artibus. Locus, sedesq́; vbi vitam edidit in Metaponto est. Doctrina verò eius cùm longè lateq́ue flueret, Romã permanasse dicitur: idque cum coniectura probabile esse, tum quibusdam etiam vestigijs indicari, ait Cicero Quis enim est, qui putet, cum floreret in Italia, Græcia potentissimis & maximis vrbibus ea, quæ magna dicta est; in hisq́ue primùm ipsius Pythagoræ, deinde postea Pythagoreorum tantũ nomen esset, vt nulli alij

docti viderentur, Romanorum ad eorum doctissimas voces, aures clausas fuisse. Quin etiam arbitratur Cicero propter Pythagoreorum admirationem, Numam quoq; regem (etsi annis permultis ante fuit, quàm Pythagoras) Pythagoreum à posterioribus existimatum. Nam cum Pythagoræ disciplinam & instituta cognoscerent, regisque eius æquitatem & sapientiam à maioribus suis accepissent, ætates autem & tempora ignorarent propter vetustatem, eum qui sapientia excelleret, Pythagoræ auditorem fuisse crediderunt. Pythagorei autem (qui Philosophi Italici nominantur) carminibus soliti esse dicuntur & præcepta quædam occultiꝰ tradere (solebãt enim multa celare alienos & mentes suas à cogitationum intentione cantu fidibusq; ad tranquillitatem traducere. Præterea si quid affirmarent in disputando, cum ex ijs quæreretur, quare ita esset, respõdere solitos: Ipse dixit: Ipse autem erat Pythagoras. Tantum opinio præiudicata poterat, vt etiam sine ratione valeret authoritas. Eius sunt hæ sententiæ.

Ex numeris, & Mathematicorum initijs proficisci omnia. 1. Acad.

Aram deorum sanguine non aspergendam. 1. de Natura Deorum, vide in Diogene Laër. μετεμψύχωσιν.

Deum animum esse per naturam, rerum omnem intentum & cõmeantem, ex quo nostri animi carperentur. 1. de Nat. Deor. vbi refellitur delibatos animos ex vniuersa mente diuina. de Sen.

Tum maximè pietatem, & religionem versari in animis

animis, cum rebus diuinis operam damus. 2. de legibus in Acad.

Iniussu Imperatoris Dei de præsidio & statione vitæ non decedendum. 2. de Leg.

Ad harmoniam canere mundum. 1. de Nat. Deor. vide Som. Scip. & Aristotel. 2. de Cœlo.

Qui cæteris omnibus pro nihilo habitis, rerum naturam studiosè intuerentur, sapientiæ studiosos, id est esse philosophos. 5. Tusc.

Summæ sapientiæ esse, rebus nomina imponere. 1. Tusc. Plato in Crat.

Ad dormiendum, quo in somnijs certiora videamus, præparatos quodam cultu, atque victu proficisci oportere: fabaque abstinere, quasi verò eo cibo mens, non venter infletur. 2. & 4. de Diuin.

SOCRATES.

IN Socrate vitia quædam Zopyrus ex eius forma notauerat. Qui tamen ipse ratione ita deiecit, vt sanctissimè vixerit: doctusque planè, ac omniũ, etiam Apollinis oraculo, sapientissimus iudicatus fuerit: omniumque eruditorũ testimonio, ait Cicero, totiusque iudicio Græciæ, cũ prudentia & acumine, & venustate, & subtilitate, tũ verò eloquentia, varietate, copia, quã se cũque in partem dedisset, omniũ fuit facilè princeps. Archelaum Anaxagoræ discipulũ audiuit. Diuitias ita cõtempsit, vt in pompa, cũ magna vis auri, argentique ferretur, dixerit. Quàm multa nõ desidero? Nudis pedibus, ijsque duriissimis, ferè semper erat. Hunc fidibus docuit senectute ferè confectum nobilissimus fidicen, qui Connus vocitatus est. Dicendi

exercitationem exagitauit, atque contempsit. Cuius tamen sermones, ab iis, qui illum audiuerunt, cùm ipse nullam literam reliquisset, perscriptos variè copioseq́; Cicero ita studiose legit, vt cùm eo vixisse sibi videri dicat. Sunt Socratica pleraq́; mirabilia, Stoicorum quæ Paradoxa nominantur. Primusq́; à rebus occultis & ab ipsa natura inuolutis (vt sunt numeri motusq́; & vnde omnia oriantur, quóue recedant, siderum magnitudines, interualla, cursus, & cuncta cœlestia) in quibus omnes ante eū Philosophi occupati fuerunt, auocauit Philosophiam, & ad vitā communem adduxit, vt de virtutib⁹, & vitiis, omninoq́; de bonis rebus, & malis quæreret: cœlestia autē vel procul esse à nostra cognitione censeret, vel si maximè cognita essent, nihil tamen ad benè viuēdum conferre: ob eamq́; causam, eum aiunt Philosophiam de cœlo deuocâsse, & in vrbibus collocâsse, & in domos etiam introduxisse. In omnibus ferè sermonibus, qui à Platone, & Xenophonte, & Æschine perscripti sunt diligenter, ita disputat, vt nihil affirmat ipse, refellat alios: nihil se scire dicat, nisi idipsum: eoq́; præstare cæteris, quòd illi, quæ nesciant, scire se putent: ipse se nihil scire, id vnum sciat: ob eamque causam se arbitrari ab Apolline omnium sapientissimùm esse dictum, quòd hæc esset vna sapientia, Non arbitrari se scire quòd nesciat. Quæ cùm diceret constanter, & in sententia permaneret, omnis eius oratio tum in virtute laudanda, & in omnibus hominibus ad virtutis studium cohortandis consumebatur: perfectum sibi opus esse putat, si quis

satis

satis esset concitatus sua cohortatione ad studium cognoscendæ percipiendæq; virtutis. Quibus enim id persuasum esset, vt nihil mallent se esse, quàm bonos viros, iis reliquam facilem esse doctrinam. Sophistarum, qui arrogantibus sanè verbis docere se profitebantur, quemadmodum caussa inferior fieri superior posset, opiniones, percunctando & interrogando (vt ex Platone intelligi potest) elicere solebat, vt ad ea, quæ hi respondissent, si quid videretur, diceret, de omnibus disputans. Hac enim ratione contra alterius opinionē disserendi, facillimè, quòd verissimum esset, inueniri posse indicabat. Xantippe eius vxor prædicare solita est, eodē vultu semper se vidisse exeuntē suū domo, & reuertentē. Cū enim mētis, à qua is fingitur, nulla fieret mutatio, erat quoq; sēper idem vultus, eademq; frons. Inductione quæ ex pluribus collationibus peruenit quò vult, quæque Græcè ἐπαγωγὴ nominatur, plurimum est vsus in sermonibus & societatibus: faceta etiam & eleganti ironia dissimulantiaq; longè omnibus præstitit. Homo enim minimè ineptus, & idem etiā facetus, cùm de sapientia disputaretur, hanc sibi ipse detrahebat, eis tribuere illudens, qui eam sibi arrogarent. Vt apud Platonem, in cœlum fert laudibus Protagoram, Hippiam, Prodicum, Gorgiam, cæterosq; se autem omnium rerum inscium fingit & rudem. Dicuntur ab eo dissociati diserti à doctis, & deinceps à Socraticis omnibus Philosophi eloquentiam despexisse, oratores sapientiam: hincq; dissidium illud extitisse, quasi linguæ atque cordis, vt alij nos sapere, alij dicere docerent.

Scelera

Scelere tandem, & iniquitate iudicum in carcerem coniectus est, in quo nec patronum quæsiuit ad iudicium capitis, nec iudicibus supplex fuit (quorum magister & dominus videbatur esse potius quàm supplex aut reus) adhibuitq́ liberam contumaciam, à magnitudine animi ductam, nō à superbia: & supremo vitæ die: de immortalitate animorum multa disseruit: & paucis antè diebus, cum facilè posset educi è custodia, noluit: cumq́ penè iam manu mortiferū illud teneret poculum, locutus ita est, vt non ad mortem trudi, verùm in cœlum videretur ascendere. Critoni verò suo familiari dixit sibi post tertium diē esse moriendum: vidisse enim se in somnis pulchritudine eximia fœminā, quæ se nomine appellans diceret Homericum quendam eiusmodi versum.

Tertia te Phthiæ tempestas læta locabit.

Quod vt est dictum, sic scribit Plato contigisse. Vide de eius Sepul. & & Lysiæ oratione in Apophth. Huius fere decreta sunt hæc apud Cic.

Animos hominum esse diuinos, eorumq́ duplices cursus corpore excidentium. Impijs quoddam iter esse seclusum, à concilio deorum bonis verò & castis, ad deos, à quibus essent profecti, facilem reditum patere. 1. Tusc. & de Acad.

Bonos beatos, improbos miseros. 5. Tusc. Vide Apophth.

Bonorum vitam beatam. 5. Tusc.

Inter Alcibiadem summo loco natum, & quemuis baiulum, nisi virtutem haberet, nihil interesse. 4. Tusc.

Vtilitatem à natura non esse seiungendam. 2. de Leg. & 3. Offic.

Voluptatem nullo loco numerandam. Cibi condimentum esse famem, potionis sitim. 2. de Finib. & 5. Tusc. in Apophth.

Omnes in eo, quod scirent satis esse eloquentes. 1. de Orat.

PLATO.

PLato Isocratis fuit æqualis. Homo varius & multiplex & copiosus, doctus & plane sapiens ac diuinus, magna verecũdia, singulari eloquentia & suauitate orationis quæ promissa est futura, cum illi in cunis paruulo dormienti, apes in labellis consedissent. Vnde & Iouem aiunt Philosophi, si Græcè loquatur, sic loqui, & eum non dicendi solum, sed etiam intelligendi grauissimum authorem & magistrum multis locis Cicero vocat. Quem tanti fecit, vt Deum & principem Philosophorum crediderit, & cũ eo errare maluerit, quàm cum aliis bene sẽtire, eius ipsa solum auctoritate fretus. Ab eo etiã qui dissident, plebeios & minutos esse Philosophos putat. Ob eamquẽ causam à Platone tanquam sancto augustoquẽ fonte multa de bene, beateq; viuendo præcepta commodè mutuatus, Latinè explicauit. Se in musicis, geometria, numeris, astris fere contriuit, in quibus etiã fuit præstãtissim⁹. Ægyptũ peragrauit vt à Sacerdotib⁹ Barbaris numeros, & cœlestia acciperet, post Tarentũ ad Architã, in Italiã ad cæteros Pythagoreos, Echecratẽ, Timaũ, Acrionẽ, Locros: vt cũ Socratem expressisset, adiungeret Pythagoraeorum disciplinam eaq;

atque quæ Socrates repudiabat, addisceret: Dionem Syracusium & Demosthenem doctrina expoliuit. Remp. non attigit, quia cum offendisset populum Atheniensem propè iam desipientem senectute, cumque eum nec persuadendo, nec cogendo regi posse vidisset, cum persuadere posse diffideret, cogi fas esse non arbitrabatur. Nouam quandam finxit in suis libris ciuitatem: vsque eò illa quæ dicenda de iustitia putabat, à vita consuetudine, & à ciuitatum moribus abhorrebant. In cæteris qui dialogi dicuntur (in quibus locutio, & si absit à versu, tamen quòd incitatius feratur, & clarissimis verborũ luminibus vtatur, potius poema putanda, quàm comicorũ poetarũ) nihil affirmatur, & in vtrãque partem multa disseruntur, de omnibus quæritur, nihil certi dicitur, omnibus ferè Socrates exprimitur. Iniquitate Dionisij Siciliæ tyranni, cui se cõmiserat, in maximis periculis, insidijsque versatus est. Tandem verò vno & octogesimo anno scribens mortuus est. Ab eo vna & consentiens duob⁹ vocabulis Philosophiæ forma instituta est. De qua diximus in Academicis, & Peripateticis. Huius ferè decreta sunt hæc à Cic. notata. Deũ esse, ἀσώματον idest, sine corpore vllo. 1. de Nat. Deor.

Opificem, ædificatoremque mundi. de Vni.

Deum { Partem huius mundi nominari non posse, quid sit omnino Deus, inquirendum non esse. 1. de Nat. Deor.
Donis ab impijs non esse placãdũ, cũ vir nemo probus ab improbo se donari velit. 9. de Leg.

Casta dona Deo consecranda. Vide 2. de Leg.

Ex materia in se omnia recipiente mundū esse factum à Deo sempiternum. in Tim.

Mentē, Ideā solam, idoneam cui crederetur, quia sola cerneret id quod semper esset simplex, & unius modi, & tale quale esset. 1. Acad.

Duos esse motus, unū suū, alterū externū, quæ sua sponte moveantur, diviniora esse. Animum seipsum movere, nec unquā desinere moveri, sed esse causam, quæ moveantur fontem & principium movendi, & proinde immortalem, & æternum. Som. Scip. & 1. Tusc. 1. de Nat. deor. de Senect.

3 *Animi duas esse partes, alterā rationis participē, alteram expertem. In participe rationis ponit Pythagoras tranquillitatem, id est, placidam quietamq; constantiam; in illa altera motus turbidos, tum iræ, tum cupiditatis, contrarios inimicosq; rationi, quæ Græcis πάθη dicuntur, nostris perturbationes. 4. Tusc.*

Animam triplicem esse: eiusq; principatum, id est rationem in capite sicut in arce, iram in pectore, cupiditatem subter præcordia. 1 Tusc.

Philosophandi rationem triplicem: unam de vita & moribus, alteram de natura & rebus occultis, tertiam de disserendo. 1. Acad.

In Ideis, quas rectè species, aut formas possumus dicere, quiddā esse divinū. 1. Acad. eas non gigni, sed semper esse, & ratione & intelligentia contineri. 1. de Orat. cætera, quæ oriuntur & intereunt non esse. 1. Tusc.

Mundum esse sempiternum, animantem sapientemq;

beatum

beatum & rotūdū, quòd ea forma nulla sit pulchrior.
Mundum Deum item, cælum & astra, & terram, & animum. 1 de Nat. Deor.

Omnem doctrinam ingenuarum & humanarum artium vno quodam societatis vinculo contineri, 3 de Orat.

Memoriam recordationē esse superioris vitæ; discere nihil aliud quā recordari. 1. Tusc. & de Sen.

Tribunatum è genere esse eor, qui vt illi [illegible], sic hi aduersantur magistratibus. 3 de Legib.

Quæcunque mutatio morum in principibus extiterit, eandem in populo secuturā. 3 de Leg. & 1. Epist. Fam.

Eos qui Reipub. præfuturi sunt duo tenenda: vnum, quicquid agunt ad vtilitatem ciuium referendum; alterum, totum corpus Reipub. curandum. 1 Offic.

Naturales quasdam esse conuersiones Rerump. 2 de Diuin.

Philosophos in veri inuestigatione versari, [illegible] iustos. 5 Tusc.

Nihil [illegible] virtute in homine, 5. Tusc.

Oculorum [illegible] sensum acerrimum. 2. de Finib.

Poëtas ex ciuitate eijciendos, quod neruos omnis virtutis elidant. 2. Tusc.

Bonos beatos, improbos miseros 5 Tusc.

Sapientem esse neminem, si bis in die saturus fiat, nec vnquam pernoctet solus. 5. Tusc.

Nihil tam effluere in animos teneros atque molles quàm varios canendi modos. 2 de Legib.

Me-

Musicorum cantibus mutatis, mutari ciuitatum statum. 2. de Leg.

Iusta funerum ad interpretes religionum pertinere, sepulchrorum nullam partem ex agro culto, aut qui coli possit, sumendam. 2. de Leg.

Sic ad somnum proficiscendum corporibus affectis, ut nihil sit, quod errorem animis, perturbationemque afferat. 1. de Diuin.

Voluptatem malorum escam. de Senec.

Vim neq; parenti, neq; patriae afferendã. 1. Epist. famil. Vide reliqua in Apophth.

ARISTOTELES.

Aristoteles Stagirites lõgè omnibus (Platonem excipio) & ingenio, & diligentia praestans, in rebus vel inueniendis, vel iudicãdis acerrimus, admirabili quadam scientia & copia caeterorũ studia restinxit. Platonis alumnus fuit. Hic in tertio de Philosophia libro multa turbat, à magistro Platone suo dissentiens, modo enim menti omnem tribuit diuinitatem, modo mundum ipsum Deum dicit esse, modo quendam alium praeficit mundo, eique eas partes tribuit, ut replicatione mundi quadam motũ regat, atq; tueatur, tum coeli ardorem Deum dicit esse nõ intelligens coelum mundi esse partem, quem alio loco ipse designarit Deũ. Hic primum eas species, quas mirificè magister Plato erat amplexatus, labefactauit. Veteres Philosophos accusans, qui existimassent Philosophiam suis ingenijs esse perfectam: aiebat eos aut stultissimos aut gloriosissimos fuisse, sed se uidere, quod paucis annis magna accessio facta esset, breui tẽpore Philosophiam

losophiā planè absolutā fore. Itaq; vitæ degendæ ratio maximè quidē illi placuit quieta, in contemplatione & cognitione posita rerum: quæ quia deorū erat simillima, sapiente visa est dignissima, atque ut de rebus & splēdida est eius & illustris oratio. Duo genera vero librorum sunt: unum populariter scriptū, quod ἐξωτερικὸν appellatur: alterum limatius, quod in cōmentarijs relictū est. Persecutus est omnium animantiū ortus, victus, figuras: tū omniū fere ciuitatū non Græciæ solùm, sed etiā Barbariæ mores instituta, disciplinas: qualem in repub. principem esse conueniat, qui esset optimus Reipub. status docuit, omnēq; hunc ciuilē locū post Platonem Philosophorum principem illustrauit. Grauiter & vere eos reprehendebat qui has effusiones pecuniarū non admirarentur, quæ fiunt ad multitudinem deliniendam. Tandem vero cum florere Isocratem (cui paulo infensius aduersatus fuisse videtur) nobilitate discipulorum videret, quod ipse suas disputationes à causis forensibus & ciuilibus ad inanē sermonis eloquentiā transtulisset, mutauit repente totam formam prope disciplinæ suæ, versumq; quendam de Philoctete paulo secus dixit. Ille enim turpe sibi ait esse tacere cū Barbaros, hic autem, cum Isocratem pateretur dicere. Itaq; ornauit & illustrauit doctrinam illam omnem, quam pomeridianis horis docebat, rerumq; cognitionem cum orationis exercitatione cōiunxit. De Rhetorica scripsit accurate, eiusq; originem sic docuit. Cum sublatis in Sicilia tyrannis, res priuatæ longo interuallo iudicijs repeterentur, tum primū (quòd esset acuta

illa gens & controuersa natura (artem & præcepta Siculos, Coracē, & Tysiam conscripsisse. Nam antea neminem solitum via, nec arte, sed accurate tamen & de scripto plerosq; dicere: scriptasq; fuisse & paratas à Protagora rerum illustriū disputationes: quæ nunc cōmunes appellantur loci. A principe igitur illo atque inuentore Tysia veteres artis scriptores repertos unum in locum conduxit, & nominatim, cuiusq; præcepta, magna conquisita cura conscripsit, atque recondita diligenter exposuit: ac tantum ipsis inuentorib⁹ suauitate & breuitate dicēdi præstitit, vt nemo illorū præcepta ex ipsorū libris cognoscat, sed omnes qui quod illi præcipiūt velint intelligere, ad hūc, quasi ad quendā multò commodiorē explicatorē reuertantur. Huius mos in docendo fuit, vt adolescentes non ad Philosophorū morem tenuiter disserendi, sed ad copiam Rhetorū in vtramque partē, vt ornatius & vberius dici potest, exerceret. Idēque vt in omni causa duas cōtrarias rationes explicarent: locus (sic enim appellat) quasi argumentorum notas tradidit, vnde omnis argumētatio, & ad Philosophorū disputationē, & ad hanc, qua in causis vtimur, inueniretur. Quo factū est, vt Philipp⁹ Rex sapientissim⁹ hūc filio suo Alexandro doctorē adsciceret, à quo eodem ille & agēdi acciperet præcepta, & eloquendi. Cum vero argumentandi genus, quod per ratiocinationē expolitur, summè ab eo esset frequentatu, postea Stoici, qui Dialectici dicuntur, spinosiora multa pepererunt. Ciceronis temporibus, ab ipsis philosophis, præter admodū paucos, ignorabatur. Quos in Topicis reprehendit Cicero,

quod non modò rebus his, quæ ab illo dictæ & inuentæ sunt, allici debuerunt: sed dicendi quoque incredibili quadam cũ copia, tum etiam suauitate.

Huius sunt decreta hæc notata à Cicerone.

Deos esse huius mundi moderatores. 2 de Nat. deor.

Mundum non esse ortum, quod nulla fuerit noui consilii, initio tam præclari operis inceptio. In Luc. 4. & 1. Tusc.

Quintum esse qualitatum genus; vacans nomine, è quo sint astra mentesq́; singulares, quatuor elemẽtorum dissimile. 1 Acad. 1. Tusc.

Animum ἐνδελεχίαν appellat nouo nomine, quasi quandam continuatam & perennẽ motionem. 1. Tusc. Vide 1. de Diuin. de animo in Eudemi somnio.

Quæ mouentur, aut natura moueri omnia, aut vi, aut voluntate. 2. de Nat. Deor.

Ortum quorundã animaliũ esse in igne vel aëre, quòd sit ad gignenda animalia aptissimus. 2. de Nat. deor.

Somnia fieri ex reliquiis inhærentibus earum rerũ quas vigilans gesseris, aut cogitâris. 2. de Diuin.

Omnes ingeniosos melancholicos esse, habere etiã aliquid in animis præsagiens ac diuinum. 1. Tusc.

Apud Hypanim fluuium, qui ab Europæ parte in Pontum influit, bestiolas quasdam nasci, quæ vnũ diem viuant. 1. Tusc.

Grues, cũ loca calidiora petentes, maria transmittunt, trianguli formam efficere: eius enim summo angulo aërem ab aduerso pelli: deinde sensim ab vtroq; latere

lateris tanquam remis, ita pennis cursus auium leuari. 2. de Nat. Deor.

Omnia quæ secundum naturam sint, esse bona: quæ autem contra, mala: Dinstias, bonum. 4. de Finib.

Honestatem non solùm expetendam, sed omni pondere grauiorem esse habendā, quàm reliqua omnia. 3. Offic.

Virtutem ad supplicium cum beata vita in Tartarum descendere. 5. Tusc.

Rhetoricam quasi ex altera parte respondere dialecticæ. in Orat.

Tribus in generibus rerum versari rhetoris officium: demonstratiuo, deliberatiuo, iudiciali. 1. de Inuentione

In deliberatiuo finem vtilitatem. 2. de Inuen.

In oratione numerū, nō versū esse debere. in Orat.

Qui pedes seruandi sint, vide ibidem.

Eam figurā, quam rhetores Hypallagen appellāt, metonymiam grammatici, vt cū pro Afris immutatum Africam, translationi subiungit: & abusionē quā Catacresin vocant, vt, cum minutū dicimus animū pro paruo. in Orat.

SPEVSIPPVS.

Speusippus à Platone auunculo relictus est, quasi philosophiæ heres, cum Xenocrate in Academia. Censuit vim quādam esse, quæ omnia regantur, eam, animalem: volens euellere ex animis cognitionem deorum. 1. de Nat. Deor.

XENOCRATES.

Xenocrates Aristotelis condiscipulus, de Natura

Deorum libros scripsit, in quibus nulla species diuina describitur. Tantopere virtutē exaggerat, & extenuat cætera, & abijcit, vt inde philosophorū grauissimus sit habitus, cum tamē esset hebes & tardus ingenio. Hinc ciues eum testimonium dicentem iurare prohibuerunt. Vide eius Apophth. Huius vero hæc sunt præcepta.

Nullam esse animi figuram & quasi corpus, verum numerum, cuius vis in natura maxima esset. 1. Tusc.

In virtute non beatam modo vitam, sed etiam beatissimam. 5. Tusc.

Deos esse octo, quinque, eos qui in stellis vagis nominantur: vnum, qui ex omnibus sideribus, quæ infixa cœlo sunt, ex dispersis quasi membris simplex sit putandus Deus: septimum Solem, octauum Lunam. 2. de Nat. Deor.

POLEMO.

POlemo Atheniensis, cum in adolescentia voluptarius esset & impudicus, Xenocratis oratione de temperantia seipsum collegit, & eum postea est insequutus. Disputauit cū Zenone, summumq; bonū esse dixit secundum naturam viuere: finiri tamē adiuncto aliquo. Vide 4. de Finib.

CRANTOR.

CRantor Solensis, Xenocratis audito, Polemonisq; socius in docendo fuit in veteri Academia, vel in primis nobilis. Scripsit de luctu aureolum, & (vt Tuberoni Panætius præcipit) ad verbum ediscendū libellum: Vbi ait, Terinæum quendam Elisium, cum grauiter filij mortem mœreret, venisse in Psychomatium, quæ-

um, querentem quæ fuisset tantæ calamitatis causa: huic in tabellis tres huiusmodi versiculos datos:

Ignaris homines in vita mentibus errant:
Euthynous potitur fatorum munere læto.
Sic fuit vtilius finiri ipsiq́ue, tibiq́ue.

Nullam posse esse indolentiam tenuit. Nam istud nihil dolere, immanitatis esse in animo, stuporis in corpore. 1. Tusc.

CHRYSIPPVS.

Chrysippus Solensis, Cleanthis discipulus, homo fuit acerrimo ingenio, qui fulcire porticum Stoicorum dictus est, in quibus ab eo nihil prætermissum putabatur. Notus enim ille versiculus.

Εἰ γὰρ ἦν Χρύσιππος, οὐκ ἂν ἦν στοά.

Contra Academicos & Aristonē de summo bono diligētissime disputauit. De quo putabat tres solas esse sentētias, quæ defendi possint: aut enim honestatem esse finem bonorū, aut voluptatem, aut vtrumq́ue. Nam qui dicant summū bonū id esse, si vacemus omni molestia, eos inuidiosum nomen voluptatis fugere, sed in vicinitate versari. Quod facere eos etiam, qui illud idem cum honestate cōiungerent: nec multò secus eos, qui ad honestatem prima naturæ cōmoda adiungerent. De voluptate autē cum honestate, nō magnam cum cæteris habuit contentionem. Multū operæ consumebat, dum morbis corporum compararetur morborū animi similitudo. Cumq́ue de perturbationibus animi disputaret, magnā partem in ijs partiendis & definiendis erat occupatus. Illi, sicut cæterorum Stoicorū, perexigua oratio erat, quæ mederetur ani-

mis, nec eos turbulentos esse pateretur, Studiosè omnia cōquisiuit contra sensus, & perspicuitatem, contráq; omnium consuetudinem, contráq; rationē. In quo quari solebāt Stoici ipsum sibi respondentem inferiorem fuisse, & inde armatū Carneadem eam de diuinatione duobus libris explicâsse sententiā: vno præterea de sōnijs, vno de oraculis, quæ innumerabilia collegit: nec vllū (vt erat in omni historia curiosus) sine locuplete authore atque teste. Stoicorū etiam somniorum vaferrimus interpres fuit, & de natura deorū libros scripsit: quorum argumenta sunt. 1. & 2. de Diuin. Præterea de legibus. Ex quibus tota de lege Ciceronis disputatio sumpta est, tametsi Platonis exēplo de Legibus disseritur. Denique de Rhetorica: sed sic ait Cicero, vt si quis obmutescere concupierit, nihil aliud legere debeat. De dialecticis ab eo maximè est elaboratum. In quibus quædā proponebat, quæ ne ipse quidem potuit dissoluere: Quale illud est. Si dicis te mentiri, verumq; dicis: mentiris, dicis autē te mētiri, verūq; dicis, mentiris igitur. Ad dissoluendas captiones Soritarum volebat aliquanto priùs, quàm ad multa perueniat, quiescere, nec vltrà progredi, quod ἡσυχάζειν dicitur. In hac Stoicorum arte, quæ Ciceronis ætate florebat, parū inter hunc & Diodorum cōueniebat, vt Cic. scribit in epistola quadā ad Varronem lib. 9. Diodorus enim id solùm fieri posse dicebat, quod aut esset verum aut futurum esset verum: & quidquid futurum esset, id dicebat fieri necesse esse, & quidquid non esset futurū, id negabat fieri posse. Chrysippus autem, & quæ non sint futura, posse fieri,

eri, dicebat, vt frangi hanc gemmã, etiã si id nũquã futurum sit: neque necesse fuisse: Cypsellum regnare Corinthi: quanquam id millesimo ante anno Apollinis oraculo editũ esset. Contagionem etiam probabat, rerum cõuenientiam ex coniunctione naturæ, & quodã contactu, cùm ipsa rerum natura cõtinuata sit, & cohærẽs, συμπάθειαν Græci vocant. Itaq; fati assertor voluntatis libertatem retinebat. Fatum enim non ex necessarijs causis & principalib⁹ necti, sed ex ijs quæ præcursionem afferunt, & antecessionem, sine quibus res effici non possit. De quo sic Cicer. de Fato. Cum, inquit, duæ sententiæ fuissent veterum philosophorum: vna eorum, qui cẽserent omnia ita fato fieri, vt id fatũ vim necessitatis afferret, in qua sẽtentia Democritus, Heraclitus, Empedocles, Aristoteles fuit: altera eorũ, quib⁹ viderẽtur sine vllo fato esse animorum mot⁹ voluntarij: Chrysippus tanquam arbiter honorarius, mediũ se ferre voluit: sed applicat se ad eos potiùs, qui necessitate motus animos liberatos volũt. Dũ autẽ verbis vtitur suis, delabitur in eas difficultates, vt necessitatem fati cõfirmet inuit⁹. Itaq; estitantiam dilerantiá; orationis genus insolens, & ignotum Medicis, Geometris, & reliquis sequebatur, negationes infinitarum coniunctionũ potiùs quàm infinita connexa ponens, hoc modo: Non natus est quis oriente Caniculà & is in mari morietur. In Ceramico Athenis statua erat Chrysippi sedentis porrecta manu. Quæ manus significabãt illũ in hac esse rogatiuncula delectatũ: Nũquid nã man⁹ tua sic affecta, quemadmodũ nũc est, desiderat? nihil sanè. At si voluptas esset

bonum, desideraret. Ita credo. Nõ est igitur voluptas bonum. Praecepta ab eo sunt eiusmodi.

Deum homine meliorem, quòd res cœlestes omnesque quarum est ordo sempiternus confecerit, quae ab homine confici non possunt. 2. & 3. de Nat. Deor.

Mundo vndique perfecto inesse mentem, & rationem, & propriam virtutem, & proinde sapientem, & Deum. 2. de Nat. Deor.

Vim diuinam in ratione esse positam, & vniuersae naturae animo, atque mente: ipsumq; mundum Deum esse, & eius animi fusionē vniuersam: tum eius ipsius principatum, qui in mente & ratione versetur, communemq; rerum naturam vniuersarum, atque omnia cōtinentem, tum fatalem vmbram & necessitatē rerum futurarum. Ignem praeterea, & eum quem antè dixi, athera: tū ea, quae natura fluerent, atque manarent: vt aquam, & terram, & aera, Solem, Lunam, sidera, vniuersitatemq; rerum, qua omnia continerētur, atque homines etiam eos, qui immortalitatē essent consecuti, &c. Vide 1 de Diuin.

Diuinationem esse vim cognoscentem & videntem, & explicātem signa, quae à dijs hominibus protendantur. Officiū autem eius esse praenoscere. Dij erga homines mente quae sint, quidq; significent; quemadmodūq; ea procurentur, atque excipiantur. 2. de Diuin.

Somniorum coniectionem esse vim cernentem, & explanantem, quae à dijs hominibus significentur in somnis. 2. de Diuin.

Ad hostiam deligendam, ducem esse vim quandã sentien-

sentientem, atque diuinam, quæ tota mundo confusa sit. 2. de Diuin.

Animantium alias corpore excellere, alias autem animo, nonnullas valere vtraque re. Cũ autem homo in eo animantiũ genere sit, ut ei tribuatur animi excellentia, summum bonũ esse, nõ excellere animo, sed ut nihil esse præter animum videretur. 4. de Finibus.

Cætera nata esse hominum causa, & deorum: esse autem communitatis & societatis suæ: vt bestijs homines vti ad vtilitatem suã possint sine iniuria: Quoniamq; ea natura esset hominis, vt cũ genere humano quasi ciuile ius intercederet, qui id conseruaret eum iustum: qui vt ageret, iniustum fore. 3. de Finib. & 3. de Natura Deorum

Fruges atque fructus quos terra gignit, animantium causa, animantes autem hominum: Hominem autem ortum ad mundum contemplandum & imitandum, nullo modo perfectum, sed quandam particulam perfecti, id est, mundi. 2. de Natura Deorum.

Sui animali, ne putresceret, animã ipsam pro sale datam esse. 3. de Nat. Deor.

Ægritudinem λύπην, quasi λύσιν, id est, solutionẽ totius hominis appellari. 3. Tusc.

Ad recentes quasi timores animi remedium non adhibendum 4. Tusc.

Fortitudinem esse scientiam perferendarum rerũ, vel affectionẽ animi in patiendo, vel perferẽdo, summæ legi parentem sine timore. 4. Tusc.

Quod

Quod promissum antè non sit, id ferire vehementius. 3. Tusc.

Detracta vtilitate, ne digitum quidem bonæ famæ vel gloriæ causa porrigendum esse. 2. de Finib.

Omnia verò in præteritis esse necessaria. de Fato.

Non valere in omnibus: Si, quod primum in cōnexo est, necessarium est, fieri etiam quod consequitur necessarium, 2. de Finib.

Fato omnia fieri. Vide ibidem quibus rationibus vtatur.

Omnem enunciationem, aut verum, aut falsam esse. de Fato.

In rebus quædam simplicia, quædā copulata. Simplex esse, Morietur eo die Socrates; copulatum & confatale, Nascetur Oedipus Laio, quia ita fatū sit, & concubiturum cum vxore Laiũm, & ex ea Oedipum procreaturum, de Fato.

Causarū alias perfectas & principales, alias adiuuantes & proximas de Fato.

THEOPHRASTVS.

THeophrastus diuinitate loquendi nomen inuenit, multa enim disertè copioséq; dixit: vir & oratione suauis, & ita moderatus, vt præ se probitatē quādam & ingenuitatem ferret. Institutus ab Aristotele, locū ciuilē quē, πολιτικόν dicimus, illustrauit, & de magistratib⁹ multa quæsiuit subtilē. Athenis vixit. Vnde (cū percūctaretur ex anicula quadā, quāti aliquid vēderet, & respōdisset illa atq; dixisset: Hospes nō potest minoris) tulit molestè, se nō effugere hospitis speciē, cū Athenis ætatē ageret, optiméq; loqueretur.

tur. De libris eius sic accepimus. Primũ tractauit lo-
ab Aristotele antè tractatos. Stirpiũ naturas, om-
niumq́; ferè rerum, quæ è terra gignerentur, causas
rationes persecutus est, quæ ex cognitione facilior
facta est inuestigatio rerũ occultissimarũ. De beata
vita librũ scripsit, & de diuitiis, in quo multa præcla-
illud absurde. Est enim multus in laudanda mag-
nificẽtia & apparatione popularium munerum taliumq́;
sumptuũ facultatẽ, fructũ diuitiarũ putat: rectè lau-
data est hospitalitas. Cæterum vexatus est, & libris, &
scholis omniũ philosophorũ. quòd in Calisthene laudârit
illam sententiã, Vitã regit fortuna, nõ sapientia. Cal-
listhenes autẽ illi sodalis erat. Cuius interitum deplo-
rans, rebus Alexandri prosperis angebatur. Itaq́; di-
cebat Callisthenem incidisse in hominẽ summa potẽ-
tia, summaq́; fortuna, sed ignarum quemadmodũ re-
bus secundis uti conueniret. In eo etiam incõstantia
notatur, quòd modò menti tribueret diuinum princi-
patum, modò cœlo: tum autem signis, sideribúsq́; cœ-
lestibus. Et cum statuisset verbera, tormenta, crucia-
tus, patriæ euersiones, exilia, orbitates, magnam vim
habere ad malè misereq́; viuẽdum, nõ est ausus clarè
& amplè loqui, cum humiliter demisséque sentiret.
Quàm bene, non quæritur: constanter quidem certè
ait Cicero. Tantiscenum quendam dixit actorem auer-
sum solitum esse dicere, qui in agendo contuens, ali-
quid pronunciaret. Tandem moriens accusasse natu-
ram dicitur, quòd ceruis & cornicibus vitã diutur-
nam, quorũ id nihil interesset, hominibus, quorũ maxi-
mè interfuisset, tam exiguam vitam dedisset. Quorũ

si ætas

si ætas potuisset esse longinquior, futurum fuisse, vt omnibus perfectis artibus, omni doctrina hominũ vita erudiretur. Querebatur igitur, se tum, cùm illa videre cœpisset, extingui. Huius sunt hæ sententiæ.

Esse quædam & corporis & fortunæ mala, in quibus omnibus qui scit beatũ fore, is sapiens sit. 2. Aca.

Cum fortunæ dolore, cruciatu corporis beatam vitam nullo modo coniungi posse. 5. de Finib.

In sola virtute non esse positum benè viuere. 1. Acad. & 5. de Finib.

Orationem, quæ quidem sit polita atque facta quodammodo, non astrictè, sed remissius, numerosam esse oportere. 3. de Orat. item ornatum illud suaue, & affluens. Orat.

In verbis esse verecundam translationem 15. Epist. Famil.

ARCESILAS.

CVm iam Philosophorum disciplinæ grauissimæ constitissent: tum exortus est, vt in optima Repub. T. Gracchus, qui otium perturbaret: sic Arcesilas, qui bene iam cõstitutam philosophiã euerteret, & in eorũ authoritate delitesceret, qui negassent quidquam sciri aut percipi posse. Cum enim Polemonem audisset, copiaq; rerum, & dicendi vi, ac ingenij acumine plurimùm valeret, multa apertè perspicueq; & peruersa & falsa persuasit, ac ex varijs Platonis libris, sermonibusq; Socraticis, hoc maximè arripuit: nihil esse certi, quod aut sensibus, aut animo percipi possit. Hinc recentior Academia emanauit, cuius ratio primo nõ admodũ probata est. Sic igitur instituit, õne animi:

animi: sensuũq; iudiciũ aspernatus (unde illa necessario nata est ἐποχὴ, id est, assensionis retẽtio) nõ quid ipse sentiret, ostendere, sed contra id, quod quisq; se sentire dixisset, disputare. Itaq; Zenoni, qui tũ florebat, se vehementer opposuit, eiusq; definitiones labefactare conatus est, & ei obtrectare, nihil novi reperienti, sed emendanti superiores, immutatione verborũ quod fecisse dicitur, nõ pertinacia, aut studio vincẽdi, sed earũ rerum obscuritate, quæ ad confessionem ignorationis adduxerant Socratẽ, & veluti amantes Socratẽ, Democritũ, Anaxagorã, Empedoclem, oẽs pene veteres: qui nihil cognosci, nihil percipi, nihil sciri posse dixerũt, angustos sensus, imbecillos animos, brevia curricula vitæ, opinionib9 & institutis omnia teneri, nihil veritati relinqui, deinceps omnia tenebris circumfusa esse dixerunt. Hoc sic intellige, dicit Cicero in Lucullo: Nemo, inquã, superiorũ nõ modo expresserat, sed ne dixerat quidem posse hominem nihil opinari: nec solũ posse, sed ita necesse esse sapienti. Visa est Arcesilæ, tũ vera sententia, tum honesta, & digna sapiente. Quæsivit de Zenone fortasse, quid futurum esset, si nec percipere quidquam posset sapiens, nec opinari sapientis esset. Ille credo, nihil opinatur: quoniam esset quod percipi posset. Quid ergo esset id? Visum credo. Quale igitur visum? Tum illum ita definiisse, ex eo quod esset, sicut esset, impressum, & signatum, & effictum. Post requisitum, etiamne si eiusmodi esset visum verũ, quale falsum. Hic Zenonẽ vidisse acute, nullũ esse visum, quod percipi posset: si id tale esset, ab eo quod est, vt eiusmodi

ab eo,

ab eo, quod non est, posset esse. Rectè consensit Arcesilas ad definitionē additum: neq; enim falsum percipi posse, neque verum, si esset tale, quale vel falsum. Incubuit ante in eas disputationes, vt doceret nullum tale esse visum à vero, vt nō eiusdē modi etiā à falso possit esse. Is cùm arderet podagræ doloribus, visitasset q; hominē Carneades Epicuri perfamiliaris, & tristis exiret, Mane quæso, inquit, Carneades noster, nihil illinc huc peruenit, ostēdit pedes & pectus, attamen hic malebat nō dolere. Huius hæc sunt decreta.

Omnia falsa esse, quæ sensibus videantur. 1. de Natura Deorum.

Sapientem non opinari, & proinde nulli rei assentiri. 2. Acad.

Sapientis vim esse maximam cauere ne capiatur, & ne fallatur videre. 2. Acad.

CARNEADES.

CArneades Cyrenæus, in nouis Academicis quartus ab Arcesila numeratur. Audiuit enim Egesinum, qui Euandrum audiuerat, Lacydis discipulū, cum Arcesilæ Lacydes fuisset. Diuina celeritate ingenij, dicēdiq; copia vir fuit, nullius philosophiæ partis ignarus, & memoria diuina: dicebat enim se tanquā literis in cera, sic imaginibus in locis quas haberet quæ meminisse vellet, præscribere. Multos auditores Athenis habuit, vt Qu. Metellum, clarissimum virum, & Romæ Scæuolā, qui admodum floruerunt. Itaq; cum multa dissereret, nouā Athenis Academiam obtinens cū Clitomacho & Æschine, excitauit homines non socordes ad veri inuestigandi cupiditatem,

... Ab Athenienſibus legatū miſſū eſſe ad ſenatum Carneadem Academicū cum Diogene Stoico dicit Cicero 4. Tuſc. Epicureus Zeno quāquā ab eo plurimum diſſentiebat, vnum tamen præter cæteros mirabatur, Incredibili quadā fuiſſe dicitur facultate. Hic Cicero 3. de Orat. ait: Si eximiam dicendi ſpeciem adamet orator, Carneadeam, aut Ariſtoteleam vim eſſe comprehēdendam, & de Vniuer. Fuit, inquit vir ille, cū cæteris artibus, quæ quidem digna libero eſſēt ornat⁹ omnib⁹, tū acer inueſtigator, & diligēs earum rerum, quæ à natura inuolutæ videntur. Deniq; ſic iudico, poſt illos nobiles Pythagoreos, quorum diſciplina extincta eſt quodam modo, cū aliquot ſecula in Italia Siciliaq; viguiſſet, hūc extitiſſe qui illam reuocaret. In diſputationib⁹ nullā vnquā rem defendit quam non probârit, nullam oppugnauit, quam non euerterit. Erat enim in dialectica ſummus, & egregiè exercitat⁹. Cuius ignarus ſic ludebat. Si recte cōcluſi teneo: ſin vitioſe, minam Diogenes reddat. Ab eo enim Stoico dialecticam didicerat: hæc autē merces erat dialecticorū. De Epicureis ſic ſtatuit eos potuiſſe ſuam cauſam ſine commentitia atomorum declinatione defendere. Nam cum doceret eſſe poſſe quendā animi motum volūtariū, à ſe ortum, cuius antegreſſæ & externæ cauſæ nullæ eſſent, id fuit defendi melius, quam introducere declinationem, cuius præſertim cauſam reperire non poſſunt. Quo defenſo, facilè Chryſippo poſſent reſiſtere. Contra Stoicorum verò, quos ſtudioſiſſimè ſemper refellebat, diſciplinā ingeniū eius exarſerat, & in omni hac quæſtione, quæ de bonis & ma-

& malis appellatur, pugnare nõ destitit, non esse re Stoicis cum Peripateticis cõtrouersiam, sed nomi[ne]. Nam cum alij externa ne bona quidem dicerent, omnia in animo reponerent, eorum controuersiam solebat tanquam honorarius arbiter iudicare. Cum enim quæcunque bona Peripateticis, eadẽ Stoicis cõmoda viderentur, neque tamẽ Peripatetici plus tribuerent diuitijs, bonæ valetudini, cæterisq; generis eiusdem, quàm Stoici: cum ea re, non verbis põderarentur, causam esse differendi negabat. Mos enim erat disputandi: sicut esse cæterorum Academicorũ, cõtra omne quod esset propositũ: & πρεσβολὴν pugilis, & reuersionem aurigæ similem faciebat. Tandem verò nonaginta annos natus, obijt, Vide Lucul.

Decreta Carneadis

Mortale omne animal & dissolubile, & diuiduũ necessariò, quod habeat patibile naturam. 3 de Nat. deor.

Nullum corpus sempiternum. 3 de natura Deorum.

Non fato fieri quæcunque fiunt, esse enim multa in nostra potestate. de Fato.

Diuinationem nõ esse (etsi immutabilitas in futurarũ veritate sit) nisi in ijs quæ naturalibus & necessarijs causis cõtinerentur. An enĩ Iupiter Coruũ à læua, Coruũ à dextera canere iussit? 1, de Diui[n]. Ne appollionem quidem futura posse dicere, nisi ea quorum causas natura ita contineret, vt ea fieri necesse esset. Quid enim spectans Deus ipse diceret Marcellum &c. Vide de Fato.

Duo esse visorum genera. In uno hanc diuisionē: alia visa esse quæ percipi possint, alia quæ non possint. In altero autem, alia visa esse probabilia, alia nō probabilia. Itaque quæ contra sensus, contraq; perspicuitatē dicantur, ea pertinere ad superiorem diuisionem: contra posteriorem nihil dici oportere.

Quare ita placere, tale visum nullum esse, vt perceptio consequeretur, vt autem probatio multa. Etenim contra naturam esset, si probabile nihil esset in Luc.

Virtutem satis habere ad beatam vitam præsidij. 5. Tusc.

Sapientem interdum opinari, in Luc.

Nihil improbè faciendum, etiam si impunè fieri possit. 2 de Finib.

Eos qui Rhetores nominarentur, & qui dicendi præcepta traderēt, nihil plane scire, neq; posse quēquam facultatem assequi dicēdi, nisi qui Philosophorum inuenta didicisset. 1 de Orat.

PHILO.

PHilo Antiochi magister, vir magnus fuit, & Academiæ nouæ patrocinium suscepit. Cumq; ille cū Atheniensium optimatibus Mithridatico bello domo profugisset, Romamque venisset, Ciceronem habuit adiutorem. Negabat duas Academias esse, errorumq; eorum, qui ita putabant, vehementissimè coarguebat. Alio tempore Rhetorum præcepta tradere, alio Philophorum instituit: atque harum causarum quæ vniuersæ sunt, vel temporibus, vel locis ac rebus definita, cognitionem exercitationemque celebrauit.

Philo Judæus

Epicuraeos vero ferre non poterat, aspernans molles & delicatas voluptates. Summa enim memoria pronuntiabat plurimas Epicuri sententias, iis ipsis verbis, quibus erant scriptae. Porrò Catulo reprehensus est. Dum enim, ait Cic. in Luc. nona quadã commonet, quod ea sustinere vix poterat, quae contra Academicorum pertinaciã dicebantur & aperte mentitur, & vt docuit Antiochus, in idipsum se induit, quod timebat. Cùm enim ita negaret quidquam esse, quod comprehẽdi posset (id enim volumus esse ἀκατάληπτον) si illud esset, sicut Zeno definiret, tale visum (iam enim hoc pro φαντασία verbum satis hesterno sermone triuimus) visum igitur impressum, effictumq́; ex eo vnde esset, quale esse non posset, vt ex eo vnde esset, id nos à Zenone definitũ recte, certissime dicimus. &c.

ANTIOCHVS.

ANtiochus Philonis, vt dixi, auditor, cum ingenio scientiaq́; excellere putaretur, cum Lucullo Alexandriae tunc quaestore fuit, & post aliquot annos Imperatore, vt est in Lucul. Cic. vbi de Antiocho multa, quae hic breuitatis causa omisimus, varie dicuntur, & aliquot locis reprehenditur, quod cum Academicum se veterem profiteretur, tamen à disciplina veteris Academiae desciscceret, quae censebat sapientem interdum opinari. Et inconstantia notatur, quod cum Academiam nouam diu laudasset, postea vituperauit. Qua in re videbatur nominis Academiae veteris dignitatem, cum à re ipsa descisceret, retinere voluisse, quod erant qui illum glo-

ia causa facere dicerent: sperare etiam, fore, vt ij qui se sequerentur, Antiochij vocarentur. In Bruto sic scribitur. Sex mẽses cum Antiocho veteris Academiæ nobilissimo & prudentissimo philosopho fui, studiumque philosophiæ studium nunquã intermissũ; à primaq; ipsius adolescẽtia cultum & semper auctũ, hoc rursus summo auctore & doctore renouani.
Postquam vero ipse cœpit, qui se audirent, habere à Philone præceptore, non discessit modo, sed contra eũ scripsit & maximè perturbatum dixit. Cæterum Stoicorum fuit astipulator, quanquam ab ijs quibusdam in rebus dissentiebat, librũq; scripsit, in quo Stoicos cum peripateticis re consentire dicebat, verbis discrepare. De quo sic Balb⁹, ad quem hic liber missus fuerat, ait lib. 1. de Nat. deor. Miror Antiochũ hominem in primis acutũ non vidisse, interesse plurimũ inter Stoicos, qui honesta à cõmodis, non nomine, sed genere toto disiungerent, & Peripateticos, qui honesta commiscerent commodis, vt ea inter se magnitudine, & quasi gradibus, nõ genere differrẽt. Hæc enim est non verborum parua, sed rerum permagna dissensio.

Decreta præcipuè sunt hæc.

In vna virtute positam beatam vitam, sed non beatissimam. 5. Tusc. in Luc.

Omnia peccata non esse paria. In Luc.

Præter honestatem esse multa bona, præter turpitudinem multa mala, quæ & venientia metuat sapiens necesse est, & venisse doleat. In Lucul. Cætera ibidẽ pete.

CLEANTES.

CLeantes de quo in libris de Natura Deorum multa dicuntur, cùm primũ pugil fuisset. Athenas venit, Zenonemq; audiuit vna cum Aristone, & quasi maiorum fuit gentium Stoicus, ingenio obtuso atque hebeti, sed laborum patiens, vnde & Φρεάντλης Græce dictus est, quod noctu exhauriẽdis puteis vitam sibi quæreret. Librorum, quos scripsit contra voluptatem, Cicero mentionem fecit, in quibus fingebat formam quandã & speciem deorum: tum diuinitatem omnem tribuebat astris. Verbis etiam pingere tabulam solebat. Iubebat eos qui audiebant, secum ipsos cogitare in tabula voluptatẽ pulcherrimo vestitu & ornatu regali in solio sedentem, præstò esse virtutes, vt ancillulas, quæ nihil aliud agerent, nullum suum officium ducerent, nisi vt Voluptati ministrarent, & eam tãtum ad aurem admonerẽt (si modo id pictura ĩtelligi posset) vt caueret ne quid perficeret imprudens, quod offenderet animos hominum aut quidquam è quo oriretur aliquis dolor. Nos quidem virtutes, sic natæ sumus, vt tibi seruiremus, aliud nihil negotij habemus. Cæterum hæc eum præcepisse ait Cicero.

Mundum Deum esse, tum totius naturæ menti atque animo hoc nomen tribuendum, tum vltimum, & altissimum, atque vndique circumfusum & extremum, omnia cingentem atque complexum ardorem, qui æther nominetur, Deum certissimum esse. 1 de Nat. deor.

Sidera esse ignea, idque duorum sensuum testi-

monio confirmari, tactus & oculorum. 2. de Natura Deorum.

Ali Solem, Lunam, reliquaque astra aquis, alia dulcibus, alia marinis. Eamque causam longius esse cur se Sol referat, nec progrediatur solstitiali orbe, itemque brumali, ne longius discedat a cibo. 3. de Nat. Deor.

Solem dominari & potiri. In Luc.

Magnam caloris vim inesse in omni corpore, quod nullus sit tam grauis cibus, quin is die & nocte concoquatur, cuius etiam in reliquijs inest caloris, quas natura respuerit. 2. de Nat. Deor.

Quatuor de causis in animis hominum informatas esse deorum notiones. Vna est, quæ est suscepta ex præsensione rerum futurarum. Altera ex perturbationibus tempestatum, & reliquis motibus. Tertia ex cōmoditate rerum, quas percipimus, & copia. Quarta ex astrorum ordine, cœliq; constantia. 3. de Natur. Deorum. Vide hæc latius explicata 2.

Nihil ratione esse diuinius. 1. de Nat. Deor.

Nihil esse malum, quod turpe non sit. 3. Tusc.

Consolantis esse officium, malum illud omnino non esse, suadere. 3. Tusc.

DIOGENES.

D*Iogenes Babylonius magnus & grauis Stoicus cū Carneade ad Senatum ab Atheniensibus missus est legatus, quod in eo principes tēporibus illis singulares fuisse studia doctrinæ viderent. Is fuit qui diceret, artē se tradere bene disserēdi, & vera & falsa deiudicandi, id est Dialectica. Quam qui audire vellet*

minā vt darent, fecerat. Chrysippea quædā retinuit, vt cū in eo libro qui de Minerua inscribitur, partū Iouis, ortumq́; virginis ad Physiologiam traducens, disiūgit à fabula: Decreta verò reliquit huiusmodi.

Aliquid prædici posse, duntaxat qualis quisque natura, & ad quam quisque maximè rem aptus futurus sit: cætera nullo modo posse sciri. 1. de Diuin.

Diuitias non eam modò vim habere, vt quasi duces sint ad voluptatem, & ad valetudinem bonam, sed etiam vt ea contineant: non idē facere eas in virtute, neq; in cæteris artibus, ad quas esse dux pecunia potest, contineri autem non potest. 3. de Finib.

Bonum esse id, quod esset natura absolutum. 3. de Finib.

EVDOXVS.

EVdoxus, Æschini filius, Gnidius, Platonis auditor, geometra, medicus, legum lator, & in Astrologia, iudicio doctissimorum hominū, facile princeps, in scriptis reliquit, Chaldæis (id est Mathematicis, qui ex natalitio sidere futura præsagiunt, quòd illa natio siderum obseruandorum peritissima fuerit) in prædictione, & in notatione cuiusque vitæ ex natali die minimè esse credendum. 2. de Diuin.

HECATO.

HEcatonis Rhodij, qui Panætium audiuit, & eum sequutus de Officijs libros scripsit, præcepta sunt hæc. 3. Offic. vtilitate officiū dirigi magis quàm humanitate, & alio loco eiusdem libri.

Sapientis esse, nihil contra mores, leges, instituta facientem, habere rationem rei familiaris.

ALC-

ALCMÆO.

ALcmæo Crotoniates, & Pythagoræ auditor, primus (auctore Phauorino) de natura ratione scripsisse videtur.

Soli, & Lunæ, reliquisq́ue sideribus, animoq́ue præterea diuinitatem dedit. 1. de Nat. Deor.

PANÆTIVS.

PAnætius Rhodius, Possidonij doctor, discipulus Antipatri, Stoicorum princeps fuisse dicitur. Quorum tamē decreta non omnia rata habebat. Nā & vim esse diuinandi dubitauit, & an mundus ad extremum ignesceret humore consumpto non est ausus affirmare. Præterea Stoicorum tristitiam atq́ue asperitatem fugiens, nec acerbitatem sententiarum, nec disserendi spinas probauit, fuitq́ue in altero genere mitior, in altero illustrior. Eū de Officijs Cicero correctione quadam adhibita, potissimum secutus est. De Officijs enim sine controuersia disputauerat accuratissimè, vt est libro 3. Officiorum. Quos libros postea quàm edidit, triginta vixit annos. Scripsit etiam ad Q. Tuberonem, de dolore patiendo, quid esset, & quale, quantumq́ue in eo esset alieni, deinde quæ ratio esset perferendi. Platonem omnibus locis diuinum, sapientissimum, sanctissimum. Homerum denique Philosophorum appellare solebat, à quo tamen de immortalitate animorum dissentiebat. Hæc præcepit.

Quidquid natū sit interire, nasci autē animos quod declarat eorum similitudo, qui procreantur, quæ etiā in ingenijs, non solùm in corporibus appareat.

Præterea, nihil esse quod doleat, quin id ægrum esse quoque possit: quod autem in morbum cadat, id etiam interiturum: dolere autem animos: Ergo etiã interire. 1. Tusc.

Animum ex igne constare. 1. Tusc.

Dubium esse an ad extremum omnis mundus ignescat. 2. de Nat. Deor. Vide Stoic.

Dubium esse an esset assentiendum & credendum auguriis, quæ cæteri Stoici putabãt verissima. in Lu. & 1. Diuin.

Prædicta Astrologorũ reijcienda. Archelaũ enim, & Cassandrum summos Astrologos illius ætatis, cum in cæteris Astrologiæ partibus excellerẽt, hoc prædictionis genere non vsos. 1. de Diuin.

Tria genera exquirendi officij esse. Vnũ, cùm deliberamus honestum, an turpe sit: alterũ: vtile, an inutile: tertium, cum hæc inter se pugnare videantur, quomodo iudicandum sit, qualis causa Reguli, cedere honestũ, manere vtile. De duobus primis tribus libris præclarè disseruit: de tertio pollicetur se deinceps scripturum, sed nihil scripsit. Quem locũ Possidonius in commentariis breuiter tractauit. Vide 2. Offic. 16. Epist. ad Attic. & 3. Offic. vbi hic locus copiosè explicatur.

Solum bonum, quod honestum sit: quæ autem huic repugnent specie quadam vtilitatis, eorumque accessione meliorem vitam fieri, neque discessione. 3. Offic.

Ea quæ videntur vtilia, cum honestis pugnare non posse. Nihil verò vtile, quod non idem hone-

honestum, nec honestum, quod non idem vtile sit. 3. Offic.

XENOPHON.

XEnophon Grylli filius, Atheniensis, Archianus, Philosophus fuit Socraticus, cuius voce Musas quasi locutas ferunt. Aiunt eum (authore Laërtio) cum Socratem in angiporto quodam habuisset obuiam, porrecto baculo transire prohibitum: percunctanti verò, vbinam venirent, quæ humanis vsibus sunt necessaria: cum respondisset rursus, vbinam boni ac probi homines fierent, hærente illo, dixisse Socratem, Sequere igitur & disce: ex eo tempore Socrates auditor factus. Cuius sermones diligentissime scripsit. In quibus (ait Cicero 1. de Nat. Deor.) facit Socratem disputantem, formam Dei quæri non oportere, eundemque & solem & animum Deum dicere, & modo vnum, tum ante plures Deos: quæ sunt iisdem in erratis ferè, quibus ea, quæ de Platone dicimus. Et Cic. 2. & 3. de Natur. Deor. Quærit apud Xenophontem Socrates, vnde animam arripuerimus, si nulla fuerit in mundo. Cyrum scripsit, non ad historiæ fidem, sed ad effigiem iusti Imperij (vt est in 1. Epist. ad Q. frat.) Cuius summa grauitas ab illo Philosopho cum singulari comitate coniungitur. Quos quidem libros non sine causa Africanus de manibus ponere non solebat. Nullum est enim prætermissum in iis officium diligentis & moderati Imperatoris. Persarum in iis virtus exponitur: quos negat ad panem adhibere quidquam præter nasturcium. Somnia scribuntur, quorum exitus mirabiles extiterunt. Cyrum verò antiquissimo sepulturæ genere

nere vti facit: redditur enim terra corpus & ita locatum ac situm, quasi operimento matris obducitur. Cæterum de eo sermone, quem Cyrus moriēs habuit, de Oeconomico libro, de Agriculturæ laudibus: lege Ciceronem de Senectute. Qualis autem sermone vsus sit, idem explicat in Oratore his verbis: Na[illegible] sum qui Xenophontis similem esse se cuperet. Cuius sermo est ille quidem melle dulcior, sed à forensi strepitu remotissimus. & 3. de Orat. A Philosophia profectus princeps Xenophon Socraticus ille, post ab Aristotele Callisthenes comes Alexandri, scripsit historiam: & hic quidem Rhetorico penè more, ille autem superior, leniore quodam sono est vsus: & qui illum impetum Oratoris non habeat, vehemens fortasse minùs, sed aliquanto tamen est, vt mihi quidem videtur, dulcior. Idem Cic. eius has sententias Latinè expressit.

Esse aliquam mentem existimandum ex ipsa hominum solertia, & eam quidem acriorem, & diuinā: vnde enim hanc homo arripuit, si nulla fuerit in mundo? 2. de Nat. Deor.

Animū esse immortalem, & cum non appareret, sed ex iis rebus quas gerit, intelligi: qui cū omni admistione corporis liberatus, purus & integer esse cœperit, tum sapientem fore. de Sen.

Deos hanc mundi pulchritudinē tueri & regere. Ibidem. Eosdem labores non esse æquè graues imperatori & militi: quod ipse honos laborem leuiorem faceret imperatorum. 2. Tusc.

DEMOCRITVS.

DEmocritus Milesius, Xerxe rege, magos quosdã, & Chaldaeos audiuit, similisq; Philosophus qui in- certaminum victor habitus est. Erat enim verè πένταθλος, id est, quinq; certaminum, cum in Physicis, philosophia morali, mathematica, liberaliũ disciplinarum rationibus, artiumq; omniũ cognitione excelleret. Itaq; ferè ab omnibus, praeterquã ab Epicuro, qui tamen Democriti fontibus hortulos suos irrigauerat, laudatus est. De quo sic Cic. in Lucullo. Quid loquar de Democrito? quẽ cum eo cõferre possumus, nõ modo ingenij magnitudine, sed etiam animi? qui ita sit ausus ordiri. Haec loquor de vniuersis. Nihil excipit de quo non profiteatur. Quid enim esse potest extra vniuersa? Quis hunc philosophum non anteponit Cleãthi, Chrysippo, reliquisque inferioris aetatis? qui mihi, cum illo collati, quintae classis videntur. Pauca de virtute dicit, nec ea ipsa enucleatè. In omnibus verò libris, quos multos emisit, sermone vsus est eleganti & ornato. Atomorũ pactor fuit, sic etiam Leucippus, vt est apud Laërtium, & 1 de Nat. Deor. Quas sic est amplexatus, vt accipere maluerit, necessitate omnia fieri, quam ab ijs naturales motus euellere. Posuitq; vim quandam motus impulsionis, quam plagã ille appellat, Graecè Plutarchus ... τῆς κινήσεως κατὰ πληγήν gloriabatur, à gloriae se abfuisse. Veni, inquit, Athenas, neq; me quisquam agnouit. Denique cum putaret impediri animi aciem aspectu oculorum, dicitur oculis se priuâsse, vt quam minime animus a cogitationib᷒ abduceretur.

Pa-

Patrimoniū neglexit, agros deseruit incultos, nihil aliud quærens nisi beatam vitam. Itaq; cum alij sæpe quod esset ante pedes, non viderent, ille per infinitatem, quam ἀπειρίαν vocant, omnem peregrinabatur, vt nulla in extremitate consisteret. Sententia illius & præcepta sunt eiusmodi

Naturam in profundo veritatem penitùs abstrusisse, in Luc. Animum, cœlum, terras, omnia denique, atomis, id est, leuibus & rotundis corpusculis, indiuiduis propter soliditatem, nulla cogente natura, sed concursu quodam, fortuito effici. Corpuscula autem illa, quædam leuia, alia aspera, rotunda alia, partim autem angulata, curuata quædam, & quasi adunca. 1, de Nat. Deor. 1. Tusc. & 1. de Finib. Nulla censet esse Cicero.

Innumerabiles esse mundos, & quidem sic quosdam inter sese non solum similes, sed vndique perfectè & absolutè ita pares, vt inter eos nihil prorsus intersit: omnes verò oriri, & interire quotidie. In Luc. & 1. de Finib.

Simulachra, & imagines diuinitate præditas inesse vniuersitati rerum: tum principia, mentemque, quæ sunt in eodem vniuerso, Deos esse, tum animantes imagines, quæ vel prodesse nobis solent, vel nocere: tum ingentes quasdam imagines, tantasq;, vt vniuersum mundum complectantur extrinsecus. Quod videtur, Deos esse, quodam pacto negare. 1. & 2. de Nat. Deor. & alio loco: Imaginesq; earumq; circuitus in Deorum numero refert: tum illam naturam, quæ imagines fundat, ac mittat, tū scientiam intelligen-

gentiamq́ nostram: imagines denique illas, à corporibus solidis, & a certis figuris fluere.

Nihil esse sempiternum, quia nihil semper suo statu maneat. 3. de Nat. deor.

Animos in somniendo, externa & aduentitia visione pulsari, 2 de Nat deor.

Omnia ita fato fieri, vt id fatum vim necessitatis afferat. de Fato.

Ex habitu & colore extorum hostiarum declarari populi & earum rerum, quas terra procreat, vel vbertatem, vel tenuitatem: salubritatem etiam aut pestilentiam, 1 & 2 de Diuin.

Sine inflammatione animorum, & sine quodam afflatu quasi furoris, poëtam magnum esse non posse, 1. de Diuin, & de Orat.

Ante lucem gallos cantare, hac de causa depulso enim de pectore, & in omne corp⁹ diuiso & modificato cibo, cantus edere quiete satiatos: qui quidem silentio noctis, vt ait Ennius, fauent faucibus: rursus cantu, plausúque premunt alas. de Diuin.

Atomos in infinito inani, in quo nec summum, nec infimum, nec medium, nec vltimum, nec extremum sit, ita ferri ut concursationib⁹ inter se cohærescãt, ex quo efficiantur ea, quæ sint, quæque cernantur omnia, eumq́ motum atomorum nullo à principio, sed ex æterno tempore intelligi conuenire. 1. de Finib.

Concursionem autem illam fortuitam concalefactam, & spirabilem, id est animalem esse. 1. Tusc.

Beatam vitam in rerum cognitione ponendam: quam

quam ex inuestigatione naturæ, consequimur, vt simus bono animo. Id enim ille summum bonum εὐθυμίαν & sæpe ἀθαμβίαν appellabat, id est securitatem, quæ est animi tanquam tranquillitas, & animus terrore liber. 1. & 5 de Finib.

CYRENÆI, VEL CYRENAICI, & Annicerij.

CYrenaorum, qui minime contempti Philosophi fuerunt, Philosophia ab Aristippo Cyrenæo manauit. Cum finē bonorum esse dicerent voluptatē corporis, id est, iucundum quendam & leuem motum ad intimos sensus permanantem, & quasi in medullis corporis prurientem, iudicium veritatis in intimis sensibus posuerunt. Negârunt enim esse quidquam quod percipi possit extrinsecus, ea se sola percipere quæ tactu intimo sentiant, vt dolorem & voluptatē: neque se quo quid colore, aut quo sono sit scire, sed tantum sentire affici se quodam modo. In Luc. 2 de Finib. sic ait 3. Offic. Ab Aristippo Cyrenaici, & Annicerij Philosophi nominati, omne bonum in voluptate posuerunt: virtutemq; censuerunt ob eam rem esse laudandam, quod efficens esset voluptatis. Quibus obsoletis, floret Epicurus eiusdem fere adiutor auctorq; sententiæ: neque tamen cum Cyrenaicis de ipsa voluptate consentiens. 2 Acad Item.

Non omni malo ægritudinem effici, sed insperato, nec opinato malo. 3 Tusc.

In tactu doloris aut voluptatis, & eo quidem interiore veri esse iudicium, quia sentiatur. In Luc.

Ana-

ANACHARSIS.

ANacharsis Scythes, Gnuri filius, Caduida Scytharum regis frater, Solonis amicus, dixit vitam vnam tres ferre, primā voluptatis, secundam ebrietatis, tertiam mœroris. & tantum abesse a morte qui nauigat, quanta est nauis crassitudo. Pro nihilo pecuniam duxit. Illius epistola fertur his verbis apud Ciceronem. 5. Tusc.

Anacharsis Hannoni salutem. Mihi amictus est Scythicum tegmen, calceamētum solorū callum, cubile terra, pulpamentum fames: lacte, caseo, carne vescor. Quare vt ad quietū me licet, venias. Munera autem ista, quibus es delectatus, vel ciuibus tuis, vel dijs immortalibus dona.

ANAXAGORAS.

ANaxgoras Ægesibuli filius, Clazomenius, ab Anaximene accepit disciplinam. Maxima fuit & grauitatis & ingenij gloria, quę ferunt nunciata morte filij, dixisse, sciebam me genuisse mortalē. Quæ vox declarat ijs esse hæc acerba, à quib⁹ nō fuerūt cogitata. Et cū Lampsaci moreretur, quærentibus amicis velletne Clazomenas in patriam, si quid accidisset, afferri. Nihil necesse est, inquit. Vndique enim ad inferos tantundem via est. Commentus est ὁμοιομερείας, id est similitudinem partiū, veluti sylvā, & materiam, Græcè ὕλην rerum omniū gignendarū. Censuit enim in singulis rebus particulas inesse similes infinitas, ex quibus composita sint, resq; omnes gigni & interire congregatione & seiunctione particularū similium. Vnde sui operis principio de mente di-

uina

diuina ita scripsit: Omnia simul erãt. Deinde Mẽs infinita vi ac ratione omniũ rerũ descriptio, & modus designatus est, & confectus. Cõtra quod disputat Aristot. prima Philosophia, & sic 1. de nat. Deorum.

Huius igitur decreta sunt hæc.

Materiam esse infinitam, sed ex ea particulas similes inter se minutas, eas primum confusas, postea in ordinem adductas mente diuina. In Luc. & 1. de Nat. deor.

Niuem esse nigram, quòd perspicuum sit aquam nigram esse, vnde illa concreta sit: & quòd oculi continenter in ea defixi mutentur, & se colorem nigrũ cernere credant. In Luc.

ANAXARCHVS.

ANaxarchus Abderites Democritius fuit. Qui cum in manus Neocreontis tyranni incidisset, cui in conuiuio coram Alexandro iniuriam fecerat, nullum genus supplicij deprecatus est neq; recusauit. Cum enim mortuo Alexandro eũ in ὅλμον iniecisset Neocreõ, iussissetq; ferreis malleis cædi, ingeminauit: Tunde, tũde Anaxarchi vasculũ, nam Anaxarchum nihil teris. Iubente verò illo ipsius præcidi linguam, aiunt præscissam, dentibus in eius faciem conspuisse tandem excarnificatum esse. Cicero. 2. Tusc. & 3. de Nat. deor. Laërtius de vita Philosoph.

ANAXIMANDER.

ANaximander Milesius summus fuit in Phisicis. Is primus gnomonẽ inuenit, ὡροσκοπεῖα fabricatus est, ac primus terræ marisq; circuitus descripsit & sphæram

& sphæram construxit. Cicero ait primo de Diuinatione ab eo monitos fuisse Lacedæmonios, vt vrbē ac tecta linquerent, armatiq́; in agro excubarent, quòd terræ motus instaret, tum cum & vrbs tota corruit, & ex monte Taygeto extrema montis quasi puppis auulsa est. Huius est hæc opinio.

Natiuos esse Deos, longis interuallis orientes, occidentesq́; eosq́; innumerabiles esse mundos. 1. de Nat. Deor.

Infinitatem naturæ esse, è qua omnia gignerentur. in Luc.

ANAXIMENES.

A*Naximenes Eurystrati filius, Milesius, Anaximandri auditor, censuit aëra Deū, eumq́; gigni, esseq́; immensum, & infinitum, & semper in motu primo de Nat. Deor. sed ea quæ ex eo orirentur, definita: gigni autem terram, aquam, ignem tum ex ijs omnia. In Luc.*

ANTIPATER.

A*Ntipater Tyrius, Stoicus fuit, summus in Dialecticis, sed opiniosissimus. Reprehensus est, quòd mult⁹ fuisset in disputādo cū Academicis, præsertim cū id minùs subtiliter faceret, & nulla ratio esset cū ijs, qui nihil probarent, disputādi. Duos libros scripsit de Diuinatione, in qua probāda, qua ratione vsus sit, vide primum de Diuinatione. Athenis eandē mortuus est. Censuit verò duo præcepta à Panætio prætermissa, valetudinis curationem, & pecuniæ. 2. Offi.*

ANTISTHENES.

A*Ntisthenes, Antisthenis filius, Atheniēsis fuit: homo acutus magis quàm eruditus. Ab eo, qui pa-*

 tientiam

tientiam & duritiē in Socratico sermone adamarat, Cynicorum primum, deinde Stoicorum pene Cynicorum secta profecta est. Quorum ratio tota est eijcienda: est enim inimica verecundiæ, sine qua nihil rectum esse potest, nihil honestum. Reprehendunt enim & irrident, quod ea, quæ turpia re non sint, verbis flagitiosa dicantur: illa autem, quæ turpia sunt, nominibus appellantur suis: vt est primo Officiorū. Inter cætera in eo libro, qui Physic⁹ inscribitur, cēsuit.

Populares deos multos, naturalem vnum esse. 1. de Nat. Deor.

ARCHITAS TARENTINVS.

ARchitas Tarentinus, magnus in primis, & præclarus vir fuit. Enim quarta Tusculana Cicero ait, cum villico factus esset iratior, dixisse, Quo te modo accepissem, nisi iratus essem. Et de Amicitia: Verū illud est, quod à Tarentino Archita dici solitum, nostros senes commemorare audiui, ab alijs senibus auditum: Si quis cœlum adscendisset, naturāq; mundi, & pulchritudinem siderum perspexisset, insuauem illam admirationem ei fore, quæ iucundissima fuisset, si aliquem, cui narraret, habuisset. Nearchus Tarentinus se à maioribus natu accepisse dicebat: illū oratione, quæ est in libro de Senectute, persuadere voluisse: Nullam capitaliorem pestem quàm corporis voluptatē hominibus à natura datam. Cui sermoni interfuit Plato Atheniensis, qui Tarentū venisset L. Æmilio, Appio Claudio Cōsulibus, eodem loco ait Cicero.

ARCHIMEDES.

ARchimedes ex Syracusana vrbe, summo ingenio fuit ac disciplina: in quo tantus studij ardor fuit, vt

ut dum puluere quædam scriberet attentiùs ne patriam quidē à Marco Marcello captā esse senserit, cuius interitu princeps tulit molestè. Cum orbes rantur, ait Cicero secundo de Natura Deorum, plus valuisse in imitandis sphæræ conuersionibus, quàm naturam in efficiendis: præsertim cū multis partibus sint illa perfecta, quàm hæc simulata, solertiùs. Et prima Tusculana, Cum Archimedes lunæ, solis, quinque errantium motus in sphæram illigauit, effecit idem, quod ille, qui in Timæo mundum ædificauit Platonis deus, vt tarditate & celeritate dissimilimos mot⁹ vna regeret conuersio. Quod si in hoc mūdo fieri sine deo nō potest, nō in sphæra quidem eosdem motus Archimedes sine diuino ingenio potuisset imitari. Idem dicit quinto Tusculan. se cum Quæstor esset, ignoratum à Syracusanis, cum esse omnino negarent, septum vndique & vestitū vepribus & dumetis indagasse sepulchrum. Tenebam enim, inquit, quosdam senariolos, quos in eius monumeto esse inscriptos acceperā: qui declarabant in summo sepulchro sphærā positam esse cum cylindro. Censuit.

Multis partibus solem, qui Deus est, maiorem esse quàm terram. In Luc.

ARISTOXENVS.

ARistoxenus Philosophus ætatem ferè consumpsit in musicis. Putauit animum esse Harmoniā: intensionem enim ipsius corporis quandam, velut in cātu & fidibus, sic ex corporis totius natura & figura varios modos cieri, tanquam in cantu sonos. 1. Tusc. vbi refellitur.

ARISTIPPVS.

ARistippus Cyrenaicus, cum Socratis famam communi omniũ sermone in dies percrebescere videret, Athenas ad eum audiẽdum profectus est. Qui cũ se totum voluptati dedisset, quasi animũ nullum haberet, voluptatẽ summum bonum posuit. Ob eamque causam Xenophon in eum scripsit contra voluptatẽ, eamq; Socrati disputationẽ tribuit. Plato quoque in libro de animo illum conuicijs agit. Non erubuit, cũ esset ei obiectum, habere eum Laida: Habeo, inquit, Laida, non habeor à Laide. Cicero in Epistolis & 2. de Finib. Omnes simplices sententias eorũ, in quibus nulla est virtutis adiunctio, omnino à Philosophia semouendas putabo. Primũ Aristippi, Cyrenaicorumq; omnium qui ab eo sunt profecti: quos non est veritum in ea voluptate, quæ maxima dulcedine sensũ moueret, summum bonum ponere, contemnẽtes istã vacuitatem doloris. Hi non viderũt, vt ad cursum equũ, ad arãdum bouẽ, ad indagandum canẽ, sic hominem ad duas res, vt ait Aristoteles, intelligendũ & agendum, esse natum, quasi mortalem Deum: contraq; vt tardã aliquam, & languidam pecudem, ad pastũ & procreandi voluptatem hoc diuinum animal ortũ esse voluerunt: quo nihil mihi videtur esse absurdius. Atque hæc contra Aristippũ, qui eam voluptatẽ nõ modo summã, sed solã etiã dicit, quã omnes vna appellamus voluptatẽ. Idq; ex eo intelligi volebat, q; omne animal, simulatq; natũ est, voluptatẽ adsciscat, vt summũ bonũ, & reprobet dolorẽ, vt sũmũ malũ. Indolentiã autẽ & doloris vacuitatẽ (quã tuetur Epicu-

rus

rus) non putabat voluptatẽ, vt dixit, neq; priuationẽ voluptatis, dolorẽ: quia voluptas & dolor versantur in aliquo motu iucundo aut aspero. Sapientẽ verò & beatũ esse, nõ qui sit in perpetuis voluptatibus, sed qui maiore ex parte iis fruatur. In Luc. 1. & 2. de Finib. 2. Tusc. 3. Offic. & 3. de Orat.

ARISTONEI.

TRes potissimũ sectæ à scholis explosæ & eiectæ fuerũt, Aerilliorũ, Megaricorũ, siue Eretriacorum, & Aristoneorũ, siue Pyrrhoneorũ. Aristonei ab Aristone Chio profecti sũt: is cũ Zenonis fuisset auditor, re probauit illa, quæ ille verbis, nihil esse bonum nisi virtutem: neque malũ, nisi quod virtuti esset cõtrarium. Rerum delectum nullum ponebat: exæquabat omnia. De quo sic est apud Ciceronem quarto de Finibus. Ex his angustiis ista euaserũt deteriora, quàm Aristonis: illa tamen simplicia vestra versuta. Roges enim Aristonem, bonáne ei videãtur hæc, vacuitas doloris, diuitiæ, valetudo? neget, quid quæ cõtraria sũt his, maláne? nihilo magis. Zenonẽ roges? respõdeat totidem verbis. Admirãtes quæram⁹ ab vtroq; quonã modo vitã agere possimus, si nihil interesse nostra putemus, valeamus, ægrine sim⁹: vacem⁹, an cruciemur dolore: frigus, famẽ propulsare possim⁹, necne possimus. Viues, inquit Aristo, magnificè atq; præclare: quod erit cunq; visum, ages, nũquam angêre, nũquam cupies, nunquam timebis. Quid Zeno? portenta hæc esse dicit. Itẽ secundo de Finib. Aristoni & Pyrrhoni visũ est, vt inter optimè valere, & grauissimè ægrotare nihil prorsus interesset. Contra quos rectè

iampridē desitum est disputari. Dii enim in vna virtute sic omnia esse voluerūt, vt eam rerum selectionē expoliarent, nec ij quidquā, aut vnde oriretur darēt, aut vbi niteretur: virtutem ipsam, quā amplexabantur, sustulerunt. Hoc tenuit.

Formam Dei intelligi non posse, neque in dijs sensum esse: dubium etiam omnino deus animans necne sit. 1. de Nat. Deor.

Summum bonū in his reb⁹ neutram in partem moueri, quæ ἀδιαφορία ab ipso dicitur. In Luc. Quo verbo significatur indifferentia: vt si quis indifferenter vixerit & promiscue inter virtutem & vitium, nulla habita ratione huius vel illius. Vide 2. 3. 4. & 5. de Finib. & 1 Offic.

In medijs ea momenta quæ Zeno voluit, nulla esse in Luc.

Esse quædam, quibus commotus sapiens, appeteret aliquid, quod cuique in mentē incideret, & quodcunque tandem occurreret. 4. de Finib.

Nihil differre aliud ab alio, nec esse res vllas præter virtutes & vitia, inter quas quidquam omnino interesse. 4. de Finib.

Præter vitia atque virtutes, nullam esse rem aut fugiendam, aut expetendam. 5 de Finib.

Nocere audientibus philosophos eos qui bene dicta male interpretarentur: posse enim asotos ex Aristippi, acerbos e Zenonis schola exire. 3. de nat. Deor.

BIAS.

Bias vn⁹ è septem sapientibus habitus est. Cuius illa est sentētia: Nullā vocem inimicitiorē amicitiæ

potuis

potuisse reperiri, quàm eius qui dixisset, ita amare oportere, vt aliquando esset osurus de Amic. vide Apoph.

CALLIPHO.

Calliphonem reprehendit Cicero 3. Officiorum, qui diremptiurum se sectarum controuersiam putauerat, si cum honestate voluptatem, tanquam cum homine pecudem copulauisset: quanquam honestatẽ sic est complexus, vt omnia quæ sine ea sunt, longe à retro ponenda censuerit. Hoc igitur vnum eius perpetuum decretum fuit: Ad honestatem adiungi voluptatem oportere. 2. & 5. de Finib. & 5. Tusc. vbi omnium fere sentẽtias de summo bono numerat. Quæramus, inquit, vnamquamque reliquorũ sententiam, si fieri potest, vt hoc præclarum quasi decretum beatæ vitæ possit omniũ sententijs & disciplinis conuenire. Sunt autem hæ de Finib. vt opinor, retentæ defensæq; sententiæ. Primum simplices quatuor: Nihil bonum nisi honestum, vt Stoici: Nihil bonũ, nisi voluptatem, vt Epicurus: Nihil bonum, nisi vacuitatem doloris, vt Hieronymus: Nihil bonum, nisi naturæ primis bonis aut omnibus, aut maximis frui, vt Carneades contra Stoicos disserebat. Hæc igitur simplicia: illa mista: tria genera bonorum, maxima animi, secunda corporis, externa tertia, vt Peripatetici, nec multò veteres Academici secus. Voluptatem cum honestate Clitomachus & Callipho copulauit, Indolentiam autem honestati Peripateticus Diodorus adiunxit. Hæ sunt sententiæ, quæ stabilitatis aliquid habeant. Nam Aristonis, Pyrrhonis, Herilli, nonnullorumq; aliarum euanuerunt.

CLITOMACHVS.

Clitomachus homo & acutus vt Pœnus, & valde studiosus ac diligens, vsq; ad senectutem cū Carneade præceptore fuit, cui tādem successit in Academia, & ei⁹ dicta maximè illustrauit. Scripsit librū ad C. Luciliū poetā, cum scripsisset iisdem de rebus ad L. Censorinū, eū qui cū M. Manilio Consul fuit: in quo hæc sūt, auctore Cic. in Luc. Academicis placere, esse rerū einsmodi dissimilitudines, vt aliæ probabiles videātur, aliæ contrà. Id autē nō esse satis, cur alia percipi posse dicas, alia nō posse, propterea quod multa falsa probabilia sint, nihil autē falsi perceptū & cognitū possit esse. Itaq; ait vehemēter errare eos, qui dicūt ab Academicis sensus eripi, à quib⁹ nūquā dictū sit, aut colorem, aut saporē, aut sonum nullū esse. Illud sit disputatū, nō inesse in his propriā, quæ nusquā alibi esset, veri & certi notā. Quæ cū exposuisset, adiungit, dupliciter dici assensus sustinere sapientē: vno modo cum hoc intelligatur, omnino eum nulli rei assentiri: altero, cum se à respondendo, vt aut probet quid, aut improbet, sustineat: vt neq; neget aliquid, neque aiat. Id cum ita sit, alterum placere, vt nunquam assẽtiatur: alterum tenere, vt sequens probabilitatem, vbicunq; hæc aut occurrat, aut deficiat, aut etiam aut nō respondere possit: nec vt placeat eū, qui de omnibus rebus contineat se ab assentiendo, moueri tamen, & agere aliquid, reliquit eiusmodi visa, quib⁹ ad actionem excitemur. Itē ea quæ interrogāti in vtrāque partē respōdere possimus, sequentes tantūmodò, quod ita visum sit, dum sine assensu: neq; tamē omnia eiusmo-

eiusmodi visa approbare, sed ea, quæ nulla re impedirentur. De Carneade scripsit ita: Herculis quendam laborem exantlatum à Carneade, quod ut feram & immanem belluam, sic ex animis nostris assensionem, id est opinationem & temeritatem extraxisset. Item, Carneadem dicere solitum, Nusquam se fortunatiorem, quàm Præneste, vidisse Fortunam. Misit etiam euersa Carthagine librum consolandi causa ad captiuos ciues suos. In eo est disputatio scripta Carneadis, quam ait se in commentarium retulisse, cum ita positum esset: Videri fore in ægritudine sapientem, patria capta: quæ contra dixerit Carneades, scripta sunt. Tenuit Academiam cum Carneade & Æschine, & voluptatem cum honestate copulauit.

CRATIPPUS.

Cratippus Ciceronis familiaris eiusque filij præceptor, quem summus Peripateticis parem iudicabat, summo authoritate & eruditione vir fuit. Athenisque docuit, illius ætatis philosophorum princeps. De quo scriptum ita est. 16. Epist. Fam. Cratippo me scito non ut discipulum, sed ut filium esse coniunctum, nam cum & audio eum libenter, tum etiam eius propriam suauitatem vehementer amplector, &c. Ex ipsis exemplis verarum vaticinationum & somniorum solebat rationem concludere hoc modo: Si sine oculis non potest fungi officium & munus oculorum: possunt autem aliquando oculi non fungi suo munere: qui vel semel ita est usus oculis, ut vera cerneret, is habet sensum oculorum vera cernentium. Item igitur, si sine diuinatione non potest & officium & munus diuinationis extare, potest autem quis, cum diuinationem habeat, errare aliquando

quando, nec vera cernere: satis est ad confirmandam diuinationẽ, semel ita esse aliquid diuinatũ, nihil vt fortuitò cecidisse videatur. Sunt autem eius generis innumerabilia: esse igitur diuinationem confitendum est. Censuit etiam animos hominũ quadam ex parte extrinsecus esse tractos, & haustos. vide 1, & 2. de Diuin, 1. 2. & 3. Offic. Brut.

CRITOLAVS.

CRitolaus, qui simul cum Diogene fuit, Aristotelem imitari voluit: & quidem est grauitate proximus, & redundat oratio: attamen in patrijs institutis manet, vt ait Cicero. 2. de Orat. & 5. de Finibus. Is cum in alteram lancẽ libræ animi bona imponeret, in alteram corporis & externa: tantum propendere illam boni lancem putabat, vt terrã & maria deprimeret. 5. Tusc.

DIAGORAS.

DIagoras Melesius, omnino deos esse negabat: hinc Atheos dictus est, 1. & 3. de Nat. Deor.

DICÆARCHVS.

DIcæarchus Peripateticus magnus fuit, & copiosus, Aristoxeni æqualis, & condiscipulus. Ei magna controuersia fuit cum Theophrasto, quod ille id vitæ genus quæ in actione posita est longè omnibus anteponeret: hic autem quæ in contemplatione. Multa scripsit: in primis tres libros, qui Lesbiaci vocantur, quòd Mytilenis sermo haberetur. Primo libro multos loquentes facit, duobus Pherecratem quendam Phthiotam senem, quem ait à Deucalione ortum, disserentem inducit, nihil esse omninò animum,

mnis, & hoc esse nomen totum inane, frustraque animalia & animantes appellari, neque in homine inesse animũ, vel animã, nec in bestia: vimque omnem eam qua vel agamus quid, vel sentiamus in omnibus corporibus viuis æqualiter esse fusam, nec sperabilem à corpore esse, quippe quæ nulla sit, nec sit quidquam nisi corpus vnum, & simplex, ita figuratum, vt temporatione naturæ vigeat, & sentiat. Ad quod credendum inductus est, quia difficilis erat animi, quid aut qualis esset, intelligentia. scripsit etiam & de interitu hominis, vt est 1. Offic. & duo genera diuinãdi probauit. vide 1. Tusc. de Nat. Deor. & 2. Epist. ad Attic.

DINOMACHVS.

Dinomachus voluptatem adiunxit ad honestatem 5. de Finib. & 3. Offic.

DIODORVS.

Diodorus fuit valens, vt ait Cicero, dialecticus. Is enim fuit, quem Laërtius cognomento Chronum appellatũ fuisse dicit philosophus ex Megarica schola eorum, qui ἐριστικοὶ & διαλεκτικοὶ dicebantur. Cuius dialectica imbutus Arcesilas fuerat. Is cũ cæcus esset, in philosophia multò etiam magis assiduè, quàm antea versabatur, & cum fidib⁹ Pythagoreorũ more vteretur, cumq; ei libri noctes & dies legerentur, quibus in studiis oculis non egebat, tamen q hæc oculis fieri posse vix videtur. Geometriæ munus tuebatur, verbis præcipiẽs discẽtib⁹, vnde, quò quaq; lineã scriberẽt. Hu⁹ sẽtẽtia aduers⁹ Stoicos vtebãtur Academici περὶ δυνατῶν, vt vera ex æternitate futura essent

esset, sine naturalium causarum antecessione: ac proinde Carneades diuinationem esse negabat. Censebat enim Diodorus, q̃ futurum dicunt, esse necessarium, à Chrysippo dissentiens, qui voluit fieri posse, vt non eueniat. Vide Ciceronem de Fato, & Chrysip.

DIOG. APOLLONIATES.

Diogenes Apolloniates, qui Anaxagoræ temporib⁹ vixit, summus fuit in Physicis, Anaximenis auditor. Aëre vtitur Deo. 1. de Natur. Deor.

DIOGENES CYNICVS.

Diogenes Cynicus, improborum prosperitates, secundasq́; res redarguere vim omnem deorum ac potestatem dixit. l. 2. de Natura Deorum.

DIONYS. HERACLEOTES.

HEracleotes Dionysius, cũ a Zenone fortis esse didicisset, à dolore deuictus est. Nam cum ex renibus, vel (vt est 5. de Finib.) oculis laboraret, ipso in eiulatu clamitabat, falsa est illa, quæ anteà de dolore ipso sensisset. Quẽ cum Cleanthes condiscipul⁹ rogaret, Quænam ratio eum de sentẽtia deduxisset, respõdit: Quia cum tantã operã Philosophiæ dedissem, dolorẽ tamen ferre non possem, satis esse argumẽti, malum esse dolorem. Plurimos annos in Philosophia consumpsi, nec ferre possũ: malũ est igitur dolor. 2. Tusc.

EMPEDOCLES.

EMpedocles Agrigẽtin⁹, Parmenidis æmulus, vel vt Hermippo placet, Xenophonis, carminib⁹ Græcis vaticinatus est, & Physicen docuit. Qualia sunt. Quæ in rerum natura, totoq́; mundo constant quæque mouentur, ea contrahere amicitiam, dissipare

concor-

concordiam. de Amic.

Quatuor naturas, ex quibus omnia constarent, diuinas esse. 1. Tusc.

Animum cordi suffusum sanguinem. 2. Tusc.

Abstrusa esse omnia, nihil nos sentire, nihil cernere, nihil omnino, quale sit posse reperire. In Luc.

EPICHARMVS.

EPicharmi Siculi hæ sunt sententiæ: Neruos atque artus esse sapientiæ, nõ temere credere de petitione consulatus, vnde illud. 1. Epist. ad Atticum. Νῆφε καὶ μέμνησο ἀπιστεῖν ἄρθρα ταῦτα τῶν φρενῶν. *Item illud, emori nolo, sed me mortuum nihil æstimo, 1. Tusc.*

HERACLIDES

HEraclides Ponticus, Platonis, Speusippi, Aristotelis, Pythagoreorumque auditor fuit & discipulus. In libris suis scripsit, modo mundum, tum mentem diuinam esse, errantibus etiam stellis diuinitatẽ tribuit, sensuq́ Deum priuat, & eius formam mutabilem esse m vult: ibidemq́ rursus terram & cælum refert in deos. 1. de Nat. Deor.

HERACLITVS.

HEraclitus Physicus, cognomento σκοτεινός, *de natura consulto dixit obscure ne, quid diceret, intelligere quisquam posset. Dixit vniuersos Ephesios esse morte multãdos, quod cum principe suum Hermodorum ciuitate expellerent, ita locuti sunt, Nemo de nobis vnus excellat: si quis extiterit, alio in loco & apud alios sit 5, Tusc. Censuit ignem esse principium. In Luc. & animum ignem.*

HERILLVS.

HErillus Zenonis auditor, scientiam summũ bonum esse defendit, nec rẽ ullam aliam per se expetendam. In Luc. 2 & 4. de Finib.

HIERONYMVS.

HIeronymus Rhodius, cum Peripatetici, quos sequi videri volebat, in ijs rebus, quæ secundum naturam essent, posuissent, non dolere, hoc summum bonum esse dixit. 2. 5. de Finib.

METRODORVS.

MEtrodorus Chius, pene alter Epicurus fuit, sapientis nomẽ haud professus: sed cum ita appellaretur ab Epicuro, tantum beneficium repudiare noluit. Beatũ esse, describit ijs fere verbis: Cũ corpus bene constitutum sit, & sit exploratum ita futurum. 2. de Fin. in Luc. 3. Offic. & 2. & 5. Tusc.

PARMENIDES.

PArmenides Xenophanis discipulus, duas in Physicis causas statuit, ignem & terrã, & illum quidem opificis, hanc vero materiæ rationem habere censuit. In Luc. & 1. de Nat. Deor.

Commenticium quiddam coronæ similitudine effecit: Stephanem appellat, continentem ardore lucis orbem, qui cingit cœlum, quem appellat Deũ: in quo neque figuram diuinam, neque sensum quisquam suspicari potest. Multaque eiusdem monstra, quippe qui bellum, qui discordiam, qui cupiditatem, cæteraque generis eiusdem ad Deum reuocat: quæ vel morbo, vel somnio, vel obliuione, vel vetustate delentur. Eademq; de sideribus.

PER-

PERSEVS.

PErseus Zenonis auditor, eos dicit esse habitos deos, à quibus magna vtilitas esset ad vitæ cultũ inuenta, ipsasq; res vtiles & salutares deorum esse vocabulis nuncupatas: vt ne hoc quidem diceret, illa inuenta esse deorũ, sed ipsa diuina. 1. de Nat. Deor.

PHERECYDES.

PHerecydes Syrus, Pythagoræ magister primum, quod literis extet, dixit animos hominum esse sempiternos. Is cum vidisset aquam è iugi puteo haustam, terræ motũ dixit futurum. 1. Tusc. & 1. & 2. de Diuin.

PITTACVS.

PIttacus, qui in septem sapientibus est numeratus omnino accedere quenquã vetabat in funus aliorum. 1. de Legib.

PISISTRATVS.

PIsistratus primus Homeri libros confusos antea sic disposuisse dicitur, vt nũc habemus 3. de Orat.

POSSIDONIVS.

POssidonium fere semper, cũ de eo loquitur, familiarem suum appellat Cicero. De Natura Deorum libros scripsit, in quorum quinto disseruit, nullos esse Deos Epicuro videri &c. Præterea quinq; de diuinatione, & sphæram effecit, cum singulæ conuersiones idem efficiebant in Sole & Luna, & in quinque stellis errantibus, quod efficitur in cœlo singulis diebus & noctibus. Censuit vero.

In natura signa quædam esse rerum futurarum 1. Of. Omnem vim diuinandi, rationemq; primum repetẽdã à deo, deinde à fato, deinde à natura. 1. de Diuinat.

Tribus

Tribus modis deorum appulsu homines somniare, uno, quod prauideat animus ipse per sese, quippe qui deorum cognatione teneatur: altero, quod plenus aer sit immortalium animorum, in quibus tanquam insignitæ notæ veritatis appareant: tertio, quod ipsi dij cum dormientibus colloquantur: idq; facilius euenit appropinquante morte, vt animi futura augurentur. 1. de Diuin.

Nihil esse bonum, nisi quod honestum, 2. Tusc. Dolorem non esse malum. ibidem.

PRODICVS.

PRodicus Chius Physicus, ea, quæ prodessent hominum vitæ, deorum in numero habita esse dixit. 1. de Nat. Deor.

PROTAGORAS.

ABderites Protagoras Sophistes, temporibus illis vel maximus, cum in principio libri sui sic posuisset. De dijs, neque vt sint, neque vt non sint, habeo dicere: Atheniensium iussu vrbe atque agro est exterminatus, librique eius in concione combusti. Tenuit id cuique verum esse, quod cuique videatur. in Luc. & 1. de Nat. Deor.

PYRRHO.

PYrrho Eliensis, à quo Pyrrhonij nominati sunt, omnia exæquauit, atque virtute constituta, nihil omnino quod appetendum sit, reliquit: & introduxit ἀπάθειαν id est, vacuitatem affectuum, vt sapiens omni perturbatione liberatus, nihil appetat, nihil fugiat, nec hoc potius, quàm illud sequatur, sed omnibus in rebus indifferēter, & sine vllo affectu se habeat. In Luc. & 3. & 4. de Finib.

SIMONIDES

DE Simonide Chio poëta non solum suaui, verum etiam docto sapientiq; cum quæsiuisset Hiero tyrannus, quid aut qualis esset Deus, deliberandi causa sibi vnum diem postulauit. Cum idem ex eo postridie itidē quæreret, biduum petiuit: cum sæpius duplicaret numerum dierū, admiransq; Hiero quæreret cur ita faceret. Quia quāto, inquit, diutius considero, tanto mihi res videtur obscurior. Cum enim multa venirent in mentem acuta atq; subtilia, dubitans quid eorum esset verissimum, desperauit omnē veritatem. Primus memoriæ artem protulit, de quo vide 2 de Orat & 1 de Diuin.

SOLON.

SOlon Atheniensis vnus de septem sapiētibus fuit, & ex ijs solus legum scriptor. Viguit Seruio Tullio regnante. Qui, quo & tutior vita esset, & plus aliquāto Reipub. prodesset, furere se simulauit. Areopagitas præterea primus constituit. Negabat velle suam mortem dolore amicorum lamentisq; vacare. Dicebat tum denique iudicare, beatusne quis fuerit cum extremum vitæ diem morte confecerit. Eo capite sanxit, si quis in seditione non alterutrius partis fuisset. 10. Epist ad Atticum 15. ad Brutum, & de Senect. 2. Offic, de Diuin. & 3 de Finib.

STILPHO.

STilpho, vel rectius Stilpo a Cicerone in Academicis dicitur, qui non solum Megarensis fuit, verū etiam secta Megaricus. Nam Megarici quidā Philosophi ab Euclide sunt appellati, qui postea ἐριστικοὶ

& διαλεκτικοὶ vocati sunt. Hunc scribunt ipsius familiares & ebriosum & mulierosum fuisse, neq; hoc scribunt vituperantes, sed potius ad laudem: vitiosam enim naturam ab eo sic edomitam & compressam esse doctrina, ut nemo unquam vinolentum illum, neq; in eo vestigium libidinis viderit. De Fato.

STRATO.

Lampsacenus Strato Theophrasti auditor, physicum se voluit in quo etsi est magnus, tamen noua pleraque & perpauca de morib⁹ mauxit. Huius Lysias oratione locuples, rebus ipsis ieiunior. Concinnus deinde & elegās huius Aristo. Sed ea, quæ desideratur à magno philosopho, grauitas, in eo nō fuit. Scripsit sanè & multa & polita: sed nescio quo pacto authoritatem oratio non habet. Dixit vacationem deos habere, & vim diuinam in natura censuit esse quæsitam, causas gignendi, augendi, minuendiue habeat sed careat omni sensu & figura. In Luc. 1. Acad. 5. de Finib. & primo de Diuin.

THALES.

Thales Milesius, unus de septem sapientibus, cui sex reliquos concessisse ferunt, primus de natura rerum disputasse quibusdam videtur. Is, ut obiurgatores suos conuinceret, ostenderetq́; etiam philosophū si ei commodum esset, pecuniam facere posse, omnem oleam antequam florere cœpisset in Milesio agro coemisse dicitur. Animaduerterat fortasse quadam scientia, olearum caritatem fore. Et quidem idem primus defectionem solis, quæ Astyage regnante facta est, prædixisse fertur. Aquam dixit esse initiū

rerum

rerum, Deum autem eam mentem quæ ex aqua cũcta fingeret. In Luc. 1 de Nat. & 1 & 2 de Diuin. et 3. de Orat.

XENOPHANES.

XEnophanes Colophonius, unum qui unum Deum eumq́; immutabilem &c. esse diceret, diuinationẽ sustulit funditus. Habitari dicebat in Luna, eamq́; esse terram multarum urbium & montium. In Luc.

ZENO EPICVREVS

ZEno Epicureus, quem Philo Coryphæum appellare Epicureorum solebat, Athenis docuit. Is non eos solũ qui tum erant, Apollodorum, Syllu, cæterosq́; figebat maledictis; sed Socratem ipsum, parentem philosophiæ, Latino verbo utens, scurram Atticum fuisse dicebat. Contendere & magna voce dicere solebat, eum esse beatum, qui præsentibus voluptatibus frueretur, confideretq́; se fruiturum aut in omni, aut in magna parte, vitæ dolore non interueniente. 3. Tusc. & 1 de Nat. Deor.

TABVLA OPINIONVM DE SVMmo bono e 5 Tusc. & de Finib.

Sentẽtiæ de bonorũ & malorũ finibus, quæ stabilitatis aliquid habẽt, sunt septem.

- **Quatuor simplices.**
  - Nihil bonum nisi honestum. — Stoici à Zenone profecti, pagina 375
  - Nihil bonum nisi voluptatem. — Epicurei ab Epicuro, 363
  - Nihil bonum nisi frui primis bonis à natura datis, aut omnibus aut maximis. — Carneades. pag. 398.
  - Nihil bonum nisi vacare dolor. — Hieronym. pagina 195
- **Tres mista.**
  - Tria bonorũ genera. — Animi, corporis, externa. — Academici & Peripatetici veteres, pagina 353
  - Voluptatem cũ honestate copulari. — Clitomachus Callipho pag. 192
  - In indolentia honestatis adiũcta. — Diodorus Peripateticus. pagina. 193

Ex secũdo de finib. septẽ quinque:

- Tres honestatis species.
  - Aristippi & Epicuri. — Voluptas.
  - Hieronymi. — Doloris vacuitas.
  - Carneadis. — [illegible] naturalibus.
- Tres, in quib. virtus & honestas cũ aliqua accessione ponitur.
  - Polemonis.
  - Calliphontis.
  - Dinomachi.
  - Diodori peripatetici.
- Una simplex posita in decoro & honesto. — Zenonis [illegible].

Aristonis, Pyrrhonis, Herilli [illegible] quam enim antea exploserant sententiam, neque Ciceroni [illegible] habeant, [illegible] in summis ponendis [illegible] si vera aliquid delectũ reliquissent, [illegible] esset. Antiochus [illegible] Ethicorum libro primo sententias de summo bono aliter distinxit, & [illegible] celebratas & defensas posuit: tres vulgares [illegible] sanitatẽ, facultatẽ, scientiã [illegible] & defensa à voluptarijs [illegible] Peripatetici, voluptatẽ, honorẽ, & [illegible]. Ex quo intelligitur qualis veterũ illorũ Philosophorũ philosophia fuerit, quæ in eo à quo dicta est, & quod unũ spectare & sequi debet, tam variè feratur.

SENTENTIÆ COLLECTANEÆ ET SImilia ex Demosthenis Orationibus & Epistolis incerta virtutum ac vitiorum capita collecta

De Deo.

Omnis serij dicti & facti principiũ à dijs immortalibus maximè ducẽdũ esse censeo. Ex Epi. 1

Tanto plures occasiones ad deorum beneuolentiam conciliandum habemus, quanto magis pia iustioraque facere pergimus. Ex Orat. ad Phil. Epist.

Omnibus [illegible] consensu author est, vt ij acerbè puniantur qui hostibus aliquid indulserũt, Iupiter, Dione & reliqui dij. Ex Orat. de falsa Legat.

Iique petulanter & flagitiosè leges institutaque vestra despiciunt, quique impudenter impij erga Deos fuerunt duas ob causas graui supplicio afficiendi sunt, vt & hi scelerũ suorum pœnas luant, & alij curent caueantq; ne quidquam in Deos & [illegible] peccent contra Neæram.

Bona quidẽ expectare & à dijs vt dẽt precib. exposcere oportet, sed omnia humana existimare. Ex Or. ad Leptinẽ

Omnium rerum exitus, vt Deus voluerit, consequitur: consilium autem ipsum consultoris mentem declarat. Pro Corona.

Equidẽ arbitror [illegible] qui sit templum ingressurus, & vasa sacra & [illegible] ad [illegible] curationi præfuturus, nõ certorũ dierum spacio purè viuere modo, sed per totam vitam. Cõtra Androtionem, & contra Timocratem.

Propterea quod res quidem Græcas fideliter, Deorum vero religionem & sacra piè tractabant, quæque ad se pertinebant ex æquo administrabant, magnam merito adepti sunt fœlicitatem. Olynth. 3.

Oportet eum, qui maximis laudibus dignus sit, non dijs charissimum videri: sed hominibus, partim quidẽ propter [illegible] se, par

se, partim vero propter fortunā, admirationi esse. Ex Orat Amatoria.

Philosophia, aut doctrina.

OMnis natura præclarior & illustrior fit, si ratio quædā confirmatioque doctrinæ accesserit: longe vero maximè iis quibuscunque initio meliorem paulo quam aliis sortiri contigit. Illis enim sese tantū vincere, his vero aliis etiam præstare accidit. Ex Orat. Amator.

Humanam quidem mentem rerum omnium ducem, hāc autem Philosophiam solam recte instituendi viam docere posse inuenimus. Ex Orat. Amatoria.

De Prudentia.

OMnis virtutis principium quidē est prudētia, finis vero fortitudo: & vt illa quid agendū sit indicat, ita hæc seruat & tuetur. Ex oratione Funebri.

Principium quidem est rectè iudicādi omnia, vt nihil ante vos nosse existimetis, quam intellexeritis: cū alioqui sciatis sæpe iam multos de sententia decidisse. Ex 6. Proœm.

Pulchrum quidem est, ob vnum aliquod præclarū facinus clarum & illustrem esse: sed longe pulchrius est omnia amplecti, ob quæ vir prudens gloriæ studeat. Ex Orat. Amatoria.

Et si mos est ferè communis plurimorum, vt, eos qui laudant & blandiuntur, ament, eos vero qui increpant & probè consulant, odio habeant: veruntamen prudentis officium est, eniti vt cupiditatem rationi semper habeat obtemperātem. Ex 57. Proœm.

Principio aliquid nō dare, prudentum hominum est officium: habentibus autem eripere, inuidentium. Ex Orat. ad Leptinem.

Debetur hominibus modestis ac prudentibus vereque rem examinare violētibus multò maior honor, quam ærea statua. Ex Orat. contra Arist.

Quæ quis proferre veretur, ea quoque scribere caueat Ex 4. Epist.

Quum vnus qui iniuria affectus est, nō sumpserit pœnas, tum vnumquemque expectare oportet se primum, postea fore, cui facienda sit iniuria. Nec huiusmodi contemnere debet, neque permanere dum ad id perueniat, sed ex longinquo

gioquo præcauere. Ex Orat. contra Mediam.

Norunt Cecropidæ, ducem suum partim Draconem partim hominem dici, non aliunde profecto, nisi quod pruden tia sua homini, viribus autem draconi similis esse diceretur. Ex Orat. Funebri.

Omnia quæ præclara sunt quæque augusta, & per quę ciuitas decoratur ac conseruatur, liberorum erga parentes obseruantia iuuenum erga natu maiores reuerentia &c. Ex Orat. 1. contra Aristog.

Illud existimo prudentium hominum munus esse, vt parem curam & prouidentiam tam rerum vestrarum priuatarum quàm alienarum habeatis: ne humani solũ, sed etiam prudentes videamini. Ex 17. Proœm.

De stultitia.

MVltarum & grauium calamitatum multis hominibus stultitia causa est. Ex Orat. de Rhodiorum libertate.

Turpe est sibi fucum facere, & omnibus quæ molesta sunt procrastinandis, omnium rerum occasionem amittere. Ex Orat. 4. in Philip.

Facillimum est omnium sese decipere. Olynt.

Stultum est, ipsos res vestras negligentes, dicere alienarum rerum curam vos habere, & præsentia cõtemnentes de futuris alios terrere. Ex orat. 3. in Philip.

Prius quàm principium rectè subijceritis, ridiculum est de fine qualicunque verba facere. Olynt. 3.

Epilepsia laborantes prædicant se sanaturum, cũ ipse omni improbitate & malitia laboret. Ex orat. 1. contra Aristogit.

Illud quidem turpe est, postea aliquando dicere, si quid acciderit. Quis enim putasse hæc futura esse? haud dubie oportebat vnum facere, & alterum non facere. Ex orat. 3. in Philip.

Neque quidquam prospicitis, prius quàm aut factũ quid, aut quid fiat, audieritis. Ex orat. 1. in Philip.

Occasio.

PArue occasiones, magnarum rerum causę existunt. Ex orat. ad Leptinem.

Occasio parua & prima quæq; offensio celeriter omnia distulit atque euertit. Ex orat. de Chersonesicis

Oporte

Oportet eum qui vobis Rempub. administrare vult, non libidini affectibus ad iracundiam impellentibus obtemperare, sed rationi, & rebus ipsis, & temporis opportunitati studere; illa enim celeriter concidere solent, hæc vero permanere & in longum tempus existere. Ex oratione. 1. contra Aristog.

Vos, si jam ei resistatis, prudenter facturos dico: si vero reieceritis, ne hoc quidem cum volueritis, facere poteritis. Ex Orat. 3. in Philip.

An existimatis ipsam rei bene gerendæ occasionem aliquando valere, ac etiam absque iure id quod conducit efficere: etiam vero cum in id ius simul & occasio & utile consentiant, aliquid quoddam tempus expectabitis, vestræ simul & aliorum Græcorũ libertatis recuperandæ? Ex Orat. de fœdere Alexand.

Qui recte occasione usi non sunt, ij ne si boni quidē aliquid à dijs acceperint, eius recordantur. Olynt. 1.

De legibus & earum laudibus.

VNiuersa hominum vita, Athenienses, siue magnā urbē incolant, siue paruā, natura & legibus gubernatur. Horū porro natura quidē incerta & versatilis est, & sui cuiusque hominis: leges autem communes & ordinatæ sunt, idemque præscribunt omnibus. Itaque si natura praua est, sæpe male capit cōsilia, atque inde tales in delicta ruere facile inuenire licet. Leges vero iustum, honestum & utile imperant, & idipsum queritant. Quod cum fuerit inuentum commune, illud fit edictum, ac proponitur omnibus par & æquabile. Idq; lex est, cui omnes parere decet, cum propter multa, tum maximè, quia omnis lex inuentum sanè & donū est Deorum: decretum vero hominum prudentium: correctio vel spontaneorum, vel culpa admissorũ delictorum coercitio, ciuitatis præterea communis conuentio, iuxta quam omnes viuere oportet qui in ciuitate sint. Ex oratione. 1. contra Aristogit.

Legibus & earum obseruantia exornantur omnia. Ex Orat. 1. contra Aristogit.

Nihil omnino neque pulchrum, neque decorum reperiri potest, quod non cum lege aliqua communicet. Ex Orat. 1. contra Aristogit.

Si leges abrogentur, & cuiuis licentia faciendi quidquid

voluerit

voluerit data sit non solùm Resp. pessum ibit, sed ne quicquam intererit inter nostram & ferarum vitam. Ex Orat. 1. contra Aristog.

Posquam omnibus in confesso est leges secundū Deos, ciuitatem tueri, oportet vos omnes perinde ac si sederetis ad tributum exigendum obtemperantem quidem istis legibus tanquam integrū salutis tributū pensitantem patriæ, minus obedientem vero punire. Orat. 1. contra Aristogit.

Par & æquum legibus acceptum ferre debetis: & quæ bona vobis sunt, omnia legum benignitate habetis. Ex Orat. contra Midiam.

Legum vis & auctoritas quæ est? verum si quis vestrûm iniurijs affectus exclamauerit, vt ipsæ occurrant, & præsentem sibi opem ferant minime [illegible] literæ enim depictæ sunt, neque istud præstare possunt: quænam igitur earum vis est? si vos eas confirmetis & semper ratas firmasq; exhibeatis earum opem imploranti. Ex Orat. contra Midiam.

Omnia quæ preclara sunt, quæque augusta, & quibus ciuitas decoratur ac conseruatur, legibus accepta sunt ferenda: liberorum erga parentes obseruantia, iuuentum erga seniores reuerentia, & moderatio, legum admonitio & [illegible] turpitudinem, immodestiam, audaciam & impudentiam fugiant. Ex Orat. 1. contra Aristogit.

Quæ sanè corporibus eueniunt ægrotationes medicorum industria & [illegible] animorum vero ferocitatem propulsant [illegible] legumlatorum sententiæ. Ex Orat. 1. contra Aristog.

Enitendum est profectò, vt omnes leges quàm rectissimè se habeant, in primis autem hæ, per quas pariam [illegible] magnam licet esse ciuitatem: hæ vero sunt, quæ boni aliquid facientibus præmia decernunt, quæque contra facientibus supplicia constituunt. Ex Orat. ad Lept.

Duas ob causas omnes feruntur leges, tum vt nemini quidquam iniusti liceat agere, tum vt ijs qui isthæc trāsgressi sunt supplicio affectis cæteri meliores efficiantur. Ex Orat. 1. contra Arist.

Cùm leges feruntur, videndum est quales & quænā sint: vbi verò latæ sint eas conseruare ijsque, vti decet [illegible] iuramenti sanctitas & alioqui iustitia flagitat. Ex Orat. 1. contra Midiam.

Decer.

Decet vos qui iudicijs exercendis semper præfecti estis, [illegible] conseruare, & eas validas & fortes reddere: harum e- [illegible]neficio probi improbis meliores euadunt. Ex orat. [illegible]ra Aristog.

[illegible]lli Locrenses sic putant, oportere veteribus latis [illegible] le- [illegible], & instituta moresque patrios tueri, nec ad cuiusque [illegible] [illegible] iniuriarum impunitatem leges ferendas esse: [illegible] quis velit legem nouam ferre, in laqueum collum in- [illegible] legem ferentis; si honesta & vtilis videatur esse lex, [illegible] qui eam tulit, & abit: sin minus, constricto laqueo pe- [illegible] Ex orat. contra Tim.

[illegible] [illegible] [illegible] argentum quidem numisma esse priua- [illegible] commutationum causa repertum: leges autem pu- [illegible]licitatis numismata esse. Itaque iudices oportet multo [illegible] si quis illud, quod ciuitatis sit numisma, corrumpat, [illegible] [illegible] inducat, odisse & punire, quam si quis illud [illegible] fit. Ex orat. contra Timocrat.

[illegible] lex est populo lata, ne liceret Atheniensem crea- [illegible]nquam, nisi qui propter virile quoddam facinus erga [illegible]um Atheniensem dignus sit fieri ciuis. Contra Nee- [illegible]

[illegible] ridicula existimabitur esse ciuitas, si legem tulit [illegible] qua sacrilegos [illegible] & conseruat? Contra Ti- [illegible].

[illegible] iniurijs quempiam affecerit, siue puero, siue mulie- [illegible] liberis aut seruis vitium aut quidquam legibus [illegible], in istorum aliquam fecerit: Atheniensium, [illegible] [illegible] licet, quicunque volet, cum apud thesmothetas [illegible] Contra Midiam.

[illegible]ges & Rempub. prodideritis, non inuenietis qui ve- [illegible]. De falsa legat.

[illegible] profecto grauius est scelus scribere contra leges, [illegible] tributum non soluere. Ex Orat. contra Androt.

[illegible] exactissimè cognoscetis, quanta proficiscuntur [illegible] ex bonarum [illegible] legũ obseruatione, quã- [illegible] damnum ex earum contemptu: si legum commoda [illegible] quæ ex earũ violatione eueniant damna, oculos [illegible]. Ex Orat. contra Aristogit.

[illegible] vsu ciuitatis [illegible] : ac viris aduersus scele- [illegible] iniurios non habet, neq; Respub. in qua venia & [illegible] preces plus valent quã leges. Ex Orat. de falsa leg.

Illud

Illud est Democratiæ summum præsidium, hostes consulendo vel pugnando superare, legibus autem suis volentes, siue repugnantes, minores se gerere. Ex Orat. 2. contra Arist.

Neminem quæso censeatis tantæ apud vos auctoritatis esse, vt qui leges transgressus fuerit, inultus [illegible] Olynt. 3.

Oportet legum violationes omnibus communes [illegible] mare in quocunque tandem deprehendantur: neque [illegible] lum tantum beneficium in Remp. neque homo quisquam, neque dolus aliquis, aut aliud quicquam excogitari [illegible] cuius gratia qui leges violauerit non luat pœnas. Contra Midiam.

Illud ab omni ratione alienum censeo, cum is qui [illegible] leges aliquid loquutus fuerit, si conuincatur, [illegible] corporis sui mulctetur infamia: eos qui non dictis [illegible] leges transgressi sunt, nullas dare pœnas. Ex Orat. [illegible] nona præfect. naualis.

De Iustitia.

REctè iudicare par est, & Eunomiã illam æquitatis [illegible] tissimã plurimi facere, quæ omnes & vrbes & [illegible] conseruat: simul inexorabilẽ venerandamque Iustitiam colere decet, quã Orpheus is qui sacratissimas ceremonias nobis tradidit, iuxta Iouis solium assidere, & omnia [illegible] facta cernere dixit. Ex Orat. 1. contra Aristogit.

Ius adeo valet in omnibus, vt si quis fortunæ casu [illegible] rum conuulserit, & planè parum non esse ostenderit, [illegible] verò iniuria remissa cum dimiserit, non amplius [illegible] re liceat. Ex Orat. contra Nausimachum.

Arbitror nihil perinde decere eos qui in Democratia [illegible] uunt, vt æqui iustitiæ studium. Ex Orat. de fœdere Alex.

Decet nos, cum propter nos ipsos, tum propter [illegible] uestræ ciuitatis præclara facinora, operam dare, vt osten[illegible] mus omnibus hominibus nos & antea & nunc & semper [illegible] isse, & esse iuris & æqui studiosos. Ex Proœmio. 44.

[illegible] Iustitiæ & æquitatis & verecundiæ omnibus hominibus sunt aræ, aliæ quidẽ pulcherrimæ & sanctissimæ in animo & natura cuiusque: aliæ verò communes omnibus [illegible] colendum positæ: sed non impudentiæ, non calumniæ, [illegible] periurij, non ingratitudinis. Ex Orat. contra Aristogi- gie.

De immodica plus habendi acquirendique cupiditate seu Iniustitia.

X maleuolentia aliquē dedita opera omnibus in rebus insectari, suā potestatē q; & vires tanquam legibus ipsis superiores iactitare, indignum hercle ac non iustū est. orat. contra Mediam.

Ob priuatam vtilitatem vnumquemque reperietis ad [illegible] perpetrāda impulsum, quorum nihil volebat facere orat. de pace.

[illegible] qui industria communi clio si sunt, leges acerbas esse ocrs [illegible] licet. Ex orat. contra Mediam.

[illegible]iuriam infert aliquis sua voluntate? ira & supplicium [co]ntra ipsum. Peccauit quispiam incōsulto? venia pro pe[r]-[...] huic datur. Ex orat. de Corona.

Quæcunque quis vi adhibita facit, cōmunes esse iniuri[...] etiam ijs ad quos negotium nihil attineret, existimauit [leg]islator. Ex orat. contra Mediam.

[L]eges sunt de cædibus latæ, quæ eos qui consultò inter[fi]ciunt, morte, perpetuo exilio, omnium denique bono[ru]m publicatione mulctant: eos autem qui inconsulto, [ve]nia & magna humanitate dignos iudicant. Ex orat. con[tra] Mediam.

[N]ullus eorum qui beati sunt & fœlices, terminum aut fi[nem] habet cupiditatis habendi. Ex orat. contra Aristo[cr]at.

[N]on est apud istos, quorum studia, cogitationes denique [om]nes ad immodicam habendi cupiditatem referuntur, [ali]quam vel firmi vel sancti. Ex orat. contra Aristocrat.

Nihil est profecto molestius, quàm vicinum auarum atq; [...]ssum habere. Ex orat. contra Callic. de fundo.

Quum ex immodica habendi cupiditate & improbitate [...] potens euaserit, prima quęque occasio leuissimaq; of[fen]sio omnia dissipat atque dissoluit. Olynth. 2.

[...] fieri nequit, iniurijs, periurijs & mendacijs vt firmum [im]perium comparetur: sed talia semel breuique tempore [dur]ant: & vehementer quidem spe si vsu venit, nituntur: te[mpor]is autē progressu deprēditur, & in ipsis cōcidit. Olynt. 2

Qui propter immodicas cupiditates habendi acquiren[di]que aggrediuntur ea quæ minime decet, ij nō quæ dis[cri]mina sunt cogitare solent, sed rerum secundarum fœlicem [su]ccessum. Ex orat. contra Aristog.

Siquis

Si quis priuatim ulla in re aliquē offenderit, illud recordari & memoria tenere, neque quietem agere, iniustum est atque perfidiosum. Ex orat. de Corona.

Si quis vos interroget, quodnam genus omnium hominū qui in ciuitate sunt, improbissimum sit: neque sunt agricolæ, neque mercatores, neq; argentarij, neque eiusmodi quisquā, sed qui quæstus gratia dicunt, rogationemque proferre consueuerunt. Ex orat. contra Aristocrat.

Non cum rerum vestrarū quidquam interire permisistis, tum grauiter ferre oportet, sed dum res quidem vestræ in tuto sunt, eos autem qui præsūt, propter auaritiam, non ita suscipere curam perspicitis quam decebat. Ex orat. de Corona præfectura.

De Homine iusto ac bono.

BOni ciuis esse iudico rerum salutem, eloquentiæ, venustati, & gratiæ anteferre. Olynt. 3.

Non discere ab iis quæ ciuitati cōducere constat, siue obstrepi, seu quiduis aliud pati, per vos ei contingat, boni & iusti ciuis id esse iudico. Ex 4. Procem.

Duo Athenienses hæc, natura, modestum ciuem habere oportet (sic enim mihi de meipso dicenti absque inuidia verba facere licebit.) In Magistratu quidem, vt generosi & principis viri voluntatē & animū erga ciuitatem conseruet: in omni verò tempore & actione, beneuolentiam, huius enim natura domina est, potentiæ autem & virium altera. Ex Oratio. de Corona.

Certamina nulla re alia tātopere video indigere, vt bonis & fortibus viris. Ex orat. de Classibus.

Præstat simplicem videri, quàm improbū esse. Ex orat. ad Leptinem.

Ob pecuniam ista facere videri, non est bonorū virorum nam neque elationi magnitudiniq; animi vestræ, neq; reliquo instituto vestro consentaneum esse videtur. Ex epist. 3.

Coronæ, immunitates, alimenta, & huiusmodi premia sunt, quæ vir bonus, si quis sit, assequatur. Ex orat. ad Leptinem.

Neq; verò mihi videtur istud esse boni ciuis, eam Reip. gerendæ rationem instituere, qua ego statim futurus sim primus vestrûm, vos autem aliorum postremi: sed oportet ciuitatem vna crescere cum bonorum ciuium rationibus, quod maximè in rem sit semper, non facile, omnes

dicere, huc enim natura ipsa sponte fertur, illuc oratione oportet progredi optimum ciuem populum docentem. Ex orat. de rebus Cherronesicis.

Oportet ciues iustè inter se Reip. communione vti: Locupletes quidem ad vitam suam opes tutò & sine metu possidere se existimantes, ac de ijs non timentes: in periculis autem, pro salute patriç facultates publicas & communes facientes. Cæterum reliquos, communia quidem quæ sunt, communia existimantes, eorumque partem accipientes, quç autem cuiusque priuata possidentes: Sic & parua ciuitas magna fit, magnaque seruatur. Ex orat. 4. in Philip.

De Improbitate

IMprobitas, res est temeraria, audax, & alieni cupida. Ex orat. 1. contra Aristogit.

Par est, eos, qui bona & iusta re non rectè & decenter vsi sunt, vituperare. Ex appellatione contra Eubulid.

Omnis improbus per se parum potest. Ex orat. 1. contra Aristogit.

Reliquorum hominum videatis alios optimos ac modestissimos, qui sua natura, quæ oportet omnia vltro faciunt: alios verò istis deteriores, (quos tamen pudet palam improbos vocari) qui metu vestri, & turpitudinis & dictorum & infamiæ dolore peccare cauent: deterrimos verò, & quos consceleratos appellant, solis supplicijs ad modestiam redigi posse ferunt. Ex Orat. 1. contra Aristog.

De Inuidia.

INuidia prorsus indiciū est malitiç & vitij naturæ, nec excusationem habet, propter quam consequatur veniā hoc malo affectus. Ex orat. ad Leptinem.

Quando ęquitas & publica vtilitas superantur inuidia, tum omnia sursum ac deorsum versa existimandum est. Ex Orat. 1 contra Aristog.

Aduersus inuidiam nihil prodest vera dicere. Ex 2. Epist.

Viri est optimi, propter ea quæ ipse gessit in Remp. potius postulare se honorari, quam habitos honores alijs inuidere. Ex orat. ad Leptinem.

Omnibus hominibus natura insitum est, vt maledicta & crimina perlibenter audiant: laudantibus autem ipsi grauiter succenseant. Ex orat. pro Corona.

Omnino

Omnino commune est opprobrium, Athenienses, & vniuersæ ciuitatis calamitas, inuidiam videri plus valere apud vos quam beneficiorum gratias, cum præsertim illa sit morbus, hæ verò in Deorum numerum relatæ sint. Ex 3. Epist.

Et si ijs qui adhuc sunt in vita, obstet inuidia quo minus iustos & debitos honores obtineant, suis tamen liberis licebit merita præmia à vobis reportare. Ex 3. Epist.

De Calumniatore & calumnia. 21

MAla res Athenienses, mala res est perpetuo calumniator, & vndique res inuidiosa & contentiosa. Ex orat. de Cor.

Ea calumniatoris natura, in crimen vocare omnia, probare vero nihil. Ex appellatione contra Eubulidem.

Periurum aliquẽ & perfidum appellare, neque rem ita se habere ostendere, inane conuicium esse quis iure dixerit. Olynt. 2.

Neminem vnquam vestrûm fortasse vipera momordit, neque phalangium, & absit vt mordeat vnquam: sed tamẽ omnia eiusmodi animalia vbi conspexeritis, mox interficitis illicò, & cum delatorem, & crudelem, & hominem videritis viperinã habere naturã, ne expectare donec aliquẽ vestrûm mordeat, sed cum primum occurrerit puniatur. Ex Orat. 1. contra Aristog.

Nullus eorum profectò qui in belli periculis fugiunt, seipsum accusat, sed vel ducem, vel propinquos, vel omnes potius quam sese: victi sunt tamen, culpa nimirum eorum omnium qui fugerunt: manere enim dicebat eũ qui alios accusat: quod si istud fecissent singuli, vicissent. Olynt. 3.

De Iureiurando. 23

IVsiurandum maximum & potentissimum apud omnes homines esse censetur. Ex Orat. in Bœotum de dote.

Iustum sanctumq́; iuramentum omnibus maximi faciendum est. Contra Aristog.

Si qui pecunias habent, eos perdere minime volunt, quo pacto vos honeste iusiurandum contemnetis? Ex orat. cõtra Mediam.

De Republica. 24

TVm aiunt Rempub. optime se habuisse, quum modesti & prudentes viri ipsam administrabant. Ex orat. cõtra Theocrinem.

Ciuitatis ego diuitias arbitror socios, fidem, beneuolentiam. Ex orat. 4. in Philip. & de rebus Chersones.

Decet vos in armis & bellis formidabiles, in iudiciis autem humanos esse. Ex orat. de ordination. Reipub.

Nihil ingenuè simpliciterque facere, nō solùm vobis est indignum & parum generosum, sed etiam maxima habet pericula. Ex 1. Epist.

Non rumore solùm vos vestras res cognoscere, verum etiam præsentes spectare oportet. Ex orat. 1. in Philip.

Res ciuitatis non ita tractabant, vt opes immensas pararent, sed Rempub. sibi amplificandam esse singuli putabant. Olynth. 3.

Oportet, Athenienses, eum qui boni aliquid facere nostræ ciuitati cupit, primùm vestras aures sanare: corruptæ enim sunt: adeo falsa & multa & quæuis potius quàm optima audire consueuistis. Ex orat. de ordinatione ciuitatis.

De Iudicibus & iudiciorum laudibus. 51

IN iudiciis vobis est salus, vosq́ decet iudiciis exercendis Rempub. conseruare. Ex orat. de ordinatione ciuitatis.

Bonorum & incorruptorum iudicum est eos ciues qui cum diuitiis circumfluunt, & vltro pecunias in publicum erogant, qui in trecentorum classe sunt, si illius indiguerint, refocillare: qui verò se id perdere existimāt, quod in Reipub. commodum conferunt, eorum numero qui primi tributum persoluunt, sunt scribendi, neque est sinendum vt effugiāt. Ex orat. contra Phænippum.

Si spectare & quærere velitis, qua tandem re qui ex vobis ius dicunt, semper potentes sint, & omnium ciuium domini, siue ducenti, siue mille sint, siue quotquot ciuitas constituerit, reperietis id nō eò fieri, quòd soli ex cæteris ciuibus, armis insignes, aut corporibus optimis & fortissimis præditi sint iudices, aut ætate florentissimi, aut re vlla simili, sed quòd legibus valeant. Ex orat. contra Midiam.

Oportet vos, ipsa veritate ex accusatione & defensione verè cognita, ita suam sententiam ferre, & pro diis, legibus, iustitia, & vobis ipsis. Ex orat. contra Neæram.

Humana cogitatione id perspexerit aliquis, quod omnium perniciosissimum & formidolosissimum est, si in quiete viuenti præfectus est, iis permittatur familiarem esse, qui non eadem cum populo sentiunt. Ex orat. de falsa legat.

Semper profectò, Athenienses, cōuenit odio habere, punireque proditores & corruptos; potissimum verò nūc opportunè communi omnium hominum vtilitate id fieri potest. Ex Orat. de falsa legat.

Qui in Repub. administranda muneribus corrumpuntur, punire omnino oportet, & odisse semper & vbique: vt probi ciues & qui se præstant castos ac integros videantur & alijs & sibi optime consuluisse. Ex Orat. de rebus Cherronesicis.

Æquum esse, Athenienses, vos pari & eodem odio esse in eos qui vos decipere conati sunt, quò eos qui potuerunt: quod enim in istis fuit, fecerunt, vosq; eò induxerunt: quod autem eorum conatus exitum & finem destinatum non habuerunt, fortuna in causa est. Ex 61. Proem.

Quē, Athenienses, munera accipientem videritis, hunc & proditorem esse existimate. Quod si alius tempora, ali⁹ negotia, alius milites prodiderit, quarum rerum quisq; vestrū opinor potestatem habuerit, eas perdit, eiusmodi tamen omnes æque odio habere par est. Ex Orat. de falsa Legat.

Solon supplicia priuatis hominibus tardiora constituebat, magistratib⁹ vero & Reip. administratoribus velocia, existimans posse quocunque tempore de illis pœnas sumere, hos autem vindictæ sumendę spatium non admittere. Ex Orat. 2. contra Aristogi.

Par est, homines cum simus, alia & dicere & legibus statuere, quæ nemo reprehenderit. Ex Orat. ad Leptinem.

Leges spectandæ sunt, iudices: nam iuxta eas vos causas iudicaturos esse iurâstis: & videre quanto maiore supplicio dignos eos esse vulgo censent, qui sua voluntate, & per contumeliam piaculum admittunt, quam alios qui casu & imprudentes peccant. Ex Orat. contra Mediam.

Quæ iusta cognouistis, hæc custodite & in memoriâ, quoadusque decreueritis vt iustam & religiosam sententiam aduersus praua suadentes feratis. Ex Orat. ad Leptinem.

Si occulta est sententia, non idcirco deus latebit.

Illos iuuare oportet iudices, qui legū vocē veram esse censent, & vestram hanc, quę in foro iudiciali editur, miseria & calamitate affectis, non sceleratis ac iniurijs opem laturam esse putant. Ex Orat. contra Phænippum.

Qualescunque videbimini amare & defendere, ijs similes

iudicabimini. Ex orat. contra Androt.

Quicunq; neq; inimicitia, neq; beneuolentia, neque vlla alia iniqua caussa ductus, nulla aduersus cõscientiam suam, fert sententiam, pie sanctéque facit. Ex orat. contra Arist.

Quanto magis declaratam à nobis improbitatem nihil curaueritis, tanto magis in vobis infamia inerit. Ex orat. 1. contra Aristogit.

Quò exactius quæ gesta sunt intellexeritis, eò iustiorem & sanctiorem de eo feretis sententiam. Ex orat. contra Aphobum falsi testimonij.

Censeo neque legum, neque stipulationis & cautionis vllius vtilitatem esse vllam, nisi qui pecunias accepit, vir sit admodum iustus. Hocque pacto duorum alterũ fit, aut vos timeat, aut eum quo cum pactus est, vereatur. Ex orat. contra Dionysidorum.

Magna est iniurijs & sceleratis omnibus pars, & ad nequitiam ansa, morum vestrorum lenitas & mansuetudo. Ex Orat. contra Mediam.

Haud æquũ est, vt qui pro legũ cõseruatione adsunt, longis narrationibus & criminationib⁹ animũ attendãt, sed ijs quæ omnes facile assequamini. Ex delatione cõtra Theocr.

Eum qui leges & Reipub. administrationem sibi curæ esse prædicat, velut nunc ille, etsi nihil aliud, hoc certè habere oportet, ijsdem dolere, ac ijsdem de rebus lætari quibus populus, & non sub proposito administrandæ Reipub. ab aduersariorum parte stare. Ex orat. de Corona.

Qui pro ciuitate nonnihil facere conatur, vosque mansuetos ac clemẽtes experiri studet, cum huius ciuitatis mores tenere par est: ij vero quinam sunt? imbecilliorum misereri, validorum & potentum petulantiam reprimere, ac non multitudinem crudeliter tractare, adulari autem semper potentiorem & ditiorem. Ex orat. contra Timocrat. & ex orat. contra Androt.

Talia non semper laudibus afficere, neque admirari vos oportet, neque publicam ex eis magnificentiam & liberalitatem metiri, si quis ædificet splendide, aut ancillas habeat multas, aut amplam suppellectilem: sed is honorandus est, qui talibus in rebus largus est & magnificus, quarum commoditas ad vos omnes redit. Ex orat. contra Mediam.

Vt is omnibus gratus sit qui suadet aliquid, & Rempub. gerit, fieri non potest. Ex 3. Epist.

Oportet quidem cogitare semper & agere quæ iusta sint, vna porro obseruare, vt hæc quoque profutura sint. Ex Orat. de Rhodiorum libertate.

Omnes appetunt societatem cum ijs inire & consentire, quos viderunt esse paratos, & velle ea facere quę oportet. Ex orat. 2. in Philip.

Absurdum est cum ius & æqui vos docere, qui quæ iusta sunt non facit. Ex orat. de Rhodiorum libertate.

Scimus hoc vniuersi, quòd omnes etiam si quæ iusta sunt, volunt: tamen hactenus certe non agere erubescunt, & omnibus iniuriam facientibus palàm aduersantur, præsertim si qui læduntur. Et istud esse quod corrumpit, & labefactat omnia, reperiemus, hocque omnium malorum esse principium, nolle videlicet quæ iusta sunt simpliciter agere. Ex orat. Megalôpolit.

Non licet maledicere magistratibus, etsi flagitiosissimi sint: aut traducere, vt sibi sint quam simillimi. Ex orat. contra Androt.

Nemo talia ignorat. Priuatorum hominũ vitam tutam ac facilem, & periculorũ esse expertem: Rempub. vero administrantium contentiosam & periculosam, & quotidie laborum malorumque plenam. Ex orat. 4. Philip.

Varia sunt profecto excogitata ad vrbiũ custodiam salutemque propugnacula: vt aggeres, muri, fossæ, & quæcunque alia eiusmodi: hęc quæ omnia certe sunt manibus confecta, sumptuque magno egent. Natura vero vnum cõmune sapientiæ in se habet munimẽtum, quod quidẽ omnibus bonum est, & salutare, potissimum autem plebeculę aduersos tyrannos, quódnam illud est? diffidentia: hanc si seruaueritis, nihil mali accipietis. Ex Orat. 2. in Philip.

Si omnes verè suppliciorum legibus cõstitutorum metu à quouis scelere recedant, omnesque beneficiorum æmulatione quæ oportet, facere instituant, quid vetat maximã esse ciuitatem, & omnes bonos, [illegible] autem improbos? Ex Orat. ad Leptinem.

A vobis omnibus ea postulo, quæ etiam non petentibus impertiri æquum est, vt nullam gratiam, nullumue hominem pluris faciatis quam æquitatem & iusiurãdum. Ex Orat. de falsa legat.

Non est, non est, Athenienses, omnium rerum quidquam intolerabilius contumelia, neq; propter quam potius irasci consen-

consentaneum sit. Ex Orat. contra Midiam.

Triatarchus qui pro Repub. dimicat, sperare non debet se diuitem factum iri de publico, sed de suis facultatib. Reip. opē laturū. Ex Orat. de Corona praefecturae nauali.

De Deliberatione. 16

DEliberandum est quidem lentè, quod autem decretum fuerit, maturè ac celeriter faciendum. Ex 10. Proem.

Non qui celeriter & extemplo consilium dant, qui in rem sunt maximè consulunt. Ex Orat. 1. in Philip.

Ego censeo eum oportere, qui de rebus ad ciuitatē pertinentibus dare cōsilium instituit, potius vt considerent quę decreta fuerunt vtilia fore, quàm vt extemporales orationes gratiam habeant. Ex 10. Proemio.

Oportet eos qui magnis de reb. cōsultāt, nullā vlla de causa cogitationē praetermittere. Ex Orat. de Ordinatione ciuitat.

Cū res male se habent, de quib. oportet deliberare difficiles esse necesse est de eis etiā consultationes. Ex 45. Proem.

Non arbitror, eius qui vobis consilium det, esse munus vllum, praeterquam dicere quae maximè sunt ex vsu. Ex Orat. de rebus Cherronesicis.

Facere ipsos dicere & decernere posterius ordine cum sit, potestate prius & praestantius est. Olynth. 3.

Neque coquo calceri vllus est vsus profecto qui non secat, neque volenti per eum negotia & mala omnibus subornari, venditurus haec calumniator, nulla in re commodus est. Ex Orat. 1. contra Aristogit.

Rectè deliberandi principium hoc est, vt ne deliberetur, prius quàm ea, de quibus decernere oportet, audita fuerint. nam neque tempus, neque ratio eadem est & confirmandi ea quae videntur, & considerandi quid ante omnia conducere videatur. Ex 19 Proem.

Qui pro ciuitate aliquid facit, illū oportet ciuitatis mores imitari. Ex Orat. contra Androt.

Par est, eos aequis animis audire velle, qui cōsilium dare volunt. Olynth. 3.

Optima suadere quàm difficile est. Ex 9. Proem.

Peccari facile est omnia quae quis vult in vnum & eundē locum breui tempore collecta: eligere autem, quum de rebus quid consultandum propositum fuerit, non perquā facile

facile: sed oportet optima pro iucundis, si vtraque non liceat, accipere. Olynth. 3.

Democratiæ cũ multa alia habẽt & honesta & iusta, quæ hominem prudentem sibi vindicare decet, tum loquẽdi libertatem veritate fultam, quę retineri non potest, quin vera crimina obiectet. Ex orat. Funebri.

Oportet, Athenienses, eũ qui boni aliquid facere nostræ ciuitati cupit, primum vestras aures sanare: corruptæ enim sunt, adeo falsa & multa, & quæuis potius quàm optima audire consueuistis. Ex orat. de ordination. ciuit.

Tumultuando sanè celeriterque stomachando multis vtilibus cõsilijs priuari potestis, sed si modestè taciteque audire volueritis, vt omnia præclare se habent, efficietis, & si quis delirare videatur, contemnetis. Ex 5. Procem.

Cum deliberare natura ipsa difficile sit ac graue, vos ipsi adhuc multò grauius reddidistis, Athenienses: nam reliqui omnes homines ante rem rerumque euentum deliberatione vti consueuerunt, at vos post res tum demum deliberatis. Ex orat. de Pace.

Non minus impiè fecerũt, qui consiliũ dederũt, quàm qui manibus suis facinus admiserunt. Ex orat. de falsa Legat.

Qui semen præbuit, is est natorum malorum auctor. Ex orat. de Corona.

Rectè deliberata, & summo studio laboreque probata, sæpe, quia perfecti aliter vtantur, corrumpuntur. Ex 1. Epist.

Eum qui alios accusaturus est, omnesque iudicaturus est, omni vitio carere oportet. Ex orat. 1. contra Arist.

Non decet acerbè inquirere, quid alij gesserint, nisi ipsi antè officium nostrum fecerimus. Olynt. 2.

Cauere conabor, ne in ea ipse incidã, in quibus alios reprehendo. Ex 11. Procem.

Non est æquum, neque conueniens vnius qui offensus est, metus illi qui omnes suæ contumeliæ habenas laxauit, particulam ad salutem præbeat: sed eum, per quem non steterit, quo minùs crudelissima quæque perpetrarentur punire decet. Ex orat. contra Mediam.

Eum probum & incorruptum se præstare debere iudicabant, qui ad Remp. accederet. Immo verò illi largitatẽ vsque adeo inimicam & inutilem esse ciuitati existimabant, vt in nulla actione, neque homine fieri timebant. Ex orat. de falsa Legat.

Si sede-

Si dederitis vos in hanc consuetudinem, vt oratoribus & auctoritatem habentibus potius credatis, quàm impotentioribus, ea consuetudo in vos ipsos redundabit. Ex orat. contra Callip.

Si nostis, Athenienses, quid optimum sit factu de rebus presentibus, peccatum est eas ad deliberandum proponere: quæ enim ipsi, ante quam sententias audiueritis, vtilia esse iudicatis, quid opus est illis audiendis frustra cruciari? Ex 11. Proem.

Accusare profectò, ad eos qui res gestas arguunt & damnant, pertinet, sed consilij dandi ratio de rebus præsentibus & futuris propositum est. Ex 12. Proem.

Oportet cum summę vtilitatis, tum gloriæ vestrę causa, dare operam, vt simul quæ vtilia, quæque iusta sunt, deliberare videamini. Ex 50. Proem.

De Oratore. 17

EQuidem video oratorum facultatem & vim maxima ex parte in auditorum esse potestate. Ex orat. de Corona.

Oratoris oratio non est magni prætij, neque vocis intentio, sed in idem cum populo consentire, & eosdem odisse ac amare quos patria. Ex orat. de Corona.

Aliæ facultates abunde satis per se sufficiunt, sed vis illa dicendi, si vobis auditoribus reclametur, mutila est & manca. Ex orat. de Fal. Lega.

Vt vos approbaueritis, ac erga vnumquemq; beneuolo animo fueritis, ita orator sapere videbitur. Ex orat. de Corona.

Non vnus, neque duo ista norunt, neque sub alis, vt aiunt, prouocatio facta est, sed in medio foro multis præsentibus. Ex orat. contra Aphobum falsi testimonij.

Aggressi negotia, quæ declarare verbis pro dignitate nemo possit, ipsi quidem eloquentiæ laudem reportant, sed efficiunt vt de illorum virtute concepta apud auditores opinio minus appareat. Ex 80. Proem.

Nunquam oratores vos neque improbos, neque probos efficiunt, sed vos istos quales volueritis. Ex orat. de Ordinat. ciuit.

Nihil est grauius, Athenienses, quàm quod iisdem moribus, quos culpant oratores, vtuntur. Ex 27. Proem.

Equidem aquam bibens non abs re difficilis & morosus homo sum. Ex orat. 2. contra Philip.

Quodnam maius crimen dicere quis possit in virum ora-

torem, quales si non eadem sentit ac loquitur. Ex Orat. de Corona.

Non est quicquam indignius ac molestius, quàm cum vir autoritatem habens, & facultate dicẽdi præditus testibusque adstantibus audet mentiri: tũ enim necesse est reum nõ iam de re tantum dicere, verum etiam de ipso dicente, qui ei propter autoritatem credere non possit. Ex Orat. contra Callip.

Videte, Athenienses, ne diuersum distinctumque sit, orationem habere cõmodam, & suscipere negotia vtilia, illudque oratoris munus sit, hominis mente præditi. vos itaque plebeij, & potissimum natu maximi, dicendi facultate summis oratoribus pares esse non arbitror (illud enim eorum, qui sunt exercitati, negotium est) sed prudentia iis vel similes esse, vel potius vincere: experientia enim multarum rerum & vsus eam ingenerant. Ex 17. prooem.

Quũ admodum superbè fuisset Philocrates. Nihil est, inquit, mirum, Athenienses, non eadem mihi & Demostheni videri: hic enim aquam, ego verò vinum bibo. Ex Orat. de falsa legat.

Illa die profectò de adulterijs & proteruitate orationes aduerso, quod aiũt, flumine fluxerũt. Ex Orat. de falsa legat.

Qui infœlicium miserorumq; causas & mala nõrunt, videntes (quod prouerbio fertur) non vident, & audientes non audiunt: illi porro sic se gerunt in iis quæ faciunt, vt constet eos sua regere incommoda, & infamiam metuere. Ex orat. contra Arist.

Minime hercle censeo, oportere, vt superbi homines & eloquentiæ opinione clari res alienas appetant, aut dicendi promptitudine fieri eripiant: hi enim improbi sunt sophistæ & flagris digni. Ex orat. contra Aphobum, de falso testimonio.

Cum sanè videritis eloquentiam aut vocis claritatem, aut aliquam aliam eius modi virtutem in viro bono & munifico vigere, congratulari & vnà excolere vos oportet: cõmune enim vobis cum omnibus aliis id bonum est: sed cum in sordido & improbo, quouis quæstu victo, cum eiicere, acerbèque & hostiliter arcere oportet. Ex orat. de falsa legat.

Quo promptius ipsa oratione vti videmur, eò magis illi diffidunt omnes. Olynth. 3.

Ipsa oratio nunc elegantia & lepos auditorum beneuolen-

tia

sa indigetque cum, si etiam mediocriter dixerit, gloriam reportabit, nec non gratiam sibi conciliabit: contra hanc, etiã si bene dicendo excellat, ab auditoribus tamẽ negligetur. Ex Orat. Funebri.

Omnis oratio, si res ac facta absint, vanum quippiam & inane videtur. Olynth. 3.

Omnis oratio vana est & infrugifera, quae operibus caruerit. Ex orat. ad Epist. Phil.

Nonnullos animaduerti reorum, qui cum rebus ipsis damnarentur, nec possent se probare culpa vacare, alij ad anteactæ vitæ moderationem & temperantiam confugiebant, alij ad maiorum suorum praeclara facinora & liturgias, alij ad cætera eiusmodi, per quæ iudices ad misericordiam & humanitatem flectebant. Ex orat. 1. contra Aristogit.

Si ad gratiam concionari oportet, quæcunque oratione prætermiserit aliquis, vt ne molestus sit, eadem de rebus ipsis prætermittentur, si vero orationis venustas & gratia rebus consentanea non fuerit, damnum affert. Ex orat. 1. contra Phil.

Id vnum reliquum est ijs qui causam tutari non possunt, vt effugia & prætextus quosdam inueniant, qui ablata præsentis causæ memoria, in ijs vos retineant, quæ ad hoc ipsum crimen nihil spectant. Ex Orat. contra Theocr.

De Imperatoribus. 18

QVotidianis rebus præesse, & ex tempore subitis casibus rectè vti, & quamque occasionem nosse, ac iudicare quas res ex familiari colloquio conciliare possibile sit, quas porro vi extorquere liceat, Imperatorum rebus præfectorum est officium. Ex 1. Epist.

Si quis reuera pace ipsa gaudet, ipsis ducibus quos omnes accusant, gratiam habeat. Ex Orat. de falsa legat.

Amicos, & familiares & militum duces inuenietis gloria valere ob res fortiter gestas, anxiè tamen & meticulosè magis quàm qui obscuri & inglorij sunt, vitã degere, his enim militibus ab hostibus suis solũ imminet periculũ: illi vero duces suos adulatores & fraudatores magis quàm prælia formidant. Ex Orat. ad Epistolam Phil.

De Tyranno & Tyrannide. 19

REx & tyrannus omnis inimicus est libertati, & legibus contrarius. Ex 2. oratione in Philip.

Non sunt tutę ciuitatibus istæ tyrannorũ nimiæ familiaritates. Ex 2. Orat. in Philip.

Prorsus res infida & formidabilis ciuitatibus tyrannus, præsertim si finitima loca possideat. Olynth 2.

Populus. 20

POpulus sanè turba est & res omniũ instabilissima ac imprudentissima, vt in fluctus maris flexibilis & inquietus, qui vt cõtingit, agitatur: alius venit, aliꝰ recessit, ac nemo Reipub. curam gerit, imo meminit quidem. Ex Orat. de falsa legat.

Ne ostendite vtilius esse externas amicitias sibi conciliare, quàm populi fidei seipsum committere. Ex 1. Epist.

Pecuniæ comparandæ nunquam populus studiose operam dedit: sed ita glorię, vt nihil magis expeteret. Ex Orat. contra Androt.

Non est quod prę cæteris magis cauere oporteat, quàm ne aliquis permittatur, vt in populo maior potentiorque fiat. Ex orat. de falsa legat.

De Patria. 21

ARbitratur ingenuorum quisque non patri & matri solum se esse natũ, verũ etiã patriæ. quid vero interest? qui parentibus se solum esse natum existimat, fatalẽ naturalemq; mortem expectat: qui vero etiam patriæ, ne hanc seruientem videat mortẽ oppetere, non dubitabit, magisque metuendam esse reputabit ignominiam, & infamiam, quas in seruiente ciuitate ferre necesse est. Ex Orat. de Cor.

Non solum ad patrem & maiores suos viritim genus oriundique suum referre vnicuiq; licet, sed ad totam communiter patriam, cuius omnium consensu indigenæ sunt. Ex Orat. funebri.

Quis adeo [illegible] infœlix qui seipsum, parentes, sepulcra, patriam parui quæstus gratia prodere velit? Ex Orat. de Chersonesi.

Cui visa sunt eadem tempora quæ & ciuitatis hostibus, is amator patriæ nullo modo esse potest. Ex orat. de corona.

Fieri non potest vt leges & iusiurandũ ijs curæ sint, qui in perniciem eorum quæ patriæ prosunt, seipsos vendiderunt: sed ipsis nominibus solis contenti se illicit [illegible], qui vero perfunctoriè & frigidè ibi, ac non sedulò & accuratè concionibus intersunt, neq; existimant hoc præsens [illegible] aliquando futurum, caussam magni & horrendi tumultus.

Ex orat. de fœdere Alexand.

Eos qui patriæ consulunt, Athenienses, quærere oportet non eum cuius desperationis sint socij, sed eum potius, cuius & mentis prudentiam & diligentiam sectentur. Ex orat. 2. contra Aristogit.

De fortitudine. 18

NOn est difficile, neque est deliberare opus fuerit, fortitudinis opinionem consequi, neque cum aliquod insisterit periculum vehemẽtem in dicendo videri: sed illud & difficile est & conueniens, in periculis fortitudinem ostendere. Ex Orat. de ordinatione ciuit.

Nunquam fieri potest, opinor, vt qui paucis & vilibus rebus occupantur, magnos & audaces animos capiant: quẽadmodum neque qui circa res præclaras & splendidas versantur, parua & tenuia cogitent. Ex orat. de ordinatione ciuit.

Nunquam, opinor, fieri potest, vt magnum ac generosum sensum induat qui circa parua & abiecta versatur. Olym. 3.

Qualiacunq; hominum studia fuerint, tales eos etiam habere animos necesse est. Ex orat. de ordinatione ciuit & 2. Olynt.

De diligentia. 23

PRæclarum quidem est etiam per fortunã inter illustrissimos admirationi esse: sed multò præstantius est industria sua quidquid gloriosum ac illustre sit adeptũ esse. Illa enim, sceleratis etiã interdũ sese obijcit: huius autẽ societas & communicatio nemini adest, nisi qui generoso animo atque forti excellat. Ex Orat. amatoria.

Par est quibus in rebus quisque se exercet, ac in quæ incumbit, in ijs vt plus valeat. Ex Orat. 2. in Philip.

Recta prudensque rerum gerendarum in adolescente inquisitio, & animi boni, & vegetæ mentis commune signum est. Ex Orat. Amatoria.

Quãto naturã habet præclariorẽ, tanto maiores dignitates expectes, citiusq; tu, spericulũ facere velis cẽseo. Ex or. ama.

Haud par est, vt quũ quis nihil agat, vel amicis quidã mandet, sua causa aliqd vt faciãt, ne dũ dijs immortalib⁹ oly. 1.

Quando fortuna cessat, & hostes iuuat, velit quantum rerum fragilitas: sin minus, prouidete ne vos vnà & magistratus singulos accusetis, & res vestræ, Athenienses, pessum eant, nam fieri nequit, vt hæc absq; magno quodam malo consistant,

nemine est conseruante. Ex 3. Procem.

Non mirandum est, illum ipsum, qui militat, laborem nõ detrectat, & rebus gerendis omnibus adest, neq; vllum occasionẽ, neque temporis momentum rei bene gerendę prętermittit, vobis cunctantibus, decernentibus, & sententias rogantibus, superiorem esse. Olynt. 2.

Nihil est cautis hominibus & circumspectis adeo formidabile, quin diligentia præcaueri possit: neq; vllum malum est, quod incautis & pigris euenire queat. Ex 15. Procem.

Si quis existimat Alexandrum eò fortunatũ, quia ad eum quem optabat, exitũ perducebat omnia; illud cogitet, quòd agendo, & laborando, & audẽdo, nõ desidẽdo, fœlix fortunatusq; fit. Ex 1. Epist.

De Ignauia.

Rerum occasiones tarditatem nostram & ignauiam non expectant. Ex orat. 1. contra Philip.

Si quod quisq; vult quęrens desidebit, & vt ipse nihil faciat secum reuoluens, primum sane nullos vnquam inueniet, qui facturi sint. Ex orat. 1. contra Philip.

Cum non pauca Reip. sint errata, neque in paruo tempore collecta, quibus hęc Reip. negotia malè se habent, nihil est omnium, Athenienses, in pręsentia nocentius, quàm quod vos animis alienati estis à rebus, & tantisper operam datis, dum audientes sedetis, si quid noui nunciatum fuerit. Ex orat. 4. contra Philip.

Turpe quidem est, prô supreme Iupiter, omnesque cœlestes, & indignum vobis, & ciuitatis amplitudine, & rebus gestis maiorũ, vestrę ignauię causa reliquos omnes Græcos in seruitutem proijcere. Ex orat. de rebus Cherronesitis.

Quod multa bello perdidimus, ignauię nostræ iure adscribi conuenit. Olynth. 2.

Eodẽ modo qui tempestatẽ expectant, mihi videntur esse affecti, tam singuli precantur ne ad se perueniat, prohibere vero nemo conatur. Ex orat. 3. contra Philip.

Quò magis securo erit animo, eò citius peccabit. Ex 42. procem.

Quoniã vos neq; paruũ, neq; magnum quidquã eorũ quæ oportebat, fecistis, res nostræ malè se habent: quod si omnia quæ decebat, fecissetis, rebus ita affectis, ne spes quidẽ erat fore meliores. Nunc autem ignauiam vestrã & negligentiam vicit Philippus: ciuitatem vero non vicit neq; vos estis victi, imo ne moti quidem. Ex orat. 3. contra Philip.

Quæ-

Quænã est causa cur ille pluribus rebus quàm nos superior [illegible] bello ex animo sentẽtia gerit, ipse militat, labores perfert, periculis adest, neque occasionẽ rei bene gerẽdæ prætermittens, neque vllam anni partem omittens: nos verò (dicetur verũ) nihil facientes, hic perpetuò sedemus cũctabundi, tum decernentes cùm interrogamus, si quid noui in foro dicatur. Ex Orat. ad Phil. Epist.

Sæpe contingit, vt multarum [illegible] rerum [illegible] breui tempore subortarum [illegible] voluntate hostibus condonârit & prodiderit, ne quidquam [illegible] poterit, vt eam postea recuperet. Ex Orat. de falsa Legat.

Turpe est, vel potius turpissimum, nõ solum [illegible] ea quorum aliquando fuimus domini, proijcere [illegible] verum etiã cõparatos à fortuna socios & occasionẽ. Olint.

Fortuna volubiles habet mutationes, & in vtramque partem, vel secundas ad res vel aduersas: quæ vero per ignauiam hominum fiunt, ea certas clades afferunt. Ex 40 Proem.

Veritas.

VEritas potens est, & contrarium infirmum. Ex Orat. de falsa Legat.

De taciturnitate.

QVi nullius culpæ sibi conscius est, si taceat, silentio ipso prauorum & nefandorum particeps esse videtur. Ex Orat. de falsa Legat.

Nemo vnquam conuictus est, qui vel sileret, vel quippe casse fateretur: sed cum, opinor, nihil veri eloqui deprehenditur, tum qua mente, quoque animo præditus sit, cognoscitur. Ex Orat. de falsa Legat.

De Ira & irascentium natura.

NEq; priuatæ iracundiæ seruiendo publicũ commodũ oportere lædere puto, neque priuati odij cum reipub. commodis quidquam admisceo, verum ad quæ alios adhortor, ea ipse arbitror decere me primũ facere. Ex 1 Epi.

Non eadem res est, Athenienses, a vestitum consp[illegible]

aspicientem falsum testari, & apud arbitrum; apud vos enim ingens iracundia & supplicium testantibus falsum imminet, sed apud arbitrum tuto & sine infamia quidquid voluerint, testatur, Ex orat. contra Aphobum de falso testimonio.

Quæ aliquis de repente nulla ratione inita, facere coactus fuerit, etsi contumeliose illud fecerit, per iracundiam tamé diceretur se fecisse, quæ verò diu multumque antea excogitatum & continuantes per multos dies aduersus leges facere deprehenditur, non solum abest ab eo vt ita motus fecerit, sed etiam constat iam eiusmodi hominem dedita opera iniuriam fecisse, Ex Orator. contra Medium.

Irascentium est, cum a quo molestiis affecti sunt subitò vlcisci offensorum, vt quocunque tempore sontem & iniurium nacti fuerint, tum de eo pœnas sumere. Ex Orat. contra Timocrat.

De Odio

ADmiratio est, si quis aliquid accepit. Risui est, si fateatur, venia conuictis. Odium, si quis istos increpet. Ex Orat. 3 contra Philip.

Neque securius est in multorum etiam in paruis delinquentium odium incurrere, quàm paucorum & in multis: neque vero popularius multitudinis delicta, quam paucorum obseruare, Ex Orat, contra Andro.

De Hoste

QVi calumniatorem tuetur, bonorum hostis est natura & genere: nisi quis sycophantæ & improbi semen & radicem velut agricola putat oportere relinquendum esse in vrbe. Ex Orat 1 contra Aristog.

Qui ea quibus ego capiar, agit & parat, hic mihi hostis est, etsi nondum feriat neque iaculetur. Ex Orat contra Phil.

Deinde hostes vincendi sunt, & in his est salus Reipub. Ex

Orat de Ordinatione ciuitatis.

Fieri non potest vt externos hostes vincatis, nisi animaduerteritis in domesticos hostes & infestissimos illius ministros verum necesse est incurrentes in hos, vt scopulos, serius occurrere illis. Ex orat. de rebus Cherrones.

De Bello. 30

Bellum gloriosum pace turpi optabilius est.

Non idem habent periculum res, quas quandocumque volueris agere licet, sæpe sententiam & consilium mutare, & hæ propter quas imminet bellum. Ex. 1 Epist.

Existimo vobis conducere prospicere belli principium vt sit iustum, omnia porro quæ conueniunt apparatis, idque vestro iudicio subijciatur. Ex Orat. de classibus.

De Pace. 31

Si pax quæ alijs bonorum causa est contentum rerum, & tanti tumultus nobis causa fuit, quid aliud id esse dixerit quis, præterquam quod muneribus acceptis hi rem natura præclaram praue corruperunt? Ex Orat de falsa Leg.

Pro Iupiter, est ne aliquis recte sapiens qui ex verbis potius quam rebus pacē agentem aut bellum gerentem secum æstimet? nemo profectò. Ex Orat. 3 cōtra Phil.

Simul atque de Philippo mentio incidit, statim surgit aliquis & dicit, Pacem tueri quàm salutare est, & magnum exercitum alere quàm difficile & durum. Ex Orat de rebus Chersonesicis.

De Liberis. 32

Ingenuis, etsi maxima perpetrent facinora, illud tamen corpus seruare licet. Ex Orat. contra Androt.

Homini libero maxima necessitas est rerum turpitudo atque dedecus, ex orat de rebus Cherronesicis, & Phil. 4

De Seruis. 33

Serui corpus flagris plagisque omnibus obnoxium est. Ex Orat. contra Andiot. & Mediam.

Alteri libero, vt seruo, maxima necessitas est, plagæ &

corpo-

corporis pulsatio. Ex Orat. de rebus Chersonesi.

De Muliere

PLurimi facienda est mulier in morbis, quæ adsit homini ægrotanti. Ex Orat. contra Neæram.

Multo magis profectò soliti sunt vir et uxor contentiones & inimicitias inter se subortas propter liberos mitigare, quam propter iracundiam communes liberos odio habere. Ex Orat. contra Bœot. de dote.

Meretrices quidem voluptatis gratia habemus, concubinas vero propter quotidianam corporis curationem, uxores vero ad legitimos liberos procreandos, & fidelem custodiam rei domesticæ habendam. Ex Orat. contra Neæram.

Ne mulieri liceat ingredi in sacra publica, cum qua fuerit adulter deprehensus: quòd si ingrediatur, impunè ferat quidquid patiatur, præter mortem. Ex Orat. contra Neæram.

Durum est patri & matri liberis orbari, & charissimis suæ senectutis educatoribus privari: sed præclarum est, amplissimos honores, memoriam virtutis, & eos publicè comparatos conspicere, sacrificiisque & certaminibus dignos immortalibus. Molestia plenum, liberos orphanos relinqui à patre in prælio sublato: præclarum verò est, paternæ virtutis & gloriæ hæredem esse. Ex Orat. Funebri.

De Fama seu gloria.

GLoria præclaris reb' gestis parta, omni invidia fortior est. Olynth. 1.

Non solum spectandum est an non pecuniam perdatis, sed etiam infamiam & gloriam bonam, cuius magis studiosi estis, quam pecuniæ. Ex Orat. ad Leptinem.

Quanto quis plura & grauiora supra dignitatem conditionemque suam fecit, tanto apud omnes admirabilior existimatur. Olynth. 2.

Populus nunquā de pecunia coacervanda valdè labora-

uit

tis: gloria verò acquirenda sic, vt de nulla re alia. Argumē-tum sanè est, quòd quum aliquando maximam & innumerabilem [illegible] Græcos pecuniam possidere, omnem p honoris augendi studio insumpsit; pro gloria quoque de suo tributum pendere non dubitauit; neque vllum periculū vnquàm detrectauit, vnde immortalia bona sibi peperit. Ex Orat. contra Timo.

Beati hi [illegible] rationibus censendi sunt, primum quidem, qui pro modico tempore incredibilem & immortalem gloriam relinquunt, in qua & horum liberi clari ac illustres [illegible], & parentes [illegible] conspicui facti in ipsa senectute nutrientur, [illegible] suo consolationem istam in gloria & celebritate adhibentes. Ex Orat. Funebri.

Si in paruis quis gloriam [illegible] vt honorum aliquem propterea consequatur, vt ineptus esse videatur. Ex Orat. contra Androtionem.

Qui vero cum Philippo versabantur, cum ita honoris studio teneri atque vt [illegible] omnia pulcherrima facta sua videre cupit, magis succedat ducibus & imperatoribus, qui laude aliquid dignum gesserunt, quam iis qui rem infeliciter administrarunt. Ex Orat. ad Philip. Epist.

De Pudore.

HOmini quidē libero maxima necessitas est rerum turpitudo atque dedecus, vt maiorem illa haud scio an quis dicere possit: seruo autē verbera & corporis cruciatus. Ex Orat. 4. contra Philip.

Equidem opinor liberis hominibus maximā esse necessitatem in Repub. gerenda pudorem. Ex Orat. 1. contra Philip.

Probra hercle omnia fugienda sunt. Ex Orat. ad Leptinem.

Omnia quidem cauenda sunt, tam quæ [illegible] quæ turpia sunt: potissimum autem ea, propter quæ aliquis videtur alijs [illegible]. Ex Orat. ad Leptinem.

Quæ à paucis reguntur dynastiæ, metum [illegible] [illegible] [illegible] nequeunt. Ex Orat. Funebri.

Impudens.

QVæ ex te impudēs appellatus es, nisi quia ista, quæ neque sunt, neque facta sunt propter impudentiam [illegible] dicere nihil pudet? Ex Orat. 2. contra Aristog.

Id profectò noſtis, quod ex quo tempore nati homines, & iudicia fieri cœperunt, nemo vnquam qui peccaſſe ſe fateretur deprehenſus eſt: ſed impudenter loquuntur, inficiantur, excuſationes fingunt, omnia faciunt, ne dent pœnas. Ex Orat. de falſa Leg.

De ſpe. 37

MVlti ſæpe maiorum bonorum ſpe allecti, præſentia perdiderunt. Ex Orat. contra Timocr.

De Humanitate. 38

HVmanitas cōtra inuidiam, & iuſtitia aduerſus improbitatem, bonaque omnia contra mala, velut in acie collocantur. Ex Orat. ad Leptinem.

Miror ſi nemo veſtrûm putat turpe eſſe, populum Atheniēſem, ſapiētia doctrinæque opinione cæteros homines antecellentem, ad quem in rebus aduerſis, tanquam ad commune perfugium confugi ſolet, Philippo inhumaniorem videri: qui ſi vt in delitijs liberaliter educatum credibile eſt, à nemine admonitus, tamen cum proſperis rebus vſus eſſet, tū maximè humana ſe agere oportere putauit: ita in eos qui cōtra in acie ſteterant, & cum quibus de ſumma rerum contendiſſet, qui & cuiates eſſent, neque inquirere, neque declarare paſſus eſt. Ex 3. Epiſt.

Optarem, vos Athenienſes, qua erga alios omnes vſi eſtis humanitate, eadem etiam erga vos vteremini. Ex 17 Proœm.

Miſericordia. 40

NEmo miſericordiam conſequi dignus eſt, qui nemini miſeretur: neque dignus eſt venia, qui nemini dat veniam. Ex Orat. contra Midiam.

Quam quiſque natura legem erga reliquos omnes habet, eandem vicißim erga ipſum alios habere æquum eſt. Ex Orat. 2. contra Ariſtogit.

Abſit, iudices, pauperes deſpiciatis (ſufficiens enim ſatis atque graue eis eſt ſupplicium ipſa paupertas) neque eos qui labore et induſtria ex æquo & bono viuere volunt. Ex Orat. 2. contra Ariſtogit.

De Amicitia. 41

NVlli maius boni vobis contingere poteſt, quàm omnium beneuolentia, nulla adiuncta ſuſpicione, ſi

illorum

illorum voluntate consequi. Ex Orat. de libertate Rhodior.

Cum rebus quidem omnibus priuari acerbū & graue sit, præsertim si ab inimico istud eueniat, tum verò maximè beneuolentia vestra, & humanitate, quāto a nobis ea consequi maximum est. Ex orat. de Corona.

Nemo amicus & beneuolus eis esse potest, à quibus sibi damnum aliquod impendere sperat. Ex 50. Proem.

Prudentium hominum esse non existimo, vt cum familiarem & amicum aliquem esse putarint, sic illi fidere, vt etiā si inimicus esse cœperit, vlciscendi facultatem sibi ipsis eripiant: vel quando inimicum aliquem oderint, sic odio prosequi, vt si deposito odio velit amicus esse, impediant, ne id ista facere liceat: sed eos, meo quidem iudicio, & amare & odisse oportet vt eatenus occasionum neutra prætereant. Ex Orat. aduersus Aristocrat.

Verorum amicorum officium est, his quibus bene velis, haud in eiusmodi reb. gratificari, à quibus & illis & sibi ipsis pendet aliquod damnum: sed in ijs quæ vtrisque conducere possint, opitulari: quod autē ipse melius illo prouideas, id pulchre administres, neq; præsens obsequium quam totius reliqui temporis commodum, pluris faciendum. Ex Orat. contra Arist.

Omnium est grauissimum, quum quis nomine quidem frater nonnullorū vocitetur, sed reipsa illos habeat inimicos, & multis, grauibusque ab ijs affectus iniurijs, in iudicium venire cogatur. Ex orat. de dote contra Bœot.

De Beneficentia. 42

EQuidem censeo eū qui beneficiū accepit, oportere omni tēpore meminisse: eū autem qui dedit, continuò obliuisci. Siquidē illū oportet boni, hūc vero pusilli & illiberalis hominis officiū facere: nam beneficia sua commemorare ac referre, exprobrationi ferè simile est. Ex orat. de cor.

Omnes profectò mutuam gratiam recipere digni sunt, qui in bene faciēdo de vobis priores partes occupant, præsertim verò qui in extrema necessitate id faciunt. Ex Orat. ad Leptinem.

Quæ est lex tantæ iniustitiæ & inhumanitatis plena, vt eum qui de suo nonnihil donauit, & rem perhumanam liberalemq; fecit, gratia priuet, & in calumniatorū manus conijciat: eosque iudicijs rationem reddendā eorū quæ dedis-

proficiat nulla est profecto. Ex Orat. de Corona.

Qui indignũ aliquem honore afficiunt, simplicitatis ac stultitiæ opinionem aliquam habent: qui verò de se benemeritis, paria non referunt, malitiæ suspicionem incurrunt. Ex Orat. ad Leptinem.

Plures quam par est honorare, est multos ad benè merendum prouocare. Ex Orat. ad Leptinem.

Apud omnes homines inualuit cõsuetudo, propter multos bene meritos, etiam de alijs quibusdam sceleratis potius bene mereri, quam propter perditos & flagitiosos auferre quæ data fuerunt ijs, qui sine cõtrouersia digni sunt beneficio. Ex Orat. ad Leptinem.

De Diuitijs & diuitibus. 43

DIuitiæ & celeritas, & robur, & quæcunque alia istis similia, amplo & copioso fructui sunt suis possessoribus: amicitijs ipsis excellunt, quibus intersunt, licet nullus alius velit. Ex Orat. Funebri.

Nulla re omnium perinde ac pecunia opus est ciuitati ad ingruentia negotia. Ex Orat. 4. contra Philip.

Pecunijs certè opus est: cum sine his eorum non liceat quidquam fieri quæ facienda sunt. Olynth. 2.

Cum in alteram partem, velut in trutinam, argentum attuleris, idipsum argentum adferet, & ad sese ratiocinationẽ omnem detrahet: nec amplius qui hoc fecerit, rectè neque syncerè vlla de re ratiocinari poterit. Ex Orat. de pace.

Vndecunque quis accessionem vel paruam fecerit, plurimum adfert momenti. Olynt. 2.

Existima te quoque aliquando iuuenem, & eo, quâ nos ætate nunc sumus, fuisse: consilijs autem & rebus a te gestis, talem & tantum euasisse, quod & nobis accidere poterit. Ex 5. Epist.

Opulentus audax, superbus magniloquus, violẽtus impudens. Ex Orat. contra Mediam.

Quis est qui malit seipsum suaque omnia bona inquirere, quam fortunarum suarum partem pro seipso & reliquis conferre? Ex Orat. de ordinatione ciuitatis.

De Paupertate. 44

MVlta vilia & seruilia negotia liberos homines ac ingenuos paupertas agere cogit, ob quæ misericordia potius

tius quàm interitum demerentur. Ex appellatione contra Eubulidem.

Absit iudices, pauperem despiciatis (sufficiens enim satisque graue eis est supplicium ipsa paupertas) neque eos qui labore, & industria ex æquo & bono viuere volunt. Ex appellatione contra Eubulidem.

Ego neque si quis paupertatem vituperat, eum prudentem esse duco, neque si quis in rerum copia educatus fuerit, ob id gloriari debet. Ex Orat. de Corona.

Rebus necessarijs nonnullos priuare, est multos homines reddere maleuolos & à rebus publicis alienos. Ex Or. 4. contra Philip.

De rebus secundis. 45

Res secundæ profligatorum vim habet maximam tegendi & obscurandi domestica vitia, at si qua in re offenderint, tum planè eorum facta discutientur. Olynt. 1.

Nonnulli propter rerum successum clari, & illustres habiti sunt. Ex Orat. amato.

Oportet modestè se gerere in rebus secundis, & quid futurum sit prospicere. Ex Orat. ad Lept.

Secundis rebus præter dignitatem & meritum vti, occasio est incautis desipiendi. Olint.

Res secunda seu fortuna, vniuersam quæ in hominibus inest sagacitatem & sapientiam excellit. Ex Orat de Pace.

Ipsi fœlices rerum successus ad contegenda & occultanda hominum peccata apti sunt, sed si quid vsquam aduersi contingat; tū planè hæc omnia detegentur, hominibusq; nota fient. Ex Orat ad Philip. Epist.

Cum in omnibus humanis rebus duo sint bona; vnum princeps omniumque maximū secundis rebus vti: alterum, hoc quidem minus, cæterorum maximum, rectè deliberare non simul vtriusque possessio obtingit hominibus. Ex Orat. contra Aristo.

Istis fortasse fatale est, nunquam secundis in rebus rectè sapere. Ex. 53. Proem.

De Fortuna. 46

Magnum quidem momentum, imò vero potius totum est, ipsa fortuna, ad omnium hominum negotia. Ex Orat. ad Philip. Epist.

Fortuna rerum omnium domina, exitum suo arbitratu

tribuit. Ex Orat. Funebri.

Magna potẽtia vel potius summa est ipsa fortuna in omnibus hominum negotijs. Olynt. 2.

Multa fortunæ voluntate gubernantur, multæque sunt causæ, cur non omnia ex animi sententia hominibus succedant. Ex 2 Proem.

In alijs quibusdam rebus superari ab aduersarijs, magis tã dedecus, quàm infortunium dici possit: nam & in fortuna & præfectis, & multis alijs aliquid inest, cur priuatim res præclarè vel contra gesta sit. Ex 25 Proem.

Si quæcunque quis acceperit etiam seruauerit, magnam habet fortunæ gratiam: si vero imprudens prodegerit, interijt vna quoque memoria beneficij à fortuna accepti. Olint. 1.

Bona quidem voluntas præsto est, quam si fortunæ benignitas iuuet, res ipsa confici possit. Ex 5 Epist.

Neque gubernabam nauem, diceret aliquis, quemadmodum, nec ego exercitum ducebam, neque fortunæ dominus eram, sed illa rerum omnium. Ex Orat. de Corona.

Ex mendicis nonnulli celeriter diuites euaserunt, & ex obscuris & ignobilibus clari & illustres. ex Orat. 4. contra Philip.

Multæ, & nutrices, & lana victum quæritantes, & vindemiatrices euaserunt, ob reipub. illorum temporum calamitates ciues ac nobiles mulieres. Ex appellatione contra Eubulidem.

De Aduersa fortuna & calamitate. 47

ÆQuum est misereri, non flagitiosorum hominum, sed eorum qui immeritò aduersa fortuna calamitateque cõficiuntur. Ex Orat. contra Aphobum.

Si quos ærariorũ diminutore oportet, modestissimos optimos, & ob minima delicta mulctam passos, hos inquam liberare oportet. Ex Orat. 1 contra Aristogit.

Cũ neque iniurius est aliquis, neque peccat, sed in ea quæ omnibus conducere videntur, se tradit, nec in omnibus ex animi sententia agit: haud exprobrare neque conuitium facere eiusmodi homini par est, sed condolere. Ex orat. de Corona.

Æquum est, misero & afflicto, vtut factum est, opem & auxilium ferre. Ex Orat. contra Mediam.

Nemo

Nemo vnquã fortasse vestrûm quæsiuit, Athenienses, cur tãdẽ miseri & infœlices rectiûs quàm fortunati rebus suis consulunt: non autem alia de causa istud fit, præterquam quòd istis euenit, vt ne quidquam formident, neque si quispiam pericula & graues casus recenseat, ad se pertinere putant: illos recens adhuc delictorũ memoria, quando in infortunia inciderunt, modestos ad reliqua & moderatos reddit. Ex 25. Proem.

Nullius rei institutum consiliúmue magni fit, nisi finem etiam vtilem & honestum consequatur. Ex 25. Proem.

De Desperatione. 48

DEsperatio cũ ei ipsi maximo & inutili sit malo, qui ea affectus est, tum acerba & grauis omnibus & Reipub. minime tollleranda. Ex orat. 1. contra Aristogit.

Desperatus omnis seipsum proijcit, etiam quam consilio & ratione retinere licet salutem, & præter omnium expectationem fit, si forte incolumis seruetur. Quis igitur sana mente præditus, seipsum aut patrię commoda illi commiserit? quis non pro viribus fugerit, & eum procul summouerit, ne quis in talem, vel inuitus incidat? Ex Orat. 1. contra Arist.

Neq; vos, cõsternatis animis esse oportet, præsertim cum sciatis desperationem neque præsentibus rebus conducere, & vobis indignam esse. Ex 49. Proem.

De Futuro. 49

FVturum omnibus hominibus est incertum. Ex Orat. ad Leptinem.

Oportet eos qui prospera optataq; vtũtur fortuna, erga afflictos & oppressos semper optima videri cõsultare: quãdoquidem vniuersis hominibus incertus est ac dubius rerũ euentus. Ex Orat. de Rhodio. libertate.

Præterita semper apud omnes omittũtur, nemo vnquam de ijs deliberationem habendam proposuit: futura autem vel præsentia consultoris munus & officium postulant. Ex Orat. de Corona.

Idipsum quod præter sententiam accidit, virum perturbat, ipsiq; magnum dolorem adfert. Olynth. 1.

Necessario euenit, cum pugna committitur, vt alij superentur, alij vincant. Ex orat. Funebri.

Ex postremo euentu, quę præterierunt omnia, vt plurimum

[illegible] æſtimantur. Olynth.

Sæpe contingit vt idem homo in hoc non rectè dicat, in alio vero rectè ſentiat. Ex 5. Proœm.

Defunctorum curam habere oportet.

QVamuis quidem ciuitas de ijs qui in bello perierunt ſolicita ſit, cum ex alijs rebus perſpicere, tum maximè ex hac lege, per quam qui ad funera hæc publicam orationem habituri ſint eligi ſolet: Scit enim à frugi & probis viris [illegible] poſſeſſiones & voluptatem deliciaſq; viſum non magni fieri, ſed eorum omne ſtudium in virtute & laudibus eſſe: orationibus ijs, quæ illis ea maximè præſtarét, illos ipſos oportere honoribus afficere duxit, vt quam cum adhuc viuerent præclaram famam, & gloriam nacti eſſent, ea quoque defunctis ipſis tribueretur. Ex Orat. Funebri.

Qui [illegible] liberi ſunt, etiam ſi cum patribus adhuc viuentibus collocati fuerint, eos tamen vita functos laudibus [illegible]: qui vero cenſentur filij, cum ex illorum ſatu non ſint, vt facile cum viuis ipſis diſſentiunt, nihil pudet eos defunctis ipſis maledicere. Ex Orat. de Dote cótra Boeotum.

Leges defendite, & defunctorum curam habete, ne eorú nomen & familia pereat. Ex Orat. contra Nico

Ecquis omnium non nouit, viuentibus quidem omnibus ſubeſſe quandam aut maiorem aut minorem inuidiam: mortuos porrò, ne hoſtium quidem vllum præterea odiſſe? Ex Orat. de Corona

Illa eſt ex legibus Solonis quæ videntur rectè ſe habere, nemini defuncto maledicendum. Ex Orat ad Leptinem.

Solon in legibus, & Deus in Oraculo mandat, vt cognati & affines mortuis inferias certis diebus exhibeant. Ex Orat. contra Macaratum.

Nulla poteſt dici verior vel honeſtior cauſa, cur hoſtiú dominus propinquis & familiaribus defunctorum amicus eſſet, quám rurſum pro [illegible] maluerit, quam virtutis eorum admiratio. Ex Orat. Funebri

Diligenter exquirens atque conſiderans, ſatis dignè pro defunctis verba facere, vnum eorum quæ fieri nequeút, eſſe [illegible]. Ex Orat. Funebri.

Cum

Cũ aliorũ honorũ nulla sit defũctis cõmunio, sed ob res pre-
clarè gestas, laudationes eorũ qui sic interierũt, sunt veluti
propria merces: neq; cui amplius sic eis aduersatur inuidia.
Ex Or. de falsa Leg.

Parētes honorandos esse. 51

PAR est parētibus defunctũ ex vtroq; prēmiũ & à natura, & ēta lege, iustè referre, & vltrò soluere. Ex Or. [illegible] Phil. Siquidē eũ perfidũ & dijs inuisũ, non modò hominibus esse existimo, qui parentes negligit. Ex Orat. 1 contra Aristogit.

Vbi pater est, & filij iã viri facti, fortasse & eorũ liberi, ibi necesse est varias & nulla in re similes esse voluntates. Nam enim ijdē sunt sermones & facta iuuenum, quę senectutis. Veruntamē & adolescētes quęcũq; agũt si modò sint modesti, sic faciũt potissimũ, vt clàm habere conētũr, & ne parētes & senes offendãt, celare id studēt: & senes vicissim, si forte sũptus iusto maiores viderit, aut potationē, aut ludos immoderatos, sic ista videt, vt nō vidisse videãtur. Ex Or. contra A.

Ab initio ætatis in omnibus disciplinis clari, & illustres fuerunt, ea exercentes quę quamque ætatē decerent, ijsq; omnibus quibus pār erat gratum facientes, parentibus, amicis, familiaribus. Ex Orat. Funebri.

Maiorum nostrorum virtutes imitandas esse. 52

TVrpe est, Athenienses, turpe inquam, ordinem magnitudinis animi vestri deserere, quem maiores vobis tradiderunt. Ex Orat de Ordinatione ciuitatis.

Multa & pręclara pedestri certamine naualiq; prælio pugnātes trophęa statuerũt, de quibus etiam nunc gloriamur, atqui vos cōsiderare oportet, ipsos hęc erexisse, nō vt nos ipsa spectātes solũm admiraremur, sed etiam vt eorum qui erexerunt virtutes imitemur. Ex Orat. de Ordinatione ciuitatis, & in extremo de Rhodiorum libertate.

Vobis solis, Athenieses licet pręcæteris hominibus domesticis vti exemplis, & maiores quos iure laudatis, re & factis imitari: tametsi prœlia, neq; expeditiones, neq; pericula in quibus clari et illustres fuerunt imminere tēpora nō sinũt: sed vos prælentia viuatis in otio, eorum verò prudentiam

inimicemini, his enim vbique opus est. Ex Orat. de falsa legat.
Hac potentia opus esse censeo, memini imperare, neq; verbo, neq; facto iniusto, sed nostra facta, vt maioribus digna sint perpendere, nō orationes quę in suggesto habētur. Ex orat. de ordinatione ciuit. Non alienis exēplis, se domesticis vsi quę facienda sunt, sciatis licet. Ex Or. de odinatione ciuit.

Cogitare turpissimū esse, patres vestros multos labores maximaq; pericula cōtra Lacedęmonios bellū gerētes, sustinuisse, vos autē ne ꝓ his quidē quę iustè assequuti vobis tradiderūt, velle fortiter vos defēdere. Ex Orat. ad Phil. Epist.

Scire vos oportet, quòd in rebus desideris, ob quas mortē maiores vestri permessi sunt. Ex Orat. de falsa Legat.

Reliqui omnes homines aliorum exemplis vsi, cauti magis ipsi fiunt: vos autem ne auditis quidem aliorum infortunijs, metuere potestis. Ex 24. Proem.

Turpissimū quidē est, maiores vestros pro legibus tuendis etiam mortem oppetere non dubitasse, vos autem in eas delinquentes, & prorsus euertere conantes, nolle punire Ex Orat. 1 contra Aristogit.

Non puto maiores, hęc tribunalia & porticus vobis ędificasse, vt eiusmodi homines in eis saginetis, sed contra vt coërceatis & puniatis, ac ne quis æmuletur aut expetat improbitatem. Ex Orat. 2 contra Aristogit.

De Morte. 13

MOrtalibus omnibus vitæ finis est mors, etiā si quis in domuncula conclusū se conseruet. Decet autem viros fortes & strenuos, semper omnia quę pręclara sūt, aggredi, spē bonā velut propugnaculū sibi proponētes, & fortiter quidquid dederit Deus ferre. Ex Orat de Corona.

Qui in animis omniū mortaliū insitū atque innatū viuendi desideriū contemnēdū duxerūt, & honestè mori maluerūt, quàm viuētes Gręciā videre in miserijs & calamitatibus versari, nōnne singularem & præstantissimam omnibus virtutem suam reliquerūt? Ex oratione Funebri.

Omnibus omniū peccatorū terminus est mors. Ex 3. Epist.

FINIS.

EX DEMOSTHENIS ORATIONIBVS ET EPISTOLIS SENTENTIA.

VT approbaueritis, & erga vnumquemque beneuolo animo fueritis, ita orator sapere videbitur. Ex Orat. de Corona.

Quemadmodum domus, opinor, nauigij, & aliorum id genus firmissima fundamenta esse oportet: sic etiam negotiorum actionúmque principia & causas veras ac iustas esse decet. Olynth.

Per deos, quis vestrum vsque adeò stolidus est, qui ignoret illinc bellum huc venturum, si negligentiùs egerimus? at verò si euenerit, vereor Athenienses, ne eodem modo vt qui æs alienum grande conflant, facile vsuris exiguo tempore ditati, paulo post etiam auitis bonis cedunt: Sic nos quoque si diutius segnes & ignaui esse videamur, cunctaque ad voluptatem quærere, postea adducamur in necessitatem faciendi multa etiam gratia quæ nolebamus & de iis, quæ sunt in hac regione, periclitemur. Olynth. 1.

Quemadmodum per hos magnus & potens euasit, quam singuli censebant ipsum vtile quippiam sibi facturum esse; sic rursus per ipsos debet deijci, post quàm omnia vtilitatis suæ gratia facere conuictus est. Olynth. 2.

Cum fortasse possim, quemadmodum & alij, accusare, & gratificari populo, & publicare, & reliqua factitare quæ isti faciunt, tamen ne in vlla quidem huiusmodi re vnquam versatus sum, neque eo sum adductus, neque lucro, neque gloriæ cupiditate & ambitione: verùm ea vsque adhuc dicere perseuero, quibus ego multis inferior sim apud vos: vos autem si me audiueris, maiores essetis, sic enim inuidiosum dicere non fuerit. Ex orat. de rebus Chersonesicis.

Vt in corporibus nostris etiam si pars aliqua male sit affecta, tamē nō dolet, donec alioqui rectè valemus: vbi vero acciderit ægrotatio aliqua, singulę partes cietur, siue ruptura, siue laxatio, siue earū quæ vitiatæ sunt, aliqua fuerit: sic se habet res ciuitatum & tyrānorum, donec foris bellū gerunt: domestica vitia non sunt multitudini conspicua: cum

vero finitimum bellum gerendum est, priuata omnia flagitia patefiunt. Olynth. 2.

Equidem optarem, quemadmodum scio in rem vestram esse, vt optima dicentem audiatis, sic scire me idem optima dicenti esse profuturum: multò enim jucundius dicerem: nunc vero [illegible], sed tamen quæ vtilia visum iri [illegible], etiam si vos non pareatis, dicere non desinam. Ex 24. Proem.

Turpe est, Athenienses, decipere vos ipsos, & omnia prorogando quæ factu difficilia sunt, intempestiuè agere: hocq; non posse intelligere, quod eos oportet, qui rectè bellū administrare volunt, non sequi res, sed antecedere rebus: eodemq; modo quemadmodum quispiam iudicet imperatorem debere copijs præesse, sic etiam rebus bonos cōsiliarios præesse oportere, vt quæcunq; illis visa fuerint, ea gerantur & non cogantur quælibet persequi. Ex Orat. 1. contra Philip.

Quemadmodum barbari pugnis decertant, ita vos bellum geritis cū Philippo: etenim qui ex illis vulneratus est, semper plagam contrectat, & si quis alibi ictus fuerit, illic manus sunt, ictum autem depellere, aut contra intueri neq; nouit, neque vult: Sic vos, si audiueritis Philippum esse in Cherroneso, illuc mittenda esse auxilia decernitis: si in Pylis, si alibi, vna cursitatis sursum ac deorsum, & ab illo certe gubernamini: nihil porro decernitis, quod vobis ipsis in bello gerendo vtile sit, neq; de pecunijs quidquā prospiciatis prius, quàm vel factum esse aliquid, vel fieri audiueritis. Ex Orat. contra Philip.

Quemadmodum scio vobis conducere, vt optima audiatis, sic etiam scire vtile fore ei qui optima dixerit: multò enim jucundius ac libentius dicerem. Ex orat. 1. contra Philip.

Non per Iouem reliquosq; deos omnes in odium incurrere volo: verum hæc commemoro, vt vestrum quisque hæc cognoscat ac videat, quod quotidiana quies & inertia, quemadmodum in priuatis viris, sic & in ciuitatibus, non ex singulis eorum quæ negliguntur, statim mouet sensum sui, sed in summa rerum occurrit. Ex orat. 4. contra Philip.

Vt vniuscuiusque nostrum aliquis est parens, sic totius ciuitatis ciues omnes parentes communes existimare oporteret his quàm decet non solum non ex his quæ ciuitas donat quidquam adimere, imo vero, si nihil horum esset, aliunde prospicere

prospicere debetis) ne vllius rei indigentes [illegible] Ex orat. 4. contra Philip.

Vt quemadmodum ille paratum habet exercitum profligandæ & in seruitutem redigendæ vniuersæ Græciæ, sic vos salutarem & auxiliarem omnibus paratum exercitum in procinctu habeatis, non enim fieri potest, vt mittendis subsidijs vnquam quicquam rectè commodeque geratur. Ex Orat. de rebus Cheronesicis.

Vt si quis illorum qui leges violârunt, antea damnatus esset, tu ista non scripsisses: sic tu, si nunc pœnas dederis, alius non scribet. Ex orat. aduersus Andro.

Quemadmodũ exercitum, quem ciuitas habet, dissoluere student, ducem & stipendium curantẽ ei criminãtes apud vos, sic eos ostẽdere Philippi copias dissolutum iri, si vobis istud persuaserint. Ex orat. de rebus Cheronesicis.

Quemadmodum in corporibus nostris cum quis certè valens & robustus est, nihil eorum sentit, quæ singulatim vitiata sunt: vbi verò ægrotauerit, omnia mouentur, siue ruptura, siue laxatio, siue aliud quodpiã membrũ nõ est perfectè sanũ: sic & in regnis ac in omnibus potestatibus, donec sanè in bellis res prosperè gerũt, obscura & incognita vitia sunt vulgo: sin casus aliquis & dãnum prẹter spẽ acciderit, omnia omnibus sunt aperta illorum flagitia. Ex orat. ad Philip. Epist.

Si quàm maximo fieri potest in sensu esse locutus, quemadmodum tum dixi: vos autem per segnitiem & ignauiam neglexissetis, neq; peruidissetis an gestum esset aliquid eorũ, quæ tum ciuitati euenêre, fieri non potest. Sic igitur in ijs quæ ego nunc loquor, & quiuis alius dixerit, facta à vobis ipsis quærite. Ex orat. de rebus Cheronesicis.

Videant vt quemadmodum ad interrogandum prompti sunt, sic etiam alacres & promptos ad agendum se præstent. Ex orat. de rebus Cheronesicis.

Vt si quis grauia supplicia sceleribus constituat, ipse quidem minime iniuriarum facere paratus esse videtur: sic si quis honores & præmia bene meritorum tollat, ipse nihil boni facere paratus videbitur. Ex orat. ad Leptinem.

Vt istorũ quisq; suis & huius commodis studet, ita vos vobis ipsis, & legibus, mihique ipsi ad vos confugienti, studere, & hanc sententiam, in qua nunc estis, seruare. Ex orat. contra. Med.

Si profecto, vt modestij pœnas sustinere sufficeret, ita le[gem]
sanxisset Solon, impunitate & licentia, fore multos impro-
bos censebat. Sin autem vt securi & dicendi periculum [illegible]
vt priuati homines, non possent eodem modo quo illi, pœ-
nas luere. Ex oratione aduersus Androt.

Quemadmodum reliqui iuris ciuitatis æqua pars, sin-
gulisque, sic quoque legis æquam partem singulis tribuendam
esse putauit, qui eam tulit, & propterea scripsit, non licere
legem ferre de viro, nisi eadem ad omnes Athenienses per-
tineat. Ex orat. contra Aristocrat.

Non hoc solum ciuitatis nostræ donum contemptum &
vile euasit, sed etiam reliqua omnia, propter sceleratorum
& vitijs infestorum oratorum, qui talia celeriter & inconsulte
scribunt, improbitatem: quorum vita turpiter quæstuosa in
tam immensum excreuit, vt honores & munera vestra [illegible]
quemadmodum qui paruarum rerum & admodum vilium
auctionem faciunt, sic vili pretio emptes vendant, & [illegible]
ob eum ipsum quæstum statuentes quidquid voluerint. Ex
orat. contra Aristocrat.

Quemadmodum quum in magistratu sunt, priuatos
homines existimant oportere sibi morem gerere, ita post-
ea quam ipsi rursus priuati facti sunt, legibus Reipub. mo-
deratricibus iure obtemperent. Ex orat. 1. contra Aristo-
git.

Admonere istum insania est: qui enim tumultibus, qui-
bus populus vniuersus sibi molestos admonet, nunquam
cessit, neque commotus est, vnius scilicet alicuius oratoris
commouebitur. Immedicabile, Athenienses, malum est im-
probitas. Itaque quemadmodum medici quum tumorem
malignum, prædurum quidem, aut vlcus vicina omnia mem-
bra depascens, aut aliquid immedicabile malum viderint,
vrunt, aut omnino excidunt: ita vos omnes oportet bel[uam]
hanc exterminare, & ex vrbe eijcere, nec expectare dum vo-
bis damnum aliquod attulerit, quod absit vt in Reipub.
perniciem sit, sed præcauendum sit. Ex orat. 1. contra
Aristogit.

Quemadmodum si quis illorum damnatus fuisset, tu [illegible]
non scripsisses, sic tu nunc si damnaberis, alius non scribet.
Ex oratione contra Androt.

Existimo per Iouem Olympium, iudices, non fortuito [illegible]
tale

[illegible]antiam & insolentiam istam suborta esse Androtioni, sed à dea immissam esse: vt quemadmodum qui victoriæ donaria circumciderunt, ipsi mortem sibi consciuerunt, sic & in iudicio contendentes perierunt, aut pecuniam duplam iuxta leges persoluerunt, aut capitis pœnas luerunt. Ex orat. contra Timocrat.

Vt alius ciuitatis æquam partem vnicuique dari vult, sic etiam legum istarum bonæ partis esse vnumquemq; cupit. Ex Orat. contra Timocrat.

Quemadmodum enim Chalcis in Eubœa loco ad Bœotiam situs est: sic in Cherroneso ad Thraciam sita est Cardianorum ciuitas. Ex orat. contra Aristocrat.

Quemadmodum isti sibi ipsis succurrunt aduersus vos, sic & vos oportet vobis ipsis opitulari. Ex orat. contra Timoc.

Ego enim quemadmodum & istam tot tantaque retinere conuicia, sic & illorum vtrunque non pauciora istis habere, [illegible]is ostendam. Ex orat. contra Aphobum. 1.

Vos Athenienses, naturæ bonitate quod dixi, alij erga alios humanitate & clementia vtentes, quemadmodum consanguinei qui in eadem domo habitant, sic vos eandē vrbē publicè incolitis. Ex orat. 1. contra Aristog.

Vt quemadmodum vobis ego testimonijs multis & argumentis ostendi matrem meam talentum pro dote attulisse, illud verò me de paternis bonis non accepisse, vobis autem domum in id constructam exemptam esse, sic & istum iubere vobis indicare, aut vera non esse quæ dico, aut me non debere dotem recipere. Ex orat. cōtra Bœotum de doto.

Si semel promiseritis Rēp. capessentibus vt iniquè & contra leges agant, & præfinitum ius despiciant, necesse erit nos omnes illorum improbitatis incommodum capere, qui hanc vrbem incolimus. Quēadmodū enim ex erratis quæ in nauibus inter nauigandū contingunt, si quis præsertim nautarum peccet, leue & paruum refert damnum: verum si gubernator aberret aut delinquat, omnibus simul nauigantibus commune infortunium ac periculum struit: ita priuatorum hominum delicta, non in plebē, sed in ipsorum incommodum referuntur, magistratuum autem & Rempub. administrantium peccata in vos omnes sparguntur. Ex orat. 2. contra Aristogit.

Quemadmodum, iudices, maximè vos ipsi, nolletis malè audi-

audire à vestris liberis, si hoc istum nunc conuitium facere sinatis. Etenim graue esset, si ipsi, cum iis qui in potentum dominatu multos ciues indicta causa iudicatos interemerunt, reconciliati fuerint pactis & conuentis, quemadmodum probos & bonos decet: istum qui cum patre meo negotium iudiciale transegit, & multis rebus per iniuriam potentior euasit, nunc memoriam discordiarum renouare permittatis, eique maledicere. Ex orat. contra Boeotum.

Quemadmodum publicè eis omnibus opitulari oportet, qui in fodinis iugiter laborant, sic & priuatim nunc mihi auxilio sitis: etenim si seruus vester, non ciuis essem, visa & cognita industria mea, & erga vos beneuolentia, leuasset is me sumptibus, & in aliquem alium fugitiuum irruisset. Ex Orat. contra Phaenippo.

Peto à vobis iudices, quoniam omnia quae iusta sunt declaraui, fidemque vobis praestiti, quemadmodum vnusquisque eum, à quo iniuria afficeretur, dolo haberet: sic pro me aduersus Cononem iram euomatis, nec aliud quidquam proprium existimetis, quod etiam alteri forte contingere potest: sed quicunque tandem euenerit, opem ferte, & quae iusta sunt tribuite. Ex Orat. contra Cononem.

Deinde subdolè agit, dicitque oportere, quam de nobis domo allatam habetis opinionem, negligere, vt cum arbitramini pecunias alicui superesse, ratione subducitis: quod si vera sit subductio, nihilque supersit acquiescitis: sic illo quoque & orationi sis est assentiendum, quae rationem postulat & ferunt. Ex Orat. de Corona.

Cum hortarentur me priuatim omnes, meque conuenirent, vt ad supplicium sumendum de iis quae ab eo passi sumus, conuerteremur, & vt omnium mortalium ignauissimum incesserent, si cum tanta mihi cum his sit familiaritas, non exigerem supplicium pro sorore, & affinibus, & nepotibus, vxore mea, quae neque apertè in deos impia fuit, neque in ciuitatem contumeliosa, legesque vestras contempsit, ea ad vos adducta, eiusque sceleribus, declaratis ac cognitis, eā vestro iudicio subiicerem, vt quidquid velitis, de ea statuatis: & quemadmodum Stephanus iste contra leges & psephismata me meis familiaribus & necessariis priuauit, sic & ego ingressus apud vos, ostenderem istum peregrinam

vxorem

vxorem contra legem duxisse; alienigenas patres adducere tunc ad tribules, tunc ad populares, alienas porro despondere filias pro suis, & deorum religionem polluisse, populi authoritatem irritam & nullam facere, si quem velit ciuem creare. Ex Orat. contra Neæram.

Quemadmodum qui emit, eum vincit qui pecuniam acceperit, si eum emerit, sic qui non accepit pecuniam, neque corruptus est, vicit eum qui emit. Ex orat. de Corona.

Constituti nobilitatis rerumque maximarum repetita memoria, ita demum orationem coniungere cum egregiis illorum facinoribus vt quemadmodum natura fuerunt cognati, sic etiam communibus eos laudibus exornem: existimans hæc & illis esse gratissima, ac potius vtrisque placitura, si mutua virtute, nedum natura, verum & laudibus communicent. Ex orat. Funebri.

Ingentem fortasse excessum memorare videbimur, dicendum tamen. Quemadmodū enim si quis ex hoc constituti mundo lumē tollat, laboriosa & difficilis reliqua omnis vita futura est: sic his viris sublatis, in tenebras, magnamq; turpitudinem omnis, qua antea fulserunt Græci, claritudo incidet. Ex orat. Funebri.

Sensi profectò statim ab initio, omnem hominem qui Reipub. curam gerit, decere, modo bonus ipse sit, quemadmodum liberi erga parētes, sic erga omnes ciues se habere vt eos oportet beneuolos? tamen ferat qualescunq; fuerint: nam in eiusmodi rebus, à sapientibus præclara & illustris victoria existimatur. Ex 3. Epist.

Ego vero oportere censeo (ac mihi propter id quod dicturus sum ne reclametis, & obstrepatis: sed vbi audiueritis, iudicate) quemadmodum de accipiendo ad concionem retulimus, sic etiam de ciuibus in certos ordines redigendis, in comparandis rebus ad bellum necessarijs, concionem assignare; & seipsum præbere, non modo hæc audire volentem, sed etiam facere cupientem, vt Athenienses bonorum spes habeatis, neq; hunc, neque illum, quid gerat, interrogetis. Ex orat. de ordinatione ciuitatis.

Fortassis, vt neque priuatim facile est omnia recta agere, sic neque publicè: seu tamen res maximas negligere non oportet. Ex 24. proem.

illis statim ab initio nihil curæ fuit hanc syngraphæ, se si nostra pro suis vsi sunt pecunia, sic sunt hi scelerati sophistæ & iniqui homines. Ex orat. contra Aphobum de falso testimonio.

Quemadmodum Athenienses, sceleratos ac profligatos alios, qui scelera fatentur, sine iudicio supplicijs affici lege iubent: sic etiam iste, quandoquidem leges depravato deprehensus est non concessa dicendi potestate, nec auditis eius excusationibus, condemnandus erit: confessus est enim altera priore lege, se contraria illa ferenda haud æquum esse. Ex orat. contra Timocrat.

Quemadmodum si quale sit argentum iudicandum esset, illud explorandum & probandum existimaretis: sic etiam postulo, vt habeatis rationem ex his quę nos contra illi seruimus iudicantes, vtilem quidem si inuenietis, fauente fortuna sequamini. Ex orat. 39. Proœm.

Peto à vobis, quemadmodum ego vobis modestum & vtilem me præbui, sic & vos nunc mei rationem habeatis. Ex orat. aduersus Polyclem.

FINIS.

